

A

GRÓF LÁZÁR CSALÁD.

IRTA

CSALÁDJA SZÁMÁRA

gróf Lázár Miklós

összekapcsolva gróf Kemény Józsefnek a nevezett családról
kézirathba hátramaradt munkájával és számos jegyzetével.

KOLOZSVÁRTT 1858.

A ROM. KATHOL. LYCEUM BETÜIVEL.

*„Lucet genus et natalis origo
Perpetua amborum manans de Stirpe Parentum.“*

*Alex. Kovásznai in carmine
ad exequias C. Joannis Lázár
de Gyalakuta.*

(Gróf Kemény József).

†S. KIR. ÁLLAM

ÉS BELSŐ TITKOS TANÁCSOS,

nyúgalmazott

erdélyi főkormányszéki

TANÁCSOS ÉS TARTOMÁNYI

C A N C E L L Á R,

SZENT ISTVÁN RENDJEL

KIS KERESZTES VITÉZE

szárhegyi

GRÓF LÁZÁR LÁSZLÓ UR

Ő NAGYMÉLTÓSÁGÁNAK

AJÁNlja

hálás öccse.

A L á z á r családról tőlem egybegyűjtött adatokat összefűzve, leírását közöltem volt néhány évvel ezelőtt jeles történetbuvárunk gróf Kemény Józseffel átvizsgálás végett,¹⁾ a melyre a néhai gróf szíves volt több jegyzetet tenni, egyszerűs mind baráti készséggel megígérni, hogy ő maga is kidolgozza családom történetét. Azonba véelve, hogy az igen tisztelt gróf, gyengélkedése és más fontosabb téendői miatt, nem egyhamar tehet eleget ígéletének, én, felhasználva az ő becses jegyzeteit, azután még több más adatot is szerevezve, újabban kidolgoztam családom történetét, és bárha még nem volt egészen a legújabb korig lehozva, mindazáltal éppen készültem lemásoltatásához családom tagjai számára, a mikor örömmel értesültem, hogy gróf Kemény, betegsége és számos foglalkozása mellett is, beváltva adott szavát, nemcsak hozzá fogott az ígért leíráshoz, hanem bevégezésihez is közeledik; nem sokára még nagyobb örömmel értesültem, hogy az ígért leírást már el is készítette. Kézirati munkája azonba csak halála után, ritka becsü gyűjteményének Kolozsvárra költöztetése alkalmával jutott kezemhez. A melyet átolvasva, meggyőződtem, hogy noha a fáradhatatlan szorgalmu gróf a tőlem vele közlött kéziratomat önkezével szóról szóra másolva le, ahhoz glossákat, számos jegyzetet, észrevételeket és más eddig ismeretlen adatokat írt és adott, mindazáltal nem lehetvén benn e munkába amaz adatok is, a melyeket azután részint levéltárunkból, részint más kútforrásokból merítettem és újabban készített leírásomhoz iktattam, továbbá családom néhány tagja nem lévén megemlítve a Kemény kéziratába, károsnak véltem hogy e munkája a tőlem irtak nélkül kerüljen sajtó alá; valamint saját dolgozatomat is nagyon hiányosnak és ki nem elégíthetőnek

¹⁾ Akkori kéziratomban családom egyik újabb ágának a leírása csupán a XVIII. század első negyedéig terjedett volt ki.

tartottam, ha azt az említett gróf munkája nélkül kellene családom tagjaival közölni. Ennélfogva gróf Mikó Imre ur ö nagyméltóságának is beléegyezésivel a két külön munkát egybefűzve adám sajtó alá, egykét barátom biztatására; a gróf Kemény József ily czimű kéziratából pedig: „Familia Comitum Lázár de Szárhegy et de Gyalakuta“ csak családunk néhány újabb kori tagjainak a nevezett írótól dióhéjba közlött életrajzát véltem kihagyandónak, minthogy azok csupán, latin nyelven, ismétlései voltak a tőlem irtaknak.

Kolozsvárott, martius 23-kán 1858.

A Lázár családról általánosan.

A gróf Lázár család Erdély legrégibb főcsaládai egyike, és magát eredeti székely családnak tartja.

Az 1533-beli székely krónika ¹⁾ is mint székely családot említi. Hanem megmagyarázhatlan, miként nevezi e krónika udvarhelyszékinek a Lázár családot, miután e család tagjai mind akkor, mind azelőtt Csik- és Gyergyó székekbe szerepeltek; és semmi nyoma, semmi adat sincs hogy valaha a régi időkbe Udvarhelyszéken jószágot birtak volna; sőt gyergyai előnévvel fordul elő ²⁾ az a Lázár András is, a ki Udvarhelyszéken az 1506-beli hires agyagfalvi gyűlésen elnökölt.

Székely családnak ismerteti Mikola, Benkő, Kálai és közelebbről Kővári László is. ³⁾

Azonba bárha a mult századbéli — alább említett — levél és némely régibb kézirati munka következtébe, a család székely eredete kétség alá jő is, mindazáltal hogy Olaszhonból vagy máshonnan származott volna e család, mindeddig nincs kellőleg okadatolva.

¹⁾ Székely Mihály. „A nemes Székely nemzet constitutioi.” Pest 1818. 289-ik lap.

²⁾ Sz. M. „A nemes székely nemzet constitutioi. Pest 1818. 37-ik lap.

³⁾ Mikola, Historia genealogico-transilvanica. 48 l. Benkő, Specialis Transilvania.

Egy hagyomány létezett családunkról, a mely a grófságot nyerő Lázár Ferencznek P. Gyalogi János ¹⁾ nevű jezsuitához 1721-be irt levele által maradt fenn, a hol ezeket írja: a traditio szerint a Lázárok elei valahonnan számkivetésbe esvén, midőn Lázár feleségéstől Toplicza felől jönne, neje egy réten, melyet ma is Asszonyrétének hívnak, gyermeket szült, és ez alkalommal Lázár egy György nevű szolgáját küldé, hogy kiesebb²⁾ tágasabb helyet ha találna, onnan vizet és földet hozna, mit a szolga meghozván, ura így kiálta fel: „György jó föld ez, és onnan volna ma is Györgyó a neve.“ E sorait „sed non constat“ szavakkal zárja bé; én pedig Gyergyóba létem alatt mindenfelé tudakozódva, meggyőződtem, hogy a népmese tökéletes feledékenységbe ment. Egyébaránt a Gyergyó nevezet eredetére nézve más és különbözőbb sejdítések is vannak, a melyekből néhányat elősorol Benkő Károly, Csik, Gyergyó és Kászon székek leírásába. ²⁾ G. Kemény József a fenn idézett sorokra következő megjegyzést tesz: *E legfeljebb népmese, de semmiképpen el nem fogadható; nincs időm még erről is egy különös értekezést írni, megjegyzem mindazonáltal, hogy Timon „Addit. ad Imag. novae et antiquae Hungariae“ Epist. 2. p. 26. ezt írta legyen: „Sedem Gyergyó ex cujusdam anus verbis illis: Veni, bonum est (Jerr jó) homines eo ad habitandum allicientis coaruisse, vulgi persuasioni permittamus.“ és ismét: „De antiquitate hujus sedis vide: Magyar nyelvemvelő társaság I. p. 131. Benkő Milkovia II. p. 150. — Nemzeti társalkodó 1839. II. p. 141. et 160.*

A székelly szármozást kétségessé tett kéziratok egyikebe báró Apor Péter és ennek nyomán Mihálcz Mihály (Connotationes de nexu familiae suae cum aliis familiis), és Lehoczky (Stemmatographia nob. familiarum B. Hung.

¹⁾ Gyalogi János biographiáját gr. Kemény József következő sorokkal volt szíves velem közleni: „Ezen jezsuita Gyalogi János biographiáját ide mellékeltem, — talán nem érdektelen — és tartozik ily czimű terjedelmes munkához „Magyar és erdélyi tudósok nagy szótára.“ — Eddigélé áll e munkám VI. vastag kötetből, de nincsen még bevégezve. K. J.

²⁾ Benkő Károly, Csik Gyergyó és Kászon leírások. Kolosvár 1853. 12-ik lap.

226. lap.) családunkat az Augsburgnál Lehel és Verbulcsu vezérek alatt 955-be Ottó császár által megsemmisített magyar táborból megmaradt hét megcsonkított magyarkákról az ugynevezett szent Lázár szegényeiről akarja származtatni; de e származtatás helytelenségit gróf Kemény József, miután a családról készített első kéziratomat átvizsgálta, a velem közlött igen jeles értekezésibe, alaposan megczáfolja, egyszersmind bébizonyítja lehetetlenségit, hogy az a hét megcsonkított egyén valamelyike családot alapíthatott volna.

E jeles értekezés:

Az ugynevezett hét gyász magyarkákról, vagy is szent Lázár szegényeiről, és a szárhegyi gróf Lázár család első törzsökéről.

Ezen értekezésem irására alkalmat adlak szárhegyi gróf Lázár Miklósnak családjáról írt kézirati munkájában előforduló következő sorai:

„Báró Apór, kéziratában, családunkat az Augsburgnál Lehel és Verbulcsu vezérek alatt 955-be Ottó (császár) által megsemmisített magyar táborból maradt hét megcsonkított magyarkákról, az ugynevezett szent Lázár szegényeiről akarja származtatni, és tán ennek nyomán írja Timon az *Addimentum ad Imaginem antiquae et novae Hungariae*-jában: *„Familiam Lázarianam etiam ego judico, imo pro certo habeo aliunde venisse in Sedem Gyergyó, et quia primatum in ea obtinuit, jam tunc non ignobilem fuisse.“*

Ezen sorokban kettős a tévedés, egyik Apór Péteré, midőn a Lázár családot a szent Lázár szegényeiről származtatja; a második gróf Lázár Miklósé, midőn Timon szavait Apór Péternek említett állítására vonatkoztatja. —

Szólok mind a kettőről jelenlegi értekezésemben.

A magyarok Krisztus születése után 955-ben Németországba nagy erővel és számmal belátván, azoknak egy része I. Ottó német császár által Augsburgnál annyira legyőzetett, hogy e csatában viaskodó magyarok részint elfogattak, részint pedig levágtattak, s még pedig oly annyira, hogy

magyarjaink közül, a kik e csaláiban részt vettek, csak is két egyén juthatott vissza hazájába.

A bajor krónika (ad An. 955) ezen véres csatáról ezt írja: „Barbari (Hungari) vero . . . usque ad internecionem, septem tantum residuis, omnes deleti sunt. — Az ugy nevezett „Chronicon Garstense“ ugyan ezt így említi: „A. 955. Ungarii totam Avariam . . . depopulantes, juxta Augustam urbem, Deo jurante, ab Ottone Rege pugna victi, immensa cede necantur, usque ad septem viros“ (Lásd: „Rauch. Scriptores Rer. Austr. Vindobonae 1795.“ Tom. I. pag. 5.). — Erről emlékszik Thurocz is „Chron. II. cap. IX. e szavakkal: „Accidit autem temporibus ducis Tozu, Hungarorum exercitum versus Galliam pro accipiendis spoliis ascendisse, qui quum in reditu, Rheno transmeato, divisi essent in tres partes, duae sine honore, una cum honore in Hungariam descendebant, quam Dux Saxoniae apud Isnacum Thuringiae civitatem, deitis septem Hungaris, interfecit. Septem autem ex ipsis reservatis, amputatis auribus, misit in Pannoniam: Ite, inquit, ad vestros Hungaros, taliter enarrantes, ut amplius non veniant in hunc locum tormentorum.“ — Ezen hét magyarról tésszen egy XV. századbéli hazai krónika is (Pray Dissert. X. pag. 240) emlékezetet, írván: „Duas partes (exercitus Hungarici) Dux Saxoniae, sine septem (az az exceptis septem) Hungaros omnes interfecit, septem autem (his) ex ipsis reservatis, amputatis auribus, misit in Pannoniam: Ite, inquit, ad vestros Hungaros, taliter enarrantes, ut amplius non veniant in hunc locum“

De lássuk már, mi történt azután ezen hét magyarral, a kik ezen csata után egyedül életben maradván, hazájukba visszaküldettek?

A csak most említett XV. századbéli honi krónika így folytatja szavait: „Et quia hi septem Hungari se occidi cum aliis non elegerunt (így!) communitas (Hungarorum) talem sententiam dedisse perhibetur: ut omnia, quae habebant, amiserunt tam in re stabili, quam mobili, ab uxoribus, et pueris ipsos separantes; pedites sine calceis, proprium nihil habere permisit; denique etiam insimul de tabernaculo ad tabernaculum mendicando, usque dum vi-

verent ire compulerunt, qui quidem septem ob offensam hujusmodi Mogorick sunt vocati, ... qui Zenthla zar usque modo Zegun nuncupantur. — Thuroczi pedig (Chron. II. cap. IX. Schwandtnerrel I. pag. 85.) fennebb éléhozott sorait folytatván, ezen hét szegény magyarról, a csak most említett XV. századbéli krónikával szinte egyhangulag ezeket jegyezte fel: „*Hungaris autem septem, sine auribus, pro eo, quod vici redierunt, et se occidi cum sociis non elegerunt, communitas poenalem sententiam dedisse perhibetur. Nam omnia, quae habebant, amiserunt tam in re stabili, (az az jószágokat is elvesztették) quam mobili, et ab uxoribus, et pueris illos seperantes, pedites sine calceis, proprium nihil habere permiserunt (tehát azután sem szerezhettek maguknak vagyont, birtokot és jószágot), semper etiam insimul (tehát együtt, nem egyenként, és egymástól elcálva) de tabernaculo in tabernaculum mendicando, usque dum viverent (tehát egész életökön keresztül) ire compulerunt. Qui quidem septem ob offensam hujusmodi Magyorkak (magyarkák) et Gyoz (Gyász) sive Lazari sunt vocati.*“

De kérdem már: hogyan lehessen elhinni, hogy így, mindentől megfosztatott, a legnagyobb inségnek kitett, napról napra, és házról házra kolduló és czébérezett szegény, kőről szorosan határoztatott, hogy semmi jova s birtoka ne maradjon, de azt magának soha ne is szerezhesse, — hogyan, mondám, lehessen képzelni, hogy egy ily ember családot alapíthasson? — De ha továbbá megvizsgáljuk azt is, hogy hová lettek ezen szegények, és mi volt végük? úgy meg leszünk alkalmasint győződve, hogy azok, később időkig fennálló birtokos családot nem is alapítottak. . . . Mert a fent említett XV. századbéli honi krónika ezen hét szegény magyarnak további sorsát így jegyezte fel: „*sed beatus Stephanus (azutáni király) eis commisit, ut ad subjectionem aversorum sancti Lazari de Strigonio subdere se tenerentur, et ideo vocati Zenthla zar Ziginy constat.*“ — Ezen szavakból kitetszik tehát, hogy ezen hét szegény magyarok későbbre szent Lázárnak esztergomi zárdájába, vagy szegények házába dugattak. — Sőt ha még szorosabban, és

pontosabban vesszük fel ezen szavaknak: „*aversorum sancti Lazari de Strigonio subdere se teneantur*“ — értelmét, és ha megfontoljuk azt, hogy ezen kitétel „*aversorum*“ azon régi időben mit jelentett, úgy meglátjuk, hogy ezen hét szegény magyarnak Esztergomban mi volt sorsuk. — Du-Cange és Carpentarius, ily című munkájában „*Glossarium manuale ad scriptores mediae et infimae Latinitatis*. Halae 1772. Tom. I. pag. 470. az „*Aversorum*“ kitétel így magyarázza: „*Averia, averii in specie dicuntur equi, boves, jumenta, oves, cacteraque animalia, quae agriculturae inserviunt, aut in agriculturae bonis, et facultatibus seu, ut vocant: Instauramento (ma fundus instructusnak neveztetik) computantur.*“ — Ezek szerint tehát a hét szegény magyar az esztergomi szegények házának, vagy zárdájának gazdasági eszközeihez tartozott szintugy mint a jármos ökrök, lovak és egyéb gazdasági állatok s eszközök. — Ily szomorú sorsu egyén, a ki ezen sorsához, a fennebbiek szerint, élete végéig kötve vala, hogyan lehetett egy birtokos családnak alapítója? — vagyon, lehetőség, erő és polgári szabadság nélkül családot alapítani lehetetlen. — Ehez járult még azon körülmény is, hogy az említett hét szegény magyarok még az asszonyoktól is el valának zárva, Thuróczinak, és a XV. századbéli krónikának e szavai szerint: „*ab uxoribus et pueris ipsos separantes*“ — így tehát maradékot sem hagyhattak maguk után, holott maradék nélkül családi törzsök senki sem lehet. — Valószínű tehát, hogy a sokszor említett hét szegény magyarok, a kik mindezeneken feljül még zárdába is valának csukva, maradék nélkül haltak el, s következőleg családi törzsökök nem is voltak. — De ha mind ezeknek ellenére, nyakason mégis erősítenék, hogy ezen hét szegény magyarnak egyike mégis alapítója lehetett s volt is a szárhegyi Lázár családnak, úgy ezen családnak, minden azutáni számos, és tagadhatatlan polgári erényei és érdemei mellett is, eredetére nézve, csak is azon vigasztalása maradhat, hogy legelső törzsöke és alapítója, habár szegény, és gyászosa miatt országosan

cségérezett is volt, de legalább „füles” nem lehetett, mert az említett krónikákban a hét szegény magyarról ezt olvashatja: „*amputatis auribus remisit in Pannoniam.*“ De a fületlenség a vizsgálatának leggyengébb és valójában nevelés-ges neme lévén, ha azzal a nevezett család megelégszik, ám lássa, de én azért mégis merőben, és éppen nem is alaptalanul tagadom ezen családnak az említett hét szegény magyaroktól eredetét és leszármazását.

A mi egyébiránt ezen hét magyarok „Lázár”-nak való elnevezését illeti, az Thuróczinak fenn eléhozott szarain „*Lazari sunt vocati*“ alapul. — Ezen kitételnek „Lazari” hújdankori értelmére nézve pedig, Du-Cange és Carpentarius fenn említett munkájokban Tomo IV. pag. 356. ezt olvassuk: „*Charta Ludovici Regis (Galliae) ex tabulario sancti Cornetii Compendiensis haec habet: „De infirmis, qui et leprosi, vulgo autem Lazarii nominantur*“ — és még előbb: „*Lazarii, leprosi sic dicti, quod eorum domus, seu ecclesia extra muros Hierosolimitanae urbis sita, sancto Lazaro dicata esset.*“ — És az ily czimű könyvben: „*Joh. Jacobi Hofmanni Lexicon universale, historiam sacram et profanam omnis aevi, omniumque gentium explanans. Lugduni Batav. 1698. in folio. Tom. II. p. 768. „Lazarus nomen viri pauperrimi.*“

Mind azokat, a miket ezen értekezésem kezdetétől fogva említettem, fontolóra véve, könnyű már ítélni: kik, és minő eredetű s sorsuk lehettek az ugynevezett hét gyász magyarok, vagy is szent Lázár szegényei.

De végre megvizsgálandó még azon kérdés is: Vallyon Timon, midőn „*in addimentis ad imaginem novae, et antiquae Hungariae*“ az eredeti nyolczadréti kiadásban „*Epist. I. pag. 18.* ezeket írja báró Apór Péternek: „*Familiam Lazarianam etiam ego judico, mo pro certo habeo, aliunde venisse in sedem Gyergyó, et quia primatum in ea obtinuit, jam tunc non ignobilem fuisse.*“ — Nem ismerte-e maga is el Apór Péternek azon vélekedését, hogy t. i. az említett családnak törzsöke, az említett hét gyász-magyaroknak, vagy is a szent-Lázár-szegényeinek egyike lett legyen?

Ezt én Timonról, a ki az ahhoz értő, s legcompetensebb tudósok által criticus történetírónak tartatik, éppen fel nem tehetem. — Tudós Pray György „*Annales Reg. Hung. I. Praefat.* pag. 1. így vélekedik Timonról és kritikájáról: „*Samuel Timon S. J. vir multarum litterarum, et qui patriam historiam ad criticen exegerit, omnium, quod sciam, primus.*“ — Tudós Schwarz Godofred, *Bonfinius* kiadásairól írt munkájában pag. 4. Timonra alkalmaztatva *Martialis*nak verseit, róla ezt írja:

„*Hic erit, ut perhibet doctorum corda virorum
Timon Hungarica primus in historia.*“ sat.

Nem hihetem tehát, hogy a criticus Timon Apór Péternek a Lázár család eredetéről, a fén említett alaptalan, és minden józan critica elleni vélekedését soha is pártolta legyen. De sőt merem erősíteni, hogy maga Apór Péter is, a ki Timonnal tudós levelezésbe volt, hihetőleg csakugyan Timonnak intésére, későbbre előbbeni eziránti vélekedésétől elállott, mert Apór Péter „*Lusus Mundi*“ című 1727-beli kéziratában (másolata található gyűjteményemben „*Ms-ta historica*“ in folio Tom. XX.) a szárhegyi Lázár család eredetéről már ezt írta: „*Quidam Lázár magnus dictus, condescendit primo in Csik Szent Tamás in bona filiae Silvester Magni dicti.*“ Ezt írja Apór Péter 1727-ben. Timon pedig e sorait: „*Familiam Lazarianam etiam ego judico, imo pro certo habeo, aliunde venisse in sedem Gyerogyó.*“ írta Kocsárd „*IX. Calendas octob. 1734*“ (Lásd: *Additamentum ad Imaginem antiquae et novae Hungariae. tribus epistolis ad Ill. Duum L. B. Petrum Apor perscriptum* az eredeti nyolczadrétű kiadásnak 14 és 16. lapjain). Timon tehát, a csak most elősorolt 1734-beli szavai által, Apór Péternek csak is az 1727-beli, a Lázár család eredete iránti, már helyreigazított vélekedését, nem pedig annak előbbeni, a hét szegény magyarok, vagy is a szent Lázár szegényei történetéből merített ábrándozásait pártolta. Apór Péternek ezen későbbi állítását a szárhegyi Lázár család első törzsoke iránt követte Mihálcz Mihály is ily című kézira-

taban: „*Michaelis Mihálcz connotationes de nexu familiae suae cum aliis familiis* (találtatik kézirati gyűjteményemben: „*Ms-ta historica in 4-o Tomo XXX*). s ez az én vélekedésem is a szárhegyi Lázár család első törzsökéről, és még pedig egy részről azért, mivel régi oklevelek hiánya miatt, egyebet okosan fel nem tehetek, más részről pedig azért is, mivel a criticus Timon, hihetőleg nem minden ok nélkül ezeket mondotta: „*imo pro certo habeo*“

Igaz ugyan, hogy Apór Péter fen említett későbbi állítását „*Lusus Mundī*” című kéziratában semmivel sem támogatta, — de meríthette azt régi, és ideében még a nép emlékében fenmaradt szóbeli hagyományból (traditio). Tudom azt is, hogy ilyes szóbeli hagyomány igen is sokszor csupa mesékből szokott eredni, de midőn mindenből kifogyunk, akkor szabad vélekedni, csak ne legyen vélekedésünk a valódi történettel, és az illető időnek körülményeivel szembenőleg ellenkezésben. „*Conjecturari* (tudós Mabillon szavai) *cum ratione in historis licet, ubi diplomata, chronicaeque tacent, aut deficiunt, dummodo omnis conjectura si. temporis, et circumstantiis ejus aetatis accomodata, nec contra rationem pugnare videatur, ... sic et de traditionibus sentiendum, caute tamen iis utendum, siquidem eadem plerumque insanis jocularum cantilenis innituntur.*“

Ezek így lévén, kénytelen vagyok magam is úgy vélekedni, hogy a szárhegyi Lázár családnak első törzsöke, kinek keresztnéve Lázár vala, és a kinek keresztnévét maradékja azután családi névvé változtatá (a mi egyébiránt a régi időben szokatlan éppen nem is volt) Csik Szent Tamásra átszármozván, és az odavaló székely Silvester ágazatbeli származásu fiuleányt vevén nőül, ott meghonosodott s birtokosodott, és így lett alapítója s törzsöke azon Lázár családnak, mely szárhegyi gróf Lázár név alatt ma is még virágzik. — Honnan jött legyen pedig ezen első Lázár Csik Szent-Tamásra? azt elhatározni szinte már lehetetlen; azonban eziránt is vélekedésemet, vagy is helyesebben, sejdítésemet ezennel pennára teszem.

*A budai királyi udvari kamara levéltárában tártatik
Lázárfalváról a következő, 1365-beli oklevél:*

„Dyonisius Vajwoda Transylvanus, et Comes de Zonuk. Dilecto sibi Petro Vice Vajwodae suo dicti Wayvodatus. Dilectionis plenitudinem cum salute. Regiae serenitatis perpulsavit aures gravis querela, quod quavis Magister Benedictus (ez itélőmester lehetett) Regis ex mandato ad restituendos limites, metasque neo erigendas possessionis Lázárfalva in Comitatu Albensi partium transylvanarum alias a Byssenis impopolatae, multum tamen desolatue, expeditus, graviterque commonitus fuerit, Vos tamen, nescitur quo respectu ducti, in contemptum mandati dicti Domini Regis inque manifestum dictae possessionis damnum et nocumentum, eundem Magistrum Benedictum ad praesens usque detineritis in Sancto Emerico (Szent Imrén, Alsó-Fejérben, a hol a Vajdák rendes lakhelye vala) rebus minime urgentibus occupatum. Monemus itaque Vos, ut eundem Magistrum Benedictum, sepositis omnibus superfugiis, aliisque rebus, et respectibus vestris, illico ad Lázárfalva dimittere, expedire velitis, et debeatis, sub gravi indignatione Regiae serenitatis Domini nostri. Secus igitur nullatenus facturi. Datum in Regno Bulgariae prope civitatem Bodmyen: in praesenti exercitu Domini Regis. Cito. Anno Domini millesimo tricentesimo sexagesimo quinto,“

Mivel ezen oklevél szerént Lázárfalvának nem széke-
lyek, hanem Bissenusok voltak a legrégibb lakosai, — és
mivel ezen falu elnevezését valami Lázár nevű Bissenustól
kaphatta, és mivel Lázárfalva a szárhegyi Lázár családnak
régi birtoka, — ennél fogva gyanítom, hogy azon idegen
Lázár, a ki Csik Szent Tamásra átszármozván, olt Sil-
vester nevű székhely dígozatbeli fiuleányt vett nőül, és azu-
tán törzsöke lett a szárhegyi Lázár családnak, egy lázár-
falvi Bissenus lehetett, a ki egyébaránt akkor Lázárfalvát
is birhatta. S így láttatik valósulni az, a mit Timon mondott:
„Familiam Lázarianam etiam ego judico, ime pro certo habeo,
aliunde venisse in sedem Gyergyó, et quia primatum
in ea obtinuit, jam tunc non ignobilem fuisse.“

Ennyit, s nem is többet tudok említett sejdítésem támogatására előhozni.

Végre, a mi a már sokszor említett két magyarnak az 955-beli csatából való egyedüli menekülését, és azutáni gyász-magyarok, és szent-Lázár-szegényei nevezet alatti szegény és nyomorult sorsát illeti, — azt inkább régi magyar népregénynek és mesének, hogysem valódi történetnek tartanám, ha annak némű emlékét, honi kronikákon kívül, külföldi régi történetírókban is nem lehném.

Irdm Gerenden aug. 17. 1853.

Gr. Kemény József s. k.

Ez értekezésivel gróf Kemény József alaposan megmutatja a báró Apór Péter szármoztatásának helytelenségét, egyszersmind új sejdítést állítja előnkbe annak, hogy a Lázár család első törzsöke Bessenýó (Bissenus) lehetett.

Olasz eredetűnek is lehetne gyanítani e családot, ámbár erre nézve hiteles adattal nem birunk, csupán a fenn említett gróf Lázár Ferencz Gyalogi jezsuitához írt levelébe hivatkozik Cusani Jakabnak ¹⁾ erdélyi hadikormányzónak hozzá Olaszhonból írt egy levelére, a melybe e nevezett hadikormányzó állítja: hogy Nápolyba vagy Catalonia ²⁾ tartományába egy régi család létezik, a mely rokonainak ismeri az erdélyi Lázárokat és végire szeretne járni: ha vajjon ők szármoztak-e ki Erdélyből, vagy pedig az erdélyi Lázárok jöttek Olaszországból? de e kétséget — úgy hiszem — elegendőleg eloszlatják gróf Kemény József alább előfordulandó sorai, a hol az Erdélybe szereplő Lázárok közül azt az egyént ismerteti, a kit olasz eredetűnek lehet tartani, s a kiról egyszersmind alaposan megmutatja, hogy nem lehetett e család tagja.

¹⁾ Marchese Cusani Jakab 1708-ba erdélyi commendirozó, lásd Éder „Erdélyország ismertetésének zsengéje.“ 63-dik lap.

²⁾ Helyesebben Catania, mert Catalonia Spanyolhonba van.

Van olyan leirója is családonnak, a ki e család őseit mint hadnagyokat Attilával jártatja. Ezt gróf Kemény József ekként említi: *„Franciscus Abaffi anno 1741. C. Francisco Lázár dedicando editionem sequentis tituli libri, Romanorum Pontificum Series. Authore R. P. Gregorio Kolb 1741 in 4-o. in isthac sua dedicatione de majoribus Comitum Lázár sequentia profert: „Aevo Attilae inter eos, qui Hispanias petiere, etiam Lazarii ductores floruerunt“*

Legrégibb okleveleinkből Csikba és Gyergyóba látjuk megfészkelve e családot. Hogy Csikba máshonnan származott, állítja báró Apór Péter „Lusus Mundi“ című kézírata ¹⁾ eme szavaival: „Quidam Lázár, Magnus dictus, condescendit primo in Csik-Szent-Tamás in bona filiae Silvester Magni dicti.“ És hogy Gyergyóba is máshonnan telepedett, a fenn idézett hagyományon kívül, még Timon is ²⁾ erősíti következő szavaival: „Familiam Lazarianam etiam ego judico, imo pro certo habeo, aliunde venisse in sedem Gyergyó, et quia primatum in ea obtinuit, jam tunc non ignobilem fuisse.“

Régi oklevél családunk levéltárába kevés van, azok nagyobb része alkalmasint 1661-be a tatár által pusztult el, akkor pusztulván el a csiki levéltár is, a mely pedig e családra nézve sok adattal birhatott.

A Lázárokról legrégibb hiteles adatok egyike a Lőrincz nagy-boldogaszszonyi lelkésznek 1406-ba költ oklevele ³⁾; a másik: Kászon-széknél Csik-széktől elválásáról a XVI. századba készült leírása, ⁴⁾ a melynek eredetijét levéltárunk nem birja, és az 1663-beli hiteles másolatja is levéltárunkból, fájdalom! mostoha kezek közé jutván, használhatlan és minden hitelesség nélküli ronggyá vált.

¹⁾ 1727-ben írták.

²⁾ Timon „Addimentum ad imagines antiquae et novae Hungariae, tribus epistolis ad Ill. L. B. Petrum Apór perscriptum.“ Az 1754-beli kiadás 11-dik lapján.

³⁾ Közli Benkő Károly „Csik, Gyergyó és Kászon leírása“ II. R. 37-ik lapjása.

⁴⁾ Közli Szilágyi Ferencz „Hon és Külföld“ című — 1845-dik évi — folyóirat 62-dik számába.

Ez utóbbi oklevélbe a család tagjai, csik-szent-tamási' előnévvel vannak említve, későbbi oklevélbe, gyergyó-szárhegyi' előnévvel fordulnak elő, és időfolytával négy ágra szakadt a család u. m. csicsói, csik-szent-tamási, szent-annai, ez azután gyalakuti' ¹⁾ és végre szárhegyi ágra.

Míg ez ágakra kerül sor, elősorolom a családnak leírótól idézett régibb tagjait.

1. Lázár Columbus.

Gróf Lázár Ferencz 1721-be P. Gyalogi János-hoz írt levelébe Columbus-t nem sorolta családjá tagjai közé, hanem a róla töle irtakat mint Csik-Szent-Tamásra nézve érdekest jegyzette fel és így ír róla: „Ugyan Csik Szent Tamáson láttatik egy harangon csodálatos írással, hogy Columbus Lázár öntette volna ante mille anno Christi 700.“ Ezt első kézirati munkámba én is, gróf Lázár Ferenczet követve, csakis mint curiosumot jegyeztem meg; de minthogy gróf Kemény József saját jegyzeteibe Lázár Columbus-t az első szám alatt említi a Lázárok között, én is oda sorolom őt.

2. I. Lázár Balázs.

Ezt tartja gróf Lázár Ferencz a család első törzskének s következőt ír róla: „Lázár Balázs szent István király alatt fundálta volt a csik-somlyai klastromot, melyről az Ali basa járásakor vett el a levél, a szegény Apór István ²⁾ úgy adott vala attestatiot az udvarhoz, hogy maga szemeivel látta a csiki klastromban, a mint diplomámban ³⁾ inserálva is vagyon.“

Gróf Kemény József jegyzete erre: „*Non credo, — vide in mea Terra Siculorum sub 'Csik-Somlyó' vide et in*

¹⁾ Szereda Szent-Anna a Nyárad mellett, és Gyalakuta Marosszéken.

²⁾ Gróf Apór István Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybírája 1692 körül és erdélyi kincstárnok. Lásd Kállayi, historiai értekezését a székelyekről.

³⁾ A grófi diplomát kapta ez a Lázár Ferencz 1702. mart. 9-én I. Leopold császártól.

mso Franciscanorum pag. 61. quod habeo in folio Tom II. sed probabilius confunditur iste Blasius cum Valentino Lázár, de quo vide sub 24°.

A grófi diplomába nem is Balázs, hanem Bálint fordul elé következőleg: „Qui tandem tempore quoque felicis remiscenciae Divi Stephani Regis praedecessoris Nostri desideratissimi floruit, ac Valentinus Lázár in praeterea Sede Siculicali (Csik) non solum fidelitatis, sed et ardentissimae devotionis et pietatis radios adauxit, dum amplum monasterium honorabilium Patrum Franciscanorum ibidem ex fundamento erexit, quod ipsum hodie etiam idem sacer ordo ad monasterium fateri et testari non dubitant.“ ¹⁾ Már Balázs-e vagy Bálint van helyesebben, miután az első ugyanaz a gróf Lázár Ferencz állítja, a ki a grófi diplomát kapta, nem tudhatni, de ha gróf Kemény József állítása szerint a személyre nézve történt zavar, úgy inkább hiszem II-ik Balázst, a ki a XV-ik századba a csik-somlyai zárdának azt a részit építtette, a mely a kápolna felől van, ²⁾ mintse a gróf Keménytől említett III-ik Bálintot.

3. I. Lázár Egyed.

Mint 1345-beli csiki kapitány fordul elé a grófi diplomába.

E soraimhoz gróf Kemény József még következőt jegyzett:

(Ennyit s nem többet említ gróf Lázár Miklós családjáról irt kéziratában) — Tantum et non plus innuit etiam Lehoczki in sua Stemmagraphia.

Franciscus Abafi anno 1741. C. Francisco Lázár dedicando editionem sequentis tituli libri: Series Romanorum Pontificum, aulhore R. P. Gregorio Kolb, e S. J. 1741. Claudiopolis in 4-to in dedicatione sua de Aegidio Lázár sequentia memorat: „Aegidius Lázár anno salutis 1345 Csikien-

¹⁾ Ezt a Bálintot a grófi diploma nem legelől, hanem a XV-ik és XVI-ik századbéli Lázárok közé sorozva említi.

²⁾ Lásd Benkő Károly, Csik, Gyergyó és Kászon leir. II. R. 79-ik lap.

sis Capitanei (ut ajunt) dignitate moderatus est, quem belli, pacisque artibus ornatissimum fuisse oportuit, cum a tot, queis tunc Hungaria, in culmine felicitatis locata, abundavit clarissimis heroibus potissimum legeretur.“

4. I. Lázár Ferencz.

A grófi diploma ,1400-beli máltai lovagnak‘, és Abaffi Ferencz a Kazi ,*Historia Regni Hungariae*‘¹⁾ czi-

¹⁾ ,Mevallom, hogy Abaffi Ferencznek ezen dedicatiojáról eddig semmit se tudtam, és köszönöm, hogy gróf Lázár Miklós engemet ez uttal arra figyelmeztetett. Megvagyon ugyan könyvtáramban Kazinak említett historiája ,*Historia Regni Hungariae*‘ in folio három Tomusban.

Az első Tomus nyomtatott ,*Claudiopoli*‘ typis academicis S. J. per Michaelem Becskereki‘ minden esztendőszám nélkül. Ezt ajánlotta ,*Carolus de Sálbek*‘ erdélyi püspök B. Klobusinczky Ferencznek. Az ajánlólevél vagy a czimlap után nyomtatva. A második Tomus nyomtatott ,*Tyrnaviae Typis Academicis S. J. 1741.* — e minden dedicatio nélkül. — A harmadik Tomus (és e szerfelett ritka) nyomtatott *Tyrnaviae Typis Academiae S. J. 1749,* és ajánlva vagyon Beznák Mihály által gróf Erdődieknek. Egyéb-iránt nem csudálom, hogy Kazi historiája első Tomusának kétféle példányai léteznek, melyeknek némelyike Abaffi Ferencz által gróf Lázár Ferencznek, mások pedig Sálbek Károly által b. Klobusiczkiinek ajánltattak. Mert szokásban volt a jesuitáknál, hogy ha a nálok nyomtatott könyvek egyszerre mind el nem keltek, a hátramaradt példányokat későbbre újra elévegyék, és a *Baccalaureusi* examenek alkalmakor új czimlapot, és a *Baccalaureus* nevére és költségén új dedicatiót is nyomtatván, azokat mint valami új kiadást, az examenkor a *Baccalaureus* költségén kiosztogatták. Egyéb-iránt Abaffi Ferencznek ugyanazon dedicatioja, mely mellett ő Kazi historiáját gróf Lázár Ferencznek ajánlotta volt, találhatik a következő czimű könyvnek czimlapja után is, nyomtatva: ,*Series Romanorum Pontificum etc. auctore R. P. Gregorio Kolb e S. J. Claudiopoli Typis Acad. S. J. 1741. in 4-to. E sze-*

mű munkája eleibe irt ajánlólevélbe ugyan 1400-beli jerusalemi lovag'-nak mondja. Sőt Abaffi nem tudom minő kútfők nyomán számos dicséretet rak reá, a miket ekként fejez bé: Hic nimirum est ille Lazarius, qui ceu grande sydus, non Europam tantum, et Asiam, verum orbem adeo terrarum ingenti virtutum magnitudine, gestorumque gloria implevit. Hic ille Hector est, qui sorditatum hostili crurore gladium perpetuo circumferens, jugulisque inimicorum imminens, gravissimis eisdem cladibus attrivit: idcirco catholicae fidei columen, Paganorum terror, et belli fulmen nuncupatus.

Gróf Kemény Józsefnek e máltai vagy rhodusi lovag eredmény nélküli kutatást okozott: „*Ezen rhodusi vitéz Lázár Ferencz nekem sok siker nélküli kutatást okozott. A rhodusi vitézekről legterjedelmesebben irt Vertot ily czim alatt: Histoire des Chevaliers hospitaliers de S. Jean de Jerusalem appellees depuis Chevaliers de Rhodes. Par l'abbé de Vertot Paris 1772.*“ — nyolcz kötetben. Megvagygon könyvtáromban, de abban ezen Lázár Ferenczet hasztalanul kerestem.

Van még róla 1727-ből egy irat is, a mely azt állítja, hogy e Lázár Ferencz Szárhegyen egy zárdát építtetett volna, és annak romjaira épült később a barátok mostan is fenálló klastroma. Ez irat bizonyítása szerint: Lázár Ferencz a midőn hazatért Romából — a hová tán vallásos buzgósága vitte — közel lakásához álmába intést kap egyszer: el ne mulassa hazaérkezése utáni reggel a szomszéd hegyre kimenni, és ott, a hol a fák között havat talál, ugyan azon helyre zárdát építtetni. Ez intést ő hiven is követé, és arra a helyre, a hol és a minő alakba havat talált, oly idomu t. i. kereszt formájú klastromot építtetett. ¹⁾

rint tehát Abaffi Ferencz ugyanazon egy Dedicatioval gr. Lázár Ferencznek két különböző tárgyú és formatumi könyvet ajánlott.

¹⁾ Benkő Károly 'Csik, Gyergyó és Káson leírások' czimű munkájába a Romából hazatérő Lázárt nem Ferencznek, hanem Istvánnak nevezi, és az 150-dik lapon idézetje nem zárda, hanem öt kápolna építéséről

Ugyan ezt említi a Gyalogi Jánoshoz 1721-be írt és itt többször idézett levél is, még pedig abba az építési idejét is meghatározza a levélíró: „anno 1480, a mint a rajta lévő homályos írás mutatja.”

Ha egybe vetjük ez utóbbi sorokat a fennebbiekkel, hihető, hogy még volt egy Lázár Ferencz, a kit ez utóbbi sorok illetnek, és ez nem egy az Abaffi „eques hyerosolymitanus”ával. Ugyan ez észrevételt teszi gróf Kemény József is: *Haec, si vera sunt, tunc Franciscus I. Lázár non anno 1400 (ut Abaffius vult) sed circa 1480 vixit, aut ambo hi Francisci Lázár diversae sunt personae.*

5. I. **Lázár Bernárd.**

Ez az első a Lázárok közül, a ki említve van hiteles oklevélbe.

1406-ba Csik-Jenőfalván az ottani közlakosok közt bizonyos egyezés e Bernárd és Balasko Ferencz jelenlétébe ment véghez: „Nos (Laurentius Praesbiter de Oláh-falu, Plebanus de Nagy Boldog Asszony ac Vice Archidiaconus Sedium Csik et Gyergyó) itaque cum Egregiis Dominis Bernardo Lázár et Francisco Balasco interponimus nosmet ipsos inter ambas partes etc. etc.”¹⁾

Ha áll az, hogy a Csikba beszármozott Lázárok közül az első vett csik-szent-tamási Silvester ágózatbeli leányt nőül, úgy inkább ez a Bernárd lehet az, mintse a Kászonszék elválását kieszközlő Bálintnak az atyja, noha mind báró Apór Péter, mind követői a kászonszéki szabadságot kieszközlő Lázár anyának tartják a Silvester²⁾ leányt. E Bernárd már 1406-ba

tesz említést, ekként: „Érdekes a fennebbiekben elősorolt (szárhegyi) kolostor története, melyet az ottan létező hiteles, általam megolvasott eredeti másolati levelekből és jegyzőkönyvből kiírtam híven e következőkben: „Lázár István Romából haza jövén, Szárhegyen a Szármán hegyre öt kápolnát épített, mely hegy ekkor sűrű cserfás nagy erdőség volt (most egészen kopasz), melyik évben? a bizonytalan.”

¹⁾ Lásd Benkő Károly „Csik, Gyergyó és Káson leírása” 37-ik lapját.

²⁾ A Silvester családról egy 1456-beli armálisba van legelső említés.

mint nagykoru szerepel, és így bajosan hiszem, hogy ő egy személy legyen a 6-dik szám alatt itt következővel.

6. Csik szent-tamási Lázár (I. Bálint) vagy a Nagy Lázár.

Kászonszéknek Csiktől elválásáról készült régi leírásába ¹⁾ fordul elé s abból gyanítjuk, hogy nem csak főnemese, hanem egyszersmind főtisztje is volt Csiknak 1462 körül.

Abba a leírásba csak ennyi emlékezet van róla: „Ugyan ezen szabadságért való törekedésért fogják meg a Patoki Antalt a csikiak, viszik fel Szent-Tamástra a Nagy Lázár házához, mely Nagy Lázárnak voltanak egy néhány fiai, az egyiknek volt neve Bálint.”

Hanem e szóból: „nagy” nem következik, hogy ennek a csik szent tamási Lázárnak vezetéknéve Nagy s a keresztnéve Lázár; hisz az egész leírásba fia és unokái mindig „Lázár” vezetéknévvel jönnek elő, a fia Bálint is Lázár Bálintnak van írva, és hasonlólag Lázár András is. E szó „nagy” inkább főnemességét bizonyítja; Horváth István is (Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről Pest 1820. 90. lap) azt állítja, hogy „közönségesen a régiekben az urak egyszersmind a Nagyok vagy Nagyobbak közé tartoztak.” És alkalmásint ily értelemben szólítja meg az akkori ítélőmester (a leírás szerint) egy versen Lázár Bálintot „Nagy Bálintnak.”

Gróf Kemény József ezt másként magyarázza: *Ego expressionem „Nagy Lázár” aliter interpretaor, nam sub voce „Nagy” i. e. magnus, intelligo vocem „Senior”, hungarice*

Az említett évbe László király Becz Jakabnak s rokonainak, köztük Csik Szent Tamási Sylvesternak is, és ennek László nevű fiának ad czímeres levelet. Ezt én régi magyar fordításba láttam levéltárunkba, az eredeti czímeres levél — tudtomra — kezdi szent léleki Kozma Gábor nr birtokába van.

¹⁾ Lásd Szilágyi Ferencz, „Hon és külföld” 1845-beli folyóiratának 62-ik sz.

idősb, idősbik. Cum vero vox haec ,idősb' tunc praeprimis usuata fuerit, cum plures ejusdem nominis baptismalis praeexistebant in vivis ejusdem familiae personae, et cum constet: magnum seu seniorem Lázár habuisse filium Valentinum, cum patre simul in vivis existentem, hinc non sine ratione suppono, magnum, seu seniorem hunc Lázár aequè nomen baptismale Valentini habuisse, et recte ideo, ut a cognomine filio suo, facilius distingui valeat, fuisse appellatum ,Nagy Lázár' i. e. majorem seu seniorem Valentinum Lázár.

Igaz, hogy a ,nagy' kitételt régebben az ,idősb' kifejezésire is használták és főleg a székelyeknél a régi időbe többnyire ,idősbet' jelentett, de nem gondolom, hogy itt az az értelme lenne és arra mutatna, hogy ennek a csik szent tamási Lázárnak is a keresztnéve Bálint; mert az idézett leírás soraiból: „Ez így lévén, monda Gergely mester Lázár Bálintnak: Nagy Bálint! elvesztéd a pert sat.“ látjuk, hogy a fiát is ,Nagy'-nak szólítják, már pedig ha ,idősb'-et jelentene, nem illelné fiát e kitétel.

Hogy pedig ennek a csik szent tamási Lázárnak a vezetéknéve semmiképpen se volt Nagy, ez állításom igazolására szolgálhat az is, hogy családunknak az ezelőtti szám alatt említett tagja, a ki 1406-ba Jenőfalván (a Csik Szent Tamással határos helységbe) Lőrincz csiki alesperes oklevele bizonyítása szerint tanuskodott, Lázár vezetéknévvel birt.

A leírás szerint ennek a csik szent tamási Lázárnak Bálinton kívül több fia is volt, de azok nevét nem tudjuk.

B. Apór Péter erről állítja, hogy Szilveszter ágozatbeli leánynyal nősült, de fennebb okát adám kétkedésemnek.

7. II. **Lázár Bálint**, csikszent-tamási.

A Csik Szent Tamáson lakó — imént említett Lázárnak a fia, a kit a Kászonszék privilegiuma kieszközlése tett nevezetessé.

Ő bocsátotta ki fogságából kászoni Pataki Antalt, a kit, mivel Kászonszék szabadságát törekedett kivíni, a csikiak elfogtak s fogva Szent-Tamástra a Lázár Bálint atyja házához vittek volt; még pedig a végre bocsátotta ki, hogy Pataki Antal birja rá Kászonszéket: ígérjék meg, hogy Bálintot befogadják a székre és tisztjöknek teszik; viszont ígérván ő is, hogy a nevezett székre ismét visszaszerzi a Zsigmond császártól adott szabadalmi levelet.

Ennek a következtébe Pataki a Lázár Bálint lovával éjjel Csik Szent-Tamásról átmegy Kászonba, a népet ott egybegyűjti, és a nép örömmel fogadva a halott ígéretet, azonnal kinyilatkoztatja, hogy: „készek fejek felé venni Lázár Bálintot és a tisztbe is befogadni, úgy hogy a hat nemből mindenikben elbirja egyszer-egyszer a tisztet, és mikor az eltelik, álljon a Halom nembe, és mikor a Halom nemnek eljő tiszte, akkor a Halom nembeliekkel együtt birjon tisztet.”

A többször említett leírásból ide lemásolt e nyilatkozatot meghozván Pataki, Lázár Bálint már a következő éjjel átköltözött Kászonba és ottan a szentegyház alatt egy szobába telelt ki. Tavasszal pedig a székre sok szép jószágot adott neki.

Midőn 1462-be Mátyás király Erdélybe jött és két ítélőmesterét: Bodó Gáspárt és Gergely mestert beküldi Csikba, Lázár Bálint ezek eleibe terjeszté a Kászonszék panaszát és sérelmét, a melynek megvizsgálása után kitünvén, a Bálint kérelmének valósága, mind ő, mind vele együtt az ítélőmesterek Mátyás királyhoz mentek Medgyesre. Itt megújítván kérését a király előtt, Má-

tyás király a Zsigmond császártól adott oklevelet újra megerősítve, Bálintnak kiadatta.

Azonba még nem távozott Medgyesről, a midőn boszúból a király előtt valamivel bevádolák, a mire a király őt elfogatja és vasra verve Tóthországba Pöhötybe küldi.

Ez elfogatása alkalmával nem késett a Kászonszék számára tőle kieszközölt oklevelet átadni egy jó barátjának őrzés végett.

Fogsága tiz hónapig tartott, a honnan csak Kászonszék könyörgésére — mely követeket küldött volt e végett a királyhoz — bocsátották ki, és: „immár a vas ugyan sebbe ejtette volt a két szárát, ugy hozzák haza“, a leírás szavai szerint.

Visszatérvén Kászonba, ott a királybiróságot és hadnagyságot felváltva viselte, de nem járhat mind a hat nemnek tisztében el, mert nem sokára meghalt. És így alkalmasint — miután évenként ¹⁾ kellett a felváltásnak történni — már 1470 előtt holt meg.

Gyermekei közül a Kászonszék elválásáról szóló iromány csupán I. Andrást említi, a ki később „gyergyó szárhegyi“ előnévvel él, de még II. Balást, vélekedésem szerint, a csicsói Lázár ág alapítóját is az ő fiának sejdítem. ²⁾

Ezt a Lázár Bálintot véltem én a Csikszéken fekvő Lázárfalva nevű falu első alapítójának, mert Lázárfalva a régi lustralis könyvekbe sehol sincs említve, s igen valószínűnek tetszett előttem, hogy a midőn

¹⁾ Nagy-Ajtai Kovács István a gr. Mikó Imre „Erdélyi történelmi adatok“ I. k. 261. l. következőt ír: „A székelyek vér-rokonságuknál fogva hajdan „nem“- és „ágok“-ra lévén oszolva, egymást évenként bizonyos sorban felváltva viselték a székelyföldi hivatalokat.

²⁾ Mint a Lázár Bálint fiát említik Lázár Lőrinczet is, de a mely bal esetet erről regélnék, azt a XVII. századba történetnek állítják, hogy t. i. ezt határkerítés alkalmával lova elkapva a Sármányon (Szárhelyen) bevonzolta, a lába a félkengyelbe akadván és ugy holt meg.

Bálint kieszközölte Kászonszék privilegiumát, s ezért sok szép jószágot kapott, ugyan akkor kaphatta azt a területet is, a melyen ma Lázárfalva fekszik, s a mely nézetem szerint akkor Kászonszékhez tartozott, és ő lehetett első, a ki oda falut telepített. De eltérített e véleményről gróf Kemény József e soraival: *Nem csudálom, hogy Lázárfalva a régi széktely lustralis könyvekben nem találhatik, mert már Timon is tudta, hogy Lázárfalva régen nem a Székelyföldre, hanem Fejérvármegyéhez tartozott. Timonnak „Addit. ad Imag. nov. et ant. Hung. Epist. I. p. 3. szavai im ezek: „Mirari insuper tecum pergo, quomodo Lázárfalva, pagus Csikiensis, non adeo antiquitus fuerit in Comitatu Albensi . . . Desinerem mirari, si constaret (pagum hunc) vel per voluntariam cessionem, vel per poenam, quod se (Lázárfalvenses) bello cuipiam subtraxerunt, a sicutis aliquando avulsos esse. Reges quoque eosdem sibi vindicare potuisse, non negaverim, sed quando et quomodo?“ De Timon se találta el egészen a dolgot, mert Lázárfalvának legrégibb lakosai nem széktelyek, hanem Bissenusok (Pacinatitae) voltak. (Lásd az 1361-beli oklevelet és a Lázár családról írt értekezésemet) — és ennél fogva Lázárfalva is nem a széktelyföldre, hanem a vármegyékhez tartozott. Mi módon jöhetett régentén Lázárfalva a szárhegyi Lázárok birtokába? azt láthatni lehet említett értekezésemben. Tehát nem Lázár Bálint volt a legelső, a ki a mai Lázárfalvára falut épített, és telepített.*

A) A csicsói Lázár ág.

8. II. Lázár Balás.

Hihetőleg II. Lázár Bálintnak a fia és alkalmasint alapítója a „csicsói“ ágnek.

1496-ba Jenőfalván költ egy oklevélbe fordul elé neve elsőbben. A hol néhány jenőfalvi lakos közt egy

malom felett folyt versenygésbe testvérével I. Lázár Andrással együtt biráskodott: „Et ipsi egregii Domini: praescripti Andreas et Blasius Lázár et Joannes (ac) Emericus Balasco fecerunt talem concordiam inter ambas partes etc.“¹⁾

Ez követ volt Csikszék részéről 1506-ba az agyagfalvi székely gyűlésen. És ő is aláírta a gyűlés végzéseit, a mely testvére Lázár András elnöksége alatt folyt.²⁾

Ugyan e Balás építtette a csiksomlyai zárdának azt a részét, a mely a kápolna felől van.³⁾

Gróf Kemény József e soraimhoz következő cikket ragasztott: *Lázár Balás igenis megtódhatta, de nem fundálhatta a csiksomlyai barátok klastromát, mivel az már Lázár Balás ideje előtt is fennállott. — Benkő, Milkoviájában (II. pag. 145) szent Ferencz szerzetbeli barát P. Győrfi Pálnak következő szavait hozza elé: „qui (Conventus Csikiensis) tantum sui in antiquis rudieribus cuidam solidi lapidi annorum incisione jactat antiquitatem, ut olim, etiam ordinem nostrum aetate excessisse, non sine fundamento dixerit, siquidem in pariete cellae, quae ab antiquo Lábos ház nominatur, hodie dum visitur quidam lapis in ambitelli, quo in domum Pannificinae itur, muro inclusus, qui etsi cum reliquo pariete sit dealbatus, peroptime tamen monstrat tibi superne incisos duos magnos Characteres C. C. et infra: 1208, quos explicare et dicere Conventus Csikiensis significare, quid vetat? — Cum autem constet Religioni Seraphicae S. P. N. Franciscum fundamenta jecisse anno 1210. religionem vero nostram primo in vectam fuisse in Hungariam anno 1440. (helyesebben 1240) conjicimus: prima fundamenta Conventus hujus jacta fuisse pro aliqujus alterius antiquioris Ordinis Alumnis. Quandonam vero et qua occasione ad nos transierit? asserere non possumus.“ — Ezeket irta P. Győrfi 1737-ben. — Találtaik kézírati gyűjteményemben, Manuscripta Historica in folio Tomo II. egy ily című eredeti kézirat: Relatio e Provincia Tran-*

¹⁾ Lásd Benkő Károly, Csik, Gy. és K. leírása. II. R. 40-k I.

²⁾ Lásd Székely Mihály, „A n. székely nemzet constit.“ Pest 1818. 37. l.

³⁾ Losteiner után Benkő Károly, Csik Gy. és K. leir. 79-ik l.

silvanica S. Regis Stephani, Ordinis minorum strictioris observantiae, jussu Reverendissimi in Christo Patris Pascalis a Varisio, totius ordinis Fratrum minorum Ministri Generalis, ex Archivo nostro Provinciali V. Claudiopolitano excepta, ac anno 1775, et sequentibus Romam transmissa — Ezen kéziratnak 61. lapján a csiki klastromról Romdба ezek irattak: *Conventus Csikiensis . . . est ex conventibus antiquioribus, ejus tamen aetatem nullae prorsus scripturae definiunt, quas vel barbara Tartarorum rabies, vel haereticorum inimica manus delevit, attamen hunc conventum extitisse circa annum 1400. a posteriori arguimus, nam imprimis e Conventu Csikiensi serviebant nostri fratres ad Conventum Bakoviensem, qui fundatus esse fertur adhuc ante annum 1400, tum, quia Joannes Hunyades anno 1442 fertur contulisse Eleemosynam obsequii 32 Confratrum, vulgo Vitricorum Conventui Csikiensi, igitur jam antea debuit extitisse praelibatus Conventus. Quidam opinantur: longe antiquiorem esse, atque aetate sua pertingere initia quoque Ordinis nostri, e quibusdam caracteribus in lapide quadrato, in superliminari cujusdam januae olim situato, opere lapicidario excisis, qui indigitabant annum 1208, at ipso anno, quum necdum fuerit stabilitus Ordo noster. — Verisimile est, aut ibi olim alios praeexistisse Religiosos, quorum tamen apud nullum scriptorem reperimus mentionem, aut illum lapidem, dum construeretur praelibatus Conventus, allatum esse e ruinis alterius aedificii antiquioris, puta alicujus domus, vel arcis Sóvár dictae, quae olim florebat in vertice proximi, ac praealti montis Somlyó nuncupati, a quo et adjacens pagus Somlyó vel Somolyó, ac denique Csik-Somlyó appellatur. Quonam porro fundatore, an vero e communibus eleemosynis primitus erectus sit Conventus Csikiensis? ignoratur. Refert P. Ludovicus Weres in *Faciae Custodiae Transilvanicae* se legisse in fragmento vetustissimi manuscripti: Tractum, qui respicit montem Salvatoris, exstructum fuisse beneficentia Spectabilis Domini Blasii Lázár, at quo anno non adjicit. Ego autem peculiarem ab anno 1442 fundatorem ausim statuere piae memoriae Joannem Hunyadi. Nam postquam ille eleemosynam memoratorum 32 Confratrum seu Vitricorum huic Conventui contulisset, postmodum aedificatum est corpus ecclesiae majoris, ac consummatum anno 1448,*

*prout etiam nunc visitur inscriptio hujus anni in pariete ecclesiae extra januam majorem templi exeuntibus ad dextram.*¹⁾

A Lázár Balás gyermekeiről nincs hiteles adatunk; a Csicsón lakó Lázár Imrét tartjuk fiának. ¹⁾

9. I. **Lázár Imre, csicsói.**

II. Balásnak a fia, de némely ágozati táblákon s kéziratokban mint I. András fia jó elé. Oly oklevelek nincsenek, a melyekbe szülőit érintenék, csupán maradékiról van emlékezet.

Lázárfalván neki is birtoka volt, valamint a ,szárhegyi' ágnek.

Csicsón lakott és az oklevelekben mint ,Emericus Lázár de Chicho' fordul elő.

Őt küldé Csikszék János királyhoz Budára 1532-be, a mikor Grythi adót rótt a székelylek. ²⁾

Feleségül, báró Apór Péter ,Lusus Mundi' czimű kézírata szerint, csik szent-györgyi Ugron Domokos leányát vette, a kinek másik leányát egy nagy Béli Pál tartotta. Az Ugron leánytól három fia maradt a) Péter, b) III János és c) II. András.

10. **Lázár Péter.**

I. Lázár Imrének Ugron leánytól született fia.

Csiki jószágába lakott; neje: Damokos Margith a Damokos Pál leánya; ettől egyetlen egy gyermeke: Lázár Borbára.

¹⁾ Altörjái Mike Sándor barátom gyűjteményébe lévő ily czimű munka: ,Szármozások gyűjteménye az erdélyi nagy Fejedelemségbe élő, virágzó, elhunyt, és némely ezekkel függésben lévő magyarországi Nemzetségek. A közlevéltárak, történetjegyzők- és oklevelekből összeszedte altörjái Mike Sándor 1822' II. kötetébe 784-ik lapon előfordul mint szentannai Tóth Péter neje a Lázár Balás leánya, a ki 1534-be élt.

²⁾ Lásd Kultsár Istvántól 1805-be kiadott krónikát.

11. Lázár Borbára.

Csicsói Lázár Péternek Damokos Margittól való leánya.

Elsőbben sepsi szent-györgyi Daczó Györgynek a neje 1573 körül, és két Daczó ivadéknak az anyja, azután altorjai Apór Andráshez ment férjhez, a kitől 24 gyermeke volt (B. Apór P. „Lusus Mundi.”)

Már 1603-beli oklevélbe mint Apór Andrásné jő elé, és a „Lusus mundi” szerint, a kegyetlenségbe némileg megközelíté férjét, a kit irtóztató kegyetlennek mondanak. Mindamellet Lázár Borbára buzgóan pártolta a catholica vallást, még pedig annyira, hogy midőn az oltárok kihányatására biztosokat küldöttek Torjára, azokat assistentiájokkal együtt, a falu asszonyai és leányai segedelmével, ily felkiáltások közt verte szét: „Szent asszony ugysegélyen, ha ide jössz, meg kell halnod.” Mely amazoni tett után a templom továbbra is a catholicusok birtokába maradt.

Udvari tanácsos n. a. Cserei Farkas („A magyar és székely asszonyok törvényé”-be. Kolozsvárt 1800. 5. l.) hibáson írja ezt szászhegyi Lázár Borbárának.

12. III. Lázár János.

I. Lázár Imrének Ugron leánytól született fia.

Izabella királyné idejébe Perényi Ferencz mellett Telekessi Imre ellen harczolt 1557-be Nagy-Szöllősnél. Mint a „csiki lovasok hadnagya” volt ez ütközetbe. ¹⁾

1583-ba is az élők sorába látjuk, a mely évbe Pókay János bizonyos egyezményinél mint tanu szerepel, és az egyezményt mint „Csytsay Lázár János” írta alá. ²⁾

Felesége állítólag Derzsi Borbára, a kitől született a) II. Egyed, és b) Erzsébeth.

¹⁾ Kulcsártól kiadott krónika.

²⁾ A gr. Lázár család levéltára bírja az eredetit.

13. II. Lázár Egyed.

Fia III. Lázár Jánosnak.

Ez 1602-be a fenn említett Apór Andrásnéval egyezésre lépett, hogy megosztja vele a csiki jószágokat, de a következő 1603-ik évbe megsemmisíti a kötött egyezményt, s abba következő helységek nevei vannak elősorolva: Csicsó, Somlyó, Lázárfalva, Csomortány, Pálfalva, Delne és Borsova.

Egyed magtalan holt el és utolsó fiavadéka a csicsói ágnak. És miután a fejedelemlént szereplő Székely Mózes eleste 1603. augusztus havába történt, nem lehetetlen, hogy ezt a Lázár Egyedet említi báró Apór Péter „Syntagma et Syllabus mortuorum“ czimű munkájába e szavakkal: „Székely Mózcsele vesz el Lázár Egyed.“

14. Lázár Erzsébeth.

Ez a leánya III. Lázár Jánosnak a Petki Farkas neje, és így anyja a történetileg híres Petki Istvánnak, egyszersmind pedig nagyanyja szárhegyi V. Lázár István nejének, a ki Petki Kata volt.

Gróf Kemény József a Lázár Erzsébeth férjének Petki Tamást tartja, és ezt állítja előnkbe mint a Petki István atyját. Következésképpen adja a Petkiek lezármazását:

+ 1612.	+ 1632 előtt	+ 1667.	1662.
derzsi Petki János 1607. kancellár, nője Kornis Kata	derzsi azután csicsói Petki Tamás, nője csicsói Lázár Erzsébeth	csicsói azután királyhalmi Petki István, nője teremti Sükösd Erzsébet	királyh. Petki Kata szárhegyi Lázár Istvánné

Minthogy több Petki vett Lázár leányokat nőül és a Petkiekről létező különböző vérágozati táblákon sok hasonló és különböző nevű Lázár leány fordul elő mint Petkinő, a zavar szinte elkerülhetetlen, de hogy e Lázár Erzsébeth nem a Tamás neje, hanem a Farkasé, igazolja 1617-beli eredeti adat levéltárunkból, a mely-

nél fogva Petki Farkasné született Lázár Erzsébeth a delnefalvi jószágát Nagy Balásnak köti le;¹⁾ igazolja továbbá a gyűjteményembe lévő 1619-beli alsíki összeírás egyidejű másolatja, a melybe „Lázárfalva” helység után e van írva: „Lázárfalva vagy on két főasszony alatt, Petki Farkasné az, és Apór Andrásné az.”

Már pedig mind Apór Andrásné, mind Petki Farkasné, mint Lázár leányok, birtokosai Lázárfalvának.²⁾

Ezzel kapta a Petki család a csicsói s más csíki jószágokat. De hogy a Petkiek birtokába jutott Lázárfalvi jószágot is egészen Lázár Erzsébeth tel kapták volna, nem hihetem, mert a lázárfalvi jószág birtokosai közt még 1549-be (lásd 57-ik sz. a.) a „szárhegyi” ágót is látjuk, de hogy mikor és miként szakadt el a szárhegyi ágtól, arra nincs bizonyítványunk; hanem miután a fennemlitett 1619-beli alsíki összeírásból kitűnik, hogy 1619-be csupán Petki Farkasné és Apór Andrásné voltak egyedüli birtokosai Lázárfalvának, Apór Andrásnéról pedig tudjuk, hogy mint a csicsai Lázár Péter leánya s mint fiuleány kapta a maga lázárfalvi részét, ennél fogva úgy hiszem, hogy a Petkiekre a nevezett jószágnak tán egyik része Lázár Urszulával, a pálosi Petki János nejével (lásd 48-ik sz.) jutott, mely Petki János gróf Kemény József állítása szerint a fennebbi vérágozati táblán említett cancellár Petki Jánosnak volt az atyja.

¹⁾ Ugyan erre hivatkozik 1672-ből egy eredeti levél, a hol e sorok fordulnak elé:

„Mivel azért az néhai Tekintetes és nemes és nemzetes Fejérvármegyei Királyalmi Petki Farkasné asszonyon Lázár Erzsébeth asszony, fiaival Tekintetes s nemes és nemzetes Petki István és Petki Farkas uramékkal in Anno 1617-ik die 24. mensis Febru. magok acquiritum jószágokat . . . Nagy Balásnak . . . Csikszékben Delne falvában . . . hagyta. . . .”

²⁾ B. Apór Péter „Metamorphosis Transilvaniae” című kéziratába is a Petki István atyját Petki Farkasnak nevezi nem pedig Tamásnak.

Lázár Erzsébethnek a testvére II-ik Lázár Egyed maradék nélkül halván ki, Erzsébeth mint fiuleány örökösödött a csiki birtokba.

15. II. **Lázár András**, csicsói és vacsárcsi.

I. Lázár Imrének a fia.

E Csik-Vacsárcson lakott és lakása helyéről vacsárcsinak írta magát.

1579, 1592 és 1602-iki évekből van róla emlékezet. Ez utóbbi évbe Lázár Borbára és Lázár Egyed közt kötött egyezménybe, mint ezeknek a nagybátyja fordul elé, és ottan vacsárcsi jószágáról is van említés.

Levéltárunkba létezik 1592-ből egy levél, a mely-nélfogva Fejér Máthé és Lázár András Báthori Zsigmond fejedelemhöz jelentést tesznek csik szent-tamási Lázár Farkasnak egy elszökött jobbágyáról, és e levél vég-sorai: „Datum in possessione Wotsyartsy sabatho proximo post dictum festum beati Gregor. Papae, anno Domini 1592. Ejusd. Celsi. Vestr. fideles ac perpetui servitores. Mattheus Feyér et Andreas Lázár de Wotsyartsy.“

Lázár András nőtelen volt és halála után birtoka II. Egyedre szállott.

A róla irtakhoz gróf Kemény József még a következő sorokat csatolta:

Andream hunc Lázár effective filium fuisse Emerici Lázár de Csicsó, testantur literae ai. 1579, sub authentia in Archivo Camerae R. Hungarico Aulicae Budensi reperibiles, quae Regestro dicti Archivi his verbis illatae habentur: „Adjudicatoriae sententiales Octavium judiciorum Trannicorum, in processu causae inter Andream filium Emerici Lázár de Csichyo ut actorem, et Mathaeum Fejér velut Inctum, ex contradictione statutionis quoad integram decem sessionum jobbagonialium in possessione Vochárcsi, sedeque siculicali Csik habitatum medietatem opposita ventillato, et in quantum actionatae sessiones avitae essent, ideoque per partem

Incti, divisioni substerni petebantur, simpliciter absque ullo onere, iudicialiter sopito, atque condescenso; in quantum autem eadem litigiosae sessiones antelato actori, iuxta ejusdem assertionem, per defectum seminis Georgii condam Fejér, praevia illarum ad rationem fisci Vajvodalis occupatione, collatae fuisse praetenderentur, e contra vero secundum partis Inctae allegata, eidem nec non fratri ipsius carnali Paulo Fejér, ac dicto condam Georgio similiter Fejér, jam per Joannem II. Regem collatas, atque ab ipsis certo tempore possessas exstitisse adstrueretur, praeterea super facto quoque verberationis famuli dicti Mathaei Fejér, per memoratum actorem attentatae, ad communem inquisitionem rejecto expeditae anno 1579. sub authentico Vajvodali sigillo.“ Vide Regest. Arch. III. p.167.

16. **Lázár Anna.**

Neje volt sepsi-szentgyörgyi Daczó Ferencznek, ugyanannak, a ki 1599-be királyi jogot vitt be jószágai, ¹⁾ de hogy kinek a leánya, nem tudható. A csicsói ágbelinek gyanítják, minthogy a Daczó Ferencz egyik unokája keze közt vacsárcsi birtok is volt. ²⁾

A Lázár család azon törzse, a kinek maradéki a „csik szent-tamási“, „szent-annai“ később „gyalakutai“ és a „szárhegyi“ ágat képezik.

17. I. **Lázár András, gyergyói, másként szárhegyi.**

Mint csik szent-tamási Lázár Bálintnak (lásd 7-ik sz.) a fia, kitetszik a Kászsónszék elválásáról a XVI. századba készült leírás e soraiból: „Immár Lázár Bálint kezd eljárni a tisztekben mint a föld népe néki adta volt, a közben meghal, nem járhat mind a hat nemnek tisztiben el, hanem a fia Lázár András tölti ki.“

Ezek szerint felváltva viselte Kászsónszékbe a királybiróságot és hadnagyságot.

Ő az első a Lázárok közül, a kit az oklevelekbe „gyergyói“ és „szárhegyi“ előnévvel látunk.

¹⁾ Lásd Kővári, „Erdély nevezetesebb családai“ Kolozsvár 1854. 68. l.

Róla állítják, hogy 1494-be martius 28-án a szárhegyi templom számára „pro festo annunciationis B.V. Mariae“ bullát nyert. ¹⁾ Hogy még ez említett évbe Csik Mindszenten a Boldogságos szűz tiszteletére épült kápolna látogatói részére, e gyergyói L á z á r A n d r á s kérése következtébe, adott VI. Sándor pápa száz napig tartó bucsút, arról a kolosmonostori convent levéltárába létezik bizonyítvány.

Feljebb a Bertalan csiki és gyergyói alesperes 1496-ba Jenőfalván költ oklevele idézett soraiból láttuk hogy ez A n d r á s és testvére Balás jelenlétébe volt véghez vive egy egyezmény a jenőfalvi lakósok közt.

E volt az Ulaszló király idejébe 1506-ba Agyagfalván tartott székely nemzeti gyűlés elnöke, és annak végzéseit mint gyergyai L á z á r A n d r á s irta alá. Mutatják ezt a k. Székely Mihálytól kiadott („A nemes Székely nemzet constitutioi s a. t.“ Pest 1818 I. 37.) végzés e sorai: „Lettek ezek az végzések a fenn megirt helyen, esztendőben, és nap tájatt, az G y e r g y a i L á z á r A n d r á s elsőségiben.“

Egy évvel ezután t. i. 1507-be megvette ő Maroszéken az esztergomi Székely Ferencz kiskfaludi birtokát és három lófőörökséget, a mely örökségek egyike volt (a királyi igtató parancslevél és az igtatást bizonyító 1508-beli káptalani levél szerint) a Megyes nembe D u d o r ágon, a másik Megyes nembe K y u r t h ágon, s a harmadik Halom nembe N á z n á n ágon. Az ezt tárgyzó okiratba előneve így van írva: „de Szárhegyallya.“

Ugyan ez András tette szabaddá a benefalvi székely lakósokat, és számúzta szentgyörgyi Tóth Miklós főurat. Bizonyítja ezt 1519-ből egy oklevél, a melynek erre vonatkozó szavai ezek: „Quomodo temporibus elapsis, dum videlicet egregius quondam Andreas L á z á r de

¹⁾ Gróf Lázár Ferencz 1721-beli levele Gyalogizhoz.

Zárhegy una cum caeteris suis consodalibus egregium olim Nicolaum Toth de terra ista siculica expulisset et exulem ejecisset potentia mediante.“¹⁾

E szerint már 1519-be Lázár András nem volt többé az élők sorába.

Kállay (262. l.) és utána Kővári nem tudom minő kutfők után Udvarhelyszéki főkirálybirónak tartják, talán azért, mivel az agyagfalvi gyűlésen elnökölt? — Részemről inkább gyanitom, hogy ő a székely nemzet Főkapitánya volt; okozza pedig gyanításomat elsőbben az, hogy a székely nemzeti agyagfalvi gyűlésén mint elnök szerepelt, másodszor pedig, mivel a székelyföldről száműzni mert egy primort, a fenemlitett sz. györgyi Tóth Miklóst.

És így mint a székelyek Főkapitánya meglehet, hogy egy ideig gyermekeivel Udvarhelyszéken tartzkodott, de azért se ő, se a fiai nem tartozhatnak azon Lázároknak közé, a kiket az 1533-beli székely krónika (mely tán legfeljebb 20 évvel volt irva Lázár András halála után) — udvarhelyszékieknek mond. Sőt azt se lehet hinni, hogy talán neje után Udvarhelyszéken kapott birtokba laktak akkor maradéki, mert abba az időbe a székely jószágokra még nem volt bévive donatio, és a székely törvényeknél fogva az anyai birtokba is a fiuk örökösödtek; már pedig semmi nyomát se látjuk annak, hogy a Lázár András fiai Udvarhelyszéken jószágot birtak volna. És éppen az említett krónika kelése idejébe a Lázár András fiai — a létező oklevelek szerint, mint nagykoruak fordulnak elé, de korántse udvarhelyszéki, hanem csiki, gyergyói és marosszéki birtokaikan.

Minthogy a régi oklevelekbe őt említik legelőbb „gyergyai“ előnévvel, sejdíteni lehet: tán ő a leg-

¹⁾ Zápolya Jánosnak 1519 és 1534-be Tóth János mint felperes és a bene-falui lakósok közt, mint alperesek közt a székely szabadság iránt hozott ítéleteiből, a melyek eredetije a kolosmonostori levéltárba létezik.

első, a ki Csik Szent-Tamásról Szárhegyre fészkelte magát.

Neje ki létéről bizonyosat nem tudok; némely geneológiák Gyalakuti Borbárát nevezik, de tán alaposabban állítja gróf Kemény József, hogy „szentannai Gyalakuti“ leány lehetett a neje. És gondolatom szerint ezzel kapta a Lázár család a „szentannai“ jószágot; erről azután a család egyik ága egy darab ideig a szentannai előnevet használta.

Gyermekei közül leghitelesebb adat van I. Jánosról, a kinek fiai közül egyik a „szentannai“ a másik a „szárhegyi“ ágot folytatja, de ugyancsak az ő fiának tartják II. Ferenczet, és II. Bernárdot, a ki maradékival a „csikszent-tamási“ ágat képezi, leánya pedig állítólag: Anna.

Gróf Kemény József következőket jegyzett fel róla:

Iste Andreas Lázár erat Praeses congregationis sicularum 1506, dum ii in Agyagfalva constitutiones sibi conderent, nam in fine harum constitutionum haec leguntur: „Lettek ezek a végzések a fen megirt helyen, esztendőben és nap tájatt, az Gyergyai Lázár András elsőségiben, az udvarhelyszéki elsőknek jelenlétében, ugymint Bögözi János, Nyujtodi Pál e. c. t. (apud Székely. 37) Eundem Andream Lázár fuisse primarium Officalem sedis Udvarhely asserit Kallay (p. 262) dicendo: „Lázár András de Gyergyó, Udvarhelyszék főtisztje 1505-be, a constitutio szavai szerint“ ast minus recte, nam in tota Constitutione Udvarhelyiensi anni 1505 quam edidit Székely p. 30—33 nusquam occurrit nomen Andreae Lázár, verum constitutionibus his subscripsisse legitur „Főkapitány Bögözi János ugyan Bögözi.“ Ex eo autem, quod congregationis sicularum ao. 1506 in Agyagfalva celebratae Praeses fuerit Andreas Lázár, subinferri adhuc nequit, eundem fuisse tunc Capitaneum dictae sedis, idque eo minus, quod huic congregationi interfuerit Joannes Bögözi, qui jam anno 1505 erat dictae sedis Capitaneus —

Díctum Andream Lázár in Praesidem congregationis siculico nationalis agyagfalvensis ideo electum, et constitutum fuisse censerem, quod inter Supremos officiales siculorum aetate, aut consilio gravior potentiorque fuerit.

Eundem hunc Andream Lázár sua aetate inter siculos fuisse virum potentem, testantur etiam verba literarum Joannis de Zapolya Vayvodae Tran. anno 1519 in causa inter Joannem Tóth de Szentgyörgy, et incolas possessionis Benefalva sedis Maros subversante expeditarum, in quibus sequentia memorantur: „quomodo temporibus etc. etc.

Eundem Andream Lázár aetate Uladislai II. Regis jus aliquod in possessione Nema Cottu Thorda habuisse compertum habeo, nam in Archivo Conv. Kolosmonostoriensis superest fragmentum authenticum statutorio Relatoriarum sub Uladislao II. expeditarum, ex quibus evenit, quod dum Nicolaus de Bethlen in Szent Péter, Szent György, Ercse et Szent Márton in cottu Kolos ac in Rűcs et Nema cottu Thorda statueretur, tunc Andreas Lázár „de Szárhegy“ huic statutioni ratione possessionis Nema contradixerit, eatenusque evocatus fuerit. Fragmentum harum literarum, in quibus primus occurrit Lázár cum praedicato „de Szárhegy“ possideo in transumpto conventuali in codice meo Transumptorum Tom. III. p. 101. 102.

Huic Andreae Lázár tribuitur uxor ex familia Gyulakuti. Sed fors subversatur error in scriptione, forsque fuit uxor ejus rectius ex familia Gyulakuti? in praecitato enim fragmento occurrunt nominati: Stephanus et Martinus Gyulakuti de Szent Anna, qui occasione dictae statutionis ipsi quoque contradixerunt ratione statutionis in Szent Márton pro Nicolao de Bethlen fiendae.

B) A csikszent-tamási Lázár ág.

18. II. Lázár Bernárd.

Szárhegyi I. Lázár Andrásnak a fia Gyulakuti leánytól.

A történetíró Bethlen Farkas előadása szerint ezt mint Csikszék előkelő és jeles nemesét fogták el a moldoviaiak, a midőn 1553-ba Csikba beütöttek, s a széknek majd-nem felét felégették és pusztították, és akkor magokkal hureztolták be Moldovába, ¹⁾ a honnan nem tudni mimódon szabadult ki.

Nejéül egy székely primori családbeli leányt: madarasi Jánossy leányt láttam írva, és fiainak tartják: Farkast és III. Imrét.

A többször említett 1721-beli levélbe P. Gyaloghoz gróf Lázár Ferencz három csikszent-tamási Lázár testvért mond, a kik mind a hárman Báthori Andrásért veszték el, sőt azt is írja, hogy mind a háromnak a teste a csik sz. tamási kriptába van temetve, és közülök Lázár Farkasnak a féllába még romlatlanul volt 1721-be. Eszerint e Bernárdnak három fia lett volna. E harmadik testvér alatt a levélíró alkalmasint azt a Lázár Istvánt érti (lásd 23-ik sz.) a ki 1599-be a schellenbergi ütközetbe esett el, azonba e nem volt testvér a szent-tamásiakkal, sőt azt se állithatom, hogy a csikszenttamási és gyergyai Lázároktól venné eredetét, noha halála után két oklevele családunk levéltárába jutott. Következőleg nem is lehet e Lázár Bernárdnak a fia.

Gróf Kemény József egy harmadik testvérnek III. Bálintot (lásd 24-ik sz.) tartja, és ezt állítja előnkbe mint a Bernárd fiát.

¹⁾ Wolf. Bethlen Historia T. I. p. 550.

Bernárdra nézve még következő megjegyzése van: *Michael Mihálcz in connotationibus suis mstis de nexu familiae suae cum aliis familiis circa 1755 conscriptis asserit, nullo tamen fundamento adducto quod familia Bernárd de Alsó Csernáton originem suam ab isto Bernardo Lázár sumpserit, sed res non se sic habet; vide condescensionem familiae Bernárd sub Nro. 19.*

19. **Lázár Farkas, csikszent-tamási.**

Állítólagosan fia II. Lázár Bernárdnak és ekként írják többnyire a vérágozati táblákon, de ez iránt némi kételyt támaszt bennem az, hogy az 1549-beli végrendeletébe szentannai I. Lázár Jánosnak — e II. Bernárd testvérének — csikszent-tamási jóság is fordul elő, s azt a vég hagyomány szerint, egyike említett János azon fiai közül kapta, a ki „szárhegyi“ előnévvel élt, a nevezett jóság pedig később elszakadt a szárhegyi ágától, de hogy mikor? és miként? nem tudható, és minthogy arról sincs adatunk, hogy a vég hagyományozó unokái közül valamelyiknek gyermekére, mint fiuleányra szállott volna a csikszenttamási részjóság, ennél fogva gyanítani merem hogy Lázár Farkas az 1549-beli végrendeletet készítő Lázár Jánosnak az unokája.

Az okiratokba általánosan „csik szent-tamási“ előnévvel írják, s már 1563-ba mint önálló fordul elé.

Csik széknnek Főkirálybirája volt, és azzá 1597-be szárhegyi III. Lázár András helyébe lett az itten le-másolt kinevezési oklevele szerint:

„Nos Sigismundus, Dei Gratia Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae, Transalpiniae et sacri Romani Imperii Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, aurei Velleris Eques, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significant. quibus expedit universis, quod Nos cum ad nonnulorum Fidelium Consiliarior-

nostrorum intercession. Nobis propterea factam; tum vero confisi de industria et sufficienti rerum administrandarum usu et peritia fidelis nostri Egregii Volfgangi Lázár de Zenth Thámás: officium Judicatus Regii sedium siculicalium Chyk, Gyrgio, et Kászón, quod olim Egregius Andreas Lázár de Záárhegy ex elementi collatione nra. tenuit, simul cum solitis ejus proventibus, et emolumentis quibuslibet ad eandem functionem de jure et ab antiquo pertinent. eidem Volfgango Lázár, plena cum auctoritate durante beneplacito nostro clementer dandum et conferendum duximus. Ita tamen, ut idem Volfgangus Lázár super officio ipso juramentum praestare, mandata nostra exequi, contributiones administrare, unumquemque in suis juribus, et libertatibus conservare, ac ea omnia, quae sui muneris sunt fideliter, et diligenter peragere, judicium, et justitiam administrare debeat, prout damus, et conferimus praesentium per vigorem. Qua circa vobis Fidelibus nostris universis, et singulis, Egregiis, Nobilibus et Agilibus, Vice Judicibus Regiis, Primoribus, potioribus, primipilis, cunctis etiam aliis in praescriptis sedibus siculicalibus Chyk, Gyrgio, et Kászón commorant. praesentium notitia habituris, harum serie committimus, et mandamus firmiter, quatenus vosquoque a modo imposterum praefatum Volfgangum Lázár tempus infra praemissum pro vestro vero, et legitimo Judice Regio recognoscere, eidemque in omnibus consuetis, licitis rebus obedire et obtemperare, judicia illius acceptare, ac omnes solitos proventus, et redditus nostros, atque etiam ipsius, eidem nomine officii sui e medio vestri de jure et ab antiquo provenire debent. ad munus ipsius plenarie et integre, ac sine omni defectu administrare debeatis et teneamini. Secus non facturi, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Albae Juliae septima die Juli. Anno Domini Millesimo Quingentesimo nonagesimo septimo.

Sigismundus Princeps m.p.

(P. h.)

Stephanus Jósica m.p.

Cancel.

Főkirálybirói tisztét csak két évig viselhette, mint-hogy 1599-be az Ördög Balástól felizgatott csiki nép megölte.

A történetíró Bethlen Farkas ¹⁾ és Miles Mátyás ²⁾ szerint, midőn 1599-be a sellenbergi ütközet folyt, Lázár Farkas Báthori András mellett a fejedelem saját táborába volt, és mikor Báthori az ütközet elvesztése után, a táborból megszökött, azon száz lovas főúr között volt Lázár Farkas is, a kik a fejedelmet Csikba kísérték, aligha nem oly szándékkal ő is, hogy Moldovába meneküljön, minthogy a gazdag s hatalmas primorokat gyűlölő, elnyomott székely néptől méltán lehetett rettegni. De a föllázított csoport dühétől nem menekülhetett, mert a midőn az Ördög Balásztól felizgatott székelyek a csikszentdomokosi havasba megtámadák a fejedelmet, Lázár Farkas a fejedelmet védelmező csapatba lévén, a fellázított nép megfogta, kezét hátra kötözték, és onnan kinezva hurczolták el Gyula-Fejérvárra Mihály vajdához. Mint egy dics-jelét bátorságuknak és hazaáruló győzelmöknek vivék az oláh vajda eleibe, a ki még szemére lobbantván a népnek: miért nem végzék ki előbb, azonnal parancsot adott a kivégeztetésre. A mire a dühös csoport a városból kivonczolá Lázár Farkast fogolytársaival együtt s a városan kívül lekonzolák.

Neje mező madarasi Bernáld Klára volt, a miről 1588-beli adat tesz legelső bizonyyságot.

Gyermekei: VI. János és Judith.

Gróf Lázár Ferencz P. Gyalogihoz írt levelébe még azt jegyzi meg róla, hogy teste a csikszent-tamási kriptába van temetve, s még 1721-be féllába romlatlanul látszott.

¹⁾ Wolfg. Bethlen Historia T. IV.

²⁾ Miles Mathias, „Siebenbürgischer Würg-Engel“ 1670. 253-ik l.

Gróf Kemény József jegyzeteibe pedig ezek állanak róla:

Huic Wolfgango Lázár de Csik Sz.-Tamás contulerat 1597 die 7-a Julii Sigismundus Báthori Judicatum sedis Csik, Gyergyo et Kászon.

Uxor ejus erat Clára Bernárd de Mezömadaras, quae anno 1589 cum fratre suo Joanne Bernard divisionem celebravit in bonis Mezömadarasiensibus. Bona haec fuerant aviae ejus Clarae Tot de Szent Anna, consortis Blasii Bernárd. Circa annum 1597 deficiente Joanne Bernárd, fratre dictae Clarae Bernárd, collaterales ejus consanguinei, utpote Nicolaus et Blasius Bernárd, bona m. Madarasiensia deficientis Joannis Bernárd apprehendere volebant, ast dicta Clara Bernárd bona haec deficientis fratris sui, ex natura haereditatis siculicae ad utrumque sexum obtinuit penes finalem sententiam Sigismundi Báthori de anno 1597 vide sententiales has apud Székely p. 66. (Ergo praefectio siculica tunc quoque (1597) ad utrumque sexum, et non solum ad virilem fieri solebat.)

Condensio hujus Clarae Bernárd sequens est:

Stephanus Tot de Szent- Anna	Franciscus Tót	Clara Tót Blasii Bernárd de M. Madaras	Fr. Bernárd	Joannes Bernárd 1597 def.
	Michael Tot	Michael Tot	Nicol. Tot 1597 liti- gans	Clara Bernárd Wolfgangi Lázár de cs. sz. Tamás 1589
	Blasius Tot	Petrus Tot	Blasius Tot 1597 litigans	1597

Demetrius Nyujtödi	filia N. Nyujtödi uxor	Magdalena Já- nosi	Blasius Bernárd	—
	N. N. Jánosi de Al- só Csernaton	uxor Bernárdi Czerék alias Kézdí	Clara Tot de Szent Anna	
		ab isto dicti sunt descendentes Bernát, Bernáld, et Bernárd	Mathias Bernárd (hinc descendunt Bernardiani) Franciscus Bernárd def.	
—	Franciscus Bernárd	Joannes Bernárd def.		
	Clara Agota	Clara Bernárd		
	Ursula Bernárd	Wolfgangi Lázár de Sz. Tamás		
	Ladislai Deső de Bonyha	Franciscus Deső def. 1583.		

Post infelicem 1599 die 27. Octobris ad Schellenberg prope Cibinium, Ppis Andreae Bathori cum Michaelae Valachiae Vayvoda habitum conflictum „Andreas Báthori (sunt verba Wolfgangi Bethlen IV. p. 410.) postquam a septima hora matutina pugna durasset usque ad tertiam pomeridianam, ubi fusum exercitum suum vidisset, nec spes ei ulla reparandi amplius pugnam superesset, ex consilio quorundam, circa horam tertiam pomeridianam, sole fere ad occasum inclinante, fuga salutis suae consulere volens, stationem suam dereliquit, et versus arcem Udoarhelyiensem cum adjunctis sibi ex suis copiis centum fidelibus viris, iter arripuit, inter quos praecipui erant Emericus et Wolfgangus Lázár.“

Valida interea sicularum plebeorum manus Bulgaris et Valachis semet aggregans (Edictum enim Michael Vayvoda deperdendo Andrea Ppe promulgaverat) montium juga, per quae Pps. Moldaviam, indeque Poloniam petere velle innotuerat, instigante Blasio Ördög obsederet, quo dum perveniret Princeps ab insequentibus cum inimicis assecutus misere trucidatur (Wolf. Bethlen IV. p. 454). Eadem occasione a tumultuantibus his sicariis capti fuere ex comitiva infeliciter interemti Principis „Joannes Ifju frater Andreae Ppis (sunt verba Wolf. Bethlen IV. p. 460) Stephanus Kabos, Casparus Pálosi, Nicolaus Bartakuti Ppis stabuli magister, Franciscus Geréb, Wolfgangus Lázár, nobilissimi juxta et militares viri. Hos omnibus convitiis oneratos, ut est vulgi ad maledicendum prona intemperies, Albam (Juliam) ad Michaellem Vayvodam ducere intendunt. Ante vero quam accurrerent, renunciabant Vayvoda adventum suum, et quid de captivis statui velit, edoceri cupiebant; Vayvoda omnis expers misericordiae victos trucidari jubet, nec satis consulte fecisse ait, quod jam pridem eos e medio non sustulissent. Siculi non aegre imperata facturi, proxime Albam obtruncatos in cannetum (sic!) quoddam proturbant, capitibus dundaxat eorum se onerant, quae etiam postea in urbem illata, insepulta projiciunt VI. idus novembris (1599) decimo quarto ab inita apud Cibinium pugna die.“

20. VI. **Lázár János**, csikszent-tamási.

A Lázár Farkas és Bernáld Klára fia, és a csikszenttamási ág utolsó ivadéka.

Mint nőt Bánfi Susánnával 1618-ról említik.

Szól életéről még egy adat 1619-ből, de már 1622-be nincs többé az élők sorába.

Magtalanul halván el, minden java testvérére Lázár Judithra szállott.

21. **Lázár Judith**.

A Lázár Farkas és Bernáld Klára leánya.

Ez alsócsernátoni Damokos Istvánhoz ment férjhez s minekutána testvére VI. Lázár János maradvék nélkül holt el, egyedüli örököse lett a csikszenttamási ág javainak, s e gazdag örökösre szállottak a Tóth, Bernárd, Nyujtódi s. a t. jogon birt javak is. ¹⁾

Ideibeli levelek, némely javait érdeklők, 1634—1639-ig léteznek levéltárunkba.

22. III. **Lázár Imre**.

A csikszent-tamási ágból eredtnek vélük s atyjának II. Bernárdot tartják.

Az 1599-beli sellenbergeri ütközet alatt ő is a Báthori András táborába volt testvérével, a fenn említett Lázár Farkassal együtt, s miután a fejedelem táborát odahagyá, annak kísérői közé tartozott, de nem lett az Ördög Balázstól felbőszített csiki nép foglya, hanem a fejedelem mellett harczolva esett el Naskalátnál; a csikszent-domokosi havasokba. ²⁾

Hullája, a gróf Lázár Ferencz 1721-beli levele szerint, a csikszent-tamási kriptába jutott.

Volt-e neje és voltak-e gyermekei? azt semmi adat se mutatja.

¹⁾ A fia Damokos Tamás 1647—1657-ig csiki főkirálybíró.

²⁾ Lásd Wolf. Bethlen Historia T. IV. p. 454.

Hogy Lázár Farkason kívül még egy testvére vészett el vele együtt Báthori Andrásért, mutatja a többször említett 1721-beli levél. E harmadik testvér neve nem tudódik. Részemről úgy hiszem, hogy a csik szenttamási Lázár testvérek harmadikának gróf Lázár Ferencz, Báthori András azon hadvezérét gyanítja, a ki itt a 23-ik szám alatt mint szászfalvi Lázár István van felhozva; de hogy e nem volt családunkbeli, ki fog tetszeni alább. Gróf Kemény József a harmadik testvérül egy Bálintot vél, a kit én itt a 24-ik szám alatt állítottam fel, de hogy ezzel gróf Kemény is csalódott, hasonlólag ki fog tetszeni.

23. **Lázár István, szászfalvi.**

Nem tagja családunknak, a mi csak abból is kitűnik, hogy Báthori István lengyel király és erdélyi fejedelem oly időbe nemesíti meg, a midőn a Lázár család négy ágából többen vagy mint főtisztok, vagy mint nem csekély birtoku és tekintetű főnemesek szerepeltek.

Ő vitéz harczi volt a Báthoriak alatt és már 1579 és 1580-ba nevezetesen Poloczkow és Vielkoluka alatt vitézül harczolt az oroszok ellen; e harczba kitűnő hőstetteit megírja Gyulai Pál 1581-be Kolozsvárról megjelent ily című munkájába: „Commentarius rerum a Stephano rege adversus Magnum Moscoviae Ducem gestarum anno 1580.”

Báthori Zsigmond fejedelemsége alatt a gyalog testőröknek, az ugynevezett kék darabontoknak kapitánya volt, s már mint kapitánynak adományozza az említett fejedelem 1588-ba a kézdi-szóki szászfalvi birtokot, ¹⁾ a melyről van előneve is.

Ugyan ez évbe, két hónappal később, kap újra armalist, a melybe fel van hozva, hogy már a Báthori Istvántól nyert nemeslevéllel meg volt nemesítve.

¹⁾ Fejérv. kápt. levélt. Lib. Reg.

Midőn 1594-be Erdélyhon tanácsosai megtagadták a ráczoktól a török ellen kért segédelmet, s Báthori e miatti haragjába meg akarta öletni a tanácsosokat; e Lázár István az, a ki a fejedelem parancsának ellenszegül és szándékába megakadályozza. ¹⁾ De két hónappal később ő kapta, és vele együtt Sibrik Gáspár azt a szomoru rendelését Báthori Sigmondnak, a melynél fogva a két Kendit társaival a kolozsvári piaczon ki kellett végeztetni. ²⁾

Jósika István kancellárt is ő fogta el 1598-ba a fejevári országgyűlésen, és fejedelme parancsára két őrei őrizete alatt tartá fogva. ³⁾

Kapitányi hivatalát csak a Báthori András trónra lépteig viselhette, mert a bibornok fejedelem megfosztá e hivatalától s helyébe Perusith Máthét nevezte ki, a mit Lázár István utolsó órájáig se tudott feledni.

Azonba az 1599-beli nevezetes sellenbergi ütközetbe mint hadvezért látjuk, a jobb szárnyat vezényleve.

Lázár István volt az első, a kit ez ütközet napján — october 28-kán — Bába Noák oláh vezér megtámadott, és a ki az oláh serget vissza is verte. És midőn Mihály oláh vajda a Bába Noák segítségére Makó György vezérlete alatt, magyar és székely katonából álló, fris csapatot küldött és Lázár Istvánt újra megtámadták, sok és igen nagy küzdésibe került az oláh seregnek, míg őt legyőzhette. ⁴⁾

De végre e szerencsétlen ütközetbe lelte halálát. Vitézül harczolva, sok kardesapás közt hullott el, s utolsó pillanatába ezt kiáltá fel: „Jószivvel halok meg, csak hogy ne szolgáljak többé ama háládatlan barátnak (Báthorinak), a ki engem hivatalom és rangomtól foszta meg.“

¹⁾ Kulcsár Istvántól Pesten 1805. kiadott 'Krónika' 72-ik l.

²⁾ Wolf. Bethlen 'Historia' III. k. 471. l.

³⁾ Wolf. Bethlen 'Historia' IV. k. 64. l.

⁴⁾ Wolff. Bethlen 'Historia' T. IV. p. 399.

Gróf Kemény József e Lázár Istvánról ugyan-
csak a fennebbieket sorolja elé, hanem állításai támo-
gatására lemásolva egyszersmind a Bethlen Farkas Hi-
storiájából és a Kulcsár Istvántól kiadott Krónikájából
az ide vonatkozó sorokat, hozzáadja még, hogy Lázár
István 1599-be Háromszéken Gelenczén Csoma György-
nek bizonyos földet foglalta el hatalmasan, a mi kitet-
szik Báthori Andrásnak 1599. máj. 29-én papoleczi Mi-
kes Benedekhez, mint a várhegyi vár alkapitányához
intézett leveléből (lásd Nemzeti Társalkodó 1837. I. 64. l.)

A néhai gróf se tartotta ezt családközelének, a mit,
valamint olasz eredetét is, 1854-be majus 13-án Gerend-
ről hozzám írt és itt közölt levelével, alaposan igyeke-
zett bebizonyítani:

„Kedves öcsém!
. . . . Sokat írogattam már össze, s ha készen
lések munkámmal (pedig gyakran kell azt félbesza-
kasztanom) azt veled közölni bátor leszek, addig is
pedig meg kell jegyeznem, hogy azon Lázár Ist-
vánt, a ki udvari kék-Darabontak kapitánya lévén
1594-ben (Bethlen Farkas szerint Tomus III. p. 24.)
eleintén eltartóztatá Báthori Sigmondát, a vele el-
lenkező vélekedésű tanácsosak elfogatásától, de azu-
tán csakugyan a fejedelem rendelkezéséből (Bethlen Far-
kas III. p. 271.) a Kendieknek fejét vétette, —
1598-ban Jósika Istvánt elfogta (Bethlen IV. p. 64.)
és végre 1599. october 27-én a schellenbergi csa-
tában elesett (Bethlen IV. p. 399.) — azt a Te csa-
ládod-belinek el nem esmérhetem. — Okaim ezek:

a) Báthori Sigmondnak azon adomány levelé-
ben, melynél fogva említett Lázár Istvánnak 1588-ban
september 17-kén a szászfalvi jószág (Kézdi
székben) adatik, ugyan ezen, állítólagi Lázár István
így említetik, és íratik: „Stephanus Lazary (NB. min-
den Praedicatum nélkül) centurio peditum nostrorum Pi-

vidariorum.“ — már pedig a családod-beliek soha *Lazary*-nak nem nevezettek, nem is írtak.

b.) De azon körülmény is, hogy ezen *Stephanus Lázár* az említett 1588-beli adomány levélben minden *Praedicatum* nélkül említetik, arra mutat, hogy ő nem családjából való, mert a családod-beliekről költ okmányokban örökké említetik azoknak különböző *Praedicatuma* is, p. o. de Gyergyó, — de Csik Szent-Tamás, — de Szárhegy, — de Gyálakuta, — de ezen szokás a többi birtokos családok irányában is örökké követtetett, főleg a XVI. század kezdetétől fogva. — Ezen állítólagi: Lázár István pedig csak is azután, hogy a szászfalvi jószágot, és birtokot nyerte, nyerhette és használhatta a szászfalvi *Praedicatum*at. (Lásd fejedelem Báthori Andrásnak 1599-ben június 25-kén hozzá intézett parancsát, melyben ugyan ő így nevezetik *Stephanus Lázár de Szászfalva*. (Nemzeti Társalkodó 1837. I. p. 64.)

c.) Ugyan ezen állítólagi Lázár István nyert 1588-ba Báthori Sigmondtól nemességet, s nemesítő levelet, melyben említetik, hogy őtet már azelőtt Báthori István lengyel király is megneemesítette legyen (Lásd Báthori Sigmond Liber regiusát a károlyvári káptalan levéltárában). Már ezen körülmény is arra mutat, hogy az említett Lázár (helyesebben *Lazary*) István nem lehetett családjából való, mert ha azon családból lett volna, mely a székekelyek között már a legrégibb időkben is a főhivatalokat színte mint saját tulajdonát bírta, s a mely örökké nemeknek tartatott, ugy bizonynyal nem lett volna neki szüksége Báthori Istvántól s Sigmondtól még nemességet nyerni.

Én ezen Lázár Istvánt idegenhoni, Erdélybe telepedett, és 1588-ban honosított egyénnek tartom,

s még pedig nemzetségi eredetére nézve Olaszho-
ninak, s még pedig azért, mert a fén említett
1588-beli adománylevélben tisztán „Lazary”nak
íratik, már pedig a Lazari, Lazarini és
Lazarelli családok valósággal olaszho-
niak (lásd *Histor. Geogr. Allgemeine Lexicon. Basel 1743 in
folio Tom. IV pag. 649*) Ugyan ezen családból élt
a XVI. és XVII. században ama tudós Lazari
vagyis Lazarus Péter Antal, lateranumi lovag
és paviai Praepost, a ki 1630. halt meg. (Lásd
*Pauli Freheri, Theatrum virorum eruditione celebri-
um. Norimbergae 1688“ in folio pag. 1055.*) —
És talán ugyan ezen olasz családnak utódjai lehet-
tek azok, a kik a mult században gróf Cusani Ja-
kabet arra kérték, hogy írta szárhegyi első gróf
Lázár Ferencznek levelet, jelentvén, hogy Nápoly-
ban, vagy Cataniába léteznék egy régi család, mely
rokonának ismeri az erdélyi gróf Lázárokat, s jár-
na végére, vallyon ők származtak-e ki Erdélyből?
vagy pedig valami maradékjok telepedett-e valaha
által Erdélybe?
. Kemény József s. k.

24- III. Lázár Bálint.

Ide sorozom mivel gróf Kemény József, mint fel-
jebb láttuk, az említett 1721-beli levélbe érintett csik-
szent-tamási három Lázár testvér egyikének gyanitja,
és ezt írja róla:

*De eo Franciscus Abaffi in sua dedicatione libri „Se-
ries Romanorum Pontif. auth. R. P. Gregorio Kolb. e. S.
J. Claudiop. 1741. in 4-to editi sequentia refert. : „Valenti-
nus Lázár sub Stephano (Báthori) Rege in Csik monasterium,
P.P. Franciscanorum, et Catholicam fidem difficillimis tempo-
ribus in Sicilia tuitus est.“ Unde haec Abaffius hauserit?
non mihi constat. Credidcrim tamen eum ex ramo Csik Sz.*

Tamásiensi Lazariorum signanterque, si conjecturari licet, filium Bernardi Lázár de Gyergyo fuisse.

Abaffi idézett sorait egybe hasonlítván mind a Kazi Historiája eleibe tőle iktatott ajánlólevél soraival, mind a grófi diplomával, meggyőződtem hogy fennebbi állítását a grófi diplomából merítette, s minthogy a grófi diplomába Bálintról ez áll: „qui tandem tempore quoque felicis reminiscentiae Divi Stephani Regis praedecessoris Nostri desideratissimi floruit.“ látható, hogy Abaffi nem Báthori István királyt, (mint gróf Kemény véli) hanem szent István királyt érthette, a „sub Stephano rege“ szavak alatt.

És így ez a Bálint egy a 2-ik szám alatt említett Balázsszal.

c) A „szentannai,“ később „gyalakuti“ ág.

25. I. Lázár János, szentannai.

Fia szárhegyi I. Lázár Andrásnak az 1506-beli agyagfalvi gyűlés elnökének. (lásd a 17. szám alatt)

Mint annak a Lázár Andrásnak a fiát a szentgyörgyi Tóth Mihály ellen, a kiskaludi lófőörökségek felett, 1538-ba folyt per ítéletéből látjuk. ¹⁾

Viselt-e valami tisztséget, nem tudhatjuk; a tudós gróf Lázár János halála alkalmával 1772-be Szebenbe költ nyomtatvány Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybírájának tartja, de e nem valószínű, miután ugy látszik, hogy Marosszéken, Szereda Szent Annán lakott és szentannai előnévvel is élt.

A szentannai jószágot hihetőleg anyja után örökölte, a ki szentannai Gyulakuti családbeli leány.

¹⁾ Lásd Benkő „Milkovia“ T. I. p. 62.

Tehetségére nézve némileg bizonyítványul szolgál az, hogy 1534-be mint országos követ szerepel; erről gróf Kemény József jegyzete ez: *1534 dum Cibini in Crastino festi omnium SS. inter Cibinienses et Deputatos Plenipotentiarior Joannis I. Regis circa ineundam inter eundem Regem et Cibinienses pacificationem publicus tractatus coalesceret, tunc praesens erat huic tractatui etiam Joannes Lázár, et Michäel Hegyes, quae „Nuncii Regni Transilvaniensis,“ nominaturque in hac qualitate in instrumento tunc anno 1534 expedito (Fragmentum hujus instrumenti edidit Eder in notis ad Simig. I. p. 135—137. Instrumentum hoc anni 1534 exstat in Transumpto Capituli Varadiensis anni 1535 in Archivo capituli Albensis Tranniae, cista miscell. I. fasc. 3. N. 8.)*

E Lázár János neje Apafi Klára, a ki már 1549-be nem volt az élők sorába, a mi kitetszik férjének 1549-be készített végrendeletéből.

E végrendeletbe öt fia: István, Ferencz, Imre, János és Mihály, és két leánya van említve, az utóbbi közül egyik férjnél, a másik hajadon.

Öt fia között úgy rendezte el az osztályt, hogy II. István és Mihály kapta a gyergyai jószágot, Kászont, Lázárfalvát és Szent-Tamást, minden ehhez tartozó örökségekkel. — II. Imre, III. Ferencz és II. János pedig kapták a szentannai uradalmat, és a kislaludi malmot és örökséget. De e rész kisebb lévén az előbbinél, hozzá lőn csatolva a szentannai háznál maradt minden ingó vagyon.

Arany és ezüst nemüiből egyszersmind a szentannai egyház felépítésére is hagyományozott.

A gyergyai (tán szárhegyi?) kápolna számára pedig egy örökséget rendelt, hogy abból papot tarthassanak. Ezuttal a marosvásárhelyi barátok és apácák is nyertek tőle adományokat, a melyek kitetszenek az itt következő végrendeletből:

„In nomine Domini Amen. Anno a Cto. nato 1549. Feria sexta proxima post Festum Mathiae Apostoli. Ego Joannes Lázár de Szent-Anna, corpore quidem aeger, sed mente per omnia sanus de rebus et bonis tam mobilibus, quam etiam immobilibus a Deo mihi collatis tale condo Testamentum, coram filiis meis Emerico, Stephano, Joanne, Francisco et Michaelae Lázár, Religiosoque Fratre Georgio ordinis Divi Francisci, Confessore meo, nec non Prudentibus et circumspectis: Thoma Köpeczi et Michaelae Literato Ugrai civibus juratis de oppido Székel Vásárhely. Quicumque filiorum meorum meum Testamentum irritum fecerit, anima ejus lites habeat cum anima mea coram Deo optimo. Nec peccata in me admissa filiis meis secus condonabo, nisi Testamentum meum inviolabilitum servaverint, firmumque habuerint. Először hagyom az én lelkemet az hatalmas Istennek, ki megváltott engemet az ő fiának általa. Továbbá hagyom az Gyergyai házamat minden örökségével és hozzá tartozandóságával egyetembe Lázár Istvánnak és Mihálynak, nekik hagyom Kászont is, Lázárfalvát is, és Szent-Tamást is minden hozzátartozó örökivel egyetembe, de úgy hogy az ide kiváló örökökből is és jószágból mindenből kivegyék részeket, és az több atyafiaknak engedjék. Továbbá ezt is hagyom hogy Lázár Mihály részinek örökségeinek főképpen oltalma legyen Lázár István, miért hogy együtt lészen vele jószága, Lázár István után, az több atyafiakot is hagyom oltamul nekie. Továbbá hagyok az Gyergyai kápolnához egy házhelyet, és két fordulón lakóházához való örökséget, szántó földet és széna rétet, hogy az örökségen Papot jámbort tartsanak, ki az Istent az ő igassága tartása szerint szolgálja és dicsérje. Továbbá hagyom az én házamat Szent Annán minden örökségeivel és hozzá tartozandóságával egyetembe Lázár Imrének, Jánosnak és Lázár Ferencznek mind az Kis Faludi örökséggel, és malomval egyetembe, mind az jobbágyokkal egyetembe, és az tóval egyetembe, miért hogy az Szent Annai ház széna fűvel, és egyéb örökséggel szűkösb hogy nem mind az oda kiváló házunk, az Szent Annai háznál való marhát is ne-

kik hagyom. Hagyom kediglen Lázár Jánosnak és Ferencznek főképpen itt künn való jószágbeli, örökségbeli oltalmul Lázár Imrét, ő utána az több atyafiakot is. Továbbá hagyom az Kis Faludi malom hasznának hason felét az Vásárhelyi Barátoknak és Apáczáknak ugy de maga hogy az fele hasznának két része az Apáczáké legyen, harmad része az Barátoké, kik dicsérjék az Istent üdvösségünkért. Továbbá hagyom hogy Kis Faludom minden esztendőnként adjanak az Barátoknak tiz ká - - fűvet, az Apáczáknak is ugyan tiz kasza alya fűvet. Továbbá hagyom az én leányomat oltalmul főképpen az én fiaimnak minyájan, és annak utána az én ház as leány - - ny - - nak, ¹⁾ hogy oltalmazza és gondját viselje mind tartásának, mind nevelésének, és egyenlőképpen egyenesüljenek meg az vérekkkel, hol legyen lakása. Minden ruhát anyjától maradtat hagyok az én leányomnak, hagyom is hogy mikor az Ur Isten szerencsét parancsol nekie, házassítsák főképpen ki az gyergyai lakó háztól, és a Szent Annai háztól való marhából ennekutána az atyafak minyájon egyenlő képpen, mint az ő tisztességek tudja. Továbbá hagyom az Tó hasznából, hogy az én fiaim szegényeket segélyenek, Isten nevéért, és az Barátokat, az Apáczákat is segélyék az Tó hasznából az mennyire lehet. Továbbá az kis szekrényt is hagyom az én leányomnak, és hogy még egyet csináltassanak nekie Segesvárott flor. . . . Továbbá hagyom, hogy az én fiam Lázár István onnéthen belől Gyergyóból mindenkor segélje az én több fiaimot, kik ide ki laknak. Az én leányomnak Orsola asszonynak hagyok négy kalán ezüstet, egy ezüst kupát, és egy serleg ezüst pohárt, és negyven arany forintot. Továbbá az én ezüstös szablyá - - mot és buzogányomat hagyom az én fiamnak Lázár Mihálynak, megint ugyan nekie hagyok negyven aran forintot. Ugyan nekie az ezüst korsót és az megjegyzett ezüst pohárt hagyom. Továbbá hagyok a Szent Annai házhoz három ezüst kalánt, Lázár Imrének hagyok egy nagy ezüst aranyos kupát. Lázár Jánosnak hagyok egy ezüst serleg pohárt nagyot, az Cristály pohárral egyetemben. Hagyok magamnak két nagy aranyos kupát,

¹⁾ Ekként van írva az eredetibe; e szerint több leánya volt férjnél.

egyét hogy kehelyt csináltassanak belőle, az másikat, hogy az Szent Annai egyházat csináltassák meg belőle az árrával. Lázár Istvánnak hagyom az aranyos kupát és az ezüst pohárt, az ki nála vagyop, és az Gyergyai egyházhoz hagyott ezüst kupát is nekie hagyom, így hogy az Petki Jánosnál való kupát megváltsa, és az helyébe adja az Gyergyai Egyházhoz. Továbbá hagyok három török aranyokat aranyoznia az kehelyre. Az kamuka foszlánt hagyom Lázár Istvánnak. Az én fiamnak Ferencznek hagyok egy aranyos kupát, és egy ezüst csészét. Továbbá hagyom, hogy az kik engemet szolgáltak és szolgálatjokról meg nem elégítették, hogy megelégtsek őket az én marháimból, mindent mind egy fillérig kinek bizonyosága lészen. Ezen kívül is a ki bizonyoságot tehet róla, hogy ados voltam neki, hagyom hogy megelégtsek. Továbbá hagyom, hogy az mely árra fizetetlen örök vagyon én nálam, ha az kié volt vissza kívánja, nekie megbocsássák minden okvetés nélkül. Ha kediglen ki az árrát akarja elvennie, hagyom hogy az árrát nekie megadják. Továbbá az mely szénafüvet az Kis Fa - - - Határon adtam vala Mihály Deáknak, melyet irtott - - - hagyom hogy nála hagyaték, és tölle el ne vegyétek, ő is tüteket úgy szolgáljon, mint engemet szolgált. Továbbá hagyom hogy az kisleludi malom hasznából is nekie segítségével legyetek és segéljétek. Továbbá Köpeczi Tamásnál is nála hagyom az széna rétet, tő is tölle el ne vegyétek, de ő is tüteket úgy szolgáljon, mint engemet szolgált. Ez Testamentum irattatott az ide fel meg nevezett napon, mikoron írának születés után ennyi esztendőben 1549.“

26. III. **Lázár Ferencz, szent-annai.**

Szent-annai I. Lázár Jánosnak és Apafi Klárának a fia.

Midőn atyja 1549-be a végrendeletet készíté e Lázár Ferencz nagykoru volt és az ő oltalma alá vala bizva Imre nevü testvére.

Már 1551-be az ország rendei a kolozsvári országgyűlésből Maros-Vásárhelyre rendelték a könnyű gya-

logsághoz, melyre való gondoskodás az 1551-beli július 26-i országgyűlés 16-k törvényezikkénél fogva reá és Bernáld Balásra lön bizva.

János Sigmond királynak hive volt, a kitől 1570-be martius 29-én említett Imre nevű testvérével adományilag nyerte Marosszéken az andrásfalvi jószágot. ¹⁾

Még 1571-be mint marosszéki székbiró szerepel, ²⁾ de azután a nevezett széknek főkirálybirája lesz, és a tisztséget testvérével szent-annai II. Lázár Imrével együtt viselte. E minőségbe látjuk testvérével 1575-beli oklevélbe, a mely megvagyon gróf Kemény József gyűjteményébe ily czim alatt: „1571. 1575. II. Zápolya János és Báthori István eskettető parancsa az iránt, vallyon bizonyos eredeti székely családok, a kik az Abrán nemből és Nagy ágból, Örlöcz nemből s Seprőd ágból, Jenő nemből s Szomoru ágból, és Medjes nemből Kürth ágból hajdan Kibédre átszármoztak, minő jogon legyenek makfalvi birtokosok.”

A neje Zsuki Kata, a kitől nem maradtak gyermekei.

Gróf Kemény József e nő leszármozását ekként adja:

1474 „Nicolaus Far- kas de Ha- rina.	1493 Thomas Far- kas	1505 Margaretha Farkas Joannis Bikli de Szász- Fülöpös	Elisabetha Bikli Francisci Föld- vári	
			Margaretha Bi- kli Joannis Su- ki	Catharina Su- ki Francis- ci L á z á r de Sz. Anna
			Catharina Bikli Francisci L á- zár de Szár- hegy	

Anno 1578 Franciscus iste Lázár erat jam denatus, superstite tantum ejusdem vidua, nam in Archivo Camerae R. Hungarico Aulicae Budensi supersunt statutorio Relato-

¹⁾ A kolosmonostori conv. levélt.

²⁾ Lásd Kállay „A székely nemz. ered.” 263-ik l.

riae de anno 1578. perhibentes, quod *Juditha Kerecheny* vidua *Christophori Hagymási* erga mandatum *Christophori Báthori* statuta fuerit in *Ludwégh, Szász-Bánya*, ac in portionibus in *Szász- et Magyar-Régen* habitis, praesentibus huic statuti omnis vicinis et commetaneis dictarum possessionum, inter quos memorantur etiam *jobbagationes Relictae Francisci Lázár* in *Szent-András* commorantes (Vide *Dipl. mei Tom. V. pag. 293.*) Viduam hanc *Francisci Lázár*, cujus tamen nomen haud memoratur, anno 1584. in vivis adhuc fuisse, patet ex aliis statutorio *Relatoriis* anni 1584. perhibentibus, quod praememorata *Juditha Kerecheny* erga mandatum statutorium *Sigismundi Báthori* in ipsissimis illis possessionibus, quae in statutorio *Relatoriis* anni 1578 memorantur, iterum statuta fuerit quodve inter vicinos et commetaneos, iteratae huic statuti praesentes, *jobbagationes* quoque *Relictae Francisci Lázár*, in *Szent-András* commorantes comparuerint. (Vide *Dipl. mei Tom. V. p. 433.*) Memoriam viduae *Francisco Lázarianae* invenio etiam in *Donationalibus*, *Libro Regio Sigismundi Báthori* inscriptis, tenore quarum idem *Sigismundus Báthori* 1583 die 23-a Junii curiam primipilarem in *Szabad* sede *Maros* existentem, quam *Joannes Jakocsi* per notam ex eo amiserat, quod *jobbagationem Viduae Francisci Lázár* interemisset, *Benedicto Mindszenti*, ac per eum *Annae Horváth* viduae *Francisci Mindszenti* matri suae et *Joanni Mindszenti* fratri suo donaverat.

27. II. **Lázár János** szent-annai.

Szent-annai I. Lázár János fia Apafi Klárától.

Az 1549-beli apai végrendeletnél fogva a szent-annai birtokból kapott részt. A mely végrendelet szavai ezek:

„Továbbá hagyom az én házamat Szent-Annán minden örökségeivel, és hozzátartozandóságával egyetembe Lázár Imrének, Jánosnak és Lázár Ferencznek mind az Kis Faludi

örökséggel és malomval egyetembe, mind az jobbágyokkal egyetembe, és az tóval egyetembe.' — — — — — Hagyom pediglen Lázár Jánosnak és Ferencznek főképpen itt külön való jószágbeli, örökségbeli oltalmul Lázár Imrét, ő utána az több atyafiakat is."

Midőn 1562-be a székelyek fellázadtak szabadságaik védelmére II. Zápolya ellen, e Lázár János is a legidősebb testvérével szárhegyi II. Lázár Istvánnal részese volt a lázadásnak. És miután a székely tábort a királyi sereg a vajai réten legyőzte, ő is fogolylyá lett, hanem alkalmasint azok sorsára jutott, a kikről Borsos Sebestyén 'Krónikájába' mondja: 'hogy némelyiknek a fogásban lön halála,'¹⁾ mert 1564-be nem látjuk említett testvére mellett azok számába, a kiknek az elbocsátatásáért Segesvártt az ország rendei könyörögtek.²⁾ Sőt az 'andrásfalvi' jószágról szóló adománylevélbe sincs említés róla, a melyet Zápolya a Szent-Annán lakó más két testvérenek adott. Egyébaránt Zápolya őt mint a lázadás egyik okozóját is kizárhatta adományleveléből.

28. II. Lázár Imre, szent-annai és gyalakúti.

Szent-annai I. Lázár Jánosnak Apafi Klarával nemszett fia,

A fenn közlött 1549-beli végrendeletből láttuk, hogy a szent-annai birtokból jutott része.

Szerepelni 1556-ba kezdett. Ez évbe a szamosújvári diaetán azon követek közzé választották, a kiket Izabella királyné eleibe küldöttek. Ennek következtébe julius havába indula ki a követséggel Lembergbe, s onnan octoberbe tére vissza, bekisérve a királynét Kolozsvárra.³⁾

Két évvel ezután 1558-ba a Fehérvártt september 29-én tartott országgyűlésen a székelyek részéről az adó

¹⁾ Gr. Mikó Imre 'Erdélyi történelmi adatok' Kolozsvártt 1855. I. k. 20. l.

²⁾ 1564. januar 21. segesvári diaeta 7. t. cz.

³⁾ Fessler. Die Geschichten des Ungarn etc.

számbavételére rendelték ki, azon diaeta 7-ik törv. cz. fogva, a hol mint „Emericus Lázár de Marosszék” fordul elé.

Ismét ő volt egyik azon tekintélyes főurak közül, a kiket az ország rendei 1560-ba Kolozsvárrt, a Luther és Calvin hívei közt az urvacsora felett folytatandó választási vita meghallgatására kineveztek.¹⁾ Ez országgyűlési határozatnál fogva Lázár Imre a következő 1561-ik évbe megjelent Medgyesen, a hová az egyházi zsinat tartása volt kitűzve, s jelen volt a vitákon, a melyeknek nem igen lett ohajtott következménye. Erről gróf Kemény József ezeket írja:

Cum exortae jam antea religionariae in Transsilvania dissensiones in aperta odia et pericula ruere viderentur (Harrer hist. eccles. p. 258). hinc summum jam aderat tempus ea componendi. Ad id consequendum in Comitibus Claudiopoli 1560 die 11-a novemb. celebratis decretum fuerat, ut Mediae publica institueretur disputatio religionaria, ubi, praesentibus regni Commissariis, inter quos et Emericus Lázár numerabatur, dissensiones tandem tollerentur, componerentur. Articulus dictorum comitiorum haec ordinans, sequentis est tenoris: „quia in religione christiana inter ministros ecclesiarum dissensiones et variae disceptationes ortae sunt, maxime vero super Coena Domini, unde varia offendicula, et tumultus subnasci animadvertuntur, ideo ex clementi annuentia sacrae Maltis Regiae conclusum est: collationes doctrinarum ac Ministrorum ecclesiae in Medgyes publicam disputationem fieri in festo Dorotheae futurae sint, ibi certae personae praesentes ex Dnis nobilibus Franciscus Mikola, Magister Ladislaus Micskei Protonotarius, Michael Gyerőfi, alter Michael Kornis, Emericus Lázár, Valentinus Kálnoki, Dni vero Saxones, qui comitiis intersunt, se quoque certas personas de medio eorundem delecturos obtulerunt.“ (vide Szeredai Not. Cap. Alb. p. 195. 196.).

E Lázár Imrének és Ferencz nevű testvérének adományozá 1570. mart. 29-én II. János király a marosszéki „andrásfalvi” birtokot mind a két nemre.

¹⁾ Szeredai, Notitia Capit. Eccl. Allensis etc.

Ez 1571-be mint marosszéki székbiró jő elé, de azután azon székek főtisztje lett, és mint felyebb láttuk, említett testvérével együtt viselte a marosszéki királybiróságot. Ezt Báthori Kristófnak (Székely Mihály „A nemes székely nemzet constitutioi sat. 1818” 259-ik lapján) 1579. „Feria tertia proxima post ascensionem Domini” Balog Ferencz részére költ ítéletébe már mint néhai t olvassuk, és ekként van említve testvére is.

Gróf Kemény József jegyzeteibe még e sorok általának róla:

1571 erat assessor sedriae judicariae Sedis Maros, teste Kállay p. 263. qui haec habet: „Lázár Imre de Gyalakuta mint (marosszéki) székbiró elő jő a Vadasdi perben 1571-ben.” Hic ergo est primus, qui praedicatum „de Gyalakuta” assumpsit, probabiliter a possessorio Gyalakutensi uxoris suae.

Az említett gróf úgy véli, hogy ennek a felesége volt Gyalakuti Borbára és ezzel kaphatta a Lázár család a gyalakutai jószágot, és e Lázár Imre használta legelsőbbben a gyalakúti előnevet. E szerint nem Sáfárit Kristina volt az ő felesége, mint némely vérágozati tábla mutatja.

Gyermekei: I. György, Kata és IV. János.

29. I. Lázár György, gyalakutai.

Szent-annai II. Lázár Imre és Gyalakuti Borbára fia.

Ez a Székely Mózes pártján volt és 1603-ba Apáczánál esett el.

Iste „Georgius Lázár de Gyalakuta” fuit 1587 etiam possessionatus in Bergенье Sede Maros, supersunt enim in Archivo Capituli Albensis Protocollo anonimo filio 44 N. 52. literae anni 1587. cujus extractus sequens est: „Prohibitio Ladislai Brini Vice Capitanei Ppis Sigismundi Báthori, ob abalienationem cujusdam piscinae, aliarumque haeredi-

tatum in possessione Bergenye Sede Maros, quas Nicolaus Orbán de Jed, tutor Blasii, filii Adalberti Kis de Bergenye sine admonitione Joannis Köpeczi de Székely-Vásárhely abalienasset in praejudicium juris vicinitatis, ac aliorum nobilium et Primipilorum, utpote Georgii et Matthiae Nemes, Michaelis Koronka, praedicti Blasii Kis, Georgii Nagy de Bergenye, Georgii Lázár de Gyalakuta, Annae Zörényi consortis Andreae Bogathi de Sz. Király, Joannis et Salamonis Polyák de Székelyfalva, haereditates in dicta Bergenye possidentium, interposita anno 1587.“ vide Reg. Arch. III. p. 424. — Iste est probabilis ille Georgius Lázár, qui sub Moise Székely 1602 occubuisse fertur, eratque probabiliter alter filius Emerici Lázár de Szent-Anna.

K. J.

30. **Lázár Kata.**

Szent-annai I. Lázár Imre és Gyalakúti Borbára leányának gyanítják.

Mint „nagy-teremi Sükösd Jánosné“ van említve és 1597-be már mint Sükösd János nejét idézik.

31. IV. **Lázár János, szent-annai és gyalakutai.**

Fia szent-annai I. Lázár Imrének, a mit igazol egy törvényes ítélet, a mely a „szárhegyi“ és „gyalakuti“ ág közt később folyt perbe költ.

Ez a „szent-annai“ előneven kívül a „gyalakuti“-val is élt, s állítólag, néha mind a kettőt egyszerre használta.

A tudós gróf Lázár János halála alkalmával 1772-be a m. vásárhelyi reform. collegium által készített versek eleibe iktatott és Szebenbe nyomtatásba megjelent (hibákkal teljes) leírása a Lázár családnak, ezt a Lázár Jánost állítja első „gyalakutai“ birtokosnak a szent-annai ágból, és ezek állanak ott róla:

„Joannes Lázár de Szereda-Szent-Anna et Gyalakuta, gemino hoc usus cognomine, idque haud injuria, propterea quod praedii paternis adjecisset pagum sic satis amplum, suis virtu-

tibus acquisitum, ac propria comparatum industria, nomine Gyalakuta dictum, Anno circiter 1588, nostra jam aetate oppidum, solennibus nundinis, atque mercatibus frequentatum; neque tamen non illa quoque tempestate nobile; id quod vel inde colligas, quia post hujus Joannis obitum, omnes ejus posterī, etsi nihilominus Domini ac Possessores pagi Sz. Annani, se tamen Gyalakutenses dici satis habuere.“ De feljebb láttuk, hogy az apja már gyalakutai előnévvel is fordul elé.

Lázár János az első a szent-annai vagy is már gyalakuti ágból, a ki megváltoztatta vallását és catholicusból calvinistává lett.

Állítják róla, hogy a gyalakuti reform. templomot is ő építette volna, de gróf Kemény József ellene mond ez állításnak, mivel régi oklevelekből bebizonyítható, hogy az a templom a reformatio előtt már megvolt. És e templomba ugyan ő, a kire anyja a vallás megváltoztatásáért átkot mond, egy kőtáblát tétetett a falra, a melyen ő is átkot szór olyan maradékára, a ki más vallásra térne át. ¹⁾

1607 előtt holt meg, minthogy ez évbe a fia peres fél a szárhegyi és gyalakuti ág közt folyt perbe, a szövérdi Gáspár János marosszéki főkirálybíró gyámsága vagy gondnoksága alatt. —

Gróf Kemény József a szövérdi Gáspár János gondnoki hivatásából azt következteti, hogy e Lázár Jánosnak neje Bethlen Zsófia volt, a kit mint Lázár János özvegyét vette nőül Gáspár János, és így lett fiának gondnoka.

Egyetlen egy fia maradt Lázár Jánosnak, a ki atyjával hasonnevű, az itt következő V. János.

¹⁾ „Igy hallottam est én is gr. Lázár Istvántól, ki 1832-be deficiált. E mondotta nékem azt is, hogy ezen kőtáblát azon Lázár János készítette, a ki reformatussá lett. Ezen táblát gróf Lázár János említett Istvánnak apja vétele le, és rontatta el.
Kemény József.

32. V. **Lázár János.**

Egyedüli fia gyalakuti IV. Lázár Jánosnak Bethlen Zsófiától.

Ezt idézte perbe 1607-be szárhegyi IV. Lázár István, hogy részt adjon nagyatyáik ¹⁾ magtalan elholt testvérök t. i. szent-annai Lázár Ferencz jószágából, de miután bébizonyult, hogy nagyatyáiknak a Gyergyóba lakott, Mihály nevű másik testvére elhalálózásával, ennek birtokából, a szent-annai ágnak se adtak részt, e pert az arbiterek elenyéztették. ²⁾

Mint hogy ekkor az említett 1607-ik évbe, ez a Lázár János még kiskorú volt, a pert az ő nevébe szövérdi Gáspár János folytatta mint gondnok.

Rendesen Gyalakután lakott, ennél fogva magát csupán „gyalakutai”-nak írja.

A neje: Beresényi Borbára, a kinek létéről bizonyít 1626-ból egy oklevél, ³⁾ ez oklevél Bethlen Gábor fejedelemnek egy adomány-levele a Lázár János örökösei és a Beresényi leányokkal nőstül többi sógora részire: Kövesd, Bűrökös, Vecsérd, Mártonfalva, Gezsés és Gajnári fehérmegyei birtokokról. — Beresényi Borbárától egyetlen egy fia lett, a kit György névre kereszteltek.

Gróf Kemény József bizonyítása szerint, e Beresényi leány testvér volt a II. Rákóczi Ferencz mozgalmai alatt szereplő Beresényi Miklós nagyatyjával; továbbá ezt írja: *Joannem hunc Lázár anno 1626 jam fuisse denatum, ejus uxorem fuisse filium (Barbaram) Ladislai Bereseni de Kutyfalva, hocque jure uxorio, haeredes dicti Joannis Lázár de Gyalakuta possessoria obtinuisse in Kövesd, Bűrökös, Vecsérd, Mártonfalva, Mártontelke, Gezsés et Gajnári Cottu Albensi, — constat ex Remissionalibus Gabrielis Bethlen 1626. 8-a junii exaratis,*

¹⁾ Szárhegyi II. Lázár István és szent-annai II. Lázár Imre.

²⁾ E per a családi levéltárba létezik.

³⁾ Fejérv. kápt. Lib. Reg. T. VI. pag. 611. anni 1626.

tenore quarum publicationi praememoratorum bonorum Kövesdianorum, in favorem prolium antelati Ladislai Berczeni de Kutysfalva, ex consorte ejus Barbara Barátfi susceptarum, earumque successorum renunciati, retenta solum portione in Galacz habita, quae quidem etiam dictas proles concerneret, sed per easdem dicto Principi in signum gratitudinis, cessa fuit. Cessionales hae exstant in Libro R. dicti Principis inscriptae (Vide Suppl. Dipl. mei Tom. IX. p. 299) et ex iisdem sequens evenit condescensio:

*Ladislauus Berczeni de Kutysfalva
cujus uxor Barbara Barátfi.*

N. N. Berczeni 1626. Joannis Kun de Kál uxor	N. N. Berczeni 1626. uxor Geor- gii Giezi de János	Barbara Berczeni 1626 † denati jam Joannis Lázár de Gyalakuta uxor	N. N. Berczeni 1626. denati jam Petri Ficsor de Ákosfalva uxor.
---	---	---	--

33. II. Lázár György.

A gyalakuti V. Lázár János és Bercsenyi Borbára fia.

Mint fejedelmi tanácsos, ítélőmester és marosszéki főkapitány szerepel hazánk történetébe.

Legelső emlékezet róla az 1636-beli marosszéki lustralis könyvbe van, a hol neve, egy hiteles másolat bizonyítása szerint, a szék kapitánya után és a hadnagyok előtt van említve. E soroztatása a kapitány és a hadnagyok közé ¹⁾ engem arra az eszmére vezetett, hogy őt marosszéki alkapitánynak tartsam, de gróf Kemény József figyelmeztetett ennek a lehetetlenségre, minthogy Lázár György még 1638-ba fejevári tanuló volt.

Tudományos kiképeztetésit e békeszerető jeles kormányfi a fejevári udvari tanodába nyerte. A hol ő 1638-ba Usz Gábor-, Rákoczi Zsigmond-, Nyári Miklós- és Ország Mihálylyal az ott meritett tudományokból, Kereszturi Pál vezetése alatt, próbát is adott. ²⁾ Ekkor II. Rákoczi György is tanulótársa volt, Szalárdi szerint. ³⁾

¹⁾ Nem létezik e soroztatás egy más hiteles másolatba, a mely a fenn említettvel együtt a volt főkormánysek levéltárába van.

²⁾ Bod Pét. „Hungarus Tymbaules.” 66-ik l.

³⁾ „Ujabb nemz. könyvtár” II. Foly. 83 és 427-ik lapján a „Siralmas Króniká-nak”

Ezután nem sokára megházasodott. Apaffi Erzsébethet ¹⁾ vette nőül, az Apaffi György és Petki Borbára leányát, a ki testvére a fejedelem Apaffi Mihálynak.

Kiházasításul Apafi Erzsébeth Lázár György-né a szászalathnai jószágot, továbbá a szováthi és havadtői részeket kapta, a melyekből az első birtokért Apafi István és Boldizsár 1642-től fogva sokáig pereltek vele.

E nővel csak néhány évet élt együtt Lázár György, minthogy neje nem sokára megholt, hátrahagyva két fiut, IV. Ferenczet, és IV. Imrét.

Másodikszor Nemes Ilonát vette nőül, a kit 1650-ről mint mostoháit gyöngéd szeretettel ápoló anyát említnek.

Mikor és miként kezde Lázár György a közigyűgyekben szerepelni, bizonyossággal nem állithatom. Aligha nem mint marosszéki főkapitány.

Már 1653-ba mint ítélőmester írja alá az „*Probatata constitutio*“-kat, s alkalmasint munkás részt vett ez alkalommal a honi törvények egybeszedésibe.

1655-be a februári országgyűlés kinevezte őt biztosnak a zetelaki, fenyédi és keményfalvi határok feletti egyenlenségek eldöntésére. ²⁾

Ugy szintén az 1656-beli diaeta is kirendelte mint ítélőmestert biztosnak a Thoroczkó Sz. György és Aranyosszék közti határviszály kiegyenlítésire a 19-ik törv. czikknél fogva.

Enyedi István historiai kézírata szerint, Lázár György egyike volt azoknak, a kiket az ország Szathmárra II. Rákóczi Györgyhez oly kéréssel küldött, hogy Barcsai Ákossal ne kötölözködjék, s a partiumot enged-

¹⁾ *Hanc Elisabetham Apafi erronee vocat Mikola pag. 50. Susanam Apafi.* J. K.

²⁾ A 20-ik febr. tartott országgyűlés 30-ik törv. cz.

né vissza az országnak. ¹⁾ Szalárdi „Siralmas Krónikájába e követséggel megbízatását annak is tulajdonítja, hogy Lázár György a fejedelemmel együtt tanulván, vele együtt nevedekvén, nála kedvességbe lenni vélték.

Ő hive volt Barcsai Ákos fejedelemnek, s ettől kapta 1659-be a szolnokmegyei tőkési birtokot, a következő évbe pedig Bunyt és Körtvélykaput.

Midőn az említett fejedelmet, II. Rákoczi Györgynek 1660-ba június havába történt halála után, a török sereg magával Nagy-Váradra kimenni kényszeríté, Lázár György „fejedelmi helytartó”-nak lön kinevezve Barcsai Gáspárral együtt, és e rövid idő alatt igen jeles és okos államférfinak bizonyult be, a kit Bethlen János történetíró ekként jellemez:

„Homo pius, pacis amans, magnique consilii, et meliori sane dignus fortuna, hunc habuit exitum.” ²⁾

E sorokba érintett szomorú végét, nevezett történészünk leírásából, így tudjuk: Midőn Barcsai Ákosnak Váradról visszajötté után Kemény János hadsergével Erdélybe jött s Barcsai Gáspárt Búzánál megverte, Lázár György Haller Gáborral és Bethlen Jánossal a fejedelemhez sietett Görgénybe. Ez alatt Barcsai Ákostól a létező veszélyre figyelmeztetni akaró tudósítást kap, a mely megóvta ugyan mind őt, mind többi társát hogy aznap az ellenség kezébe nem kerültek, de a szomorú halál Lázár Györgyre nézve nem sokáig késett, mert midőn a fejedelemtől kapott intésre Haller egyfelé, Bethlen másfelé igyekezett menekülni, az elbetegesedett és messzebb menekülni nem tudó Lázár György csupán Szent-Demeterig, a Gyulaffi Lászlóné kastélyába, futhatott, a honnan Kis András, a Kemény János egyik csapatvezére, kivétette és lovas csapatjával legottan felkoncizoltatta.

¹⁾ Kállay „Historiai Ért. a Székelyekről.” 263. l.

²⁾ Joan. Bethlen, „Rerum Transilvanicarum libri quatuor.” 209. l.

Megölték 1660-ba november 29-én és hullája a gyalakuti reformatum templomba van temetve, a hová Lázár Imre nevű fia, mostoha anyja költségén 1666-ba ily sirkövet tétetett:

„Memoriae Spec. ac G. D. Georgii Lázár Illustr. Princ. Cons. Intimi Tab. Jud. Proton. cim . . .
Arend. Sed. Maros. Capit. Supr. a sicariis Joh. Kemény occisi 1660. 29. Nov.

D. O. M. S.

Sumpt. G. D. Helenae Nemes D. C.

Vadis, an exspectas, vel quaeris forte Viator,
Haec rubefacta tibi quid velit ara, lege
Me fera barbaries praedantis militis arcu
Kemény discerpsit, tregit et ense caput.
Rudera per saltus jacuerunt corporis altas,
Pulsabant solidum membra cruenta solum.
Causam, si queris, fuerat mens nescia falsi,
Coelum animam, Gyalakut fissile corpus habet.
Emericus Lázár D. F. F. 1666.

Második nejétől nem maradtak gyermekei, csak Apafi Erzsébethtől a fennemlitett Ferencz és Imre

Többeket jegyzett fel róla gróf Kemény József:

Iste Georgius Lázár litterarum studia emensus erat in Collegio Albensi una cum Georgio et Sigismundo Rákoczi, filiis Principis attunc Transilvaniae Georgii I. Rákoczi, perhibente id Joanne Szalárdi in historia sua Msta Lib. III. Par. 3. (pagina apud me 134) „Valának fejedelemnek inauguráltatásakor, fejedelmi hivataljába való beálltatásakor (I. Rákoczi Györgynek) három fia: György, Sigmond, és Ferencz, a két elsőket már a deáki tudományra tanítja vala Herczeg Sigmond jeles főember inspectioja, gondviselése és Kereszturi Pál becsületes reformatus tudós praedicator ember praeceptorok educálása alatt, kiknek tanulósnak alkalmatosságával az erdélyi urí, és főrendek közül is némelyeknek fiók együtt taníttatnak véllek, mint Bethlen János, Lázár György s többek.“ —

Gabriel Haller in suo diario mso sequentia de se consignavit: „1638. 10. Septembris Fejérvártt Garázda István uram-

mal complanáltam, közbírák voltak: Ercsei Tholdalagi Mihály uram, és Lázár György. Haec est prima memoria, quam de Georgio Lázár in mstis reperi. — Item idem Gabriel Haller in suo laudato Diario haec habet: 1640. 2-a februarii volt derék széki Maroszéknék Vásárhelyt, én is az Lázár György urammal valo peremet condescendáltattam oly okból, hogy az Levátája az propositioval conformis nem volt, holott a propositioban az Lázár György uram neve cum deductione Genealogiae in Levata simpliciter volt.

1642. jam erat uxoratus, habebatque uxorem Elisabetham Apafi (quam Mikola pag 50. erronee Susanam vocat) filiam Barbarae Petki viduae Georgii Apafi, quae dictae filiae suae tempore emaritationis possessionem Szász-Zalatna in certa pecuniae summa inscripserat, seu impignoraverat, cui tamen impignorationi anno 1642 ipso die cinerum contradixerunt Stephanus et Balthasar Apafi. — Contradictionales hae supersunt in Archivo fiscali. — (Vide Reg. mea Archiv. II. p. 202—203). Sed jam antea quoque praememoratum Georgium Apafi in favorem filiae suae Elisabethae Apafi, antelato Georgio Lázár de Szent Anna nuptiae certam honorum fassionem fecisse constat ex illis anni 1648 testimonialibus Conventus K. Monostoriensis, tenore quarum fratres ejusdem Elisabethae Apafi, utpote: Balthasar, Stephanus et Michael Apafi (subseque Princeps Transilvaniae) huic genitoris ipsorum denati fassioni contradixerunt. Contradictionales hae exstant in Archivo fiscali.

Anno 1647 die 13. junii qua assessor sedis Maros, una cum aliis officialibus revisit et discussit ex mandato Principis fatus Georgius Lázár differentiam alveariam inter Teremi, Lukasfalva et Lőrinczfalva subversantem. Vide literas desuper in Appendice Diplomatarii mei anno 1647. 13. junii.

Anno sequenti i. e. 1648 Georgium Lázár, ejusdemque consortem Elisabetham Apafi, ejusdemque fratres sorores

divisionali processu fuisse impetitos, constat, superest enim in Archivo fisci Trannici Processus tabularis, juxta quam Catharina Apafi consors Francisci Tholdalagi de N. Ikod, filia utpote Georgii condam Apafi ex Barbara Petki progenita, contra eandem viduam matrem suam ac Stephanum, Balthasarem et Michaellem Apafi, nec non Margaretham Apafi Joannis Gyerőfi de Gyerő-Vásárhely consortem divortiatam, item prae memoratam Elisabetham Apafi Georgii Lázár de Szent-Anna uxorem, porro Annam Apafi Joannis Henter de S. Sz. Iodny conjugem, ac Christinam Apafi puellam, liberos videlicet dicti Georgii Apafi ex memorata Barbara Petki progenitos, ratione non admissae divisionis in totalibus possessionibus Ebesfalva cum Arce ibidem Hendorf, Ernye, Ujfalu e. c. t. medio Ladislai Cseffei de Thoteör Protonotarii, penes mandatum divisionale Georgii II. Rákoczi in Katona 12. junii 1648 tentatae, ast repulsione obviatae. — Processus hic sub dato Bistricii 29. sept. 1649 nondum erat in merito decisis (Vide Reg. Arch. II. p. 126. 127.

Ad facilius intelligenda haec omnia, quam et subsequencia, subnecto hic sequentem laterculum genealogicum :

1516. 1535. Nicolaus Apafi Catharina Monostori	{	1535. 1542. Wolfgangus Apafi.	{	Leonardus Apafi	{	Elisabetha Apafi Stephani Erdélyi de Somkerék	{	Stephanus Apafi Balthasar Apafi Michael Apafi Princeps Trans. Elisabetha Apafi Georgii Lázár de Gyalakuta Catharina Apafi Francisci Toldalagi Margaretha Apafi Joannis Gyerőfi Anna Apafi Joannis Henter Christina Apafi Stephani Toldi
		1549 Gregorius Apafi Elisabetha Gerendi		Nicolaus Apafi Margaretha Orbai		Georgius Apafi Barbara Petki filia Joann. Petki de Ders		

Anno 1648 die 11. octobris Principe Georgio I. Rákoczi e vivis excedente, successit eidem filius ejus Georgius II. Rakoczi, cui initio statim regiminis sui Porta Ottomanica auctionem tribuli turcici in mandatis dedit, Status itaque et Ordines Transilvaniae die 18. febr. 1649 sequentes exararunt ad supremum Vezirium literas:

„Tekintetes és Méltóságos Vezér, nekünk igaz jóakarónk! Isten Nagyságodat hatalmas Császáruk szolgálatjában szerencsés előmenetellel megáldja, s napjait e földön sokasítsa! A mi kegyelmes Urunk Fejedelmünk régi eleinktől reánk maradt szokás szerint minket hatalmas császáruknak tartozó adó felvetésre országostól össze hívatván, felette megszorodott elmével értettük hatalmas Császáruknak szokott adónk megnagyobbításáról való parancsolatját, holott mi ő hatalmasságához mindenkor igaz szívet viseltünk, és az atyáinkkal tett végezés szerint, adónkat, ajándékunkat esztendőnként beszolgáltattunk, és mindenekben nagy tökéletes engedelmességgel szolgáltattuk, melyre képest a mi kegyelmes Fejedelmünk velünk együtt hatalmas Császárukhoz alázatos könyörgéssel folyamodván, mostan is a szokás szerint azokkal az ajándékokkal főur követjét Ngos Serédi István atyánkfiaát, tanácsát, és Krasznavármegyének főispányát beküldötte, ki mellett mi is, ez országnak három nemzetből álló lakosai közül bizonyos becsületes atyánkfiait nemzeti Bánfi Sigmond, Kálnoki István, és Fodor István uramékat ő hatalmassága kegyelmes tekintete eleibe bocsátattuk bé, általak alázatosan esedezvén hatalmas császáruk előtt, megtekintvén régi őseinknek a fényes Portához szabad akarat szerint való engedelmességét, és mi nekünk is igaz tökéletességünket, régi adó fizetésünkben, és jó szokásunkban tartana meg, melyről írtunk a Ngos, és Méltóságos fővezér Urunknak is, nagy bizodalommal kérvén ő Nagyságát, hatalmas Császáruk előtt érettünk lenne jó törekedő. Nsgodat is azért igen nagy bizodalommal kérjük, követeinket lássa vidám orszával, és szavoknak hitelt adván, ő hatalmassága előtt törekedjék érettünk úgy, hogy jöhessenek vig szívvél hozzánk, melyet értvén megszorodott szívünk örömet vehessen. Kivel jó példa adathassék minden hatalmas Csá-

szárunk köntöséhez folyamodo nemzeteknek, s mi ő hatalmasságát öröndetes elmével alázatosan szolgálhassuk, s Nsgodnak is törekedésiért sok áldásokat és szerencsés előmenetelt kívánhassunk. Tartsa meg Isten Ngdat sok esztendőig jó szerencsével tündöklő állapotban. Iratott Fejérvároott 18-dik napján Bőjtelő hónap 1649 esztendőben a mi szolgálásunk szerint. Nagodnak jó akarattal szolgálunk Erdélynek három nemzetből álló lakosai.“

Literas has, quorum originale ipse ego possideo, singillatim universi status subscripserunt, interque has subscriptiones occurrit etiam subscriptio Georgii Lázár.

Anno 1649 die 19-a februarii Balthasar Apafi frater carnalis dictae Elisabethae Apafi, filius Georgii, filii Nicolai, filii Gregorii Apafi, socerum suum Georgium Lázár de Gyálakutá admoneri curaverat, ut possessionem Szász-Zalatna, quam olim Nicolaus Apafi avus dictorum Balthasaris et Elisabethae Apafi Georgio Lazarianae, alteri tunc Elisabethae, filiae Leonardi Apafi patrueli ipsius in capillis constitutae, demumque Stephano Erdélyi de Somkerék nuptae legaverat ea conditione, ut eadem in utroque sexu deficiente, dicta possessio ad familiam Apafi devolveretur, nihilominus tamen idem Stephanus Erdélyi, qui nullum jus proprium in Szász-Zalatna habebat, eandem possessionem praememoratae Elisabethae Apafi Georgio Lazarianae legavit, masculino sexui Apafiano restituat, si autem restituere nollet, juris ingrediatur viam. — Adnitorio evocatoriae hae exstant in Archivio fiscali.

Sed super est in eodem Archivio etiam memoriale Barbarae Petki, viduae Georgii Apafi ad Georgium II. Rákoczi eatenus anno 1650 directum, ut possessio Szász Zalatnae ac portiones in Szovátha et Havadtő sede Maros existentes, occasione emaritationis filiae suae Elisabethae Apafi Georgio Lazarianae, eidem filiae suae transpositae porro quoque prae manibus dictae filiae suae relinquuntur. (Vide Reg. Arch. II. p. 204.). Et hinc fors factum est quod eodem 1650 die 21. Martii deposuerit antelatus Balthasar Apafi

praememoratum processum. Depositionales hae exstant itidem in Archivo fiscali, in iisque appellatur „Georgius Lázár de Gyalakuta tutor filiorum suorum Francisci et Emerici ex Elisabetha Apafi consorte sua susceptorum,“ fuerunt ergo filii hi 1649 jam nati et minores, materque eorum Elisabetha Apafi mortua est proinde 1650.

Eodem anno 1650. 5. aprilis „Georgius Lázár de Gyalakuta“ jam erat Tabulae judicariae Assessor ac in hac qualitate expediverat una cum Martino Sárpataki testimoniales super eo, quod tunc Georgius Szent András de Borosjenő certa bona sua pro 100 aureis Joanni Kendi de Nagy-Kend, ejusdemque uxor Elisabethae Bako impignoraverit. — Exstant literae hae in Archivo Camerae R. Budensis.

Anno 1653 die 17. Januarii idem Georgius Lázár jam qua Prothonotarius transumsit Privilegium per Georgium I. Rákoczi 1636 die 30. Januarii eatenus elargitum, ne publicatio seminis defectus unquam inter siculos locum habeat. Vide Dipl. mei Tom. VIII. p. 103. 109.

Ac eodem anno 1653 die 8. martii in qualitate itidem Magistri Protonotarii subscripsit publicationem in comitiis tunc factam privilegii super exemptione Cleri Valachici e statu jobbagionali, per Georgium I. Rákoczi 1638 9-a Aprilis elargiti, et per Georgium II. Rákoczi 1653. 28-a Januarii confirmati. — Vide Suppl. Dipl. mei IX. p. 203. 204.

Eodem anno 1653 dictum Georgium Lázár de Gyalakuta Prothonotarium in colligendis et compilandis vetestioribus articulis Diaetalibus Transilvaniae, ac in concinnando opere „Approbatarum Constitutionum Transilvaniae“ plurimum desudasse, constat ex confirmationalibus Principis Georgii II. Rákoczi anno 1653 opus hoc confirmantis.

Anno 1656 Georgium Lázár, publicis Regni rebus adeo occupatum fuisse, ut agendis suis officiis Prothonotarialibus vix incumbere potuerit, testis est circumstantia

illa, quod in Archivis fisci Transilvanici super sint Transmissionales literae Sedriae Comitatus Kolos anno 1654 inchoatae, et dein in praesentiam Principis appellatae inter Stephanum Apafi ab una ac Balthasarem et Michaellem Apafi parte ab altera, ratione tertialitatis possessionis Katona mortuae et Stephano Apafi adjudicatae. — His vero Transmissionalibus idem Georgius Lázár qua Prothonotarius sequentia indorsaverat: „Discussio causae intro scriptae ob publica regni negotia ad aliud tempus est rejecta. Albae Juliae 13-a Martii anno 1656.“

Posteaquam, post infelicem per Georgium II. Rákoczi in Poloniam factam hostilem invasionem, idem Princeps ex jussu Turcarum exactoratus, ac in comitiis anno 1657 Albae Juliae 1-a Novembris celebratis in locum ejusdem Franciscus Rhedei in Principem substitutus fuisset, Status et Ordines non solum in eo convenerunt, ut pro Rákoczio in Principatu restituendo apud Portam Ottomanicam publice intercedatur, sed etiam sub 1-a Novemb. 1657 eidem Rákoczio assecutorias elargiti fuerant, tenore quarum eidem bona, utpote Görgény pro 22,000, Gyala pro 40,000, Csanád, Sorostély, Monostor, Holdvilág et Csergöd utraque pro 24,000, Fogaras in ea summa, qua Regnotenus fuerat jam antea inscripta eidem Rákoczio inscripserant, ac insuper eundem in reliquis quoque suis bonis contra universos illegitimos impetitores se defensuros fore appromiserunt. Assecutorias has inter reliquos Procures Regni tunc etiam Georgius iste Lázár, qua fidelissimus Georgii II. Rákoczi assecla subscripsit. Assecutoriae hae exstant in Archivis Capituli Albensis in Cista Miscellaneorum 2. fasc. 1. N. 15., edidit eas Emericus Bethlen „Mésodik Rákoczi György ideje“ p. 158.

Interim interposita intercessionem Statuum Transilvaniae apud Portam fulgidam pro Georgio II. Rákoczio nihil effectuate, iidem SS. et OO. 1658 die 16-a Aprilis iteratas Principi Rákoczio super bonis ejus in Transilvania habitis dederunt assecutorias, quas Georgius quoque Lázár iterato

subscripsit. Vide eas in Appen. Dipl. mei ad 1658. 17-a aprilis.

Anno 1658 intererat Georgius Lázár, qua Consiliarius Principis Georgii II. Rákoczi comitiis Nagy Sinkiensibus, de quibus Joannes Lutsch in suo Diario (in meis Fundgruben I. p. 289) sequentia scribit: „Anno eodem (1658) die 18-a Augusti ist ein Partial Landtag von denen Herrn Locumtenentibus, als H. Achatius Barcsai, H. Stephan Petky, und H. Michael Hermann Judice Coronensi nach Gross Schenk beruffen worden, wie dem vorstehenden Unglück unseres armen Vaterlandes vorzubauen, sindemahl der Feind (Türken) schon in Burtzland mächtig gebrandt, und geraubet, ja auch viel Volk weggeführt. Praesentes fuerunt Gen. D. Achatius Barcsai Locumtenens, mag. D. Gabriel Haller, Gen. D. Joannes Bethlen, Georgius Lázár hi tres consilarii.“

Initio anni 1659 haud sopitis, quin imo magis adhuc gliscentibus inter Georgium II. Rákoczi ac neo constitutum per Turcas anno 1658 Transilvaniae Principem Achatium Barcsai dissidiis, idem Achatius Barcsai Georgium Lázár spectatae tunc inter Transilvanos, sed etiam apud Georgium II. Rákoczi auctoritatis virum suas in partes pertrahere, gravique ejus, in arduis regni negotiis influxu uti intendens, eidem sub Dato „Datum in Curia nostra Devensi die 17. Februarii 1659. possessionem Tökés ad arcem Szamosujvariensem alias pertinentem, inque Cottu. Szólnok Interiiori existentem, pro 1500 flnis tit lo pignoris inscripserat (Exstant inscriptionales hae Libro Regio Principis Achatii Barcsai insertae, vide Reg. Arch. I. p. 172.), moxque eundem ad Georgium Rákoczi ablegat, teste Samuele Grondszy, qui in sua historia Msta (apud me p. 606) sequentia narrat: „anno 1659 se se aperiente Barcsaius Georgium Lázár ad Rakoczium amandat, per illumque restitutionem Comitatum Bihar et Szólnok interioris sollicitat, quod ille certis conditionibus in Comitibus Regni per proprium legatum proponendis facturum se non recusat.“ Hujus rei meminit quoque Joannes Szalárdi in sua Historia Mss. Libro VI. cap. 7. his verbis: „Váradot, s Kövártt a partiumbeli három Vármegyékkel kezéből Rákoczi fejedede-

lem kibocsátani nem akarván, s azon Vármegyékből oda bé való (erdélyi) gyűlésre követeket bocsátani Erdélybe nem engede. Minek okáért Rákoczi György fejedelemléhez Lázár György Itélőmester, hogy a fejedelemmel (Rákoczival) együtt tanult, nevekedett volna, s abból is nála gratiáját, kedvességet lenni állítván, hozzája követségbe rendeltetett vala, ki által könyörögnének, reménykednének (az Erdélyiek) igen alázatosan. Mely követséggel die . . . Februarii 1659 a fejedelmet (Rákoczit) Szathmáron találta vala, a hová a megirt három vármegye tisztei is udvarhoz hivattak vala. A fejedelem (Rákoczi) a követséget megértvén, felelt vala, hogy ő is ott romlott vala, s romlana, a hol az ország, — semminek is pedig oka hogy nem is ő, hanem Barcsai Ákos, ki a maga méltósága keresése mellett régtől fogva való practicalodását valóban kimutatta, s im ez volna gyümölcse! vádolván az országot is, hogy az ő idejében maga oltalmára velle együtt segyrert fogni nem akart volna. És így az Itélőmester (Lázár György) előtt holmi bántodásit, injuriáit exprobrálván, s tárházának is az ország szabadsága oltalmazása mellett lett nem kicsiny hejjasulását is nagyon fájlalván, a vétket magáról elháritani igyekezcén, mindeneiket eléforgatt vala. Végre mindazáltal a dolgokat jól meghányván, vetvén, az országtól az Itélőmester (Lázár György) által többek között hittel való assecuratoriát ilyen dolgokrol kívánt vala: 1-o hogy Császár és Porta gratiájában való juthatását sem az ország, sem Barcsai Ákos semmi higon-dolható utokan, módokon, színek és okok alatt nem impediálják, gátolják, sőt minden jó alkalmatosságokkal mind Portán, s mindenütt elősegíteni igyekezék. 2-o Hogy sem az ország, sem Barcsai magok oktából, és szabad akaratjokból ellene segyvert nem fognának, hanem ha oly erőtlől kényszerítenének, melynek ellene nem álhatnának, mint a Töröké. 3-o Hogy a kik erdélyi és partiumbeli lakosok közül szolgálni akarnak, attol el nem tiltatnának, fogattatnának, és semmi uton azért meg nem károsítatnának 4-o Hogy minden jóságok, melyek azelőtt az országtól oda adattak volt, mind az öregbik fejedelem asszonynak (i. e. matri Georgii II. Rákoczi) s magának ifju fejedelem asszonynak (intelligitur uxor Georgii II. Rákoczi) és maradékoknak, kezek és birodalmok alatt hagyottatnának.“ — Narrationem hujus tractatus Joannes Szalárdi Libro VI. cap. 8. sic prosequitur: „Rákoczi fejedelemmel az Itélőmester (Lázár György) által lőtt békesség concludáltatván, ottan ad diem 26-a Februarii (1659) Besztercze városában gyűlés hirdeté, me-

lyen a Rákoczi fejedelemmel lett *Contractus confirmáttván*, az *assecuratoria* megadaték, és a mint Barcsai Ákos az eleibe íratott *conditiokra* megesküdöttetett vala, az ország részéről való békeesség *punctumi* sálcalodására ilyen *clausula*, rekesztvény, adatott vala: „Ezt is fen tartván, hogy ha a fényes porta a Méltóságos fejedelmet Rákoczi György urunkat hegyelmébe veszi, szabad legyen énnékem (i. e. *Achatio Barcsai*) *Porta* engedelmeből az ő Nagysága hűségére megtérnem, úgy mindazáltal, ha ő Nagysága is az idő alatt is semmi *hostilitást* az ország ellen nem indított, és semmi uttal, móddal a fényes Portához való engedelmességünket meg nem akadályozza, és akkor is szabadságunkban lévő fogyasztásokat az ország tetszése szerint megorvosolja.“ — *Innuente porro eodem Joanne Szalárdi l. c. paulo serius*: „Az országgyűlése eloszolván, s *partiumbeli vármegyék* is Váraddal és Kővárral a Fejedelemtől (Rákoczitól) az országához (Erdélyhez) visszabocsátatván.“ *Franciscus Gyulai ad hoc usque tempus Capitaneus arcis Varadiensis, ex causis per eundem Szalárdi l. c. fusius enarratis, muneris huic renunciavit, inque locum ejus suffectus fuit in Capitaneum ejatem Stephanus Ebeni, instellante eundem a parte Regni eodem Georgio Lázár* „Gyulai Ferencz helyébe (sunt verba Joannis Szalárdi l. c.) ugyan Beszterczéről (i. e. e *Comitiis Bistriciensibus*) Ebeni István az országból kiküldetvén (i. e. *Varadinum*) ugyan Lázár György, Farkas Ferencz, és a Beszterczei Bíró *Commissariusok* által die 1-a Aprilis (1659) *instelláltatott, beállítatott és esküdttetett vala.*“

Achatius Barcsai hos Georgii Lázár labores remuneraturus, eundemque sibi adhuc magis allecturus, eidem sub Dato: Albae Juliae die 30. Julii 1659. universas Decimas, et nonas possessionis Holdvilág Sedis Segesváriensis in summa 200 tallerorum inscripsit. — Inscriptio-nales hae exstant insertae Libro Regio dicti Principis. Vide Reg. Arch. I. p. 190.

Interim Turcis Georgio II. Rákoczi favore nullatenus volentibus „ex mandato potentissimi Turcarum Imperatoris (sunt verba coaevi Demetrii Kereszturi, in exordio Msti. sui cui titulus „Acta dierum, sub quibus Illustres Principes Georgius Rákoczi et Achatius Barcsai, una cum suis adhaerentibus, intra et extra civitatem Szeben super regimine regni Transilvaniae con-

tendant“: *Illustrissimus Vezirius Budensis Sejdi Ahmet Passa vult Illustrissimum Barcsaium in Albam Juliam, locum videlicet residentiae Principis Transilvaniae reducere, ibique eundem universis Regnicolis praesentare, eosdemque simul ac ammonere, ut ipse Barcsaius acceptatur in Principem et Rakoczius dimoveatur ab officio. Quo intellecto ipse Rakoczius armatis manibus nititur obstare ipsi Vezirio, et una cum suis copiis descendit ad Vaskapu, instituitque egregium conflictum cum bello Vezirii, tamen ipsum passum, ejusque valla amittit in ipso die 21. mensis Novembris 1659. — 23. mensis ejusdem orto sole, alius instituitur conflictus non procul a Zaikány, ubi Rakoczius accepta clade, cum plerisque equestribus suis exercitibus in fugam se se proripit, ac pedestres suos milites, regnicolarumque stipendiarios plurimos misera nece relinquit exterminandos, imo etiam ex suis equitibus satis numerosos amittit, in eodem conflictu, omnia item sua tormenta ibidem relinquit, vix ipsemet sese retinet.“*

Vezirius Budensis post tantam victoriam gressus suos versus interiora Transilvaniae accelerabat, Georgius vero Lázár, tuliora sequendo, semet ad latus Achatii Barcsai recipiebat; teste eodem Demetrio Kereszturi, qui l. c. narrationem suam sic prosequitur: 26-a mensis ejusdem (Novembris) idem Vezirius castra locat ad campum Piskiensem ibique pernoctat. 27-a mensis ejusdem ibidem moratur, ac una cum Illmo Dno. Barcsaio conscendit arcem Devensem convivii gratia ad Dominum Lázár György, Barcsai Gáspár, et Illmam. Dnam. Elisabetham Szalánczi consortem dicti Principis Barcsai.“

*Circa medium mensis Decembris e. a. 1659. Vezirio Budensi exercitum suum ad hiberna in Hungariam reducente, ac Achatio Barcsai cum 1500 Turcis semet Cibinium recipiente, ibidemque subseque usque in mensem Majum anni 1660 per Principem Rakoczium obsesso, Georgium Lázár se tunc Cibinium haud recepisse quidem, ast partes Georgii II. Rakoczi penitus deseruisse, ac in arce Devensi cum aliis nonnullis Barcsaii asseclis signanter Gasparo Barcsai, ac Sigismundo Bánfi ad latus aegrotantis Principissae Barcsaianae, Elisabethae scilicet Szalánczi, in tuto quasi perstis-
tisse, ex praememorato Demetrii Kereszturi Msto. constat.*

Durante hac obsidione Cibiniensi Georgius Rákoczi ex castris suis ad Cibinium positus, die 19-a Januarii 1660 comitia indixit die 25. Jan. e. a. in Schellenberg celebranda, ad quae per litteras Georgium quoque Lázár evocaverat, (vide citatum Mstum Kereszturianum pag. 84.) qui tamen ibidem haud comparuit. —

*Interim morbo Principissae Barcsaianae, in arce Devensi commorantis ingravescente, ipsoque Principe Barcsaio desiderante, ut conjux ejus aliquo modo Cibinium transre-
hatur, Georgius Rákoczi Barcsaium ad resignandum sibi Principatum demulcire studens, semet paratum declaravit ad permittendum, ut fata Principissa, non obstante obsidione Cibiniensi, inoffense Cibinium transferri valeant, missis Cibinium Achatio Barcsai sub 15-a Februarii sequentibus Reversalibus: „Én Rákoczi György keresztényi hitemre, lelkemre fogadom, hogy Barcsai Akosné asszonyom Szebenbe való felhozatására Barcsai Andrást, Naláczí Istvánt, Kopasz Mátyást, arra rendeltetett kocsissal, felejtárral, a Doctort egy inas-
sal békességesen Devából alá bocsátatom, kísértetem, onnan is-
még denominált asszonyomot sejér cselédjével, csatlósival, szakács-
sival, inasival, étékfogóival, és innen átment személyekkel Szebenbe békével felbocsátom, s alattam valokkal is békességesen bocsátatom, kísértetem, minden háborgatás nélkül“ — (Ex citato Mso. Kereszturiano p. 154. 155.) — Rakocziium nullatenus tamen concedere voluisse, ut Georgius quoque Lázár ex arce Devensi Cibinium cum comitiva Principissae Barcsaianae veniunt veniat, testatur sequens fragmentum litterarum eodem Achatio Barcsai Cibinium missarum: „Gyulafi László leszen a Commissarius (scilicet a parte Principis Rákoczii in comitan-
da, et advehenda ex Deva Cibinium versus Principissa) . . . Im a reversalist úgy irtuk, mint Kglđ kívánta. De ha hűtelensé-
get akartunk volna írni, mint kglđ mellett némelyek, meg találtuk volna nevét az asszonyom cselédeinek is. Azért valami mesterség ne legyen, mint ne talál Bányi (Zsigmond) uram s Stojka Simon lennének kocsisok feljövett, Lázár (György) uram szakács, Barcsai Gáspár öreg asszony.“ ex eodem Msslo. pag. 155. Cavebat itaque Rakoczius, ne Georgius Lázár in aurigam*

Principissae Barcsaianae subdole transvestitus et nefors larvatus Cibinium tutus proficisci valeret. — Hanc suspicionem elisurus Barcsaius, Rakoczio sequentia rescripsit. „A rever-salissal megeleghsem, egyébb dolgokrol valo Ngod irásit is értem, de nem gondoltam oly mesterségeket, melyekre czéloz Ngd. Bánfi (Sigmond) uram nem tud kocsisul, s Lázár (György) uram nem pendithetné a vágó kést, Barcsai Gáspárnak is igen nagy a szakállá, el nem fedezhetné mint öreg asszony.“ ex eodem Msto. p. 156.

Tandem initio mensis May obsidione Cibiniensi ob appropinquantem armata manu Basam Budensem soluta, ac die 22-a May 1660 Georgio Rákoczi inter Gyalu et Fenes per Turcás devicto, et paulo post Varadini demortuo, tam Princeps Barcsaius, quam et fidus ejus assecla Georgius Lázár, qui ad hoc usque tempus in arce Decensi morabatur, liberrius respirare ceperant. Mense Junio jungitur Barcsaius Vezirio Budensi, „uterque in partes Hungariae (sunt verba Andreae Gunesch in continuatione historiae Joanne Bethlenianae edita in libro „Chronicon Fuchsio-Lupino. Oltardianum sive annales hungarici et transilvanici. Coronae 1848. T. II. p. 121.) depopulando, atque devastando inobedientium, et resistere conantium oppida pergit.“ — et ibidem p. 122. „absente Barcsaio Principe Locumtenentis vices gerit Georgius Lázár, qui cum Casparo Barcsai Generali militum Barcsaianorum, mandatorias literas emittunt, jejunum utrique et hungaricae et saxonicae nationi indicunt solenne, sed initium, medium, atque finis ejusdem fuit sine ulla devotione. Iratum revera numen non vult tam frivolo, et hypocritico jejunio placari.“

Post divulgatam interim in Hungaria quoque famam devicti, et mortui Georgii Rákoczi, Joannes Kemény, qui anno jam praecedenti 1659 e captivitate sua Crimiensi redux, in Hungariam se receperat, nec inde, vivente Rakoczio egressus erat, perturbatum Transilvaniae statum videns, ac a quibusdam sicutis, imprimis autem ab exulibus Transilvanis, qui Rákoczianas constanter seculi partes, reditum in patriam, dominante Achatio Barcsai desperabant, neque ei reconciliari

rolebant, continuisque Keményium legationibus ad capessendum Principatum urgebant, allectus, Transilvaniam repente ingreditur. Dispersasque Rákoczi copias sibi jungens, reduci jam ex castris Vezirii Budensis Achatio Barcsai haud levem incussit terrorem. „Audita haec (sunt verba Joannis Bethlen historiae, editionis Claudiopolitanae anni 1789. p. 207.) Principem Barcsaium ferme exangvem reddidisse Gabrielem Haller, ac Joannem Bethlenium Consiliarios facit de his certiores, ut hostibus (i. e. Joannis Kemény asseclis) procul dubio eos opprimere studentibus propriae consulant saluti, monet; quos jam Görényinum (quo tunc Achatius Barcsai confugerat) versus ad Principem Barcsaium tendentes, obviae nisi monuisset literae, eodem die certo certius in hostium (i. e. Joannis Kemény hominum) vivi, aut mortui devenissent potestatem. Itineris eorum Georgius quoque Lázár, alias Locumtenens, Consiliarius, ac Magister Regni Prothonotarius erat, qui his auditis, terrore perculsi, inter se divisi, Gabriel Haller in Castellum germani fratris Pauli, Fejéregyház dictum divertit, Joannes Bethlenius Ebesfalvium ad Michaelem Apafi (tunc nondum Principem) se confert; Georgius vero Lázár, gravi distentus morbo, longam quocirca non toleraturus fugam, magnatis cujusdam Ladislai Gyulafi viduae castellum Szent Demeter dictum, sibi vicinum intrat.“

Princeps Achatius Barcsai tantis vexatus anxietatibus, ne majoris auctoritatis viros, ad praesens usque asseclas suos cum deserere contingat, eos variis donis sibi porro quoque fidos efficere conabatur, signanterque sub Dato Segesvár die 28-a Octobris 1660 Georgio Lázár totales possessiones Bány, et Körtevénykapu in Cottu. Kolos existentes donavit. (Donationales hae inscriptae sunt Libro Regio ejusdem Principi, vide Reg. Arch. I. p. 194.)

Fructum tamen hujus Donationis Georgius Lázár assequi nequebat, nam paulopost, i. e. 29-a Novembris 1660 crudeliter interemptus, poenam contestatae Achatiae Barcsai fidelitatis luebat. Ejus necem Joannes Bethlen l. c. p. 209 sic describit: „Ad quem (i. e. Georgium Lázár) nomine Joannis Kemény (ad eundem Joannem Kemény) deducendum, cum certa equitum manu missus quidam Andreas Kis ex

Hungaria oriundus, a pueritia latro, Szent Demeterio eductum, cum scelerata suorum cohorte frustratim concidit, utrum domino suo (i. e. Joanne Kemény) jubente id fecerit? nec crediderim, nec affirmare ausim: quosdam vero exulum Transilvanorum tunc (Transilvaniam) ingressorum cum (Andream Kis) subordinasse suspicor. Utcunque factum, inulta ad praesens (i. e. 1663, quo anno videlicet Joannes Bethlen haec scribebat) ejus caedes: homo pius, pacis amans, magnique consilii, meliori dignus fortuna hunc exitum habuit. Georgium Lázár non in itinere sed in ipso vico Szent Demeter occisum fuisse scribit Kazi Libr. VIII. pag. 242. Viri hujus necem descripsit etiam Joannes Nemes in suo Diario Msto. cujus tamen verba, quum Diarium hoc non possideam, proferre nequeo.

Tumulatus jacet Georgius Lázár in templo Gyalakuten-si, ubi post sexennium, filius ejus Emericus Lázár, sumptibus novercae suae Helenae Nemes, sequens erexit epitaphium, hodie quoque adhuc visibile, et infra insignia familiae Lázár lapidi incisa, sequentia leguntur: (Lásd fennebb a 63-k lapon e síriratot).

Ex prima sua uxore videlicet Elisabetha Apafi 1650 denata duos habuit filios, utpote Franciscum et Emericum Lázár de Gyalakuta, quorum prior anno 1666 non amplius erat in vivis, quum in praecitato epitaphio nulla fiat illius mentio. Altera ejus conjux erat Helena Nemes, ex qua tamen nullas reliquit proles.

Hujus Helenae Nemes sequens est condescensio:

1611. Blasius Nemes de Hidvég	1638. Thomas Nemes Supr. Capitaneus Sedium Kézdi, Sepsi, Orbai et Mik- lósvár 1638	<div>Nemes Helena Georgii Lázár de Gyalakuta impro- lis 2-a uxor.</div> <div>Georgius Nemes Anna Kassai</div>	<div>Clara Nemes Emerici Lázár de Gyalakuta, qui erat filius in priori gradu memorati Georgii Lázár de Gy. ex 1-a ejus uxore Elisabetha Apafi susceptus,</div>

34. IV. **Lázár Ferencz.**

Gyalakuti II. Lázár György és Apafi Erzsébeth fia.
Csak is 1650-be mart. 21-én költ egy adatba lát-
tam írva, a hol mint anyjától hátrahagyott árva az atyja
gyámsága alatt fordul elé. Ugy látszik fiatalan holt el,
mert midőn atyjának, említett Lázár Györgynek, 1666-ba
sirkövet emeltek, semmi emlékezet sincs róla.

Gróf Kemény József következőket jegyezt fel róla:

*Franciscus iste Lázár educatus fuit Albae-Juliae una
cum Nicolao Bethlen, filio Joannis Bethlen Cancellarii, et
historici, cujus rei dictus Nicolaus Bethlen, qui subseque et
ipse factus est Cancellarius et Historicus, in sua Autobio-
graphia msta. his meminit verbis: „Harmadik mesterem volt
Békesi Bálint, kinek keze alatt hagyott az atyám, Lázár Fe-
rencz, Lázár György fia és Semjén Gábor mind az atyám, mind
Lázár György atyafiával együtt Fejérvárott, az atyám házá-
nál volt szállásunk.“ — Tempus autem mortis dicti Francisci Lá-
zár his consignavit ibidem verbis: „1653. . . . Lázár Fe-
rencz azon a nyáron meghala.“ Defecit ergo Franciscus iste
Lázár in flore aetatis, dum adhuc studiis incumberet, Albae
Juliae anno 1653.*

35. IV. **Lázár Imre.**

Második fia gyalakuti II. Lázár Györgynek és Apafi
Erzsébethnek.

Marosszék főkirálybirája, a fejedelmi tábla assesso-
ra és az enyedi collegium főcurátora volt.

Első emlékezet van róla 1650-ről mint Apafi Er-
zsébethtől lett és hátramaradt árváról.

Ez 1666-ba a gyalakuti reformatum templomba atyja
emlékére egy sírkövet emeltetett a mostoha anyja költ-
ségén.

Még 1668-ba szebeni tanuló volt, de ugyan az em-
lített évbe mátkás Bethlen Zsófiával a cancellár
Bethlen Miklós hugával, a mit ekként említ gróf Kemény

József: *Eodem anno 1668. mense Mayo denata est hujus Emerici Lázár sponsa Sophia Bethlen filia Joannis Bethlen Cancellarii et historiographi, ac una soror Nicolai Bethlen iidem Cancellarii, qui in sua autobiographia msta. haec consignavit: „1668-ban a szegény hugom, Lázár Imrével mátkás korában meghaltán“ — et pag. 240. „a mint feljebb írtam hala meg hugom Mátyusba.“*

Meghalván Bethlen Zsófia mint mátká, Lázár Imre később 1673-ba hidvégi Nemes Klárát vette nőül, és ezzel a drassói és vingárdi jószágokat kapta.

Van említés e Lázár Imréről a luth. superintendens Adami Jánosnak 1669-be az akkori szász grófhoz írt, és az „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde“. Neue Folge I. B. 1853. 76-ik lapon közzelt panaszos levelébe, a mely szerint ő, Boér Zsigmondal, rendeli a felső fejedérmegyei alispányoknak, hogy a fejedérmegyei országgyűlés végzéseinél fogva szálljanak ki Kövesdre, és az ottani templomot vegyék el a szászoktól, és a luth. papot üzzék ki, mivel ők magyar papot akarnak oda beigtatni. Az eziránti átiratást hogy mi jognál fogva tették az alispányokhoz parancsolólag, ki nem tűnik a luth. püspök e következő panaszából:

„Der andere Orth so angefochten wird ist Kövesd bei Agnethlen. Da wollen die Nobiles denen Saxonibus die Kirch wegnehmen und den Pastoren vertreiben, der doch legitime vociert, ordinirt, praesentirt und E. fürstlichen Gnaden zinsbar ist, und dahero nimmermehr von 100 Jahren infestirt worden. Nun hat vor acht Tagen der Pastor Kövesdiensis mit weinenden Augen geklagt, der Generosus D. Emericus Lázár und Sigismundus Boér hätten denen Vice-Comitibus geschrieben und mandiret, Sie sollten juxta Regni conclusum in Comitibus Albensibus, sich nach Kövesd fügen, die Kirche den Nobilibus foglálón von den Sachsen wegweisen, und ihren Lutheranum Pastorem vertreiben, damit sie einen hungaricum Pastorem daselbst introduciren möchten.

Das hiesz ja recht den Augapfel Gottes antasten Zach. 2, 8, Animam Saxonum seu Privilegia infestiren, annihiliren, das liberum Religionis exercitium tolliren; da doch E. fürstliche Gnaden, das Juramentum den Lutheranis wie Calvinianis und Pontificiis zu üben approbiret. Derowegen, ehe ich E. fürstliche Gnaden in diesen Gefährlichen Griffen, Tücken und pratiken supplicationsweise ersuche, ist meine demüthige Bitte, dasz E. F. N. W. um Gotteswillen mit heilsamen Rath und That an die Hand gehen, vorbauen helfen, diesem Uebel zu steuern und zu nichts zu machen. Denn es heist in den Schulen: Dato uno inconvenienti, sequuntur infinita, wird dieses Uebel in die sächsischen Kirchen gestattet, so wirdt auch mit den andern gefährlich sein.

Birthalb, d. 29. May 1669. Steph. Adami.“

Más adatból csak azt tudjuk, hogy mind L á z á r Imre, mind Boér Zsigmond birtokosai voltak Kövesdnek.

E L á z á r Imrét ama hazafiak sorába is látjuk, a kik az 1674-beli fejevári diaetán költ Ligát aláírták.

Mikor lett ő Marosszéknék főkirálybirája, nem bizonyos; Kállay szerint (264. lap.) 1682—1690; de hogy már 1680-ba főkirálybíró, gyanítatja ¹⁾ L á z á r Imrénék Kálnoki Samuelhez 1680. sept. 24-én irt következő levele:

„Mint jó akaró sógor uramnak ajánlom kgldk. szolgálatomot. Jo szerencsés hosszú élettel megáldja Isten kgldet.

Nem régen találván meg kgld édes sógor uram levele által, panaszkodik ángyom Lázár Istvánné asszonyom ő kgelme ellen azon, hogy az Contractus szerint az 300. véka buzát nem akarja megadni kgtdk. Én édes sógor uram kgld kívánsága szerint irtam ő kglmének annak megadása felől, és levelemre tett válasszából ugy

¹⁾ Később levéltárunkból kezem közé jutott egy osztályos ítélet Lázár Istvánné és Kálnoki Samuelné között, nem csak gyanítatja, hanem mint valódit állítja előnkbe, a mely így kezdődik:

„Mű Gyalakuti Lázár Imre, az mi kegyelmes Urunk ő Nagyságá Mltgs Táblájának egyik hites Assessora és Marosszéknék Főkirálybirája mikoron volnánk Mező Bádon Marosszéknében ez jelen valo 1680. 12. Julii.

értem, hogy ő kglme eddig is régen megadta volna, csak hogy kevés emberei lévén, a csépltetésre reá nem érkezett ő kglme, melyet magam is megengedek, mivel ezen a mű földünkön még eddig a cséplő ember igen szűk volt. Azonban úgy hallom, hogy kgl d ez idén termett búzát és minden egyéb gabonát maga számára takarítatott Bándon, és az asszony részére semmit sem adott. Az ott való méheket is kgl d bírása osztlásra nem akarja bocsátani, melyek így lévén édes sogor uram, bizony nem csudálom, hogy az 300 véka búzát az asszony eddig meg nem adta, ha szintén volt volna is módja megadásában. Ha azért már az egyszer véghez ment Contractushoz akarja kgltek mind két részről magát tartani, szükség hogy kgl d is a mivel az asszonynak tartozik, adja ki, ő kegyelme is a szerént, így osztán azon becsületes rendektől is magára kgltek nehézséget másoktól is ítéletet nem vonson. Éltesse Isten klgdet. Gyalakután, 24. Sept. 1680. kglmedk jó akaró sógora és szolgálja

Lázár Imre s.k.“

Egyetlen egy örököse maradott, Nemes Klárától lett III. György.

Az itten írtakhoz gróf Kemény József még következőt jegyzett:

Hujus Emerici Lázár memoriam invenio in Inquisitoriis anni 1661. penes mandatum compulsorium Principis Joannis Kemény, pro parte Catharinae Apafi Francisci Toldalagi de Iklód, — Margarethae Apafi Joannis Gyerőfi, — Annae Apafi Joannis Henter, — Christinae Apafi Stephani Tholdi de Szalonta viduarum, ac Emerici Lázár de Gyalakuta, super juribus Orbaianis, et Váncsaianis in Gálfalva, Harangláb, Kis Sáros, Balástelke, Borzás, Erdőalja, Laczkod, Pocsfalva et Kornetelke in Comitatu Küküllő existentibus habitis. Originale exstat in Archivo fiscali.

Anno 1673 circa initium januarii idem Emericus Lázár in aula Principis Michaelis Apafi Ebesfalvensi celebravit nuptias cum Clara Nemes filia utpote Georgii Nemes

de Hidvég et Annae Kassai. Harum nuptiarum sic meminit Joannes Bethlen Hist. Rer. Trans. editionis Horanyianae II. pag. 345. „Decima die Januarii (1673) Princeps Apafius Alba Julia excedens versus castellum Ebesfalva iter dirigens, nonnullas ibi trivit dies, celebravitque nuptias cognati sui Emerici Lázár, quibus Michael Teleki, Sigismundus Bánfi, Thomas Nagy Consiliarii, Telekia carissimi interfuere, adfuit non advocatus ibidem Daczo (Joannes). Sed possideo insuper originales epistolas ejusdem Joannis Bethlen, ex „Kis Bun die 17-a januarii 1673“ ad Paulum Béli scriptas, in quibus item harum nuptiarum mentio occurrit his verbis: „En noha igen gyenge egészségben voltam, vagyok mostan is, mindazáltal szemem előtt viselén az mi kegyelmes Urunkhoz ő Nagyságához való kötelességemet, ő Nagysága udvarlására mentem vala Ebesfalvára alá, már a Lázár Imre uram lakadalma elvégződén. A Tanácsi Rendek közül Bánfi Sigmond, Bethlen Farkas uraimék voltak a lakadalomban, a kiket én ott nem értem, haza mentek volt, hanem Teleki uram s Nagy Tamás uram vala ott.“

Anno 1674. Clara Nemes, uxor dicti Emerici Lázár coram Capitulo Albensi, suo, ac Pauli Mikes, aliorumque fratrum suorum nominibus contradixit statutiioni Sigismundi Pongrácz in bonis Kassaiensis, signanter Királyfalva et Báthos factae.

Erat autem Clara haec Nemes tali generationis ordine descendens Kassaiana:

Martinus	Clara Geren-	Anna Kassai	Clara Nemes	1-o Emerici	Paul. Mikes	Clemens Mikes notatus
Geren-	di Stephani	Georgii Nemes de Hidvég				
di	Kassai					
			Lázár de Gyulakuta	2-o Georgii Mikes		

Desumptus est iste laterculus genealogicus ex processu, quem 1799 coram Tabula R. agitavit C. Joannes Lázár de Gyulakuta qua actor contra B. Joannem Bornemisza ratione medietatis possessionis Megyékerek et portionis in Felgyógy habitae.

Eundem Emericum Lázár etiam in Fülelke Collu Küküllő possessionatum fuisse, testatur cautio fidejussionalis de anno 1685 certorum octo jobbagionum, et quidem 4. Pauli Haller, duorum Ladislai Gyulafi, 7-mi Michaelis András de Váralya, 8-i autem Emerici Lázár in possessione Fülelke Comitatu Küküllő degentium, Ladislao Vajda pro certis duobus ejusdem subditis in praeattacta iidem possessione commorantibus data die 4-a martii 1685.

Claram Nemes possessionatam fuisse in Keresztur sede Maros docet cautio fidejussionalis certorum 11. jobbagiorum, 6 quidem Joannis Haller in possessione Vidrádszeg Comitatu Küküllő, — 7-mi Joannis Sárosi de Kis-Sáros, — 8-i Sarae Nemes Nicolai Kendefi uxoris, in possessione Nyárádtkő sede Maros, 9-i et 10-mi Clarae Nemes Emerici Lázár consortis, — 11-i denique Joannis Nemes in possessione Keresztur dictaque sede commorantium, Petro Barcsai uxorigue ejus Susannae Nemes pro certis duobus eorundem colonis in possessione Malomfalva in sede Maros degentibus, alias quippe propter homicidium in alio eorundem Petri Barcsai et Susannae Nemes colono perpetratum incaptivatis, erga tamen cautionem isthanc fidejussionalem dimissis data die 12. Aprilis 1686. Instrumentum desuper exstat in Archivo Camerae R. Budensis.

Eandem Claram Nemes, ejusque maritum Emericum Lázár anno 1691 adhuc in viris fuisse, ac Claram Nemes in Malomfalva quoque fuisse possessionatam evincit Cautio fidejussionalis certorum Petri Barcsai, et Emerico Lazarianae subditorum in possessione Malomfalva sede Maros commorantium, Ladislao Vajda ad vires 80 metretarum frumenti certis aliis incolis ejatibus ex allodiatura ejusdem Vajda Marostásarhelyiensi assignatarum data 9. Julii 1691. Instrumentum hoc exstat in Archivo Camerae R. Budensi. Vide Reg. Arch. III. p. 109.

Hujus Clarae Nemes condescensio jure Nemesiano sequens est:

1611. Blasius Nemes de Hidvég	Thomas Nemes supr. Capitán. se- dium Sepsi, Kézdi, Or- bai et Mik- lósvár 1638	Helena Nemes 2-da uxor Georgii Lázár de Gyalaku- ta	Clara Nemes Emerici Lázár de Gyalakuta, qui erat filius, in su- periori gradu memorati Georgii Lázár, ex 1-a ejus uxore Elisa- betha Apafi susceptus.
	Georgius Nemes Anna Kassai		

36. III. Lázár György.

Gyalakuti IV. Lázár Imrénék Nemes Klárától lett fia.

Ez is főkirálybírája volt Marósszéknék, és Borosnyai János reform. püspök nagy tudományu és eloquentiájú embernek festi le őt egy halotti beszédében.

Még az 1698-beli június 14-én Fehérvárt tartott országgyűlésen nincs a királyi hivatalosok sorába, ott akkor csak is anyja neve, mint özvegy Lázár Imréné volt felolvasva. De már az 1699-beli országgyűlés kinevezi őt Marósszék részéről lustrálásra, az országot perlustráló rendekről szóló 6-ik törv. cikkbe, a mely alkalommal vele együtt ki volt nevezve szárhegyi Lázár Ferencz is, (lásd 70-ik szám), hanem ez Csikszék részéről.

Az 1703-beli diæta törvénycikkei között is előfordul neve, tudniillik az adó és több teherviselési egyenetlenség elhárítására kívántató connumerátorokról szóló 17-ik törvénycikkbe, a melynél fogva Lázár György a vármegyék részéről a harmadik osztályhoz volt kinevezve.

Az említett 1703-ik évbe már nős volt gr. Bethlen Judithtal, az ország-generalis Bethlen Gergely és Bánfi Zsuzsánna leányával, sőt ez évbe lett a később mint külföldi híressé vált fia.

A Rákoczi mozgalmak alatt, a mikor Rákoczi Ferencz hadsergével gróf Pekri Lőrinczet küldte bé, Lázár György Szebenbe szorult, és ott volt 1707-ben háznépe is. ¹⁾

¹⁾ Cserei Mihály „Historia“ 372. lap.

Marosszék 1708-ba választotta főkirálybirájának, a mely választását gróf Haller megsemmisíteni igyekezett, mivel a kathol. valláson lévő Kornis Zsigmondot akarta főtisztnak tételni, hanem a szék ez iránt folyamodó követeket küldvén a kormányshöz, Lázár György csakugyan elnyerte a főtisztséget az említett székbe. ¹⁾

E hivatalt 1708-tól fogva egészen 1716-ig vitte, a mely év ötödik hónapjába hivataláról lemondását saját fia által adta be a főkormányshöz, minthogy ezelőtt két évvel a gutta annyira érinté, hogy már tisztán beszélni se tudott.

Két leányán, Annán és Márián kívül egy fia is volt VII. János.

Gliscnte primis statim seculi XVIII. annis in Transilvania quoque revolutione Francisco Rakocziana, Georgium Lázár de Gyalakuta partes caesareas fidelissime secutum fuisse, indubium redditur ex eo quod idem, una cum aliis statibus Transilvaniae, in fide erga Caesarem constanter permanentibus, anno 1704 die 2-a augusti sequens documentum subscripserunt:

„Nos Gubernium Regium, ac universi Status et Ordines trium Nationum Transilvaniae, et Partium Regni Hungariae eidem annexarum ad praesentem generalem Dietam ad diem 15-m mensis Novembris anni Dni 1703 proxime praeteriti in Civitatem Cibiniensem legitime indictam, et celebratam convocati, et congregati, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum Rebello illa detestabilis, in Regno Hungariae anno superiori mota, in et ad partes etiam Transilvaniae miserrime irrepsit, cujus rebellionis labe nonnulli etiam Regnicolarum Transilvaniae aspersi, et obfuscati posthabita fide, et fidelitatis obsequio, quibus erga Ssm suam Mtem, Augustissimum videlicet Romanorum Imperatorem D. D. naturaliter nobis clementissimum, et benignissimum, patriamque sibi ipsis charam Provinciam videlicet Transil-

¹⁾ „Cserei Mihály historia.“

vanicam duci tenebantur, contra leges tam divinas, quam humanas sese crimine manifestissimae rebellionis evidentissimum specimen, et documentum iidem nominati Regnicolae, eidem videlicet Rebellioni adhaerentes, superioribus diebus Dnum Franciscum Rákoczium desuper promulgationem congregationis in civitatem Albam Juliam ad diem 5-am mensis Julii proxime praeteriti indicendae, nomine Statuum et Ordinum Regni sollicitassent, qua quidem congregatione ad eorum sollicitationem promulgata, advenienteque praedicto sic termino, videlicet congregationi praefixo tunc affuturo, iidem nonnulli Regnicolae congregati nomine eorundem Statuum et Ordinum Transilvaniae praedictum D. Rákoczium in Principem Transilvaniae, in manifestissimum crimen lesae majestatis elegerint, ac desuper aliis etiam quibusdam rebus manifestam perniciem patriae inferentibus concluderint, sigilla tria nationalia fabricari curaverint. Quae omnia quia contra fidelitatem erga SS. Suam Matrem D. D. naturaliter clementissimum debitam facta, in perniciemque hujus miserrimae patriae acta fuisse cognoscimus, imo certum est, neque eosdem nomine Statuum et Ordinum Regni quidquam concludere potuisse, cum potiores Indigenae Ditionis Transilvaniae inibi praesentes non fuere (Regnicolae autem a potioribus denominari debent) ita etiam sigilla nationalia fabricari minime potuisse. Attentis itaque et consideratis tantis damnosis, atque perniciosissimis, infidelibusque actibus, et machinationibus illorum, iisdem omnibus, signanter electioni Rákoczii in Principatum, ac aliis omnibus conclusis, tamquam contra fidelitatem erga SS. Suam Matrem debitam, et in pernitiem hujus miserrimae patriae inservientibus actis, factis, et gestis, unanimi voto, et consensu non solum modo contradiximus, eademque omnia irrita pronunciamus, cassamus, reprobamus, et damnamus praesentium per vigorem sed etiam sub poena notae perpetuae infidelitatis, scilicet amissione capitis, et omnium bonorum, partesque Regni Hungariae eidem annexas cuilibet autoritate a SS. Sua Matre nobis concredita, ipsarumque legum patriarum vigore pro nunc, et in perpetuum prohibemus, et mandamus, ut

nemo praedictum D. Rákocziū pro Principe agnoscat, nec nominet, multo minus infidelibus eorundem in praedicta Civitate Alba Juliensi congregatorum Rebellionis actis, factis, et gestis assenciat. In cujus perpetuam fidem, et testimonium praesentes literas nostras Suae Mattis SSae apud nos, scilicet Gubernii Regiū habito authentico, ac tribus sigillis nationalibus authenticis legitimis, et consuetis confirmatas, et corroboratas extradidimus. Datum in civitate Saxon. Cibiniensi die 2-a mensis Augusti a. D. 1704.

Hoc instrumentum, quod in originali ipse ego possideo, subscripserunt tunc omnes illi, qui his comitiis, intererant, et signanter etiam Georgius Lázár.

Praevalescentibus interim ad tempus, armis Rakocziānis, signanter anno 1707 eundem Georgium Lázár in fidelitate tamen erga Caesarem constanter perstitisse, quin imo anno 1707 una cum Gubernio Transilvanico, in fidelitate Caesaris perseverante, semet Cibinium recepisse, testis est coaevus Michael Cserei, qui in Historia sua ad annum 1707 sequentia consignavit: „Szebenben is nem sokan valának, a kik oda szorulának: a Gubernator, Haller István, Haller György, Nálácz Lajos, Korda Zsigmond, Lázár György e. c. t. ezek kiküldének Rabutinkhoz, ki még Debreczennél vala, s kérék, hogy segítse meg az országot, és Pekri (Lőrincz) tyranussága alól szabadítsa fel.“

Anno in sequenti 1708 Georgium Lázár in Judicem Regium Sedi Maros per Gubernium Transilvanicum commendatum fuisse, testis est idem Michael Cserei: „Szántén e tájban a székelységen Főtisztek nem lévén, a Gubernium, a Császár parancsolatjából Főkirálybírókat akara felállítani, és Háromszék-re Apor Pétert, Udvarhelyszék-re Korda Sigmondot, Marosszék-re Lázár Györgyöt recommendálnak.“ — Exortam ea occasione contra Georgium Lázár factionem idem Cserei his repandit verbis: „Nyavalyás Lázár György ellen is így practicalódlék Haller István, mert az öcsét Kornis Sigmondot, hogy pápista, akará a marosszéki főkirálybírónak tenni, de a szék csak Lázár Györgyöt választá. Kornis Sigmond elárulá hamisan a marosszékieket, hogy többen őt száznál fegyveresen gyűltek volt

egybe a székhelyben, holott Bethlen Samuelnének egy Pápai János nevű marosszéki nemes szolgáján kívül senkinek csak egyiknek is a szék gyűlésében fegyvere nem volt, a minthogy Szébenben lakott, szabad volt vele, hogy fegyvert viseljen, a több ki bottal, ki korbácsal járt. A General mindjárt megparancsolá Haller István instigatiojából, hogy a marosszékiek többször egybe ne gyűljenek, s kicsinben mulék el, hogy Szilágyi Lászlót, Dózsa Pétert, a Vice Királybírákat meg nem fogák Szébenben, de amazok remonstrálák, hogy hazugság volt a Kornis Sigmond vádja, a Generalis is úgy csendesedék meg. Haller István pedig azt kezdé mondani: nem legitime választatott Lázár György, mert a Guberniumat meg kellett volna elsőbben találni, hogy a szék mit akar, a pedig csak color volt, mert soha a székelység nem tartozott még a regens fejedelmeket is megtalálni, kit válasszanak főkirálybírájoknak, mert az Approbata szerint a fejedelmek adhatnak ugyan főkapitányokat, de a főkirálybírák választása tulajdon csak a székelys szabadságában áll. Még sem engedé meg Haller István, hogy a szék Lázár Györgyöt béeskettesse, noha a székelys natio közönségesen küldé követeket a Guberniumhoz, csak halogatja azolta Haller István, s azon munkálkodik, hogy Kornis Sigmondot tehesse bé, de nem hiszem, oly könnyen rá vegye a marosszékieket — kik nagyobbára mind reformatusok — Lázár György ellen.“

Anno 1716 Georgium Lázár jam fuisse denatum, ejusque viduam Juditham Bethlen jam fuisse uxorem Samuelis Köleséri, testantur divisionales anni 1716 in augusto, inter Catharinam Bethlen viduam Michaelis H. Apafi, Claram Bethlen C. Georgii Bánfi uxorem, ac Juditham Bethlen antea Georgii Lázár de Gyalakuta, tunc vero Samuelis Köleséri consortem, sorores videlicet carnales, ratione possessionum Kentelke, Kerlés et Tóhát celebratae. Copia exstat in Archivo Fisci Transilvanici. ¹⁾

¹⁾ Hogy még 1716. május hóba Lázár György életbe volt, következtetni lehet a főkormányshékhelynek az említett hónapba a bécsi udv. Cancellariához irt következő feltételezéséből is:

„A tábla felséges Urunk kegyelmes dispositiojából alig álla be, hogy a senkinek nem kedvező halál által ujjobban két assessor híjjával vagyon gróf Bethlen János atyánkfia még a gyűlés alatt megbetegedvén, hosszas és nehéz betegeskedés után, ugy Nalaczi András atyánk-

In Archivo autem Capituli Albensis cista 4. Coll. Alb, fasc. 4. Nro. 79. exstat etiam protestatio seu contradictio de anno 1718. Judithae Bethlen qua Georgii Lázár de Gyalakuta viduae contra apprehensionem medietatis portionum in Spring et Gergelyfája per Emericum Josika factam.

Hujus Judithae Bethlen condescensio sequens est:

Michael Bethlen Catharina Mi- hálcz	Franciscus Beth- len Catharina Kemény sor- ror Principis Jo- annis Kemény	Gregorius Beth- len	Juditha Bethlen Georgii Lázár de Gyalakuta
Nicolaus Patocsi Elisabetha Bethlen		uxor:	Clara Bethlen Geo- rgii I. Bánfi Gu- bernatoris
Gaspar Patocsi Margareta For- gács	Elisabetha Patocsi Balthazaris Bánfi	Susanna Bánfi	Catharina Bethlen Michaelis II. Apafi

37. Lázár Mária.

Gyalakuti Lázár György és Bethlen Judith leánya.

Atyja halála után 1716-ba ment férjhez bethleni gróf Bethlen Sámuelhez, és élete éveiből felét boldog házassági egységbe töltvén férjével, megholt 1732 majus havába, holyagos himlőbe, hátrahagyva férjét három gyermekével: gróf Bethlen Ferencz, János és Zsuzsánnával. Bonyhára van eltemetve. Állítólag oly nagy emlékező tehetséggel bírt, hogy az egyszer hallott praedicatit csaknem szóról szóra el tudta mondani. A gyalakuti Lázár ágnak 1841-be történt kihalásával a Lázár Máriától eredt örökösök kapták a gyalakuti Lázár ág birtokainak felét.

fia is ez világból kimultanak. Marosszéki királybíró Lázár György atyánkfia is gutta ütés által szavának articulata expressiojától megfosztatván, hogy az ő Felsége szolgálatja, és az székek java tovább fogatkozást ne szenvedjen, resignatioját Tisztinek fia által nekünk beadta, mind az három vacantiát alázatos levelünkben ő felségének repraesentáltuk, nem kételkedvén benne, kegyelmek is rei exigentia publicae utilitati consulalni el nem mulatja.“ Lásd Lib. Reg. Hung. Lit. P. pag. 223.

38. Lázár Anna.

Gyalakuti III. Lázár Györgynek Bethlen Judithtól lett második leánya.

E Lázár Anna férje borosnyai báró Korda László, a ki 1731-be holt el, neje is három és fél évi özvegység után 1735 júliusba követte őt, és július 17-én Kentelkén temették el. Egyetlen egy fiut hagyott hátra gr. Korda Györgyöt, a ki mellé gyámnoknak b. Lázár Jánost, a Lázár Anna testvérét, rendelték:

Eandem Annam Lázár una cum fratre suo Joanne Lázár de Gyalakuta, jure Bethleniano 1731 possessionatam fuisse in Kerlés, et Kentelke Comitatu Doboka, constat in inquisitoriis 1731 die 2-a junii pro parte fisci Transilvanici peractis ratione dictarum possessionum, tunc prae manibus Catharinae Bethlen uxoris B. Stephani Veselényi, — item Clarae Bethlen consortis C. Adami Bethlen, item Mariae Bethlen viduae Francisci Gyulai, filiarum utpote C. Georgii Bánfi et Clarae Bethlen, — ac praemanibus C. Joannis Lázár et Judithae Bethlen, — existentium. Inquisitoriae hac exstant in Archivo fiscali. — Vide Reg. Arch. II. p. 474.

A gyalakuti Lázár fiuágnak 1841-be történt kibálásával, azon ág birtokainak másik felébe e Lázár Anna maradéki lettek örökösök.

39. Gróf és liber báró VII. Lázár János.

Gyalakuti III. Lázár György és Bethlen Judith fia.

Mint alapos tudós, jeles államfőrfiu és mint honunknak azon időbe legjelesebb latin és magyar költője lett nevezetes.

Császári királyi belső titkos állam- és főkormány-széki tanácsos, és erdélyi országos elnök volt, ugy szintén a reformatum consistorium és a művészeti s gazdasági egylet elnöke, és királyi fővadászmester.

Született Segesvárt 1703-ba. A philosophiát Párizspápai alatt hallgatta 1716-ba Enyeden, és iskolái bevégezte után hivataloskodni kezdett. Tanulói korára nézve gróf Kemény József ezt jegyzi meg: *Anno 1716 studebat in Collegio Nagy-Enyediensi, incumbetalque tunc Rhetorices studiis, ac quum eodem anno 1716 die 10. sept. celebris Professor ejus Franciscus Párizspápai e vivis exce-deret, Joannes Lázár, tunc 13 annorum juvenis in obitum celebris hujus viri sequens conscripsit carmen:*

Infandum Superi mandant renovare dolorem.

Inque dies alitur grassans per viscera morbus:

Francisco Pápai rerum moderator habenas

Claudere supremam jussit discriminis horam.

Multis pressa malis conduntur membra sepulchro,

Mens fruitur Christo, sed molliter ossa quiescant.

„Joannes Lázár de Gyalakuta Nob. Rhet.“

Carmen hoc editum est in libello preraro: Justissima odorea, piis manibus Viri, quondam literatissimi, ac exinde toto orbe erudito celeberrimi Dni Dni Francisci Páriz Pápai Medicinae Doctoris, et in eadem facultate in Academia Basileensi Assessoris, ut et in illustri Bethleniano Professoris incltytissimi, perpetuoque Paedagogiarchae, ab eodem Collegio decreta, et immortalitati nominis tam optime, tamque diu de se meriti L. M. Q. consecrata. Claudiopoli. Impressit Samuel Pap Telegdi. Anno 1717. in 4-o. Hoc ergo est primum Joannis Lázár Carmen, quod primo omnium tunc prelum subibat.

1719-be miut 16 éves ifju esküdt fel az erdélyi kormányzékhez.

Hat évvel felesküvése után az Apafi örökösök dolgába Bécsbe rándult fel, a mely utját egy akkor irt költeménye által hagyta emlékezetbe, — megvan e költemény, *Collectio operum miscellanorum C. Joannis Lázár*‘ czimű kézirati munkába.

Később a marburgi egyetemre ment, ott a tudós Wolf Keresztélynek leg hiresebb tanítványa lett, a hol

egyszersmind sok külföldi tudóssal ismerkedett meg, a kikkel hazájába visszatérte után is tudós és barátságos levelezést folytatott.

Visszajövele 1731-re esik, és itthon lefordította említett tudós barátja Wolf Keresztély philosophiai és geometriai munkáit latin nyelvre, fordítmányait közölte az erdélyi tanodákkal is, a hol azokat használták is.

E munkák szerint oktatta gyámfiát gr. Korda Györgyöt, a Lázár Anna nevű testvére gyermekét, a kinek kiképeztetésire fordítá leginkább e munkákat.

Erdély minden tudósával s majd minden vallásu püspökével szorgalmas levelezésbe állott késő vénségéig.

Ebbe az időbe még mostoha apjával a tudós Kölesérivel is barátságos lábon volt, s tán Köleséri életének utolsó napjaiba keletkezett gr. Lázár Jánosba az a gyűlölség, a melyet ennek csípős epigrammáiból részint 'Opera Poetica', részint más czimű munkáiból olvasunk.

Báróságot 1733-ba nyert; azután 1736-ba az erdélyi királyi tábla ülnökének nevezték ki.

1737-be házasodott meg s gróf Teleki Katát vette nőül, a gróf Teleki János és Vay Borbára leányát.

Egy évi házasság után fogságra jutott; 1738 martius havába a fejedelem parancsára fogták el.

Elfogatását hamis vád okozta. Mert midőn II. Rákóczi Ferencz fia Rákóczi József a töröktől Erdély fejedelmének lön kinevezve, a bécsi császári udvar a török földről tudósítást kap, a melybe több főrangú és előkelő nemes hazafi Rákóczival alattomos levelezéssel volt vádolva; e feladottak közt volt gr. Lázár János is. Katonai erővel fogták el és Szebenbe vitték, a hol szoros őrizet alatt tartották, a míg a pestis kiütött.

Ekkor onnan sógorával gróf Bethlen Samuellaal együtt Brassóba vitték fogságra.

Elbocsátatásáért, úgy a többi fogoly-társaiért, mind az erd. főkormányshoz, mind a rabok rokonai folyamodtak VI. Károly császárhoz, sőt a rokonok felküldték a foglyok ártatlanságát bizonyító kérelemlevéllel gróf Bethlen Imrét kővári kapitányt mint követet. Ily sok kérelemnek végre annyi lett az eredménye, hogy Medgyesre szeptember 29-re a főkormányzó gróf Haller János elnöksége alatt polgári és katonai vegyes bizottságot neveztek ki és szoros nyomozást rendeltek.

Erre Lázár Jánost társaival elvitték Medgyesre, és a bizottság a Bécsből küldött husz vallató pont szerint hozzáfogott october 1-ső napján a feladott vádak megvizsgálásához. A husz napig tartó nyomozás alatt leginkább nevelte a gyanút Lázár János ellen az, hogy elfogatásakor, a midőn minden leveleit és irományait lefoglalták és lepecsételték, irományai közt olyasokat is kaptak, a melyek állítólag scytha betűvel voltak írva, holott foglalatjokra nézve ártatlanok voltak s tán atyjáról vagy nagyatyjáról maradtak reá.

A husz napi nyomozás után csakugyan kitünt Lázár János ártatlansága, úgy hasonlólag a többi fogolyé is, s így mind őt, mind rabtársait a császár 1738-ba december 23-án költ leirata által szabadon bocsátotta, megígérvén egyszersmind, hogy a hamis vádló ellen közkeresetet fog rendelni, ha kitudódnék, hogy az austriai alattvaló. ¹⁾

Kilencz hónapi keserves fogsága ideje alatt egy leánya lett, a kit Borbárának kereszteltek, s ugyan azon évbe meg is halt.

Kiszabadulása után előbbi assessori hivatalát viszszyanyerte s azt 1742-ig folytatta, a míg az erdélyi országos rendek mint követjüket küldték fel Bécsbe.

¹⁾ Lásd bővebben „Klio historiai zsebkönyv“ Szilágyi Ferencztől. III. R. 421. lap.

Bécsből lejöve belső Szolnok megye főispánja lett és három évig kormányozta e megyét.

1746-ba a királyi tábla elnökének és főkormányzóki tanácsosnak lön kinevezve, és alkalmasint egy évvel ezelőtt kapta a grófságot, mert ez időtől fogva mind a bárói, mind a grófi czimmel látjuk nevét egybekötve.

Az 1749-beli országgyűlés újra felküldte követnek Bécsbe a császárhoz, ezuttal a székely nemzet részéről ment fel az adó tárgyába.

Ugyan az említett 1749-ik évbe választotta meg őt a három nemzet országos elnöknek; a rendek általi beiktatás azonban csak 1751-be történt.

1750-be a szamosújvári örményektől a szamosújvári uradalomhoz tartozó kerlési és kentelki birtokokért biztosítást nyert, hogy 90 évig nem háborgatják.

Az erdélyi országos rendek később azzal is tanúsították irányába nevedő bizalmukat, hogy az ország főkormányzóságára legtöbb szózattal választották meg, azonba e hivatal másnak a vállaira lön áttéve.

Az 1758-ik év szomorú volt reája nézve, mert ez évbe ragadta el a halál forrón szeretett nejét, a kinek ő maga készített epitaphiumot. A sirkő egyik oldalára irttak közölve vannak gróf Lázár Jánosnak 1765-be megjelent 'Opera poetica' czimű munkája 109-ik lapján; a másik oldalán, a melynek homlokzatára a gróf Lázár János cziméhez 'et commissionis reg. systematis peraequat. tributi Praeses' czim is van csatolva, következő áll:

Excellentissimae Matronae Catharinae S. R. I. C. natae
Teleki de Szék.

Postquam cum Illa
Annis 21. mecse uno et diebus 4.
Maritus convixit.

Et illa

Anno aet. suae 41. nondum confecto

Vita brevi, sed inculpata

Anno aet. Christ. 1758 die 11. ante Calend.

Aprilis decessit.

Trium Prolium Emerici 15. Annae 12.

Joannis 3. aetat. annos,

Necdum completos agentium,

Matri Dulci, Piae et Severae

Fidelissimae et sine labe conjugii

Flens maerensque ponit.“

E forrón szeretett nő halála után három évre ismét új csapás érte őt, tehetségdús és mivelte lelkű nagyobbik fiát, Lázár Imrét, sodorta ki a halál 1761-be atyai karja közül, a ki után fájdalma mily mély, eléggé tanusítja a fiu halálára irt jeles költeménye. ¹⁾ Fájdalma némi enyhítésire szolgált leányának ez évbeni eljegyzése szeretett gyámfiával a tudós Kendeffi Elekkel.

Az 1764-dik év se egyike azoknak, a melyre örömmel gondolhatott vissza, mert ez év a mádэфalvi szomorú eseményt hirdeti. Ekkor tagja volt a bizottságnak, a melyet Maria Theresia császárné a fegyvert felvenni vonakodó székelység capacitálására nevezett ki 1763-ba. Azt a szomorú eseményt, a melyre gróf Lázár János Taploczán létekor a Siculicidiummal emlékebe maradt Chronosticont is készítette, leírta Benkő József, Transilvania-jába, noha nem a leghivebben, mint gróf Kemény József állítja, mert nem tartotta tanácsosnak és azért, himezte, hámozta el a dolgot; e leírásába Benkő idézi a báró Bajtai József erdélyi püspök és gróf Lázár János leveleiből a sorokat, a melyekkel menteni véli a bizottságot és ennek szorult helyzetébe tett ama határozatát, a mely a gyászos eseményt szülte, de nem idézi Benkő az erdélyi püspöknek egy

¹⁾ Lásd „Opera poetica Joannis C. Lázár“ című munka 133-ik lapján.

más válaszoló levelében gróf Lázár Jánoshoz irt következő sorait:

„Quod Excellentia Vestra existimaverit cremari aras quum igni Madefalvae subjecto Popularium tribuliumque nostrorum aedes cremabantur, credo perhibenter, nam cognita est omnibus Excellentiae Vestrae in Patriam charitas, cognitumque sese cum Hortensio potius, quam cum Pompejo gloriari voluisse. At ita res erant comparatae, ut id ipsum, quod adhibitum fuit, remedium postulerent, primum enim satius erat paucos, quam multos interire, aut ingravius morte ipsa discrimen vocare. Tum Principis dignitas non aliter poterat incolumis praestari, quandoquidem illius, ut Virgilius inquit, est parcere subjectis et debellare superbos, denique apparebat satis, periculo sociorum facile quemadmodum reipsa factum est universos ad officium redituros, quod populus nulla re alia percellatur magis, ideoque perapposite olim Ovidius dixisse videatur: Quum feriant unum, non unum fulmina terrent, Junctaque percusso fulmina terrent. Neque vero metuendum est ne propterea Excellentiae Vestrae in suspicionem crudelitatis vel odium vocentur. Ita namque dum aegrota corpora nostra ferro, atque igni torquenda medicis praebemus, in nos ipsos crudeles dici oportet? imo quia Excellentiae in re tam difficili, arduoque, nihil omnino temere, aut per iram, sed omnia consulto, soliusque boni publici studio gerenda susceperunt, apud bonos omnes optimorum sapientissimorumque gloriam sibi compararunt.

Ut proinde ad Excellentias Vestras pertineat illud Claudiani pervagatum: Diis proximius ille est quem ratio, non ira movet, qui facta rependens consilio, punire potest mucrone cruento - - - “

Mely vigasztaló levélből is eléggé látszik, mily sajnó sebeket okozott a madéfalvi esemény gróf Lázár Jánosnak és mily bánatos kebelrel gondolt vissza arra.

Halmágyi István, tagja lévén az említett bizottságnak báró Sivkovics tábornagygyal és gróf Bethlen Miklóssal, naplójába ¹⁾ 1767-be következőt jegyzett fel róla:

¹⁾ Az eredeti a gróf Bánfiak levéltárába van.

„Gróf Lázár János maga aetásában tudományára nézve legelső, az udvarnak hasznos szolgálja volt, feles nagy dolgokat vívén véghez. Melyért jószággal, pénzzel, gyémántos portrait-tal s promotiokkal megajándékoztatott, de most már post sexagesimum annuum nagyon debilitálódott. — Ezt az urat se veheték a Buccow principiumaira, mely egyik oka lesz jubilatiojának. Vallásához való hidegséggel is vádoltatott, a minthogy tartózkodott mindenkor ügyében a dolgokat in religiosis repraesentálni.

A Halmágytól itt jövendölt nyugalmaztatás még se következett bé, mert az 1771-beli schematismusba is mint országos elnök áll a főkormánysház tagjai között, s ekkor még cziméhez van csatolva: „Societatis princip. agriculturae et artium Praeses.”

Mint író és tudós azon kor jelesebb és legalaposabb tudósai közé tartozott, főleg mint költő páratlan volt akkor Erdélybe.

Költeményeire nézve Benkő József így nyilatkozott: „ut non incongrue auctorem Janum Dacicum et Hungaricum Apollinem nonnemo dixerit Poetam. Huic secundum aetate nostra Transilvania vix vidit.“¹⁾

Számos munkái részint nyomtatva jelentek meg, részint kéziratba maradtak. Azokat Benkő József elősorolja Transilvaniájába (487 és 488-ik lapon), de az elősoroltakon kívül van több apróbb költeménye, prózai dolgozata, forditmánya és levele, a melyek nem kerültek sajtó alá. Ide tartoznak az udvarhoz vagy a főkormánysházhoz tett felterjesztések is, a melyeket mint az erdélyi Consistorium elnöke, és a vásárhelyi collegium főcuratora szerkesztett.

Magyar nyelven következő munkái jelentek meg:

- a) „Okos teremtetett állat“, nyom. Kolozsvártt 1745.
- b) „Röviden egybefoglalt gyermekek geographiája“, nyomtatott Szebenbe 1750.

¹⁾ „Transilvania“ auct. Josepho Benkő. T. II. p. 487.

c.) „Innepnapokra való isteni dicséreték, melyeket francia nyelvből fordított magyarra“, nyom. Kolozsvárt 1760.

d.) „Florinda, az az Spanyolországna ezen gróf kisasszonyon a Roderig királytól tett erőszak alkalmatosságával a maurusok által lett elfoglaltatásának rövid historiája magyar versekben“, nyom. Szebenbe 1766.

Kéziratba maradt: „Különbféle világi dolgokat az erkölcsökre szabagató magyar versek“, továbbá: Wolff Keresztély munkáinak fordítása.

Latin munkái:

a) „Oratio inauguralis de Intellectus et Voluntatis emendatione“, Claudiop. 1735.“

b) Descriptio et explicatio imaginum insculptarum numismati in memoriam homagii seu fidelitatis a Principatu Transilvaniae erga Aug. Reginam ad D. D. Mariam Theresiam sub auspicio gloriosissimi ejusdem Regiminis A. D. 1741 juramento praemissae excuso, perque Deputatos dicti Principatus ad augustam Aulam submissos saerae suae Majestati oblato. A. 1742. Viennae.

NB. *Hogy képe és körülírása azon emlékpénznek, melynek leírása ezen már igenis ritka rőpiratban közrebocsátatik, gyalakuti b. Lázár Jánosnak eszméje, és találmánya, onnan tetszik ki, hogy ezen emlékpénznek alsó részén ezek láthatók: „INV. L. B. IO. LAZ. DE. GYAL. T. R. I. AS“ az az: Inventore Libero Barone Joanne Lázár de Gyalakuta Tabulae Regiae Judicariae Assessore.“ De ezen rőpiratnak is szerzője említett Lázár János. G. K. J.*

c) „Versus Mnemonici, summaria, et numeros titulorum operis Decreti Tripartiti Juris Consuetudinarii Regni Hungariae, et Principatus Transilvaniae exhibentes, metrum concinnante L. Barone Joanne Lázár de Gyalakuta, Inelyti Comitatus Szolnok Inferioris Supremo Comite. Cibirii 1744.

„d) Musae Transilvanico-Siculae ad fontem acidum Lövötensem ludentes“ Cibinii 1762.

e) „Opera Poetica varii argumenti,“ Claudiopoli 1765.

Ezen kívül a „Codex Theresianus“-ra tett terjedelmes, igen alapos de sajtó alá soha se került vélekedése; végre különböző tárgyu munkálatai kéziratba; a melyek a halálát megelőző évbe „Collectio operum miscellanorum C. I. L. sat“ czim alatt egy kötetbe vannak egybegyűjtve.

E nagyravágyó, eszes és munkás államterfi, jeles költő, tudor, író, és az austriai ház buzgó hive megholt 1772 nov. 26. állítólag súlyos betegségbe. Halálára ily czim alatt: „Lázár redivivus, id est tabula monumentaria Excel. Dni Comitis Joannis Lázár L. B. de Gyalakuta Sacr. C. et Apost. R. Majestatum Status, et Exc. R. in M. Transilvaeiae Principatu Gub. Cons. utrob. Act. Int. nec non univ. Stat. et Ord. trium Natio. M. P. Tr. Praesidentis, ac Sup. in eodem Prin. Trans. Venatorum Regalium Magistri.“¹⁾ a vásárhelyi ref. collegium által irt versek és családi leszármoztatás végszavai róla ezek: „Sic tandem Vir maximus et incomparabilis exempli, de Patria, de Principe, de rebus Divinis deque disciplinis humanitatis omnibus, immortaliter meritis, virili formae dignitate excellens, innocentia eximius, sanctitate praecipuus, utroque eloquentiae genere mirabilis, in tanta potestate modestissimus, in offensis exorabilis, fide, candore, gravitate, comitate, constantia, aequitate, nulli post natos homines secundus, clemens, mansuetus, justus, moderatus, quid verbis opus est? tot tantarumque virtutum, quot et quantas naturam mortalis recipit vel industria perficit, omniumque poenae vitiorum expers, caelestem animam Coelo reddidit, et post tam multos tamque varios labores, anno acquievit septuagesimo, nati servatoris 1772. VI. cal. Decembr. Tanti igitur Maecenatis sui, et curatoris quondam supremi discessum, hoc qualicumque (heu quam nihil simile habenti cum eis, quae ille Divino quodam Spiritu afflatus fundebat) parentali carmine celebrandum libens meritoque putavit Illustre Gymnasium Ref. Agropolitanum.“

¹⁾ Nyomtatásba megjelent Szebenbe.

Halálára Kovásznai Sándor is irt halotti költeményt, a melyet ekként említ gróf Kemény József: „*In ejus obitum conscripsit Alexander Kovásznai elegans carmen exequiale, ubi una et ejus biographia habetur*“ *vide Alexandri Kovásznai carmina exequialia. Trajecti 1782. in 4-o pag. 1—46.*

Gróf Kemény József említi egyszersmind, hogy gr. Lázár János fiatal éveibe Baussnern Maria Annát akarta nőül venni, a ki azután Rosenfeld Jánoshoz ment nőül, minthogy a gróf Lázár János szülői ellenére voltak e házassági szándéknak.

Említett gróf Teleki Katától, a kisdeden elhalt Borbárán kívül, még három gyermeke volt: V. Imre, Anna, és VIII. János.

40. V. Gróf Lázár Imre.

Gyalakuti VII. Lázár János és gróf Teleki Kata nagyobbik fia.

Született 1743. october 29-én.

Róla gróf Kemény József következőt irt hozzám:

Ezen gróf Lázár Imre tudós atyjának nyomdokait követvén, jó latin költő volt. Midőn ifju gróf Kendefi Elek, kinek gyámja volt ama tudós gróf Lázár János, közre bocsátaná ily czimű értekezését: „De Tutoribus.“ *Claudiopolis 1759. in 4-o, említett gróf Lázár Imre gróf Kendefi Elek dícséretére ezen verseket irta vala:*

*Tristia cum soboles superat post fata parentum,¹⁾
Praesidioque patris cari, miserando sinuque
Exciderit, quo sola fuit genitricis amatae:
Aetas multiplicis quo vindice tuta manere
Mustea possit ab insultu illabefacta pericli;
Moxque ubi jam ex teneris excessit pupulus annis,
Eductusque fuit, quo defensore salutis
Puber eget: Romanarum quid sanctio legum
Hos jubeat, Juris veteris, patriūque peritus*

¹⁾ Érti gróf Kendefi Eleket, a ki korán elvesztette volt szülőit.

*Kendefius docet hic ¹⁾ Juvenis quo clarior alter
Ingenio non est, et imaginibus mage clarus,
Quos veterum longa serie conservat Avorum.“*

*„His fratri suo Dissertationis aucto-
ri gratulatur Emericus Comes Lázár,
L. B. de Gyalakuta.“*

Ezen versek az említett értekezéssel együtt nyomtattak ki 1759-ben.

Gyalakután gróf Lázár Józsefnél levén, ott több apróbb költői munkáit láttam ezen gróf Lázár Imrénék kéziratban. Leiratását ígerte nekem gróf Lázár József, de nem teljesítette.

Jeles tehetségeit, mivel lelkét festi atyja gróf Lázár János egy hosszú költeménybe, a mely „Opera Poetica“ czimű költő műveinek 133-dik lapjától kezdve olvasható. E költeményt a Lázár Imre halálára írván, annak minden sora eléggé tanusítja, mily nagy vala fájdalma e derék fia elvesztésén.

Megholt Drassón élete 18-ik évébe 1761-be januar 18-kán. Eltemették Gyalakután, a hol az atyja következőt vésetett sírkövére:

*„Et pius et cultus studiis Emerice! Patris spes
Exemplar Juvenum, Lázár! amate jaces
Post M. D. C. C. postque L. X. I. notat Annum
Christi X.V. duoque I. I., quartave Luna Tuum.“*

Reliqui versus per lugentem patrem in dicti filii sui obitum, ut et versus eadem occasione per P. Martinum Pombszki e Scholis Püis, J. Turmae Praetorianae Hungaricae missionarium ad eundem C. Joannem Lázár scripti prodire Vindobonae Typis Joannis Trattner 1762. in 8-o. K. J.

41. Gróf Lázár Anna.

Gyalakuti VII. gróf Lázár János és gróf Teleki Kata leánya.

Született 1746-ba.

¹⁾ Érti gróf Kendefi Elek értekezését „de Tutoribus.“

Ugyan azon évbe, a melybe testvére gróf Lázár Imre megholt, 1761-be történt eljegyzése a Kendefi család első grófjával gróf Kendefi Elekkel, a kit mint tudós író, mint gróf Lázár János széles miveltsegű gyámfiát, s mint jeles főkormányszéki tanácsost ismeret Benkő József Transilvaniájába (II. R. 482. l.) E gróf Lázár Anna, mint gróf Kendefi Elekné, nagyanyja gróf Kendefi Ádámnak a grófi ág utolsó ivadékanak.

Férjével lett eljegyzésire Gyöngyösi János latin és magyar verseket írt, a melyek 1762 Kolozsvárrt kerültek ki nyomda alól. Ezek czimlapján következő magasztalása olvasható: „virgo castissima, forma gratiis facile princeps, ac plane Jove digna, amor et deliciae oculorum.“

42. VIII. Gróf Lázár János.

A tudós gróf Lázár János és a gróf Teleki Kata legkisebb fia.

Született 1755-be.

Nevelésire atyja nagy gondot fordított, sőt munkái közül némelyikét e fia kiképeztetésire írta.

Atyja, a kire sajnosan hatott ama rendelés, a mely a tanulni vágyó ifjaknak külföldi universitásokra való menetelét tiltá, a bécsi egyetemre akará őt küldeni, de atyja közbe jött halála ezt megakadályozá.

Husz éves korába az erdélyi királyi Tábla tagjának nevezték ki. 1780-ba lett annak assessora. Azonba úgy látszik hogy e hivataláról már 1786-ba lemond s jószágaira telepedik.

Nőül gróf Kornis Annát vette, a gróf Kornis Ferencz és Geréb Susa leányát.

E nőért megváltoztatá vallását, noha a XVII. század elein elholt gyalakuti IV. Lázár János átokkal fenyegette oly maradékát, a ki más vallásra térne át. Hogy azonba őse átka ne nyugtalanítsa, levétette a gya-

lakuti reformatum templom faláról az átkot szóró kőtáblát, a melyet említett IV. Lázár János tétetett; és szétromtatta.

Mondják, hogy a római pápa mivel e gróf Lázár Jánost mint hívét megnyerhette, a gróf Kornis Anna előbbi mátkáját, jegyeséről lemondásáért a sarkantyú rendjellel diszította fel.

Megváltoztatván vallását gróf Lázár János, vele a gyalakuti ág régi vallására tért s ez ág is kihalásáig a catholica hit mellett maradt. Ugyan e gróf Lázár János a drassai jószágán lévő templom tornyára készített felirat közé e szavakat iktatván: „ejurata Haeresi Calviniana“ ezeket a királyi főkörmányszék, a reform.consistorium panasza következtébe, kitöröltetni rendelte 1780 aug. 4-én költ rendeletével.

Az 1790 és 1792-beli országgyűlésen a királyi hivatalosok sorába van.

Megholt 1800-ba, és Szászsebesen a sz. Ferencz szerzetbeli barátok kriptájába van temetve.

Gyermekei: IX. János, IV. György, Anna, VIII. István, III. József.

Erről gróf Kemény József jegyzete következő:

Ejus uxor erat C. Anna Kornis, filia C. Francisci Kornis et Susannae Geréb, 1758 die 31-a augusti nata, erat ea prius sponsa B. Adami Henter, sed intermedio tempore adamavit eam C. Joannes Lázár, et cum B. Adamus Henter sponsae suae renunciare nollet, res haec ad curiam usque pontificiam pervenit, taliterque sopita fuit, ut nempe C. Joannes Lázár duceret quidem in uxorem C. Annam Kornis, ast una etiam religionem Romano Catholicam amplecteretur, quod praestitit etiam Viennae anno 1776 17-a novembr. dum C. Annam Kornis ibidem in uxorem duceret, B. Adamus vero Henter a Pontifice obtinuit insignia Ordinis pontifici in recompensam cessae sponsae, et in remunerationem illius, quod per id, quod sponsam C. Joanni

Lázár cesserit, effectuaaverit, ut fatus C. Lázár Sacra Romanae Ecclesiae amplecteretur. C. Joanne Lázár 1800 denato, C. Anna Kornis 14. annis mansit vidua, tandemque mortua in Drasso die 10. Novembris anno 1814. tumulata, perinde ac maritus suus, in cripta P. P. Franciscanorum Sabasiensi. Reliquit superstites proles : C. Stephanum, Josephum et Annam Lázár, nuptam C. Josepho Battanyi, habuit porro et filios Georgium et Joannem, qui tamen aetatem virilem haud attigerunt, tumulatos in cripta P. P. Franciscanorum Mikhaziensi.

Iste Joannes Lázár de Gyalakuta habuit 1799 quauctor et qua successor Kassaianus processum coram Tabula Regia contra B. Joannem Bornemisza ratione medietatis possessionis Megy-Kerek, et possessionis in Felgyógy habitae.

Uxoris ejus C. Annae Kornis condescensio haec est :

Gasparus	Balthasar Kornis	1619. 1649.	Gaspar. Kornis	Gubernator
Kornis	na Kereszturi de Sz.	Francis. Kornis	nis Maria Csáki	Sigismundus
Elisabetha	Benedek.	rina Veseleányi de Gyeke		Kornis Susanna Balintit.
Dóczy				
		Franciscus Kornis ex Susanna Geréb	C. Anna Kornis C. Joannis Lázár de Gyalakuta.	

• 43. IX. **Gróf Lázár János.**

és

44. IV. **Gróf Lázár György.**

Mindketten gyalakuti VIII. gr. Lázár János és gróf Kornis Anna fiai, de férfikort nem értek. Temetve vannak a mikházi zárda kriptájába.

45. **Gróf Lázár Anna.**

Gyalakuti VIII. gróf Lázár Jánosnak gróf Kornis Annától lett leánya.

Csillag-keresztes hölgy.

Született 1787. Férjhez ment 1807-be gróf Batthyány Józsefhez, a ki jeles történetbuvárunk gróf Kemény József anyjával egy testvér.

Megholt Élesden 1831. július 24-kén. Hullája a tőle Solyomkőn Biharmegyébe felállított sirboltba nyugszik korán és fiatalon elhalt két gyermeke: gróf Batthyány Lajos és Ferencz mellett.

46. VIII. Gróf Lázár István.

Gyalakuti VIII. gróf Lázár János és gróf Kornis Anna fia.

Császári királyi kamarás.

Született 1779-be augusztus 6-án.

Iskoláit a kolozsvári királyi lyceumba végezte szárhegyi gróf Lázár Pállal együtt.

Gyalakután lakott, magános és különczködő életet folytatva.

Gróf Kemény József következőt irt nekem róla:

Ez irt néha igen eszes de igen is csipős német, magyar és francia rövid verseket, így p. o. néhai atyámnak és udvari tanácsos Vajnához. — Kár! hogy azokat elvesztettem 1848-ba, midőn octoberben gerendi udvarom az oldalak által kirabolattott.

Megholt gróf Lázár István 1831-be november 18-kán. Halálát torokgyék okozta, és halála után hat nappal gyalakuti jószágából a mikházi barátok sirboltjába vitték, a hová testvérei mellé helyeztették örök nyugalomra. Nőtelen lévén, nem maradtak gyermekei.

47. III. Gróf Lázár József.

Gyalakuti VIII. gróf Lázár János és gróf Kornis Anna legkisebb fia, és a gyalakuti Lázár ág utolsó ivadéka.

Született 1783-ba december 29-én.

Megházasodott 1813-ba. Báró Inczédi Susanát, a b. Inczédi Gergely és Barcsai Károlina leányát vevén nőül.

A mig testvére gyalakuti gróf Lázár István élt, addig Drassón lakott, s rendesen a drassai Lázár Józsefnek nevezték, hogy megkülönböztessék a családnak szárhegyi ágába élő hasonnevű tagjától: szárhegyi II. gróf Lázár Józseftől, a mely utóbbit medgyesfalvi Lázár Józsefnek szoktak nevezni.

A gyalakuti ág ez utolsó ivadéka testes, pohos és nagyon sok eredetiséggel bíró egyén volt.

Kővári László ¹⁾ erről, meg testvéréről és nagyatyjáról következtetve ábrándosságot tulajdonít ez ágnek és ezt írja: „Ez ágat bizonyos ábrándosság jellemezte, mely a mult században élt Jánosban (gyalakuti VII gróf Lázár János) még költészetben nyilatkozott; de a család két végső sarjában elmegyengeséggel határos különcségben végződött.”

Ő volt az utolsó Erdélybe, a ki a liber bárói és grófi czimet egyesülten használta.

A cigány zenészetet különösen kedvelte, a mint kedvelte azt majd minden tagja családjának. Korabeli rokonai és barátai még emlegetik több sajtáságos szokásait, és egy két tréfás mondatát.

Megholt Gyalakután 1841. július 12-én gutta ütés következtébe. Elsőbben július 4-én érinté a gutta, és ajkait annyira megfosztá erejétől, hogy azután többé szólni se tudott. Holttestét július 14-én Gyalakutáról Mikházára szállították a sz. Ferencz szerzetbeli barátok kriptájába.

Özvegye is 1849-be januar 11-én elhalván, a gyalakuti Lázár ág birtokára a tudós gróf Lázár János két testvére: gróf Lázár Mária gróf Bethlen Samuelné és gróf Lázár Anna báró Korda Lászlóné maradéki tették kezöket. És így a gyalakuti, szentannai, baczai és drassai uradalmak s több más jószág egyik

¹⁾ „Erdély nevezetesebb családai”, írta Kővári László. Kolozsvártt, 1854. 171-ik l.

fele a gr. Lázár Mária, a másik fele a gr. Lázár Anna örököseire szállott.

Az itten irtakhoz gróf Kemény József következő sorokat ad:

C. Josephus Lázár in uxorem duxit anno 1813. B. Sussannam Inczédi, cum qua improlis mansit. Mortuus est, defecitque die 12-a julii 1841. cujus mortem superstes ejus conjux his verbis significari fecit cognatis, et amicis ejus: „Néhai férjem 1841-dik év juliushava 3-kán szeretett és tisztelt rokonok (i. e. B. Agnetis Inczédi, viduae C. Ladislai Rhedei in Erdő-Szentgyörgy commorantis) látogatására indult, de nem sejtett halállal ment szembe, s a mondott hó 4-én (in Erdő Szent György) oly erős guttaütés találta, hogy mádon annak hírére (Drassóról) oda (Gyalakutára) sieték, már erővesztett ajkai ki sem mondhatták, csak egy gyenge, de magában mindent foglaló kézzsoritással jelentheté ki nekem az utolsó „Isten hozzádot“, és azon hó 12-én másodszor megjelent guttaütés szenderíté őt által élete 58-ik évéből a más életre.“ — *Tumulatus in cripta P.P. Franciscanorum Mikhaziensi. Uxor vero ejus B. Sussanna Inczédi mortua est Cibirii 11. jan. 1849. interimalterque tumulata ibidem in cripta Straussenburgiana, subsequae autem corpus ejus translatum fuit ad Prészaka, inque cripta ejate reconditum.*

48. **Lázár Orsola**, szentannai.

Szentannai I Lázár János és Apafi Klára leánya.

Minthogy szentannai I. Lázár János 1549-beli végrendeletéből következtetni lehet, hogy említett I. Lázár János leányai közül P e t k i J á n o s h o z ment férjhez, gróf Kemény József ezt vélte annak, s következőt ír: *Hujus filiae suae meminit, eique res argenteas legat pater ejus Joannes senior Lázár de Szent Anna in testamento suo 1549 condito his verbis:* „az én leányomnak Orsola asszonynak hagyok négy kalánt ezüstöt, egy ezüst kupát, egy serleg ezüst pohárt, és negyven arany forintot“ *Cum autem Ursulam hanc vocet pater*

ejus „Orsola asszonynak“ hinc patet eam 1519 nuplam fuisse. Ejus maritum credo fuisse Joannem seniore[m] Petki de Pálos, (Joannis Petki memoratur etiam in dicto testamento, quin apponatur, eum fuisse maritum dictae Ursulae Lázár), quorum utpote Ursulae Lázár, et Joannis senioris Petki filius erat dein Joannes junior Petki de Ders, qui anno 1607 fuit Cancellarius Principis Stephani Bocskai, ac una etiam tutor Stephani Lázár de Szárhegy (lásd a 63-ik számot,) et recte illud, quod Joannes hic Petki de Ders fuerit tutor dicti Stephani Lázár, inducit me ad credendum, quod Ursula Lázár fuerit consors antelati Joannis senioris Petki de Pálos ac mater Joannis junioris Petki de Ders.“

Egyébaránt gróf Lázár Ferencz P. Gyalogi Jánoshoz írt 1721-beli levelébe Lázár Orsolyát a Bercsényi családba férjhez mentnek állítja, irván: „Ezen testans Lázár Jánosnak a leánya Orsolya volt a Bercsényi familiának egyik anyja, kik is akkor is bárók voltak de Székes.“

Ha Lázár Orsola volt pálosi Petki Jánosné, úgy hihetőleg ennek adták osztály utján a lázárfalvi birtokot azon testvérei, a kik Szárhegyen laktak, mert 1549-en tul nem látjuk többé Lázárfalvát a szárhegyi ág birtokába, s könnyen megeshetik, hogy akkor még vármegyei természettel birt az a jószág, és osztályos egyezménynél fogva jutott Lázár Orsola nak.

Ennek a fia dersi Petki János cancellar, unokája pedig dersi Petki Farkas, a ki csicsói Lázár Erzsébethet vette nőül és azzal jutott hasonlólag „lázárfalvi“ birtok a Petkiekre, a mint ezt már érintém fenn a 14-ik szám alatt.

49. Lázár Margith.

Némely vérágazati tábla ezt mutatja mint Pálosi Petki Jánosné; és a szent-annai I. Lázár János leányának tartják, de hiteles adat nem igazolja.

Hogy szent-annai I. Lázár Jánosnak kettőn kívül több leánya volt, kitetszik az 1549-beli végrendeletéből, de hogy melyik volt a Petki János neje? bizonyossággal nem állíthatni.

D) A szárhegyi Lázár ág.

50. I. Lázár István szárhegyi.

Fia vagy testvére-e gyergyói I. Lázár Andrásnak (lásd a 17-ik szám alatt) bizonyosan nem tudható.

Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirájának tartják 1530 körül.

Többen e Lázár Istvánnak tulajdonítják a szárhegyi kastély építtetését, és az építés idejét a kastélyon létező goth alakú és cifrázattal egybekötött számokból, hol 1530-ra, hol 1532-re teszik. Így említi őt gróf Kemény József is: *Néhai gróf Lázár Zsigmond nekem e dolgot (a szárhegyi kastély építését) így adta elő: a szárhegyi kastélyt a csik- gyergyó- és kászonszéki székelyek építették egy Lázár István csiki főkirálybíró számára. A kastély falain így tartalmu goth írat látható: „Christus Maria anno 1530.“ A középbenn kérdésen kívül csak cifraság.')* Kővári László „Erdély Régiségei“ című munkája 180-ik lapján ez áll: „Szárhegyen Gyergyóban, hegyről messze lelétszólag senyed egy kastélyrom. Mint homlokirata tartja: építette Lázár István, királybírószágában, 1530-ban. Hagyományok után szólva, e kastélyban Bethlen Gábor (a fejedelem) mint anyja birtokában²⁾, gyermekségében sokat ült, s mutatják játékanak kedvencz helyeit. Leromlott az 1707-beli tatárduláskor, a tatárral jött Rác és oláh csapat rablá ki s égeté le.“ — Bár az idő

¹⁾ Helyesebben és hívebben lemásolta Benkő Károly, Csikről irt munkájának utolsó ívében, e goth íratot.

²⁾ Nem volt a Bethlen Gábor anyjának birtoka, hanem az anyja testvére: szárhegyi III. Lázár András birta akkor.

nagyobbára elhomályosította a szárhegyi kastélyon levő feliratokat, én e kastély falain a „Lázár István“ nevet egykét helytt olvastam ugyan, hol kiirva, hol kezdő betűkkel, főleg mivel még egy Lázár István csiki főkirálybíró e kastélyt 1631 és 1632-be részint kijavította, részint még egy bástyát épített hozzá,¹⁾ de Lázár István nevével és főkirálybírói czimével egybekapcsolva az 1530-ki évet sehol se találtam. A XVI-ik századbeli évszámmal egybekötött goth irat, mint azt Benkő Károly (Csik, Gyergyó és Kászon Leírások két t. i. általános és részletes osztályokban 1853 Kolozsvártt) lemásolta, a kastély boltíves kapu belső oldalain látható, de a „Lázár István“ név nincs oda iktatva. Hanem mint-hogy gróf Lázár Zsigmond a mult század végétől fogva több ideig e kastély ujonnan felépített részébe lakott és még akkor az idő se homályosította el a feliratokat annyira mint most, sőt talán még más hiteles adat birtokába is lehetett, ragaszkodhatunk gróf Lázár Zsigmond állításához, a mely szerint e Lázár István, csiki főkirálybíró számára építették a csik-gyergyó- és kászonszéki székekelyek a Szárhegyen lévő kastélyt.

51. **Lázár Kata, szárhegyi.**

Mint gyergyói I. Lázár András leánya és mint Becz Imre neje jó elé altorjai Mike Sándor genea-

¹⁾ E bástya egyik oldalán ily felirat van: „J. H. S. Propugnaculum istud fecit fieri Generosus Dominus Stephanus Lázár Regius Judex Sup. Sed. Sicul. Csik, Gyrgió, et Kászon, Anno millesimo septingentesimo trigésimo primo. 19. die sept.“ Egybevetve az adatokat a „septingentesimo“ század számot csak is vétségből írhatták *sexcentesimo* helyett. A mi hihetőleg akkor történt, a mikor II. Rákoczi Ferencz mozgalmai alatt a gyergyói pártosok ellen küldött Acton tábornagy csapatjabeli katonáival a kastélyt felgyújtatván és a leégvén, az égéstől elferdített betűket később kiegészíteni törekedtek, és ez alkalommal a század számát ily hibásan egészítették ki.

logiai gyűjteményibe, az uzoni Béli család levéltárábeli adat után kijegyezve.

Hihetőleg annak a csik-szent-mártoni Becz Imrének volt a neje, a ki 1506 a székely nemzet agyagfalvi gyűlésire Csik-szék részéről megjelent, később pedig 1521 körül Zápolya János király alatt mint lázzadó volt notázva.

52. Lázár Anna.

Ez az 1533-beli székely krónikába fordul elé, a hol mint 1530-ba Sándor Menyhátrné és nyolcz „Sándor“ ivadék anyja ekként van említve: Stephanum, Menyhardum, Michaelem, Barbaram, Annam, Petrum, Joannem et Ladislaum genuit Menyhardus 1530. Annam Lázár habuit uxorem.“¹⁾

Gróf Kemény József ezt a szent-annai I. Lázár János leányának véli, minthogy Lázár János 1549-beli végrendeletébe több férjhez ment leányairól tesz említést; de én, tekintetbe véve a szent-annai I. Lázár János gyermekei életkorait, továbbá az 1530-ik évet és Lázár Anna addig született számos gyermekeit, inkább hiszem, hogy szent-annai I. Lázár Jánosnak volt a testvére, s következőleg szárhegyi I. Lázár Andrásnak a leánya.

53. I. Lázár Mihály, szárhegyi.

Gyergyói I. Lázár Andrásnak a fia, gróf Kemény József vélekedése szerint.

Eddig csak egy Lázár Mihályról volt tudomásom, a ki alább mint II. Lázár Mihály van említve. E szárhegyi I. Lázár Mihályt a gróf Kemény József jegyzeteiből iktatom ide, a ki következőt ír róla:

Ex genealogiis, quae in Archivo Conventus Kolos-Monostoriensis in fascic. Geneal. Litt. D. 2. K. 2. et M. 4. supersunt, sequens evenit condescensio genealogica:

¹⁾ Lásd Székely Mihály „A nemes székely nemzet constitúciói s a t. 294. l.

Nicolaus Kornis
de Homoród Szent-Pál

Helena Kornis
de Homoród-Szent-Pál
Francisci Mikó de
Oltszem

Anna Mikó
1-o Michaelis Lázár de Szárhegy

Catharina Lázár
Nicolai Héjasfalvi

2-o Francisci Balási

Margaretha Héjasfalvi
Petri Vallon de Héjasfalva.

- a.) Juditha Vallon
Gabrielis Simon de Kadocz
- b.) Barbara Vallon
Stephani Borsos de M.Vá-
sárhely
- c.) Catharina Vallon
Joannis Tóth uxor.

Nulla diplomatico innixus quidem documento, Michaelem tamen hunc filium fuisse Andreae Lázár de Szárhegyalya (No. 17-o signati) suspicor 1-o ex eo, quod idem in collectionibus Genealogicis inter fratres Francisci Lázár de Gyergyo-Szárhegy (sub No. 55.) et Joannis Lázár de Szent-Anna (sub No. 25.) relocatus reperiatur, ac 2-o) quod aetas, in qua praecindigati Franciscus Mikó de Oltszem, ejus consors Helena Kornis, mater Michaelis Lázariae, item aetas praecindigati Nicolai Héjasfalvi (1588) vixit, eundem Michaelem Lázár antelatis Francisco et Joanni Lázár omnino coetum fuisse indigent. Nicolaum namque Héjasfalvi 1588 vixisse, certum est ex Sigismundi Báthori consensualibus sub Dato Claudiopoli ultima Decemb. 1588 exaratis.

Ugyan e Lázár Mihály van említve altorjai Mike Sándor „Szármozások gyűjteménye s a t.” című kézirati munkája B. kötetébe a 480. lapon is, ugyan azon leszármozással, a melyet ennek maradékairól közöl itt gróf Kemény József, de ott nem mint szárhe-

gyi, hanem mint sárdi Lázár Mihály van említve; a sárdi Lázár család pedig nem egy eredetű a miénkkel.

54. **Lázár Kata.**

Szárhegyi I. Lázár Mihály és oltszemi Mikó Anna leánya.

Mint Héjasfalvi Miklósnét látjuk a gróf Kemény Józseftől itt az 53-ik szám alatt közölt leszármazási mutatványból, a hol a „szárhegyi“ ágból származottnak van írva; ellenbe altorjai Mike Sándor a „sárdi“ Lázár családbelinek állítja.

55. II. **Lázár Ferencz, szárhegyi.**

Gyergyói I. Lázár András fia Gyulakuti leánytól.

Kászonszéknek Csikszéktől elválásáról a XVI. századba készült leírása ¹⁾ szerint, Lázár Ferencz, apja halála után — alkalmasint 1515 vagy 1516-tól fogva — Kászonszék tisztségeit viselte és felváltva hol királybírája, hol hadnagyja volt a széknél, egyszersmind a szék szeretetét is bírta, a mi kitűnik az említett leírás szavaiból: „ - - Lázár András holtá után Lázár Ferencz még akképen bírta és oltalmazta (Kászonszéket), a föld népe se uralt hatalommal senkit egyebet, ő se erőltette egyéb szolgálatra őket, hanem csak az ő szabad akaratjok szerént a mint szolgálták olyan jámbor földesurokat.“

Mindazáltal nem mindig Kászonba tartózkodott, hanem Gyergyóba is, az oklevelekbe is „gyergyói“ és „szárhegyi“ előnévvel fordul elé.

Egy 1610-be április 13-án Gyergyó-Alfaluba véghez ment esketésbe egyversen mint „Lázár Lázár Ferencz“ van említve; pennahibából történt-e vagy nem? elhatározni nem tudom; a nálami eredetibe lévő esketés szavai ezek:

¹⁾ Lásd Szilágyi Ferencz „Hon és Külföld“ című folyóirata 62-dik számát 1845-ből.

„Nagy Antalné de eadem Alfalu Orsolya asszony, annorum több száznál, megesküt és azt feleli: Az hol Molnár Miklós most lakik (Alfalun) azt az örökséget szántóföldeivel, szénarétivel Lázár Ferencz számára birták, most es Lázár István számára birják — — — — — Tudom azt es, hogy itt a víz között az porondot bekerteltette vala Lázár Lázár Ferencz egyszer, de nem tudom ha ahoz való volt, az hol Damokos Albert lakik avagy nem; hogy Lázár Ferencznek fejét vették, ugy pusztula el az kert.“

Ez eszközölte ki 1525-be Szárhegyen a templom számára a gyergyai I. Lázár András által nyert bulla újból megerősítését és a templom reconciliatioját.¹⁾

A mohácsi vész után Zápolya János pártjához csatlakozott, s e királytól sok szép jószágot kapott mind Erdélybe, mind Magyarországon. Nevezetesen Erdélybe a vécsi kastélyt és hihetőleg a Kolosmegyébe fekvő Szász-Erkedet is, mert a gróf Kemény József „Possessionariae vicissitudines et devolutiones possessionis Szász Erked“ czimű értekezése szerint csak is 1526 és 1529 között volt Lázár Ferencz Erkednek birtokosa,²⁾ a mely birtoklását gyanítatja a kolosmonostori convent levéltárabeli esketés is 1548-ból a tekei és szász-erkedi határ felett, a melybe előfordul: „Item Péterfalvi András Szabadról hiti szerént ilyen vallást tön: Hogy Lázár Ferencz idejében volt volna ő (Péterfalvi) Tekei Ispán, és mikor az dézmálásnak ideje eljött volna, kimentek volna s a t.“ Magyarországon pedig kapta 1526-ba a komárommegyei Bikal nevű jószágot.

Azonba ily szép adományok mellett se maradt sokáig hive Zápolyának. Már 1528-ba I. Ferdinánd király mellett látjuk, a miről bizonyít az a levél (Kállay „Historiai értekezés a székelyekről“ 216-ik lapon), a melyet ez évbe I. Ferdinánd e háromhoz: Bethlen Elek-Pempflinger Mark- és Lázár Ferenczhez ezimezve

¹⁾ Állítja ezt gróf Lázár Ferencz 1721-beli levelébe.

²⁾ Ez értekezésből következtethetni, hogy Szász-Erked a vécsi kastéllyal együtt volt adományozva.

küldött, és tudatja velök Perényi Péter vajdának neveztetését.

A Zápolyától elpártolásáért fogatta el őt 1529-be Báthori István, a ki akkor erdélyi vajda, és csaknem egész Erdélyt a Zápolya részére hódította. Elfogatása után notázták és elvesztette az azelőtt adományozott minden jószágát; el a vécsi kastélyt is, a melyet abba az évbe az Arthándy testvéreknek adtak, a kolosmonostori convent levéltárába lévő következő adománylevélnél fogva:

„Nos Joannes Dei gratia Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod quamvis Castrum Véch appellatum in Comitatu Thordensi habitum, quod pridem fidelis nostri Spectabilis ac Magnifici Stephani de Verbeucz summi et Secretarii Cancellarii nostri praefuerat, sed ipse in concambium aliorum bonorum nostrorum per nos sibi donatorum nobis cessit, atque contulit, simul cum universis pertinentiis suis Francisco Lázár de Szárhegy tamquam fidei nostro, (quam se nobis observaturum jurejurando promiserat) in perpetuum donaverimus, quia tamen idem Franciscus hujusmodi fidelitatis suae, praestitique nobis juramenti immemor, beneficiorum etiam nostrorum ingratus, et oblitus, Ferdinando hosti nostro publico (post acceptum a nobis castrum praenotati dominium) non solum adhaesit, verum etiam factiones, et partes ejus secutus multa in perniciem nostri capitis moliri, et certos fideles nostros sub specie fidelitatis prodere, et aperto periculo conjicere attentavit, ex eoque notam perpetuae infidelitatis, et crimen lesae nostrae Majestatis palam incurrerit, per hocque non solum praedictum Castrum Véch, verum etiam alia universa bona sua ad nos, collationemque nostram Regiam optimo jure sunt devoluta. Cum igitur in praesentiarum praedictum Castrum Véch cum pertinentiis suis praedecaratis, fidelibus nostris Magnifico Paulo de Arthand Comiti terrae, et salium nostrorum Marmarosiensium, ac Blasio fratri

suo carnali, fidelibus servitiis eorum ita exigentibus in perpetuum contulerimus, ideo nos eosdem Paulum ac Blasium Arthandi super eo duximus assecurandos et certificandos, quod si etiam praefato Francisco Lázár, capitique suo ad supplicationem aliquorum fidelium nostrorum gratiam faceremus, tamen praescriptum castrum et pertinentias ejusdem ipsi Francisco nullatenus restituemus, neque reddi unquam permittemus, sed apud manus antefatorum Pauli et Blasii de Arthánd, haerendumque ipsorum perpetuo relinquemus, imo assecuramus, et certificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Lypia, in festo beatae Mariae Magdalenae. Anno Dni millesimo quingentesimo vigesimo nono. JOANNES REX. m.p.

Miként menekült fogságából, kegyelmet nyert-e később, nem tudjuk; elfogatásától fogva egészen 1536-ig semmi emlékezet sincs róla.

Az 1536-ik évbe ismét fogolylyá lett. Majláth István fogatta el, a ki akkor mint Zápolya embere erdélyi vajda lett, és még azon évbe Szász-Régen be fejtét vétette. A mit ekként említ a történész Bethlen Farkas: ¹⁾ „Eodem anno (1536) Transsylvania contra Moldaviae Principem insurgunt, et arcem illius Bálványos dictam in Transsylvania sitam occupant. Quod dum alii agunt Majlatus Vajvoda Transsylvaniae, unum e Proceribus sículorum Franciscum Lázár (nescitur quam ob rem) in oppido saxonicali Régen dicto capite plecti curat.“

E sorokba a történetíró nem tudja okát adni, miért nyakasztatta le Majláth Lázár Ferenczet, de gyanítható, hogy főleg azért, mivel Lázár Ferencz folytonosan a Ferdinánd király részére működött s alkalmassint erős támasza volt még az országba a Ferdinánd pártjának.

Hogy nem csekély befolyásu és hatalmu ember volt, igazolja nem csak I. Ferdinándnak fenn említett levele, a melyet ugyszólva mint az erdélyi nemzet három

¹⁾ Wolffg. Bethlen „Historia de Reb. Tran.“ Editio II. T. I. 234. l.

képviselőihez irt, hanem igazolják Zápolya fennidézett oklevelének e szavai is:

„Hosti nostro publico non solum adhaesit, verum etiam factiones et partes ejus secutus, multa in perniciem nostri capitis moliri, et certos fideles nostros sub specie fidelitatis prodere, et aperto periculo conjicere attentavit.“

Nejéről is van emlékezet; százsz-fülpösi Bykli Katát a Bykli János és harinai Farkas Margith leányát vette nőül, ettől, úgy látszik, gyermekei is maradtak, de hogy mi volt nevök? nem tudódik. Mint özvegy van említve Bykli Kata a gróf Kemény József Diplomatariumába levő következő kivonatba: „1537 *Varadini, Dnico p. p. festum Purificationis Mariae, Joannis Regis mandatum ad Conventum de Colosmonostrā, ut Ladislaus et Bernardus Bánfi de Losoncz, ac Catharina vidua Francisci Lázár de Gyergyó, nec non Elisabetha Joannis de Földvár, et Margaretha Joannis Suki consortes, ac Frusina puella, filiae videlicet quondam Joannis Bykly statuatur titulo Donationis Regiae et juris Regii in dominium portionum possessionarium quondam Joannis Biró in possessione Kozmatelke Collu Kolos, ac foenilium Potrapaly, et sylvae glandiferae utriusque videlicet sypolkas vocatae, et terrarum arabilium in loco Szászreölgye omnino intra metas possessionis Báný in Collu Kolos existentium „quae alias per Egregium quondam Joannem Farkas de Harina eidem Joanni Biró, ipsinsque haeredibus, et posteritatibus universis in perpetuum et ex post Dnae Priscae consorti ejusdem Joannis Biró, vita dummodo sua comite dedisse dicitur, quaeve post mortem et defectum seminis annotati quondam Joannis Biró et Dnae Priscae consortis suae in Wolfgangum filium praefati olim Joannis Farkas derivata et condescensa exstitissent, sed ob notam perpetuae infidelitatis ejusdem Wolfgangi, quam idem ob Ferdinandinae factionis adhaesionem contra nostram Majestatem incurrisset, ad collectionem nostram devoluta esse perhibentur.“*

Továbbá írja jegyzeteibe gróf Kemény József:
„Francisci hujus Lázár uxor erat Catharina Bykly, sed jam vidua 1539, supersunt enim in Archivo K. Monostoriensi in cista 1-a dioecesorum, fasc. 5. Nr. 46, et ibidem cista 2. fasc. 2. Nr. 46. fassionales Wolfgangi Farkas de Harina de anno 1539. tenore quorum Stephano Maylad possessionem Ida perennaliter donaverat. Ex contextu harum fassionalium ibi, ubi fatus Wolfgangus Farkas one-ra cognatorum suorum ratione hujus Donationis in se assumpsisse dicitur, sequens genealogica condescensio praeemoratae Catharinae Bykli consortis Francisci Lázár memoratur:

1474 Nicolaus Far- kas de Ha- rina	1493 Thomas Far- kas	Margar. Far- kas Joan- nis Bykli	Catharina Bykli Francisci Lázár de Szárhegy Elisabetha Bykli Ladislai Mi- kola Vice Vajvodae Transil- vani uxor
			Margar. Bykli Cathar. Suki Joannis Suki Francisci Lá- zár de Szent- Anna, vide sub No. 26.

Huic „Francisco Lázár de Szárhegy“ contulerat Joannes Zápolya Rex ante 1529 castrum Vécs cum ejus appertinentiis, quod quidem castrum idem Rex a Stephano Verböczio pro aliis bonis concambiaverat. Interim eodem Francisco Lázár circa 1529 deserendo partes Joannis Regis, et semet associando asseclis Ferdinandi I. Regis, Joannes Rex, hanc Francisci Lázár infidelitatem ulturus, eundem 1529 castro Vécs privavit, illudque 22-a julii 1529 Paulo et Blasio Arthándi contulit.

Franciscum Lázár subseque a partibus Ferdinandeis iterum resiliisse, et Zápolyio anno 1536 iterum adhaesisse, exinde apparet, quod fatus Zápolya Rex anno 1536 die 27-a martii statutorium mandatum exaraverit ad Conven-tum K. Monostoriensem eatenus, ut „Franciscus Lázár de Gyergyó“ ejusque posteri statuatur in dominium por-tionis possessionari Wolfgangi Farkas de Harina in Akna

Comitatus Kolos habitae „quae ex eo, quod idem Wolfgangus immemor fidei, fidelitatisque suae, qua nobis veluti vero et legitimo coronato Regi Hungariae tenebatur, et adstrictus erat, Ferdinandinae factioni contra publicum totius Regni nostri constitutionem adhaesisset, et partes quoque ejus fecisset, prout foveret etiam de praesenti, per hocque notam perpetuae infidelitatis, et crimen lesae Majestatis nostrae palam incurrisse dignoscitur, ad sacram dicti Regni nostri Hungariae coronam, consequenterque collationem nostram Regiam juxta antiquam, et approbatam ejusdem Regni nostri consuetudinem rite et legitime devoluta esse perhibetur.“ Mandatum hoc exstat in Archivo K. Monostoriensi.

Hoc mandatum expeditum fuit 27. martii 1536. tunc ergo Franciscum Lázár favorem Joannis Zápolya iterum consecutum fuisse certum est, — ast post aliquot septimanas Franciscum Lázár favorem hunc iterum amisisse, ex eo constat, quod 1536 die 24-a aprilis Stephanus Maylad Vajvoda Transilvaniae, tunc Joanni Zápolya addictus, mandaverit Conventui K. Monostoriensi, ut in dominium ejusdem portionis in Akna habitae, „quae alias Wolfgangi Farkas de Harina praefuisset, sed Majestas Regia Dominus noster clementissimus per notam infidelitatis ejusdem praefato condam Andreae Joga contulisset, et is istam quartam partem Dominae Magdalenae consorti suae testamentaliter legasset“ — antelata Magdalena, tunc jam consors Lazari Jankaffi de Ós statuatur. Mandatum hoc exstat in Archivo K. Monostoriensi.

Sed superest in eodem Archivo et aliud mandatum statutorium de anno itidem 1536. circa 9. octob. ad dictum Conventum directum, tenore cujus dictus Stephanus Maylad Vajvoda praecipit, ut Georgius Palothai de Budak statuatur in dominium portionis possessionariae saepe memorati Wolfgangi Farkas de Harina in Akna habitae „ipsum Georgium jure Donationis Wayvodalis concernentis.“ Et haec omnia indicio sunt, quod Franciscus Lázár iterum Joannis Zápolya favorem anno 1536 amiserit.

56. II. Lázár Mihály, szárhegyi.

Szent-annai I. Lázár János és Apafi Klára fia.

Az 1549-beli atyai végrendeletbe és a szárhegyi és gyalakuti ág közt 1607. folyt per ítéletébe van róla emlékezet.

E leírás 49-ik lapján közlött végrendelet rá vonatkozó szavai következők, a melyeket itt az eredeti végrendeletből betűről betűre hiven lemásolva, annak írásmódja szerint adok :

„thovabba hagyom az gyrgyay hazamath: mynden orokzegwel es hozza tartosandosagwal egetembe lazar Istwannak es lazar Myhalnak.

Nekyek hagyom Kazontys lazarffalwatis es Zenththamastys: mynde- hozza tartosso orokywel egetembe: de wg hog az Ide ky walo orokokboly es Josagboly: myndenboly ky wegyek Rezeket: es az Tob Atyaffyaknak engedyek, thoabba eztes hagyom hog lazar Mihál Resenek oroksegenek főkepe- oltalma legyen lazar Istwan: meerth hog egywth lezen wele Joszaga, lazar istwan wthan az tob Atyaffyakath es hagyom oltalmuly nekye.“

Az 1607-beli ítélet következő soraiból: „nam annotato quondam Michaelē Lázár absque haeredum utriusque sexus solatio ab huc luce decedente, portio sua in memoratum tantum Stephanum Lázár condiscipulis“ kitetszik, hogy magtalanul holt el, és öröksége az 57-ik szám alatti Lázár Istvánra szállott.

57. II. Lázár István, szárhegyi.

Szent-annai I. Lázár János fia Apafi Klárától, és gyergyai I. Lázár András unokája.

Az 1549-beli végrendeletbe atyja ily nyilatkozatával: „coram filiis meis Emerico, Stephano, Joanne, Francisco et Michaelē Lázár“ második helyen említi őt, de ha figyelmesen megolvassuk a végrendeletet, gyanítható, hogy szent-annai I. Lázár Jánosnak a legnagyobb fia volt Lázár István. És e szerint a

legnagyobb és a legkisebb fiának hagyta atyja a gyergyószéki és kászonszéki jószágokat, továbbá Lázárfalvát és Szenttamást minden ehez tartozó örökséggel. De a kisebb fiu Lázár Mihály magtalanul halván el, az említett javaknak egyedüli birtokosa lett ez a Lázár István. Az ő oltalma alá ajánlotta atyja többi fiát is, mondván: „Továbbá hagyom, hogy az én fiam Lázár István onnéton belől (Gyergyóból) mindenkor segítse az én több fiaimat kik ide ki (Szent-Annán Maros-székre) laknak.“

Báró Apór Péter „Lusus mundi“ czimű kézirati munkájába e Lázár István nejtől a Becz Imre leányát tartja; de helyesebben és okokkal támogatva állítja gróf Kemény József, hogy a Bogáthi családból vett nőt magának. A Bogáthi leánytól négy ivadékot nyert, ezek: III. István, Druzsina, Anna és III. András. De kérdés, ha vallyon a 19-ik szám alatt említett szenttamási Lázár Farkas is nem inkább ennek a maradéka? mint Lázár Bernárdnak; hisz látjuk, hogy az 1549-beli végrendelet szerint ez a Lázár István bírja a csik szent-tamási jószágot, de nem látjuk többé a nevezett jószágot maradékai birtokába. Így Lázárfalva is neki jutott, nem ugyan egészen, mert feljebb megmutattuk, hogy a csicsói Lázár ág is birt ottan; de hogy lázárfalvi része valamelyik fiára szállott volna, ki nem derül; és nem marad egyéb hátra, mint azt következtetni, hogy egyezményenél fogva arra a testvérére juttatta azt, a ki pálosi Petki Jánoshoz ment férjhez; és így lett e lázárfalvi rész is a Petkieké.

1562-be testvérével szent-annai II. Lázár Jánossal együtt részese volt az akkori székely lázadásnak, a midőn a székelyek, szabadságaik védelmére, Balassa és Székely Antal erdélyi vajdák biztatására fellázadtak Zápolya János király ellen. És miután Radák László le-

győzte a pálfalvi Nagy Györgytől vezérlett székelységet a „vajai“ réten, Lázár Istvánt többekkel együtt elfogták. ¹⁾

Erről Borsos Sebestyén „Kroniká“-jába következőt ír:

„A király akkoron nagy haddal készült vala a székelyek megrontására úgy mint húsz ezer emberrel. Minden hadával azért király szálla Segesvárra, és ott nagy gyűlést tétete; és oda az erdélyi urakat mind elhivatá hitetlenség alatt, hogy megérthesse: kik legyenek a székely feltámadásnak okai? És a sors esék a székely urak közül Lázár Istvánra, Kornis Mihályra, Farkas Pálra, Lázár Jánosra és Bernád Ferenczre; kiket akkor mind megfogdosának, kik közül némelyiknek a fogságban lön halála.“ ²⁾

Fogságából való kibocsáttatásáért, valamint társai közül is: Kornis Mihály, Geréb Miklós, Székely István és Czirjék Mihályért könyörgött az ország az 1561-ki januar 21-én Segesvártt tartott diaetán (7-ik törv. cz.), hanem akkor még nem adott kegyelmet a fejedelem se néki, se a többieknek. Az 1566-ki thordai diaetán ismét folyamodtak ez iránt a fejedelemhez az ország rendei kérelmökkel, és hihető, hogy csak ekkor nyerte vissza szabadságát a 9-ik törv. czikknél fogva.

Négy évi rabsága után haza telepedett Szárhegyre, és csak az 1577-i pestiskor lakott Kászonba, saját jószágán; azonba nem gondolom, hogy Kászonba léte alatt mint királybíró szerepelt volna, noha e tisztséghez a család 1462 körül a csik szent-tamási Lázár Bálint és Kászonszéke között kötött egyezménynél fogva, örökös jogát tartotta; mert a székely forradalomnak tevékeny tagja lévén, ovakodhatott e jogát igénybe venni.

1579-be is Szárhegyen találjuk nyomát; ez évbe egy szolgájának örökséget adományoz, a mely adomány-

¹⁾ Wolfg. Bethlen Historia T. II. 23. l.

²⁾ Gróf Mikó Imre „Erdélyi történelmi adatok“ I. k. 19—20 l.

levél kelte így van: „Keoltt ez levél Záárhegyen szent Margit aszoni nap után való szombaton, az az Juliusnak 18. napján, Anno 1579. Lázár István m. p.“

Ezután nem sokára megholt s már mint néhány százhegyi Lázár István van említve 1583-ba költ egy donationalisba, a melyet Báthori Zsigmond fejedelem csik szent-mártoni Becz Imre részére adott. Ez oklevélbe érintve van, hogy annak előtte Lázár István a fejedelmi javakból Kászonszékbe 13 jobbágytelket foglalt el Impérfalván, Felsőfalván, és Jakabfalván, és hasonlólag Felsőfalván három primipilari örökséget.

1562. *Siculi amissam jam antea libertatem graviter sentientes anno 1562 sub initium aprilis (juxta Sigleri Chronologiam apud Bel. Appart. Dec. I. p. 85) contra Joannem II. Regem arma arripuerunt duce Georgio Nagy de Pálfulva: „ein starker, dicker, feister Zekell, wohero er auch den Nahmen Nagy György bekommen.“ sunt verba Mathiae (Siebenb. Würg. Engel p. 90.) adhaerentibus his etiam Stephano Lázár de Szárhegy. Ast Siculi die 22-a junii 1562 (teste eodem Miles p. 89) ad Maros-Vásárhelyinum duce Ladislao Rudák „fusi atque fugati sunt, quorum maxima parte capta, et ad Tordam deducta, paucis quibusdam capitibus factionis supplicio affectis, Stephanus Lázár et Michael Kornis viri primarii in captivitate aliquandiu detenti sunt.“ Ita scriptor coecus Franciscus Forgács in „Rer. Hung. Comment. p. 298. — ast Captivitatem hanc Stephani Lázár ultra semialterum annum durasse constat ex articulo 8. Comitiorum 1564 Segesvarini die 21-a januarii celebratorum, cujus tenor is est: „In negotio supplicationis Dnorum Regnicolarum, pro dimissione e captivitate Egregiorum et Agilium Stephani Lázár de Szárhegy, Michaelis Kornis de Szent-Pál, Nicolai Geréb de Szent-Mihály, Michaelis Csirjék, et Stephani Székely placuit sacrae Matti Regiae liberationem illorum in aliud tempus differre, de qua Mattas sua, habita ratione supplicationis Dnorum Regnicolarum, atque etiam Clementiae suae Regiae decernere dignabitur.“*

1578. fuit Stephanus Lázár possessionatus in Oláh-falu et Szász-Fülpös Cottu Kolos. — Supersunt enim in Archivo Camerae Budensis Statutorio Relatoriae de anno 1578. tenore quarum Juditha Kerecsenyi vidua Christophori Hagymási statuta fuerat in possessionibus Ludvég, Szász-Bánya, ac portionibus in Szász- et Magyar-Régen. In his Statutoriis occurrunt etiam nomina praesentium tunc commetaneorum, et inter eos nomina quoque jobbagionum Stephani Lázár (absque apposito tamen ejus Praedicatione) in Oláhujfalu et Szász-Fülpös commorantium.

Huic tribuitur uxor filia Emerici Becz, uxorem ejus tamen fuisse (probabilius posteriorem et ultimam,) aliquam ex familia Bogáthi ortam, et ex ea progenitum fuisse filium Andreám Lázár, patrem Stephani Lázár junioris, edocebo inferius sub No. 63. ubi de isto Stephano Lázár juniore ad annum 1604 et 1606 agam.

Stephanum hunc Lázár de Szárhegy ante 1583 fuisse denatum, habuisseque filium Andreám Lázár tunc superstitem, ac porro eundem Stephanum Lázár, 2 sessiones jobbagionales in Impérfalva, 3 in Felsőfalva, 8 in Jakabfalva, nec non curiam et haereditates primipilares in Felsőfalva via facti occupasse, certum est ex donationalibus per Sigismundum Báthori 1583 die 29-a decembris Emerico Becz collatis. Haec me inducunt, ut rix credere possim, hujus Stephani Lázár uxorem fuisse filiam Emerici Becz,

Mint a kolosmegyei oláh-Ujfalu nevű helységbe birtokost mutatja a tekei és szász-erkedi határ közt fekvő bizonyos erdő és szántóföldek felett, környáti Békes Gáspár és Maylad Margit Iffiu Jánosné felperesek és erkedi Bozzási Ferencz és Péter alperesek között, 1569-be folyt perhez csatolt relatoria egyidejű hiteles másolata, a mely létezik levéltárunkba.

58. III. **Lázár István, szárhegyi.**

Szárhegyi II. Lázár István fiának tartják Bogáthi leánytól.

Csak annyit tudunk róla, hogy a híres mezőkeresztesi hadba Miksa főherczeg vezérlete alatt harczolt a török ellen, és török golyótól átlöve a Csincse folyam mocsárjába lelte halálát. Elesett 1596-ba october 24-én. ¹⁾

Nejéül a vérágozati táblákon Kornis Katát írják.

59. **Lázár Druzsina.**

Szárhegyi II. Lázár István leánya Bogáthi családbeli nőtől.

Iktári Bethlen Farkashoz ment férjhez s tőle származott 1580-ba Bethlen Gábor, Erdély fejedelme.

Minekutána férje 1590-be megholt, Lázár Druzsina tíz éves fiával Szárhegyre költözött testvére szárhegyi III. Lázár Andráshoz, és ennek felügyelete alatt az ottani kastélyba nevededett fia, a mit a Hormayr és Mednyanskytól kiadott „Taschenbuch für die vaterländische Geschichte IV. évi folyam 461-ik lapján így adnak elé: „Seine (Gabriel Bethlen's) Mutter Drusianna, aus dem edlen, jezt gräflich Lázár'schen Szekler-Geschlechte, brachte diesen Sohn im Jahre 1580 zur Welt.— Nachdem frühzeitigen Tode seines Vaters kam der zehnjährige Knabe zu einem ungebildeten Oheim, Andreas Lázár, und wurde durch diesen auf der alten Burg der Lázár's zu Szárhegy erzogen. Dieses Schloss liegt im romantischen Gyergyóer-Thale, unweit der berühmten Borszéker Heilquellen.“

Második fia pedig iktári Bethlen István.

60. **Lázár Anna.**

Szárhegyi II. Lázár Istvánnak második leánya a Bogáthi családbeli nőtől.

¹⁾ Istvánfi „Historia L. XXX. 432. l.

Ez Kemény Boldizsárhoz ment nőül, a ki a Budaiak „Magyarország polgári historiájára való Lexiconja“ szerint, egyik kísérője volt somlyai Báthori Istvánnak a lengyel királyságra 1576. és atyja Kemény János fejedelemnek.

De a fejedelem nem Lázár Annától született, hanem a Kemény Boldizsár második nejétől. A Lázár Anna gyermekei Kemény Boldizsártól: a fiatalan elhunyt Péter, és Kemény Anna, a történetíró Bethlen Farkas neje.

Gróf Kemény József a maga jegyzeteibe még ezekhez idézi a fejedelem Kemény János saját élete leírásabeli következő sorait:

„Gyermekei voltak az atyámnak első feleségétől Lázár Annától, ki az székelységen nevezetes familiából való volt: Kemény Péter és Anna.“ Továbbá írja: „*Nicolaus vero Bethlen, (a történész Bethlen Farkas unokája Kemény Annától) praefati Joannis Bethlen Cancellarii et Historiographi filius, in sua Authobiographia Msta (apud me p. 91) condescensionem suam ab hac Anna Lázár hoc ordine consignavit: „nagy anyám volt Kemény Anna, abban az időben Erdélyben nagy uri ember Kemény Boldizsár leánya Lázár Annától való, mely Lázár Annával egy testvér volt Bethlen Gábor és István édes anyjok, és erről tartotta Bethlen Gábor oly kedves atyjafiának az én anyámat inkább, mint a Bethlen ágról.“*

61. III. Lázár András.

Szárhegyi II. Lázár Istvánnak Bogáthi leánytól származott ivadéka.

Mint Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája szerepel.

De első szereplését 1576-ba látjuk, a midőn tagja a fényes kíséretnek, a mely a lengyel királynak választott Báthori Istvánt Lengyelországba kíséri. ¹⁾ Vele vol-

¹⁾ Wölfg. Bethlen „Historia“ T. II. 425. l.

tak ekkor a fényes kíséző seregbe sógorai is: iktári Bethlen Farkas, a ki Lázár Druzsínát, és Kemény Boldizsár, a ki Lázár Annát vette nőül.

E Lázár Andrástól vette el Báthori Zsigmond 1583-ba ama kászsónszéki 13 jobbágytelket és 3 primipilári örökséget, a melyeket az atyja szárhegyi II. Lázár István foglalt el az adománylevél szavai szerint: „exquisito quodam colore ex bonis nostris pro se.“ a mely örökségeket Báthori Zsigmond az említett évbe Becz Imrének, akkori csiki főkirálybirónak, adományozott.¹⁾

Szárhegyi III. Lázár Andrást Bőjthi Gáspár durva, vad és miveletlen embernek festi,²⁾ ellenben a vele egy idejű csik szentkirályi Bors János: „ama nagy emlékezetű, királyát és hazáját szerető Lázár András“nak nevezi.³⁾

Ugyan Bőjthi Gáspár állítása szerint ő nevelte a később fejedelemmé lett Bethlen Gábort, a kivel anyja, férje halála után, a szárhegyi kastélyba jött lakni.

Felesége Zsombori Erzsébeth, a Zsombori László, Báthori Zsigmond főgondnokának és egyszersmind az ország egyik igazgatójának a leánya.

Mely időbe nősült, nem tudhatni: legelőbb 1589-beli oklevélbe látjuk Zsombori Erzsébethet mint szárhegyi Lázár Andrásnét.

Lázár András az egyetlen egy a szárhegyi ágba, a ki megváltoztatta vallását és más vallásra tért át. Ő hányatta ki a gyergyói templomokból az oltárokat, a szent képeket elégettette, és a catholikus papok helyébe más vallásu lelkészeket tett az 1592-ik év folytán. A miket következőleg említ Szeredai: „(Notitia veteris et novi Capit. Eccles. Albensis“ 235-dik lapon.) „In Gyergyó quatuor sunt parochiae, in quibus licet omnis po-

¹⁾ Sig. Báthori Lib. R. T. I.

²⁾ Lásd „Casp. Bőjthini Pannonii de rebus M. Gabrielis Bethlen, liber primus.“

³⁾ Gróf Kemény és Kovács I. „Erdélyország történeti tára“, I. k. 160. l.

pulus sit catholicus, Andreas tamen Lázár tria templa parochialia, imaginibus combustis, altaribus destructis, et sacris vestibus in usus profanos conversis, penitus vastavit, et pro catholicis presbiteris haereticos substituit. Nomina templorum haec sunt: Templum S. Michaelis, ubi est Fabianus Presbiter Catholicus. Tria templa in Zárhegy, Ujfalu, et Alfalu existentia devastata sunt.“

Azonba csakugyan ő rakatta vissza az oltárokat, mert kevés idő múlva ismét előbbi vallására tért. De nem hiszem, hogy ő egyike lett volna ama Lázároknak, a kik a jezsuiták behívásába oly erélyesek voltak, mint az „Ortus et progressus Collegii academici Societatis Jesu Claudiopolitani“ czimű és Kolozsvártn 1736-ba megjelent munka következő sorából olvasható:

„Postea accessere Siculi: ex alio quoque ejus tractus loco venerunt quidam primarii Domini, Lázári dicti, cum triginta Nobilium comitatu, qui ter, quaterque convento Provinciali, haud precibus abstinere.“

A Báthoriak hive lévén, e fejedelmek egyikétől t. i. Báthori Zsigmondtól nyerte adományképpen Gyergyó-Szent-Miklóst 3500 császári tallérba, hanem a székely szabadság visszaállításával ez adomány ereje megszűnt, a mi kitetszik a kolos-monostori convent levéltára Requisitoriáinak 1638-ba költ bizonyítványa e szavaiból: „Qualiter retroactis temporibus Generosus quondam Andreas Lázár de dicta Zárhegy, Genitor videlicet ipsius Stephani Lázár protestan. totalem et integram possessionem Zent Miklós vocatam, in Sede Siculicali Gyergyó existentem habitam, ab Illmo Dno Sigismundo Bathoreo, protune legitimo Regni Transilvaniae Principe etc. pie memoriae impetrasset ac ter mille et quingentos talleros Imperiales eidem Dno Principi solvendo, sibi ipsi appropriasset: quae quidem possessio licet tempore libert. . . . Sicularum restauratae, ab praelibato Dno Stephano Lázár ablata fuisset . . . “

Sőt egy későbbi (1647) hiteles esketésből kitűnik, hogy Lázár András azelőtt egész Gyergyóra is ka-

pott adománylevelet, a mely esketésbe a vallók nagyobb része ekként vall: „Tudom, hogy itt Gyergyóban az Lázárok jószága ősjószág, mind örökké a Lázárok birták, nem acquisitum. Azt is tudom, hogy az nemes embereken kívül és veres Darabontokon éppen birta Gyergyót Lázár András egy ideig.“ továbbá: Tudom azt, hogy negyvennégy embereken kívül az megholt Lázár András éppen birta Gyergyót.“ végre: Azt is tudom, hogy Lázár András éppen birta Gyergyót egy ideig az Lófő és Darabontokon kívül.“

Melyik évbe lett Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája? bizonyosan nem tudható, annyit tudunk, hogy Báthori Zsigmond fejedelem tette azzá, mert a midőn helyébe csik szent-tamási Lázár Farkast nevezik ki, az arrólí oklevél szavai ezek: „Officium Judicatus Regii Sedium Siculicalium Chyk, Gyrgio, et Kászon, quod olim Egregius Andreas Lázár de Zaarhegy ex clementi collatione nostra tenuit.“ Egy oklevél 1593-ból állítja legelőbb előnkbe mint a nevezett székek főtisztját, vagy is az akkori elnevezés szerint, mint királybirót, és e tisztséget 1597-ig viselte.

Minekelőtte e tisztségre kinevezték, a míg Szemeré Mihály és Becz Imre együtt voltak Csik, Gyergyó és Kászon királybirái, addig is Lázár András Kászon-székeknek a Lázár családdal kötött régi egyezményinél fogva mint Kászon-szék királybirája szerepelt, és ő maga tett oda magának alkirálybirót, a ki által a széket igazgatta; ezt bizonyítják levéltárunkba levő hiteles esketések.

Minthogy ez esketésekből Szemeré Mihály csiki főkirálybirói társának előbb Becz Imrét látjuk, azután pedig említett Szemerét Lázár Andrással együtt látjuk a nevezett székely székek kormányán; gyaníthatjuk, hogy Lázár András Becz Imre helyébe volt megválasztva.

A grófi diplomába semmi említés sincs e Lázár András főkirálybirói tisztéről, hanem ott mint or-

szágos tábornok van idézve: „Andreas Lázár chari Regni nostri Transylvaniae Generalis omnium Regnicolarum suffragio, et applausu declaratus fuit.“ És ennek a nyomán írja Abaffi Ferencz a Kazi magyarországi historiájához csatolt ajánlatába: „Andreae adhaec Lázár bellica gloria, prudentia, genusque omne praeexcellentissimae virtutis tam sublimé radiavit: ut communi Transilvanorum calculo, incredibilique omnium plausu, ac laetitia Supremus Armorum per Daciam Praefectus seu Generalis diceretur.“ A történelmi könyvekbe tábornoksága nyomát nem találjuk, se levéltárunkba azt az adatot, a mely után a grófi diplomába a fenebbi sorok voltak iktatva; a levéltárba csak oly levelek léteznek, a melyek több harcza részvétét tanusítják; sőt esatába is esett el 1597-be.

Elestét tudtunkra adja Bors János, Krónikájába ¹⁾ e szavaival: „1597-be ama nagy emlékezetű, királyát és hazáját szerető gyergyai Lázár András a hadban elesett és megholt szent Gergely pápa nap után való pénteken.“

Gyermekei is maradtak: Lázár Anna és IV. Lázár István.

A gróf Kemény Józseftől róla irtakból, az ismétlések kikerülése végett, csak a következőt tartottam szükségesnek lemásolni:

Iste Andreas Lázár de Szárhegy designatur in hominem Regium in mandato Statutorio Sigismundi Báthori de 1587. 2. oct. quo jubetur Contentui de R. Monostor, ut Joannes Bornemisza Aulæ S. Capitaneus in portionibus in Gyéres et Tóhat Collu Thordensi habitis deficientis Georgii Berenthei statuatur.

Hujus Andreae Lázár de Szárhegy consortem fuisse 1589 Elisabetham Sombori, filiam Ladislai Sombori, et Susannae Valkai, ac saltem Andream Lázár medio hujus connubii etiam certam partem possessionis Babocz in Comitatu Doboka obtinuisse, certum est ex Novo-Donatio-

¹⁾ Gr. Kemény és Kovács L. „Erdélyország történetei tára“ I. k.

malibus Sigismundi Báthori 1589 die 29-a aprilis pro Alexandro, Wolfgango, Gabriele et Anna Sombori, Stephani Sükösd de Theremi consorte, ac Elisabetha Sombori, Andreae Lázár de Szárhegy uxore, puella Barbara Sombori, prolibus utpote Ladislai Sombori, et Susannae Valkai, item pro Sigismundo Borsovai, ac pro Balthasaro, Sigismundo, Stephano, Nicolao, Thoma et altero Stephano Valkai, omnibus videlicet Thomae condam Valkai descenditibus, super possessione ipsorum Babocz vocata, inque Comitatu Doboka existente exaratae. Novae Donationales hae supersunt in Libro Regio Sigismundi Báthori. Ex ipsis autem his Novo-Donationalibus sequens evenit genealogia condescensionis:

Nicolaus Szaniszlófi Báltthóri de Báthor	Susanna Valkai Ladislai Sombori consiliarii	Alexander de Sombor Wolfgangus " " Gabriel " " Anna " " Stephani Sükösd de Theremi
Barbara Bathori Andreae Czure de Almosd		Elisabetha Sombori Andreae Lázár de Szárhegy
Petronella Czire		Barbara Sombori
Nicolaus Valkai Petronella Czire quae una cum matre sua jacet in templo N. Esküllöien-si, uti apparet ex ejus epitaphio in templo ejati existente	Elisabetha Valkai 1-o Laurentii Tomori 2-o Joannis Cseffei de Noszaly	
Thomas de Valko	Barbara Valkai Stephani Borsovai	Sigismundus Borsovai
	Andreas Valkai	Balthasar Valkai Sigismundus " Stephanus "
Stephanus Valkai	Stephan. Valkai	Nicolaus Valkai Thomas Valkai Stephanus Valkai

Eundem Andream Lázár jure uxoris suae, in aliis quoque nullis possessionibus jus, et proprietatem obtinuisse, evenit ex aliis ejusdem Sigismundi Báthori Novo-Donationalibus 1590 die 29-a aprilis pro Alexandro, Wolfgango,

Gabriele, et Anna Sombori, Stephani Sukösd de Teremi uxore ac Elisabetha Sombori Andreae Lázár consorte, ut et puella Barbara Sombori, prolibus utpote Ladislai Sombori et Susannae Valkai, — item pro Elisabetha Valkai, tunc consorte Joannis Cseffei, ac pro Sigismundo Borsovai. singulis universim Nicolai Valkai descenditibus super portionibus ipsorum in possessionibus Szamos-Ujlak, Köd, Kelecze, utraque Szopor in Comitatu Szolnok Mediocri, item in Ujfalu, Kovácsi, Fodorháza, et Solyomkő in Comitatu Doboka, porro in Fejérd, Berend, Középlak, Zutor, Nyercze, et Tamásfalva in Comitatu Kolos habitis elargitae. Norae Donationales haec inscriptae sunt Libro Regio Sigismundi Báthori.

Demortuo anno 1590 Wolfgango Bethlen de Itár Gabriellis Bethlen subseque Principis Patre; idem Gabriel Bethlen, cujus mater Drusianna Lázár soror germana erat praefati Andreae Lázár, in aula saepefati Andreae educabatur, teste coaero Gasparo Böjthi (apud Engel „Monum. Ungr.“) p. 244.) cujus verba haec sunt: Wolfgangus Bethlen 60 aetatis excedens annum . . . e viventium numero abiit anno 1590. Reliquit autem haeredes . . . Gabrielem et Stephanum filios, qui ab Andrea Lazaro Dynasta siculo avunculo, viro austero et feroci, in exquisita siculorum disciplina enutriti, et liberalibus etiam disciplinis mediocriter inbuti, diversa vita genera excusso permolesto juventuti tutorii patrocini freno, elegerunt.“

1591 5-a may in bonis Elisabethae Sombori uxoris Andreae Lázár de Gyergyó, ejusque fratrum et sororum Decima fiscalis relaxatur, et eodem anno 1591 18-a novemb. Elisabetha Sombori statui jubetur in Ugrocz.

1593 fuit Andreas Lázár de Szárhegy una cum Michaelé Szemere de Cs. Sz. Király Judex Regius Sedium Csik, Gyergyó et Kászón, uti id ex certis literis dicti anni eruit Benkő in sua „Transilvania Speciali“, ubi de pago Göröcsfalva Sedis Csik agit, quin tamen literas

ipsus per extensum produxisset. Literas tamen praeclatas esse Procuratoriam constitutionem in Csik Gömröcsfalva feria 5. prox. post Epiphaniam 1593 expeditam constat ex Kállay p. 263. Ipsissimarum harum literarum sic meminit earum proprietarius Thomas Kovács notarius Sedis Csik, in epistola sua, quam anno 1755 Josepho Benkő scripserat:

„Magam házom leveleit hányogatván, egy procuratoria constitutiót találok, mely így kezdődik: „Nos Andreas Lázár de Szárhegy et Michael Szemere de Szent-Király Judices Regii trium Sedium Csik, Gyergyó et Kászon. Memoriae commendamus etc. Datum in Csik Gömröcsfalva (Göröcsfalva) feria V. p. p. Epiphaniam 1593“ a közepén egy pecsét, és ilyen subscriptio: Joannes Literatus notarius juratus Sedis Siculicalis Csik.“

Andream hunc Lázár ex filia Bogáthiana fuisse natum, edocebo sub No. 63. ubi de Stephano Lázár juniore ad annum 1604 et 1606 agam, et cum exinde et illud eveniat, quod filius ejus anno 1604 parentibus jam orbus fuerit, hinc conicere licet, Andream hunc una cum consorte sua ante 1604 mortuum jam fuisse.

62. Lázár Anna.

Szárhegyi III. Lázár András és Zsombori Erzsébeth leánya.

Férje nagy-dobai Spáczay Gáspár volt, a ki Magyarországról, a XVI. század vége felé, Erdélybe jött ágból származott.

Anyjáról Lázár Anna következő helységekbe örökölt birtokot: Bölyén, Mindszenten, Tóháton, Kókon, Egerbegyen és Gyéresen, a melyeket később 1636-ba egyik fia Spáczay Mihály, Thorockai Zsigmondnak zálogosított el.

Említett fián kívül volt még egy fia, a kiről említést tesznek Spáczay Gáspártól 1622-be martius 24-én írt végrendelet sorai, a melyben egyszersmind e fiu gyámjának szárhegyi Lázár István, a Lázár Anna testvére lön megbizva:

„Mindeneknek előtte az én szerelmes atyámfia Lázár Annát, ki az én életemnek kedves, igaz, és segítő társa volt, az én édes árváimmal és az én kicsin jóvaimmal kit az Ur Isten minékünk kegyelmességéből adott volt, az én kegyes és Felséges Fejedelmem Bethlen Gábor Urunk és az N. Erdély Gubernator Urunk Bethlen István után kgdet, mint kedves sógor uramat kérem és hagyom Tutornak hogy ő kgme Lázár István Uram legyen minden gondviseléssel, minden alkalmatossággal megemlékezhén az igaz tökéletes atyafi szeretetről, kiért az Isten ő kgmét megáldja. Az mi kevés jószágom marad, hagyom közönségesen az én szerelmes atyámfia Lázár Annának az ő árváival. Az J a n k o nevű fiamat hagyom az én kedves sógorom Lázár István uram gondját viselje, tanítsa és nevelje.“

A hagyományozott jószágok közt lehetett a közp-szolnokmegyei Leményi birtokrész is, a melyet 1614-be Bethlen Gábor fejedelem adományozott Spáczay Gáspárnak.

63. IV. Lázár István.

Szárhegyi III. Lázár András és Zsombori Erzsébeth fia.

Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája, és fejedelem Bethlen Gábor első rendű „Aulae familiaris“-a.

A szárhegyi ág ivadéka nevébe idézte perbe, mint gyám Petki János 1607-be gyalakuti V. Lázár Jánost, hogy részt adjon a felperes és alperes két Lázár ivadék nagy-atyjaiknak Szent-Annán magtalanul elholt testvére: szent-annai III. Lázár Ferencz jószágaiból; de miután, mint feljebb is érintettük, bebizonyult, hogy a peresek nagy-atyjainak Gyergyóba lakó és szárhegyi II. Lázár Mihály nevű testvére elhalálozásával se adtak osztályrészt a szent-annai (később gyalakuti) ágnak, a pert az arbiterek elenyésztették, a melyről ítélet a következő:

„Nos Stephanus, Dei Gratia Hungariae Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus per Praesentes. Quod Egregius Magister Joannes Angyalos Protonotarius noster, nostram veniens

in praesentiam, fide sua mediante retulit Nobis in hunc modum: Quomodo ipse ad Requisitionem Egregiorum Agilium Stephani, Filii Egregii quondam Andreae, filii quondam Stephani, filii olim Joannis Lázár senioris de Szárhegy; — ac Joannis, filii Egregii quondam alterius Joannis, filii olim Emerici, filii dicti dudum Joannis Lázár senioris, Feria tertia in Feste videlicet Beati Pauli primi Eremitae ad Possessionem Gyalakuta, in Sede Siculicali Marus existente habitam accessisset, ubi praefati Stephanus Lázár ut Actor ab una, ac Joannes Lázár velut Inctus ab alia partibus, coram Ipso personaliter constituti, causam illam, quae inter ipsas partes, ratione et praetextu Divisionis bonorum et Jurium Possessionariorum Haereditatumque Siculicalium Egregii Agilis quondam Francisci, filii memorati olim Joannis Lázár senioris, in semine utriusque sexus deficientis, ubivis in Sede Siculicali Maros existentium, Domusque seu Curiae Nobilitaris in Possessione Szent-Anna habitae, vertitur, Ejusdem Magistri Nostri Protonotarii ac Egregiorum et Nobilium Francisci Darlaczi de Czikmántor et Thomae Borsos de Székely-Vásárhely, Juratorum Assessorum Sedis nostrae Judiciariae, Francisci Balassi de Veczke Judicis Regii Sedis Siculicalis Udvarhely, Joannis Dersi Capitanei Sedis Siculicalis Marus; item Joannis Horváth de Széplak, Georgii Ozdi de Gálfalva, Andreae Szeredai de Szent-Rontás, Joannis Gyerő de Ákosfalva, et Georgii Literati de Székely-Vásárhely Judicio submisissent arbitrato. Eoque Judicio ad plenum se contentos fore, ac praescriptorum bonorum divisionem juxta Judiciariam Deliberationem praefatorum Arbitrorum fiendam, pro reali ac perpetua Divisione se se observaturos promisissent et asstrinxissent. Dumque Idem Magister Noster Protonotarius et caeteri Arbitri praenotati, die et loco in praescriptis, pro faciendo partes inter praefatas Judicio pro Tribunali consedissent, Generosus Joannes Petki de Ders Consiliarius noster et Capitaneus Sedis Siculicalis Udvarhely, Curator videlicet universorum Bonorum Juriumque et Portionum Possessionariorum, ac personae dicti Stephani Lázár Actoris, praemissa solenni protestatione propo-

suū eo modo: Quod praetactae Portiones Possessionariae, annotati quondam Francisci Lázár, Domusque et Curiae Nobilitaris, Possessione et Sede in praescriptis existentes, ad praesens prae manibus dicti Incti habitae, Ipsum Actorem cum praenotato Incto aequali jure avitico concernerent, et quod bona praedicta saepefati olim Joannis Lázár senioris, Genitoris scilicet dicti Francisci Lázár praefuissent, ideoque eadem bona partes inter praefatas aequaliter dividi deberent. Hoc audito Egregius Joannes Gáspár de Szövérd, Judex Regius Sedis Siculicalis Marus, Curator scilicet Personae et Universorum Bonorum jam fati Joannis Lázár Incti, praemissa similiter solenni protestatione respondisset ex adverso: Quod praenotata bona litigiosa saepefati quondam Joannis Lázár senioris praefuisse non negaret, verum Idem quondam Joannes Lázár senior alia quoque Bona, litigiosis longe praestantiora et utiliora in Sede Siculicali Gyergyó, item in Possessionibus Kászón, Lázárfalva et Szent-Tamás habuisset, quae inter filios suos in duas partes divisisset, et Bona in dicta Sede Siculicali Gyergyó, ac Possessionibus Kászón, Lázárfalva et Szent-Tamás habita, annotato quondam Stephano Lázár Avo moderni Stephani Lázár Actoris et Michaeli Lázár, Bona autem litigiosa praefatis quondam Emerico Lázár Avo Incti, ac Francisco et Joanni Lázár, Filiis suis per Testamentariam dispositionem, praefati quondam Emericus, Franciscus, Joannes, Stephanus et Michael Lázár pro reali semper divisione observassent, nam annotato quondam Michaeli Lázár, absque Haeredum utriusque sexus solatio ab hac luce decedente, Portio sua in memoratum tantum Stephanum Lázár condescendisset, ratione cujus memorati Emericus, Franciscus et Joannes Lázár, dictum Stephanum Lázár non molestassent, sed eandem Portionem juxta Testamentariam Dispositionem paternam pacifice possidendam permisissent, et converso, praelibato etiam quondam Joanne, filio saepefati olim Joannis Lázár senioris, absque haeredum utriusque sexus solatio e vivis sublato, Portio ejusdem in dictos Emericum et Franciscum Lázár devoluta esset, nullamque Portionem Avus et Ge-

nitor Actoris exinde sibi dari optassent, ideoque praefatus etiam Inctus praescripta Bona litigiosa cum Actore divisioni submittere non teneretur. Si vero dictus Actor dispositioni saepe dicti olim Joannis Lázár senioris non acquiesceret, sed praetacta Bona litigiosa dividere vellet, super quo tamen Inctus a Jure expectaret, Ipse quoque Inctus in Bonis prae manibus Actoris in dictis Sede Siculicali Gyergyó ac Possessionibus Kászón, Lázárfalva et Szent-Tamás habitis, aequalem Divisionem habere, Portionemque suam exinde sibi cedere debentem excindi et sequestrari facere vellet. Quo percepto memoratus Joannes Petki Tabulam Testamentariae dispositionis memorati olim Joannis Lázár senioris, per Inctum produci et exhiberi postulasset. Quam jam fatus Joannes Gáspár in simplici papyro conscriptam, ac duobus sigillis obsignatam, cum ea protestatione, quod ipse maledictionem Abavi sui in se assumere nolle, sed potius testamentariam dispositionem ejusdem, quantum in suo sitam esse arbitrio in omnibus suis punctis et clausulis observare vellet, exhibuisset hujusmodi sub tenore: „In nomine Domini Amen. Anno a Cxto nato 1549 Feria sext. etc. etc. (lásd e munka 49 ik lapját) Quibus sic habitis, continentisque praeinsertarum Literarum Testamentariae dispositionis diligenter perlectis, discussis, digesteque ruminatis, postulassent praefatae Partes, per eosdem Arbitros Juris acquitatem Justitiaeque complementum sibi elargiri. Unde Idem Magister noster Protonotarius, et caeteri Arbitri: Ex quo annotatum quondam Joannem Lázár seniore, alia quoque Bona et Jura Possessionaria, in dictis Sede Siculicali Gyergyó, ac Possessionibus Kászón, Lázárfalva et Szent-Tamás praeter litigiosa habuisse, eaque inter praenotatos Filios suos in duas partes divisisse, ex continentis Testamenti sui constaret, quam quidem dispositionem paternam praenotati filii sui, atque etiam nepotes, quoad vixissent, pro reali semper Divisione observassent, praeterea quoniam saepe dictus quondam Johannes Lázár senior duas habuisset Curias Nobilitares, quarum unam, in jam fata Sede Siculicali Gyergyó, cum dictus Actor cum caeteris Bonis Juribus

que suis Possessionariis aviticis ibidem habitis integre possideat, et ob id Juri minus congruum visum esset, ut Curiae quoque Nobilitares, ac aliorum Bonorum litigiosorum, in dicta Szent-Anna habitorum dimidiam partem acciperet, Inctus vero quartam solummodo partem Bonorum et Jurium Possessionariorum aviticorum consideret, ideoque Bona praenotata, in dicta Possessione Szent-Anna habita, ac alia ad eandem pertinentia, in Sede Siculicali Marus existentia soli Incto, Haeredibusque et Posteritatibus suis universis, Bona vero et Jura Possessionaria in dictis Sede Siculicali Gyergyó ac Possessionibus Kászón, Lázárfalva et Szent-Tamás adjacentia Ipsi Actori, Haeredibusque et Posteritatibus suis universis, juxta Testamentariam dispositionem saepe dicti quondam Joannis Lázár senioris, perpetuo utenda et possidenda cedere, neque in iisdem Bonis Partes inter praefatas novam divisionem fieri debere, Judicando decrevissent et commisissent. In cujus rei fidem et Testimonium firmitatemque perpetuam Nos praesentes Literas Nostras, ad relationem dicti Magistrí nostri Prototonarii Jurium praefatarum Pártium uberiores futuram ad cautelam, sub sigilló nostro judiciali dandas duximus et concedendas. Datum in Possessione Kis-Egrestő, die Dominico proximo post Festum beati Pauli primi Eremitae. Anno Domini Millesimo sexcentesimo septimo.“

Felserdülván Lázár István, Báthori Gábor fejedelemnek majd minden harczaiba részt vett, ott volt Szeben ostrománál is, azután Báthorit Oláhországba kísérté és Ráduly vajda ellen harczolt.

Báthori adománynyal is jutalmazta őt: az elvesztett Gyergyó Szent-Miklós helyébe, ama 3500 tallér kártérítéseül, a melyeket Lázár István atyja szászhegyi III. Lázár András adott Báthori Zsigmondnak, a gyergyai vámot adományozván neki.

Nőstülése bizonyos idejét nem lehet meghatározni; Székely Ilonát, a csik-somlyai Székely Miklós, Báthori Gábor főlovászmestere, egyszersmind esiki főkapitány

tány leányát vette nőül, és anyosa lengyel főcsaládbeli volt, a ki az oklevelekbe hol mint Rhaba, hol mint Rhabianka Dorothea fordul elő.

Mikor csicsói Kelemen Mihály volt Csik, Gyergyó és Kászón főkirálybirája 1614 előtt, e Lázár István tiltakozott Kelemen Mihálynak Kászonszékbe való 'királybiráskodása' vagy is ottan főtiszti hatalommal való élése ellen, és e jogot ősi egyezménynél fogva magának igényelte. Későbbi hiteles esketésekből ki is derül, hogy Lázár István maga nevezett és tartott magának Kászonszékbe egy alkirálybirót, a ki a szék jövedelmének felét Szárhegyre szolgáltatatta bé. Sőt azok szerint Lázár István a Kelemen Mihály csiki főkirálybiráskodása ellen is kikölt, állítván, hogy törvényesen őt illetné, s úgy látszik, Kelemen Mihály még élt akkor, a midőn Bethlen Gábor fejedelem csiki főkirálybirónak tette Lázár Istvánt. Az 1647-beli eredeti esketés több vallója közül egyiknek ez a vallomása: „Joannes Lratus de Száárhegy, Juratus Notarius Sedis Girgio annorum 60. jurat. examin. fatetur hoc modo: Én az néhai Istenben elnyugott Lázár Andrásnak szolgálja, étekfogója és iródeákja voltam, tudom azt, hogy Csikszéknek főkirálybirája ketten voltak ¹⁾ Szemere Mihállyal, Lázár András uramnak Kászonban Ambrus Thamás volt vicéje, itt ismét Felesikon Kelemen Bálint. Én úgy tudom az időtől fogva Kászonszék az időtől fogva totaliter mind . . . az Girgiai Lázár uraktól dependealt, ha mi birság esett Kászonszékbe azt ide Szárhegyre szolgáltatták. Egy kevés ideig Kelemen Mihály lön csiki királybiró, hallottam hogy contradicált az néhai, Istenben elnyugott Lázár István uram, (e szám alatti Lázár Istvánt érti) Kelemen Mihállyal hogy Kászonba semmit nem hágy exequalni, mert az ő kegyelmek őstől maradt tiszte, sőt az csiki királybiróságot is nem sokáig engedi, mert az is legitime ő kegyelmét illeti, azután nem sok idő múlva ugyan ő kegye (Lázár István) lön az egész Csikszéknek Főkirálybirája. Lázár István uram ideiben is ha mi

¹⁾ Tudniillik Lázár András Szemere Mihállyal.

bírság Kászonba esett, az ott való régi usus szerint Lázár István és ő kglme Vicéje exequálta. Az esiki Királybirónak semmi igazgatását nem tudom ott, se egyszer se másszor. Én azt sem tudom hogy mi Girgio széki választottuk volna Főkirálybiránknak Damokos Thamás uramat.“

Bethlen Gábor, fejedelmi trónra lépte után nem sokára, hihetőleg 1615-be nevezte ki Lázár Istvánt esiki főkirálybirónak, mert családunk levéltárába levő, 1615-beli eredeti levélbe már főkirálybirói czimmel jön elé, és gróf Kemény József gyűjteményébe levő saját jegyzete szerint, Kelemen Mihály még 1614-be az említett szék főtishti czímével van felruházva. Sőt Bethlen Gábornak 1615-be Kolozsvártt september 9-én költ és Kraszna megyéhez intézett parancslevelébe, a melynél fogva rendeli, hogy a Lázár István anyjáról mint fiára szállott, de Zombori Gábortól elzálogosított és eltékozlott javakat visszavegyék és a Lázár István kezébe adják, ebbe a parancslevélbe is már főkirálybiró-i czimmel van említve.

Mint rokona és gyermekkori játszótársa Bethlen Gábornak kedvelt embere volt Lázár István, s e fejedelem első rendű aulae familiarisnak nevezte ki. Alatta gyakori harezokba vett részt, a mit igazolnak a sorok Bethlen Gábor adománylevelébe, a melynél fogva Szász-Erked és Oláh-Solymos nevű falukat Kolosmegyébe és Serling nevű falut Dobokamegyébe adományozá Lázár Istvánnak, és a hol ezek állanak: „Tum etiam debitum habente respectum fidelitatis, fideliumque servitiorum meritis Generosi Stephani Lázár de Szárhegy, Primarii Judicis Regii Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon, et Aulae Nostrae Familiaris quae Ipse non minus Nobis, quam etiam huic Regno nostro Transylvaniae in omnibus occasionibus, bellicisque expeditionibus, pro locorum et temporum varietate motis et susceptis fideliter, alacriter, constanter et sincere exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est...“

Szász-Erked és Oláh-Solymos felerészét Lázár István nejével együtt 1621-be vette, a másik felét Bethlen Gábor adománya által kapta 1624-be július 27-én, és így Szász-Erked, a melyet 1529 előtt egy kevés ideig szárhegyi Lázár Ferencz birt, ismét a Lázár család birtokába jutott. E jószágok előbb mindkét nembéli maradékra voltak adományozva, de később csakis a férfi örökösekre lettek szabályozva.

1626-ba Lázár István és Székely Ilona Kassán Bethlen Gábor fejedelem lakodalmán voltak, onnan haza jöve, neje ugyan azon évbe néhány hónappal később egy fiuval örvendezteté meg férjét, a kit az anyai karok csak három évig ápoltak, mivel Székely Ilona 1629-be sirba szállt, hátra hagyva e fiun kívül egy idősebb leánykát.

1630-ba martius 9-én kinevezte őt Brandenburgi Katalin fejedelemnő biztosnak, szentpáli Szentpáli János megbetegedése esetére, az udvarhelyi fejedelmi vár némely ügyei ellen támadt követelések kiderítésére, és az udvarhelyszéki és háromszéki különböző hitfelekezetek közt létező viszályoknak a fejedelemnőtől az ország-gyűlésen tett ígérete értelmébe való kiegyenlítésére. Vele együtt ki volt nevezve apanagyfalvi Apafi György, hévizi Sükösd György, Literati Dávid kőhalmi királybíró, és ez utóbbinak megbetegedése esetére Gorgias András brassai bíró. ¹⁾

Ez első neje holtá után Lázár István a szárhegyi kastélynak új alakot adott, ahhoz 1631-be még egy bástyát építtetett és 1632-be az egész kastélyt kijavította. Hihető hogy ez építkezéseket második neje

¹⁾ A martius 9-ről költ kinevezési oklevél és a martius 8-ról költ instructio eredetileg létezik a gróf Kemény József ily című gyűjteményébe: „Erdélynek a mohácsi ütközet utáni egyes történetei, egykoru királyak, fejedelmek, követek és más főemberek eredeti leveleikben, összegyűjtve és szerkesztve gr. Kemény József által, V-ik kötet 1630—1633.”

elfogadására tette, a kit nem sokára e kastélyba hozott s azzal gyermekeinek egy valódi mostoha anyát adott.

Másodszor Kováchocz i Susánnát vette nőül, a Mikola János özvegyét és országcancellár Kováchocz testvérét; a kit annyira szeretett, hogy később 1638-ba annak két falut: szász Erkedet és Serlinget 2000 tallérig kötötte le, s e falukat azután mint özvegy is birta egészen 1663-ig.

1633-ba Lázár István mint gyámnoka mostoha-fiának Mikola Sigmondnak, ennek részére átvette Szász Lonát, a melyet I. Rákoczi György úgy adományozott Mikola Sigmondnak, hogy fiu és leány maradéki kihalásával a nevezett jószág Lázár Istvánra és örököseire szálljon. ¹⁾

1637-ből emlékezet van róla a sogorasszonya Thelegdi Zsófia Kováchocz Istvánné Görgénybe januar. 25-én költ végrendeletébe, a mely alkalommal e nő Lázár Istvánnak egy aranyos botot hagyományozott.

I. Rákoczi Györgynek is hű embere, „Bejárója“ s csatáinak harczosa volt, e fejedelem kegyét birva. De azután úgy látszik, rövid időre, nem tudni mi esin miatt, elveszti e fejedelem kegyét, mert Haller Gábor „Naplójá“ba 1637-be december 1-ső napjára ezt írja: Az Bejárókba Lázárt és Szalánczit tették a kalitkába.“ Továbbá ugyan 1637-be juliusba Ilyés napja tájt a csiki főkapitány Petki István, Csik, Gyergyó és Kászonszék tisztjeivel lefoglalta Lázár Istvánnak Gyergyószékbe levő minden ingó és ingatlan javait, és azután de csak is egy esztendő múlva 1638-ba tiltakozott Lázár István a kolosmonostori káptalan előtt a gyergyai vámnak a többi gyergyai és kászonszéki javakkal való — állítólagosan — hatalmas lefoglalása ellen, a melyről szolló káptalani bizonyítvány a következő:

¹⁾ I. Rákoczi G. Lib. Reg. T. VII.

„[†]Nos Requisiteores literarum et literalium instrumentorum
 in Sacristia sive conservatorio Conventus Monasterii B.
 M. Virginis de Colosmonostra repositarum et locatorum
 ac quorumlibet Iudrium Deliberationum legitimorumque
 mandatorum principalium Executores etc. Damus pro
 memoria per praesentes. Quod Gen. D. Stephanus
 Lázár de Szaárhegy Sedis siculicalis Czík, Gergio et
 Kászon Judex Regius Supremus, coram nobis persona-
 liter constitutus, per modum solennis protestationis si-
 gnificavit eo modo: Qualiter retroactis temporibus Ge-
 nerosus quon. Andreas Lázár de dicta Zaárhegy, Ge-
 nitor videlicet ipsius Stephani Lázár Protestan. to-
 talem et integram possessionem Zent Miklós vocatam,
 in sede siculicali Gergio existen. habitam, ab Illrmo
 Dno Sigismundo Bathoreo, protunc legitimo Regni Tran-
 silvanice Principe etc. pie memoriae impetrasset ac
 termille et quingentos talleres Imperiales eidem Dno
 Principi solvendo, sibi ipsi appropriasset: Quae quidem
 possessio licet tempore libert . . . siculorum restau-
 ratae, ab praelibato Dno Stephano Lázár ablata
 fuisset, nihilominus tamen Sereniss. postmodum Gabriel
 Bathoreus Princeps, pro praescripta termilte quingentor.
 tallerorum Imperialium summa telonium semitae cujusdam,
 qua videlicet ex ipsa sede siculicali Gergio in Molda-
 viam transiretur, eidem Stephano Lázár jure per-
 ennali dan. et conferen. hoc ipsum Telonium ab eo
 toto tempore pacifice possedisset. Quibus sic habitis,
 nescitur quo ductus respectu, superiori mil-
 lesimo sexcentesimo Trigesimo Septimo
 Anno circa festum videlicet B. Eliae Pro-
 phetae, Gene. Stephanus Petki de Cziczó, dictae Sedis
 Siculicalis Czík, Gyrgio et Kászon Capitaneus Supremus
 cum multis aliis complicibus sibi adhaeren-
 tibus, puta Gnroso, Egregiis nobilibus et agilibus Volf-
 gango Petki de dicta Cziczó, Fratri videlicet suo car-
 nali natu minore, item Petro Sándor et Francisco Bar-
 talius de Zent Mihály, Martino Pestí de Rákos, ac Fran-
 cisco Veres Zentléleki de Fitod Vice Judice Regio Se-
 dis Chyk, omnino in eadem sede Chyk commorantibus:
 necnon Andrea Bot sedis itidem Gyrgio Vice Judice

Regio, (qui quidem vice Judices alias Ipsi Stephano Lázár veluti supremo Judici Regio ratione officii adhaerere, sub juramento obligabantur) Item Joanne Lrato Phwleop de Zaárhegy Jurato Sedis Gyrgio notario, altero Joanne Kaczo et Joanne Barrabás, Item Anthonio Ferencz et Paulo Thamás de dicta Zent Miklós Juratis sedis ejusdem assessoribus, absoluta median. potentia, domum et bona ipsius Stephani Lázár ptestan. invaden. tam dictum Telonium, quam etiam alia bona mobilia et immobilia in eadem sede Gyrgio habita, terras nimirum arabiles et faenilia, item domos et fundos colonicales, populosos et desertos, Colonos item nonnullos, accedente gra principali, prae manibus adhuc suis relictos et habitos, ac praeterea duos magnos, unum tritici, alterum vero hordei acervos, mille et octo gelimas in se continen. item ducentos arietes. In summa multa alia bona, passim in sedib. siculicalibus Gyrgio et Kászón, alpibusque et agris existen. quae ad valorem decem millium florenorum cal. extenderentur, occupasset, abstulisset et pro se usurpasset, appropriassetque ipsius protestantis et derogamine nobilitaris ejusdem praerogativ super quo memoratus D. Stephanus Lázár solenniter prot. et suos haeredes posteritatesque universos, super hujusmodi facto pot ipsum Stephanum Petki haeredesque et posteritates ejusdem universos, unacum complicibus suis praenominatis, ipsorumque haeredibus et posteritatibus univers. juris ordine prosecui velle: Imo protestatus est coram nobis, harumstrarum vigore et testimonio lrarum mediant. Datae feria tertia ipso videlicet die festo Beati Eliae Prophetae. Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.“

I. Rákoczi Györgynek követje is volt, a mint Kállyay állítja, de hogy mily nemű követségbe küldte őt Rákoczi, annak hiteles nyomára nem akadtam; unokája gróf Lázár Ferencz 1721-beli levelébe pozsonyi gyűlésen való követségről tesz említést ekként:

„ennek paucis exceptis az egész Gyergyó jobbágya volt, de ex odio Religionis az öreg Rákoczi György ideiben mind zászló alá irattak volt ¹⁾ s magát arra nézve a Pozsonyi gyűlésbe küldvén követségbe.“ Egyébaránt gróf Lázár Ferencz, a ki akkor (1721) nem a legnagyobb szigorral és pontossággal füzte egybe az adatokat családjáról P. Gyalogi János jezsuita számára, e Lázár István fiát is, a ki hasonlólag Lázár István, mint követet említi, állítván hogy „a sveciai királyhoz követséget viselt II. Rákoczi György ideiben, kinek is Fegyverhordozója volt holtig.“

Az említett fejedelem I. Rákoczi György idejébe Lázár István gyakran lakott és tartozkodott s zász-
erkedi jószágán, ennél fogva fordul elé a Haller Gábor naplójába mint „erkedi Lázár István.“

Midőn I. Rákoczi György III. Ferdinand császár ellen folytatott harczot a svédekkel együtt, Lázár István is a hadsereggel Magyarországra ment ki, és ott is holt meg 1644-be majus 9-én a fejedelmi tábornak a palánki ütközet után visszahuzódása alatt. Hihetőleg gutta ütötte meg, vagy a fejedelem saját táborába, vagy az ezt fedező Kemény Jánoséba; mert az említett Haller Gábor naplójába, a melybe ő a visszavonulás alatt állomasozó helységek neveit beiktatta, a Putnokhoz közel eső Kövecses gömörmezei helység után ezt jegyezte fel: „az elmúlt éjjel (majus 9-én) szegény Lázár István uram, estve semmi gondja nem lévén, holt meg.“

¹⁾ Igaz ugyan hogy 1635-be november 8-án, a mikor a fejedelem Csikszerezdnél mustrált, oly jobbágyságot is vettek el Lázár Istvántól, a kiket az 1614-ki medgyesi gyűlés előtt is birt, a biztosok rectificatioja után Bethlen Gábor fejedelem a fogarasi mustrán bocsátván kezébe azokat; ez elvett jobbágyságot azután per útján kereste; azonba van Rákoczi Györgynek 1636-ba martius 2-án költ rendelete, a melybe ő azt parancsolja Csikszéknek, hogy kellő rendbe tartsák Lázár Istvánnak mind azon jobbágyságait, a melyek az elmúlt mustrán nála hagyattak, mind pedig a melyeket ő törvényre halasztott, és legyenek felügyelettel ne hogy engedetlenségre lázítsák őket.

Egyike ő a család legbuzgóbb catholicus tagjai közül. A jezsuiták számkivetésének is ellenszegült; Szárhegyre pedig szerzetes barátokat telepített.

Gyermekei csupán első feleségétől maradtak: Lázár Erzsébeth és V. Lázár István.

Második neje, özvegysége ideje alatt, első férjétől való fiához költözött Szamosfalvára, és ezuttal a Lázár család több oklevelét és clenodiumát vitte magával. Megholt Beszterczén 1663.

A gróf Kemény Józseftől irt glossák Lázár Istvánra nézve következők:

Stephanum Lázár de Szárhegy 1604 die 5. Martii adhuc fuisse puerum, ejusque tutorem, bonorumque Curatorem fuisse antea Nicolaum Bogáthi tunc jam denatum, qui eidem etiam nonnulla testamentaliter legaverat, compertum habeo ex compositionibus coram Prothonotario Joanne Angyalosi de Kis-Egerestő „in arce Görgény die 5. martii 1604.“ inter Melchiorum Bogáthi, et Catharinam Török Nicolai Bogáthi viduam, sed mox Stephano Csáki nupturam, ratione bonorum Bogáthianorum initis, et in archivo Camerae R. Hungarico aulicae Budensi reperibilibus, in quibus sequentia memorantur: „Bogáthi Miklós marháiról testamentumat tett volt, kiből kérdés lehetett volna, hogyha tartozik e asszenyom (Catharina Török) azt megadni, avagy nem. Mindazáltal az mit Lázár Istóknak hagyott (Nicolaus Bogáthi) minthogy a gyermeknek jószágát bírta, és hasznát percipiálta, megadá“ (i. e Catharina Török). Caeletrum in isto harum Compositionum contextu nulla alia occurrít Stephani Lázár mentio.

1606. praememoratus Melchior Bogáthi condito testamento, jura sua haereditaria in Dedrád, Szász-Fülpös, et Tancs habita legavit quidem sorori suae Francisco Vas de Czege nuptae, — jura vero illa, quae in dictis possessionibus, propriis suis pecuniis acquisiverat, legavit Stephano Lázár. Verba hujus testamenti in sub-

siralo sequentis sunt tenoris: „Dedrádon, Záz-Fülpesen, Tanchyon kétféle jószágom vagyok, egyik része őstől maradt, ki hugamat Vas Ferencznét egyaránt illeti, azt osszák két felé, és a fele legyen hugomé, más részét pénzen vettem, azt hagyom a kis öcsémnek Lázár Istóknak;“ — et paulo inferius: „Lázár Istóknak, a megnevezett Dedrádi pénzen vett jószág felett, hagyok két öreg serleget, aprót nyolczat, egy szép mentémet, kit az én szerelmes atyámfia (intelligit fors uxorem suam Margaretham Bánfi) adjon meg. Hozasson minden esztendőben Gyrgioból zabot, de énnekem egy pénzt sem hoztak onnan“ — Testamentum hoc in origine exstat in archivo camerae R. Hungarico aulicae Budensi.

Ex binis his literis suspicari licet:

a) *Stephanum hunc Lázár anno 1604 et 1606 non solum minorem adhuc puerum, sed etiam parentibus suis orbatum iam fuisse.*

b) *Ejus tutorem fuisse ante 1604 Nicolaum Bogáthi, anno vero 1606 Melchiorum Bogáthi, dicti Nicolai fratrem.*

c) *Eundem propinquo aliquo affinitatis, consanguineitatisque nexu dictis fratribus Nicolao, et Melchiori Bogáthi, junctum fuisse.*

d) *Cum ex citato anni 1606 testamento eveniat, familiam Bogáthi avitum habuisse in Szász-Fülpös possessorium, et cum porro ex citatis sub sub Nro. 57. literis anni 1578 eveniat, Stephanum Lázár senioreni avum scilicet Stephani hujus Lázár junioris iam habuisse possessorium in Szász-Fülpös, hinc non absque omni fundamento suspicor, praefati Stephani Lázár senioris uxorem posteriorem fuisse filiam Bogáthianam, a qua dein descendebat modofatus Stephanus Lázár junior.*

Gróf Kemény József ez állítása támogatására szolgálhatnak még:

a) Midőn e Lázár István leánya Lázár Erzsébeth 1667-be osztályra szóllítja fel fitestvérét, az osztály alá esendő jószágok közt említi a tancsi és dedrádi birtokrészt.

b) Dedrádon a Lázár család az időtől fogva egészen a jobbágyok felszabadításáig bírt számos jobbágyot, (a kikért jelenleg urbéri kárpótlás nyerendő,) és nem létezik levéltárába oly adat, a mely a családnak e jóságba máskénti örökösödését bizonyítaná.

c) Bogáthi Drusianna, a fennemlitett Bogáthi Miklós és Menyhárt testvére, a ki legelőbb Barcsai Andrásné, azután czegei Vas Ferenczné (a kit gróf Kemény József feljebb említett) és végre Markó vajdának a neje, 1636-ba e Lázár Istvánnak írva, úgy írja alá magát mint említett Lázár Istvánnak a néneje, és bizodalmas hangja azon levélnek, melynek eredetije gyűjteményembe van, a legközelebbi atyafiságos egybekötetést mutatja, a miért is szükségesnek tartom itt az egész levelet lemásolva közölni:

Generoso Dno Stephano Lázár de Szárhegy Supremo Judici Regio sedium Siculicalium Gyrgio et Czyk etc. Dno et Frtry mihi honest. observandissimo.

„Szolgálatomat ajánlom Kgdnek mint énnékem io akaró Uramk Eöczémnek az Ur In kgdt édes Eöczém Uram kívánsági szerént valo sok iokkal io egességes bodogh hosszú élettel io szerencsésen ágya megh mind azokkal kikkel Kgd Intől ő Felgétől kívánnja.

Édes Eöczém Uram akaram kgdt ez levelem által látogatnom és értekeznemis Kgd felől, kívánván Intől ő Felgétől Kgd felől mindenkoron io egességet híreket hallanom. Colosvárais kgd látogatni édes Eöczém Uram el küldöttem volt, de immár kgd onnét el iött volt, most penigh Besztarczéről iütembe kgdt magamis megh látogattam volna Erkedem, hogy ha i tettem volna kgk ott létét, most azért, illy közel levon kgd hozzám, nem türhetem hogy ne látogassam levelem által kgdt. My magunk felől irhatom édes Eöczém Uram, Innek hála énis immár házamhoz iöttem, egyébképpen türhető állapottalis volnánk édes Eöczém Uram ezak hogj náthával huruttal valoba megh ayándékoztak volt Besztarczén bennünköt. Édes Eöczém

Uram bizony magamnak is volnának Kgddel valo beszélgetésim, ha In valahol modot adna benne. Az Fjamat Barczay Sigmondot az Innepre ide várom hozzám, azt írja magais hogj el ieő, azért édes Eőczém Uram, innet osztán Tekébe menvén, ha kgdnek Erkedeu való létét érthetnők akkor kgdt ott megh látogatnak mind az Fjammal eggjütt. Kgdt kérem édes Eőczém Uram kgd énnékem irion mind maga s mind penigh Asszonyom ő kgme io egéssége felöll. Asszonyomnakis ő kgnek kgd által igen nagj szeretettel válo szolgálatomot ajánlom mint szerelmes Aszonjomk. Kgtek énnékem igaz io akaró Atyafiának bizvást paranczolljon, az mire elég-séges vagyok az én vékony állapotom szerént, nagj szeretettel igyekszem kgtekk szolgálai és kedveskedni. Ezekután tarcza megh az Ur In kgdt hoszu ideigh valo kedves io egésségben. Datum in Moson die 8-a Decembris 1636.

Nehaj Nagos Marko Vajdának
meghagyott árva Eőzvegye

Bogáthj Drusyána.

Kgk szeretettel szolgáló io akaró
Attyafia Nénnye

P. S. Édes Eőczém Uram im egy levelet kültem ezenküvüls kgdnek, ezt is megh olvasván Kgdt ezen levélvivő szolgámtól kgd küldje vissza. Az Fjam azt is írta onnét aloll, hogy néki azt irták, hogy az Eőregh ur az Innepre Colosvárra iön és az Fejedeleemnél egygütt léssen az Innepeken az mely dologh énnékem felette nagj álmélkodásomra vagion, ha ugy leszen.

Asszonyomat ő kgmét kérem, ő kgme meghboczászon, hogy . . ő kegnek látván . . Erkedeu sok szép Dinnye lictáromot . . énnékem egy keveset, ő kegnek meg-szolgálom mint szeret. . .“

1607 sub Dato „Kolosvar 20. Junii 1607“
transumit et confirmavit Sigismundus Rákoczi Privilegiales sub Sigismundo Báthori 1594. 23 Sept. pastoribus Capituli Regeniensis elargitas, ac una patronis ecclesiarum dicti Capituli in Dextrád, Báthos, Régen, Kis-Sajo, Toifalu, et Petelye constitutis mandat, ut pastores saepefati Capituli

in privilegio anni 1594 manuteneant, interque patronos hos specialiter nominatur etiam Stephanus Lázár, quem in Dedrad Anno 1606 possessorium optinuisse, superius ad annum 1606 jam vidimus. Litterae confirmatoriae praecitatae anni 1607. exstant in archivo Capituli Albensis.

Post interventam probabilis anno adhuc 1606 mortem praememorati Melchioris Bogáthi, Tutor hujus Stephani Lázár de Szárhegy factus est Joannes Petki de Ders (1607 cancellarius), qui anno 1607 qua Tutor dicti Stephani Lázár lite impetiit Joannem Lázár de Gyalakuta (sub Nro. 32 memorandum) eatenus, ut cum parte ab una aris memorati Joannis Lázár de Gyalakuta fuerit Emericus Lázár de szent Anna, aris vero saepememorati Stephani Lázár de Szárhegy fuerit Stephanus senior Lázár de Szárhegy, — parte vero ab altera praefatorum Emerici Lázár de Szent-Anna et Stephani senioris Lázár de Szárhegy frater carnalis, utpote Franciscus Lázár in semine defecerit, quin obvniens Stephano Lázár juniore antelata pars bonorum deficientis hujus Francisci Lázár saepefato Stephano juniore Lázár extradita fuisset, hinc competens haec bonorum pars saepissime jam memorato Stephano Lázár de Szárhegy juniore per antelatum Inctum Joannem Lázár de Gyalakuta extradetur. Processus tamen iste per id dein sopitus fuerat, quod Inctus Joannes Lázár de Gyalakuta reposuerit: actori Stephano Lázár de Szárhegy juniore ideo nullum competere ex capite praememorati defectus successionem, quod deficiente jam antea (in semine virili) Michaelé Lázár de Szárhegy (sub Nro. 56) tunc hujus deficientis bona in avum actoris, excluso avo incti devoluta fuerint, ac proinde consummata jam taliter harum successionum modalitate et puritate, nulla amplius adsit litigandi ratio. — Processus has non vidi, sed memorat eas Comes Nicolaus Lázár.

Factus est autem Joannes Petki de Ders anno 1607 ideo tutor Stephani hujus Lázár de Szárhegy

junioris, quia avus hujus Stephani Lázár fuerit frater car-nalis Ursulae Lázár de Szent Anna ¹⁾ matris utpote antelati Joannis Petki de Ders.

1614 „*ex Medgyes die 22 febr.*“ *mandat Princeps Gabriel Bethlen patronis et possessoribus oppido-rum Régen et Petel, ac possessionum Dedrád, Kis-Sajo, Also et Felső-Idecs, ac Felfalu ut pastores ejates in antiquo usu decimationis manteneant. In hoc mandato inter patronos et possessores ejates speciatim nominatur etiam „Stepha-nus Lázár de Szárhegy“ nullo adjecto tamen eidem alio dignitatis, aut officii titulo.*

Non erat ergo Stephanus Lázár iste anno 1614 Ju-dex Regius Sedium Csik Gyergyó et Kászón, — eundem tamen adhuc ante 1623. ²⁾ hoc munus a Principe Gabriele Bethlen adeptum fuisse, constat ex literis dicti Principis, tenore quarum idem illi officium praefacti Judicatus Regii contu-lerat, quaeve sub erroneo tamen dato, supersunt in archi-vo K. Monostoriensi Cista Sedis Csik Lit. L.

Anno 1623 Stephanum hunc Lázár munere Judicis Regii dictarum sedium jam functum fuisse, constat ex li-teris Peditatus pro Stephano, Petro, Mathaeo, et Michaelé Nagy de Alfalu per Georgium I. Rákoczi sub Dato „Bi-stricticii 1. nov. 1638“ elargitis, et Protocollo archivi se-dis Gyergyó inscriptis, in quibus sequentia occurrunt verba: Eundem igitur Stephanum Nagy, nec non Petrum, Mathaeum et Michaelém similiter Nagy, fratres ipsius carnales, quos licet superioribus elapsis temporibus Generosus Stephanus Lázár de Szárhegy sedium siculicalium Csik, Gyergyó et Kászón supremus J. Regius contra statuta et constitutio-nem Regni in servitutem jobbagionalem subjecerat, verum in an-no Dni praeterito 1623 per Commissarios ab eodem serenissimo quondam bonae memoriae defuncto Principe Gabriele (Bethlen)

¹⁾ Gróf Kemény kéziratába „Elisabethae Lázár de Szent Anna“ áll, mert előbb Erzsébethet tartotta a Petki János anyjának, később megváltozott errőli véleménye, lásd a 48-ik szám alatt.

²⁾ Feljebb láttuk hogy már 1615-be csiki főkirálybíró.

ad connumerationem universorum sicularum delegatos, e manibus ejusdem Stephani Lázár recuperati in numerum Peditum Pixidariorum sicularum adscripti sunt. e. c. t."

Anno 1625 die 1-a aprilis apertavit Stephanus Lázár, qua Judex R. Sedium Csik, Gyergyó et Kászón, certas inquisitorio relatorias taliter intitulatas: „Generoso Dno Dno Francisco Mikó de Hidvégh Supremo Cubiculario, et Consiliario Serenissimi Dni Principis Transylvaniae, nec non Capitaneo Sedium Csik, Gyergyó et Kászón Dno Dno nobis semper observandissimo.“

Fuit Stephanus iste Lázár persona Principi Gabrieli Bethlen grata, nam idem in condito suo 1-a nov. 1629. testamento, illi sequentia legaverat: „Lázár István uramnak két száz aranyat, két száz forintot, egy kisedel viselles türkizes lóra való szerszámot, egy dolmányának való atlatzot, egy mentének való posztot.“

1634. Susanna Kovácsoczi vidua ante Joannis Mikola de Szamosfalva S. Comitis Comitatus Kolos, jam qua uxor Stephani Lázár de Szárhegy S. Judicis R. Sedium Cs. Gy. et Kászón, coram conventu K. Monostoriensi concambialem permutationem suo, ac filii sui Sigismundi Mikola nomine celebrat cum Anna Ajtoni, Thomae Ipo de Dios consorte, ejusque filia Catharina Ipo super portionibus ambarum partium in O Buda, Dios, et Kötélmező habitis. — Exstant in Archivo fisci Transilvanici.

1635 idem Stephanus Lázár de Szárhegy coemit a Nicolao Bánfi portiones ejusdem in Áltimos et Dombo habitas. Venditionales desuper exstant in archivo K. Monostoriensi, cista cot. Küküllő sub B. No. 8.

1636. Sabbatho proxime post festum B. Petri Cathedralitici celebrantur inter Joannem Györőfi ab una, et Sigismundum Mikola parte ab altera, ratione universorum bonorum utriusque partis, in diutius inter ipsos superviventem fassionales tali sub cautela, ut si Susanna Kovácsoczi, mater scilicet dicti Sigismundi Mikola, tunc jam Stephani Lázár de Szárhegy consors, prae-

memorato filio suo citius morituro superviveret, tunc eadem ad dies vitae in possessorio bonorum Mikolaianorum persistere possit. Fassionales hae supersunt in archivo Fisci Transilvanici.

Haec Susanna Kovácsoczi erat soror Stephani Kovácsoczi Consiliarii et Cancellarii Principis Georgii I. Rákoczi, quae anno 1638 qua talis, et qua vidua Joannis Mikola, tunc vero uxor Stephani Lázár de Szárhegy, contradixit coram conventu K. Monostoriensi illi actui, vi cujus Catharina filia modo memorati Stephani Kovácsoczi consors Francisci Petki de Ders statuta fuerat 1638 in dominium possessionis Körtvélyfája, novae donationalis titulo eadem Catharinae collatae. Contradictionales hae exstant in archivo K. Monostoriensi Protocol. maj. II. fol. 143.

Ex hoc literali sequens evenit genealogia:

(Wolfgangus) Kováczoczi	{	Susanna Kovácsoczi	
		1-o Joannis Mikola de Szamosfalva	
		2-o Stephani Lázár de Szárhegy	
	{	Stephanus Kovácsoczi Cancellarius.	Catharina Kovácsoczi Francisci Petki de Ders.

*Eodem anno 1638 fatus Stephanus Lázár fidejussionem et cautionem suscepit in se, una cum aliis, pro Wolfgango Kamuthi captivo, supersunt enim in archivo Camerae hungarico aulicae Budensi in transunto anni 1647 illae cautionales de anno 1638. tenore quarum pro Wolfgango Kamuthi e captivitate, in quam ob varios, notam infidelitatis reddentes excessus erat incaptivatus, cum 2000 tal-
leris eliberando fidejussionem in se assumpserunt: Anglia Zeller mater, ac Ladisláus et Michael fratres dicti Wolfgangi Kamuthi, item Stephanus Serédi, Georgius Torma, Franciscus Macskási, Andreas Szentpáli, Georgius Vitéz, Stephanus Lázár, Joannes Hévizi.*

Anno 1644 Stephanus iste Lázár, dum principem Georgium I. Rákoczi ad bellum contra Ferdinandum II. susceptum comitaretur, die 9. may in vico Hungariae Köve-

cses in Comitatu Gömöricei (non autem Putnokini in Illiria uti male Kallay p. 264 habet) ex inopinato decessit, cujus rei coaevus, tuncque praesens Gabriel Haller in suo Diario Msto his verbis est testis: „9-a May 1644 estve (vol-tunk) Kövecsesnél. Az utban egy hídról lovasról estem le. 10-a Kövecsesnél. Az elmúlt éjjel szegény Lázár István uram, semmi gondja nem lévén, halt meg.“ Hujus rei meminit quoque coaevus, praesens tunc in Castris Principis Georgii I. Rákoczi Georgius Bánfi in suo Diario Msto his verbis: „9. may 1644 Kövecses nevű faluba szállottunk, azon éjjel halt meg Lázár István guttaütésben.“

Eundem hunc Stephanum Lázár Patribus Franciscanis in latere collis Sármany territorii Szárhegyiensis fundum illum contulisse, cui dein dicti Patres domicilium, quo et hodie fruuntur superstruxerant, contulisse, constabit ex producendis sub No. 65. Stephani Lázár de Szárhegy junioris de anno 1665 literis.

64. **Lázár Erzsébeth.**

Szárhegyi IV. Lázár István és Székely Ilona leánya.

Előbb Tamásfalvi Túri István neje, a kitől Túri István és Túri Borbára a gyermekei. E férjével Alfaluba lakott, az anyjáról maradott alfalvi és csomafalvi birtok jutván neki.

Már 1667. mint kantaalvi Jancsó Jakabné szólitja fel osztályra testvérét szárhegyi V. Lázár Istvánt, és részt kíván adatni magának „Szász-Erked és Solymos“-ból Kolosmegyébe, (minthogy azok egy részét az atyja pénzen vette); „Tancs“ és „Dedrád“ nevű helységekbe levő birtokokból (a melyek Bogáthi jogon szállottak testvére őseiről) hasonlólag Kolosmegyébe; — végre a Thordamegyei „Póka-Keresztur“on és „Kapus“on és a kolosmegyei „Mező-Szent-Márton“ba levő birtokok felét követelvén magának, minthogy ezek részint anyjáról, részint anyja testvéréről Székely Istvánról maradtak.

Ennek következtébe testvére, a per további folyamát megrátlando, egyezésre lép vele 1669-be, és Lázár Erzsébeth Kászonba, Gyergyó-Alfalun és Csomafalván nyer bizonyos részbirtokot, továbbá az egész tancsi részt ¹⁾ és a dedrádi birtok felét, de úgy, hogy azokat Lázár István hire nélkül se eladni, se elzálogosítani nem szabad. De már 1671. Lázár Erzsébeth, a ki akkor férjével Kantafalván lakott, tékozlani kezdte birtokai egy részét, a melyekből úgy látszik, valamit később Lázár István váltott magához; a kászonni rész kiváltását pedig V. Lázár István gróf Kálnoki Samuelnek engedte.

65. V. Lázár István.

Szárhegyi IV. Lázár István és Székely Ilona fia.

Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája és II. Rákoczi György első rendű aulae familiarisa.

Született 1626-ba. ²⁾

Anyja 1629-be elhalálozván, Lázár István mostohaanyai ápolás alá jutott, és apjának 1644-be történt elhalála után Kovácsóczi Susannával, mint mostohaanyjával, hosszas ideig volt kénytelen perlekedni lefoglalt családi levelekért és jószágokért.

E Lázár Istvánt 1650-be mint II. Rákoczi György hívét és 1651-be mint a „gyergyai lovasok hadnagy“-át említik. Ekkor már nős Petki Katával, királyhalmi Petki István csiki főkapitány — II. Rákoczi György főudvarmestere, tanácsosa s jeles hadvezére — leányával.

Említett ipjához annak haláláig a legforróbb szeretettel ragaszkodott, viszont Petki István is az istenfé-

¹⁾ Az osztály-levél az egész tancsi részt említi, de később V. Lázár István gyermekeit is látjuk mint tancsi birtokosokat.

²⁾ Egyetlen egy adat említi csakhamar azután születését, hogy szülei Kászáról a Bethlen Gábor fejedelem lakodalmáról lejöttek; a többi adat szerint pedig Erked megvásárlása után született; a vásár történt 1621-be és a Bethlen Gábor adománylevele az erkedi jószágról 1624-be kél.

lő, bátor és mivelt eszü vő irányába hasonló szeretetet tanusított.

Miveltségét eléggé igazolják fejedelmekhez, magyar- és erdélyhoni tekintélyekhez, meg moldovai és oláhországi főurakhoz küldött latin és magyar leveleinek, a család levéltárába létező, és saját kezével irt számos impurumai. Igazolja továbbá veje gróf Kálnoki Sámuel udvari cancellár és háromszéki főkirálybíró, a ki Lázár Istvánnak „Erzsébeth“ nevű leányát vette nőül s a ki az ipja emlékére irt és a csik-somlyai convent nyomdájából 1731. kikerült versei között ezeket írja:

„Artibus eximiis primam expolire Juventam

Palladis in Castris sacra Minerva dedit.“

Midőn 1655-be II. Rákoczi György a Bessaraba Constantin vajda segedelmére fegyveres kézzel sietett Oláhországba, táborát Lázár István is követé apósával, és ott, saját fia hagyományozása szerint, rendkívüli vitézséggel harczolt a törökök ellen.

1657-be pedig, midőn a nevezett fejedelem, sergével Lengyelországba ment, ott mellette harczolt, és miután ez ütközet szerencsétlenül ütött ki, szárhegyi jószágára vonult vissza.

Itt Szárhegyen találta őt 1658-ba, az országba visszajött és magát újból fejedelemnek vallott Rákoczi január 20-ról Gyaluból irt levele, a melybe inti és kéri Lázár Istvánt, hogy „noha ő rendeltetett ki a csikiak felültetésére, mindazonáltal ne legyen áruló, hanem kövesse Petki István példáját, ki igaz hive,“ e levelét Rákoczi György ily szavakkal rekeszti bé: „Mi nem vagyunk sógora¹⁾ kegyelmednek mint Rhédei uram, de jó ura, fejedelme vagyunk, voltunk.“

¹⁾ *Rhédey Ferencz Lázár Istvánnak iktári Bethlen jogon sógora, mert Rhédeynek neje Bethlen Druzsina, az idősb Bethlen István leánya, mely idősb Bethlen István a Lázár Druzsina fia.*
G. K. I,

Erre mind Lázár István hílségét, mind II. Rákoczi fejedelmi kegyét hamar bébizonyítá, mert már ez év február havába első rendű aulac familiarisnak nevezi ki Rákoczi, és az ezzel járó fizetést a csiki harminczadok jövedelméből rendeli kiadatni.

Az említett 1658-dik évbe Lázár Istvánt, mint a gyergyai lovasok százados hadnagyát, az ország és annak helytartói a csiki hadak mustrálására rendelték ki. Egyszersmind a csiki főkapitányi tisztséget viszi egy ideig, mert Petki István mint helytartó nem lehetvén jelen, helyébe őt teszik főkapitánynak.

Ekkor a csik-szeredai várba lakott, részint mivel ő gyámja volt a tatár fogságba lévő Damokos Tamás csiki főkirálybíró árváinak (a mely csik-szeredai vár birtokába Damokos Tamás a felesége útján jutott, ¹⁾ nőül vévén hidvégi Mikó József özvegyét), részint mivel a várat képessé akará tenni a védelemre és felkészíteni a szükséges hadi szerekkel.

Miután Barcsai Ákos lön téve Erdély fejedelmének, ez is igyekezett megnyerni Lázár Istvánt a maga részére, de noha Barcsai 1659. január 18-án, a gyergyó-szent-miklósi harminczadokat adományozá neki, ²⁾ még se lett hive, sőt ez idő alatt is folyto-

¹⁾ Bizonyítják ezt családunk levéltárába lévő esketések és levelek, a melyeket gróf Kemény Józseffel is közöltem. Lásd a Toldy Ferencz által szerkesztett 1854-ik évi „Uj magyar Muzaeum“ Mikó-Ujvár emléke czimű értekezést gróf Kemény Józseftől.

Ez értekezést sziveskedett a néhai gróf nékem ajánlani, annak homlokzatán megjelent következő becses soraival:

„Néked köszönheti ezen értekezésem eredetét, mert Te valál az, a ki szives és alapos közléseid által Benkő Józsefünk állítása ellenére engemet az iránt felvilágosított, hogy Mikó-Ujvára Mikó Ferencznek halála után nem Csikszékre, hanem annak fiára, s özvegyére szállott.

Ez iránti köszönetemet, mely nékem egyébiránt nem csekély kutatást okozott, ezennel Néked ajánlom. Fogadd azt szivesen, a mit örömmel tettem. Irám Gerenden sept. 8. 1853.

tisztelő barátod
Gr. Kemény József.“

²⁾ Barcsai A. Lib. Reg.

nos levelezésbe látjuk II. Rákoczival, a kinek haláláig hite maradt.

És a kinek Tövisről és Kolozsvárról szeptember havába irt felszólításaira jött ki Gyergyóból Maros-Vásárhelyre, addig a koronavesztett és Erdélybe beszőkni kénytelenült Michne havasalföldi vajda elfogadásával lévén elfoglalva; a mely elfogadására nézve II. Rákoczi két levelébe nyilatkoztatja megelégedését Lázár Istvánnak, egyikbe e szerint: „hogy Mine vajdát böcsülettel látta, kegyelmedtől vettük kegyelmesen;“ a másikba pedig: „Mine vajdával az mit kegyelmed cselekedett, vettük nagy kegyelmességgel.“

E tájt a Petki István távolléte miatt újból helyettesítve volt csiki főkapitánynak, és az imént említett levelek kelése után Rákoczi megrendelé Csikszéknek, hogy „addig mig Petki megérkezik“ a mire nézt parancsolat is ment hozzá, „mindenekben Lázár Istvántól függen.“ Az erről szóló rendelést a kelés napjáról ítélve, aligha nem akkor kapja Csikszék, a mikor már Lázár István Maros-Vásárhelyre beérkezett.

Beérkezhén oda Lázár István lovasaival és kopjásaival, ekkor volt az a nevezetes gyűlés, a melyen ő Petki Istvánnal, Kapi Györggyel és a Mikesekkel, II. Rákoczi Györgyöt újra fejedelemnek kikiáltotta.¹⁾

E nevezetes gyűlés idejébe fogta el ő, de fejedelmi parancsra, az öreg Cserei Mihályt, a ki II. Rákoczit, mint a fejedelem maga írja, „mocskos szavakkal“ illette, hanem azután csakugyan ő bocsátotta szabadon, néhány százados hadnagy kezességén, addig a mig a fejedelem előállítását parancsolja, a melyről szóló kezeslevelet Lázár István 1660 januar 30-án Csik-Szeredába készített, és jelenleg levéltárunkba létezik.

Még az említett 1659-ik évbe aprilis 8-án eladta kolosmegyei szász-fülpösi kicsiny jószágát Musnai

¹⁾ Fessler „Die Geschichten der Ungaren.“ 9-ik k. 68. l.

Márton Déáknak és nejének Závor Katának 110 talléron, de ezen kívül még maradni kellett birtokába egy résznek, mert később egyik gyermeke szász-fülpösi birtokot örököl.

Az 1660-ik év első hónapjaiba lesz hihetőleg Csik, Gyergyó és Kászón főkirálybirája, mert már április végén „főkirálybirói” czimmal intézi hozzá II. Rákoczi — gyűjteményembe lévő — egyik levelét.

Csikba léte alatt kaphatta Lázár István II. Rákoczinak április 30-ról a szebeni táborból irt felszólítását, a melybe rendeli neki a hadakkal való kijövetelt. A minek következtébe kijött-e vagy nem, bizonyosan nem tudható, de hogy nem volt jelen a Felmernél folyt csatába, tanusítja június 18-ról Görgényből irt sajtát levele, a melybe a görgényi várból tudósítja az akkori gyergyai alkirálybirót II. Rákoczi György halála híreről, a minek se ő, se a székelység nem akar hitelt adni, egyszersmind a görgényi várra nézve ezeket írja: „Münket valóban sürgetnek a várnak feladásával, de még eddig semmire nem mentünk, nem is megyünk, mert félünk mesterségtől, miglen az Urunk állapotjáról bizonyost nem értünk, melyet megértvén kegyelmeteket mindenekről tudósítom mihez alkalmaztassa magát.”

A Rákoczi György megsebesítése és legyőzése után Barcsai Gáspár „helytartó” nagy reményeket helyezett Lázár Istvánba, ennél fogva bizonyos követeléseinek kinyilatkoztatására beküldé hozzá Gyergyóba Székely István nevű hívét. Ez előbb Szárhegyen, azután Görgénybe keresé őt, de személyesen nem találhatván, levél által közlé a Barcsai Gáspár követeléseit, mely levél hogy hol jut Lázár István kezéhez, nincs adatunk reá.

Kívánta tudniillik Barcsai Gáspár elsőbben: Lázár István keritse kézre a havasalföldi vajdát „valami mesterséggel hivatná vissza Gyergyóba” mert „ha kézbe ejti, mind magának nagy hasznót s fávort, a hazának peniglen a

summának megfizetésének terhe alól megszabadulást szerez.¹⁾ Másodszor azt is kívánja tőle: ültesse fel az egész székelységet.

Azonba ő e kívánságok egyikét sem teljesíté, a miért Barcsai kézre kerítvén őt, elfogatja, és a görgényi várba záratja 1660 julius havába, ugyan azon várba, a melynek védelmezésére volt benn azelőtt egy hónappal.

Élete megmentéséért Lázár István, Kazy történetíró állítása szerint ¹⁾ 12,000 forintot vala fizetendő: „Ut vitam servaret, duodecim florenum millia addixerat, jamque partem aeris numeraverat, tamen adhuc supplicio destinabatur“ mondja Kazy. Levéltárunkba létező nyugtatványok bizonyítása szerint 3700 tallért fizetett a várból kiszabadulásáért, még se bocsátották ki, sőt Barcsai mind többet többet akart csikorni, a mig végre kénytelen volt a börtönből megszökni. ²⁾

Kiszökése nem kis bajába került, mert a felvigyázó öröket kellett előbb rászedni, és így aztán kivervén a szoba vasrostélyait, a hol zárva volt, az ablakból ereszkedett le, a mit Barcsai Gáspár augustus 10-ről Kálnoki Mihálynak és Cserei Mihálynak, (a kik közül az első Barcsai Ákos még azelőtt „főkapitány“nak, az utóbbi csiki „főkirálybíró“nak tette) ekként írt meg:

„Szolgálok Kegltekk, és Istentől sok jókat kívánok.

„Ezen órában érkezvén hírem Lázár István elszaladott Görgényből, az vas rostélyokat kiverte az mely házban volt, s úgy ereszkedett ki. Azért keglteket intem, sőt functionis Authoritate serio parancsolom szorgalmatos vigyázása legyen reá, s tudakozza mindenütt, s ha megh kaphatná igen akarnám, mivel tudom Urunknak ő Nagának is haragja lészen réánk érette. Ha penigh feleségét kaphattya azt is fogassa meg kegltek.

¹⁾ Historia R. Hung. auth. Fr. Kazy, Tyrnaviae 1741. Lib. 8. p. 242.

²⁾ I. Bethlen, Rerum Trans. Lib. etc. 1653. 198. l.

Tarcza In jó egészségben kegltek. Datum Albae Juliae die 10. Augusti 1660.

Kegltek jo akaroja

Barcsai Gáspár.

E levél borítékján áll: „Nemzetes Kálnoki Mihály urk és Cserci Mihály urk (titulus) nekem jó akaró Uraimk adassék. Cito Citissime.“

Ekként menekülve Lázár István besietett Gyergyóba hogy a székelység fellázításán munkáljon.

A súlyos rabság s a fizetett nagy sarcz még inkább ingerlék őt arra, hogy a meggyülölt ingatag fejedelem ellen a székelység nemzet fellázításán működjek. A székelység különben is, a Barcsai Gáspár zsarolása és nyomása mián, csak pillanatot várt a kitörésre.

E kitörés Lázár Istvánnak Szárhegyről kijövetelével kezdődik csak; erre mutatnak gyámfiának Damokos Gábornak Csik Szent-Tamásról augustus 16-án hozzá irt következő sorai: „... Kegyelmed mentest jöjjön, mert roszul van a dolog, most ideje egyszer, ha kegyelmed elkezdette, immár vigye végben, ha kegyelmed az éjel ki nem jő, azokat a szegény legényeket mind felnyársolják de én tudom Kálnoki Mihály dühösségét, Kegyelmed eljőjön, még kegyemmed mellett felkél Csik, de ha az éjjel el nem jő kegyelmed, másszor nem tudom mint lesz a dolog Háromszék is ha meghallja ezt a dolgot, mindjárt felkél.“

Kijövéen Lázár István Csikba, a székelységnek élire állott és a csik-szeredai várt, a melyet Kálnoki Mihály, mint Barcsaitól kinevezett csiki főkapitány, a Barcsai Ákos fejedelem részére foglalt el, ostrom alá veszi, azt visszafoglalja, és a várt védelmező Kálnoki Mihályt elfogatja. Ez elfogatásra nézve Barcsai Ákos azután Váradról helytartóihoz ily megjegyzést tesz levelébe: „Lázár István hogy Kálnoki Mihályt fogva tartja, emberül cselekszi, ha Kglk nem volt arra való, ő reá gondot viseljen, visel ő gondot Kálnokira. Amnestiát mi nem adunk, elvállik az Ali pasha hadát mint állhatja ő is Szárhegyen.“

Ez alkalommal ölték meg idősb Cserei Mihályt és Mádéfalván, még pedig a fellázított esiki és gyergyai nép, noha jeles unokája a történetíró Cserei Mihály azt írja róla, hogy őt Gyergyóba vitette Lázár István, s mivel a esiki kapitányságra való megválasztatás miatt irigykede reá, fejét vétette ottan. ¹⁾

Az említett harezból látván az ország és ennek helytartói a esiki és háromszéki székelységnek a Barcsai pártján aratott győzelmét, amnestia hirdetésével vélték a forradalmat lecsendesíteni, s annak tovább terjedését gátolni, de Baresai Ákos fejedelem nem hallgatott a helytartók tanácsára, és megtagadva az országtól kért bűnbocsánatot, sereg-gyűjtést rendelt a forradalom leigázására. E sereg élire Baresai Gáspár állott.

Ez alatt Lázár István is arra fordítá minden tehetségét, hogy saját pártját megerősitse, egyszersmind nevelje hadierejét Barcsai Gáspárral szembezállásra.

A mi végre a vármegyéket és a többi székely széket is igyekezett megnyerni, a honnan részint már birt ígéreteket; köztök leghívebb szövetségese Háromszék volt.

A háromszékiek szeptember 28-án Maksán egybe gyűlve, hűséget esküdtek neki, egyuttal a háromszéki főkapitány Mikes Kelemen távolléte miatt, Székely Sámuel választák meg vezéröknek, úgy mindazáltal hogy a fővezéri hatalom a Lázár István kezébe maradjon. Az erről szóló írásbeli egyezmény vagy végzés a birtokomba levő eredetiről lemásolva ez:

„Mi Háromszéken levő Nemes, Lofü, Puskás és Drabantból álló vitézlő rendek közönsen Maxán in hoc anno prsen. 1660 die 28. Mensis Septembris közönséges gyűlésünkben jelen vagyunk közönségesen

¹⁾ Baresai Gáspárnak saját leveléből és levéltárunkba lévő több más levélből kitetszik, hogy nem Lázár István ölette meg; különben is Cserei Mihályt nem választották főkapitánynak, hanem Baresai Ákos tette főkirálybírónak.

egyező értelemből végeztük így rendszerint, míg Isten ez mostani fel ládczat dolgot hazánkba megcsendesíti:

1. Mivel Tekintetes Nemzetes Mikes Kelemen urunk Háromszéknek Főkapitánya mostan közöttünk ninczen, egyező értelemből ez elmúlt gyűlésünkben, mikor mindenféle rendek Háromszéken együtt lettünk volna, míg Isten Főkapitányunkat ő kegyelmét meghozza közinkbe, előttünk járól gondviselőnek választottuk Nemzetes Székel Sámuel uramat, mely végezésünköt most is helybe hagyván ő kegyelmétől dependálunk mind addig míg Isten Főkapitányunkat meghozza közinkben.

2. Az mint pedig Tekintetes Nemzetes szárhegyi Lázár István uram Csik, Gyergyó és Kászon-széki uraimékkal együtt minket három székül assecuráltak ő kegyelmek, hogy velünk ez mostani ígyben mindennemű hazánk oltalmára nézve közönséges és szükséges ígyünkben, kitől Isten oltalmazzon ha az szükség úgy kívánnya erőnk felett való romlásunkra igyekező, oly hatalmas erő ellenünk jőne, fejenként ő kegyelmek megsegélenek bennünköt, mi is közönségesen Istenneli tartó lelkünkre fejenként kötelezzük ő kegyelmeknek egész háromszékül arra magunkat, hogy ha az szükség kívánnya, minden háborgatások ellen, és ártalmokra igyekező ellenségek ellen, ha az szükség kívánnya megsegéllyük ő kket. Ugy mindazonáltal hogy ő kegyelmek is ide felénk való utakat annyira fel nem fogják, hogy mindenkor liber passusunk ne lehessen, hanem mindenkor szabadossan jöhessünk, mehessünk, tempore necessitatis pedig cselédink és minden nemű marháink felmenvén oda, libere ott járjon az hun az ő kegyelmeké, erősségekben is együtt oltalmazhasuk magunkat ő kegyelmekkel. Ezt is hátra nem hagyván hogy ha mi oly ártalmunkra való dolgok mind az ő kegyelmek, mind az mi részünkről interveniálnának ő kegyelmeknek értékre adjuk.

3. Mivel pedig mi közöttünk semmi oly bizonyos jó akaró Főrenden való Uraink nincsenek, és felete való nagy independismus találtatik közöttünk, végeztük azt

és hogy Lázár István uram megorvosolja és zaboz-
lázza, hogy senki ne kborolyon.

4. Az mely jó akaró Uraink s atyáinkfiai erővel el-
lenünk felvétettének akaratjok ellen és kételenségből
közüllünk ki kellett lépnie, azoknak is közinkben va-
ló szabad jöveteleket végeztük. Ugy mindazáltal közin-
be jövé, ő kegyelmek is praestálják juramentomokat
ő kegyelmekhez velünk együtt ő kegyelmek befogad-
ják comperialtatván igasságok.

5. Mely dolgok közöttünk így menvén végben, az
mint ő kegyelmek minket közönségesen in scriptis as-
securáltak, mi is reciproce mind azokra az dolgokra, és
felyebb specificált punctumokra kötelezzük magunkat
fide nra median. kire az igaz Isten minket úgy segéllyen,
s úgy adja lelkünk idvességét, hogy az mint felyebb
specificáltuk minden töllünk lehető tehetség szerint ő
kegyelmeket megsegélyük, az szükségnek idején ő ke-
gyelmek mellől akár ki szavára, biztatására és fenyege-
tésére el nem állunk, hanem az felyebb megirt condi-
tiokhoz tartjuk magunkat. Mely ez szerént való assecu-
ratoriánkat közönségesen végesztük egész három szék
névével megpecsétleni az alább megirt személyek által,
kiknek nevek és peczéték alább rend szerént megvan.
Datum in Generali Congregatione nra Ma-
xaiensi die 28. Mensis septembris Ao. 1660.

(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Székely Sám. m.p.	Székely Bálint m.p.	Szaboczi Bened. mp.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Szonda István m.p.	Pünkösti Pál m.p.	Kövér István m.p.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Apor Mihály m.p.	Benkő Mihály m.p.	Blasius Szaz m.p.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Maxai Bálint m.p.	Mihály Ferencz mp.	Bodó Tamás m.p.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Barabás Péter m.p.	Elekes István m.p.	Veres Imreh.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Székely Bálint.	Péter Deák.	Magyarosi Mihály.
(p. h.)	(p. h.)	(p. h.)
Vasmát Péter m.p.	János k.	Vajna Miklós m.p.
(p. h.)	(p. h.)	
Vayna Gáspár m.p.	Albert István m.p.	

A forradalmiak összeütközésit Kaczán az ellen-
félnek Kóhalom felől bejött táborával, valamint Baresai

Gáspárnak a háromszéki lázadókon a baróti réten vett győzelmét olvassuk Bethlen János 1663-ba megjelent historiai munkája 199—201-ik lapjain; hanem lássuk a győzelem után mindjárt történeteket, a melyeket levél-tárunkba levő, azon időbeli eredeti adatokból meritettem.

E győzelem után Barcsai Gáspár a köpeczi táborból (october 13-án) megadásra szólította fel Csikot és kiadatni követelte Lázár Istvánt, Székely Sámuel, és Vasmát Pétert, mint a pártoskodás főindítóit. Azonba Lázár István a baróti vesztes után még nem veszté el minden reményét; Székely Samuelhez és Barbás Péterhez irt levele tanúsítja, hogy még bízott a vármegyékbe és a többi székelyszékbe. Ennek következtében a csikiak se veszték el reményöket, a kik Lázárfalván ütötték fel sátraikat, és készebbek voltak a halálra inkább, mintse az ellen kezébe adják vezéreiket. De később látva, hogy nem számíthatnak segedelemre, és látva a Barcsai serge előnyomulását, hajlottak a megadásra, de csak azon esetben, ha általános amnestiát nyernek, tudniillik saját vezéreikre nézve is.

Ennek megnyerésire kérelmeikkel Pater Kászonyi Mártont küldötték Segesvárra a fejedelemez, meg az ottan egybegyűlt ország rendeihez, (Bethlen János Historiája 201. l.) addig pedig az ellentáborral fegyverszünetet készültek kötni.

A fegyverszünetről Barcsai Gáspár a közdi-vásárhelyi táborba még mitse akart tudni, a honnan ezeket írja (octob. 20-án) Csikszékhez:

„19-ik praesentis Lázárfalvi táborában irt kegyelme-tek levelét vettem, melyben hosszas declaratioval jelentí dolgait, nem maga megalázásával (a mint a mostani állapot kívánná) kér azon, szünnyek meg és várjak attól a mit az ország fog delibérálni kegyelme-tek felől, sőt inkább mintegy fenyegetődzéssel írja: készebb mind egy lábíg magukat levágnai, sem mint a denominált személyeket kézbe adni, mellyel ugy látom declárálta

magát a mi kegyelmes Urunknak és a nemes ország ellenségének lenni; nem kegyelem kérés, hanem merő azon garáznaság kegyelmének dolga. Immár én is a pártot és hűséget nem mutatokban tüzzel vassal rajtok leszek.“

De miután Barcsai Gáspár táborával a kászoni rétre telepedett, sikerült a csikiaknak megkötni a fegyverszünetet, a míg az ország határozata megjő; azonba Barcsai Gáspár a fegyverszünet megkötése után se szünt meg főleg Lázár István kiadatását követelni.

Pater Kászoni kérelmei következtébe végre a fejedelem october 20-án megadta az amnestiát, de nem általánosan, hanem Lázár Istvánt és Székely Samuelt kirekesztette belőle, és így mivel ezekre nem volt kiterjesztve a bűnbocsánat, azt ki se hirdették a csiki táborba.

A fővezéri szerepet vivő Barcsai vevén észre, hogy a bűnbocsánat megnyerése után se készülnek a csikiak megadásra, vagy tán mivel már a fegyverszünet ideje is kitölt, ellenök készült nyomulni october 28-án, hanem mind a fejedelemtől e tárgyba levelek, mind Csikszék részéről az nap követek érkezvén táborába, felhagyott e szándékával, és miután megtudta a csiki kövektől, hogy az amnestia még nincs kihirdetve, azokat a fejedelmi levél párjával az amnestia kihirdetése végett bocsátotta vissza.

Erre Csik hódoló követeket választott a segesvári gyűlésre, egyszersmind oly kéréssel folyamodtak Barcsai Gáspárhoz, hogy Lázár Istvánra nézve is bűnbocsánatot eszközöljen, a mit Barcsai Gáspár meg is ígért.

Az alatt míg a csikiak hódoltak a fejedelemnek, addig Lázár István Gyergyóba vonult vissza, a hol többnyire a háromszéki főpártosokkal tartózkodott, a kik Székely Samuellaal menekültek oda.

Itt Gyergyóba, szárhegyi jóságán, tovább fűzte politikai terveit, és ez alatt se szünt meg a Barcsai

Ákos megbuktatásán és a Kemény János trónra jutásán titkon működni; és im látjuk, hogy midőn a Lázárok gyalakuti ágának egyetlen egy törzse az ítélőmester Lázár György, mint fejedelmi helytartó azután mint fejedelmi tanácsos, említett Baresai Ákost fejedelmi trónján támogatja, akkor a Lázár család szárhegyi ágának egyetlen egy törzse e Lázár István Baresait e trónról lebuktatni törekszik.

Miután Kemény János az országba bójó és Erdély fejedelme lesz, Lázár Istvánnak, mellette való buzgó törekvésiért és a Baresai Ákosnak fizetett sarcz helyébe, a mezőbándi jószágot és lőrincztelki praediumot adományozta 1661-be januar 18-án. És ugyan ez évbe Körtvélykaput is kapja adományilag; de mivel a beiktatáskor ellenmondás történik, nem maradhat annak birtokába, sőt abba később se volt meghagyva, a mikor ez iránt I. Apafi Mihályhoz közvetkező kérelemmel folyamodik:

„Zárhegyi Lázár István alázatosan könyörög Nsgodnak mint kegyelmes Urának. Kegyelmes Uram, mivel Baresai Ákos Fejedelem 3700 egynehány Talléromat vötte vala el, előbbi Fejedelem (Kemény János) ezen pénzemért kegyelmességéből az Bándi, Körtvélykapusi és Lőrincztelki Portiokat, az én méltó kívánságimot látván, nekem conferálta vala, melyet ugyan birtam is mind eddig. De mivel Körtvélykapusit adta volt ugyan Lázár György Urk Baresai fejedelem, ha az Nsgod kegyelmessége az helyében mást is ismét conferálhat gyermekinek Nsgod. Annak okáért alázatosan könyörgök Nsgodnak mint k. Uramnak, hogy ennyi pénzemet kiadván Porta contentatiojára, és hogy ez iránt ne kársodjam méltóztassék Nsgod Fejedelmi kegyelmességéből, azon Portioknak birodalmában meghagyni, hiszem kegyelmes Uram maga is tudja azt Nsgod mind elpusztult helyek. Életem folytáig igaz hűséggel igyekezem ezen Nsgod kegyelmességit megszolgálni Nsgodnak mint kegyelmes Uramnak.“

Mely kérésre Körtvélykapu kihagyásával ezt a fejedelmi választ kapta: „A Bándit megadtuk és Lőrinczelkit. Görgény 20. Mart. 1662.“

A Kemény János uralkodásától fogva Lázár István e fejedelem főemberei közé tartozott, ¹⁾ és alatta is viseli a csiki főkirálybiróságot.

Midőn az imént nevezett fejedelem alatt Ali passa a tatárokkal és roppant török sereggel borzasztó pusztítások közt Erdélybe rojtott, Lázár István Kemény János fejedelemnek Maros-Ujvárhoz gyűjtött táborához csatlakozott. De azután Kemény János Petki Istvánt Lázár Istvánnal és a székelység nagy részével elszakasztá táborától, hátrahagyva őket avégett, hogy az ellenséget utjába mindenképp akadályozzák.

Az így külön álló táborral később Lázár István is, mint annak egyik hadvezére, Csikba húzódott, s midőn Ali a tőle kinevezett új fejedelem hűségére szólította fel Csikot, mind Petki István, mind Lázár István a csikiakkal régi fejedelmökhözi hűségétől elállani nem akartak, hanem bizván Csik, Gyergyó és Kászonszékek természetétől s külömben is megerősített állásába, (minthogy azok szorosait s főleg egyik védpontját: a „csikszeredai várt“ Lázár István már jóval azelőtt, az Ali passa bejövő szándéka hírére kellőleg megerősítette, az említett várba részint Szárhegyről részint Csicsóról is vitetvén lövőszereket és taraczkokat), vakmerősködtek a roppant ellenséggel dacolni és szembe szállani. Azonba a tatárok nem vélt álutakon Csikba berontván és Csikszék ama siralmas sorsra jutván, a melyet történetkönyveink oly szomorú színekkel festenek, e szerencsétlen harczból, a melyet végül csak menekülésök biztosítására folytattak még az erdőbe is, miután Fessler történész állítása szerint Petki István a havasokan keresztül Gyergyóba menekült,

¹⁾ G. L. „Az erdélyi diaeták végzéseinek foglalata.“ II. R. 174. l.

Lázár István is hihetőleg követte oda, onnan pedig a tőlük ösmert árutakon Görgénybe, mint Szalárdi „siralmas Kroniká”jába írja: „Petki István és Lázár István a súlyos állapotát vivén eszekbe Görgény várába szállottak vala.” De nem vélem hogy innen Lázár István Magyarországra Aranyos-Medgyesre követte volna apósát, mert azután csak hamar Gyergyóba látjuk nyomát, vagy ha szintén Apafi Mihály alább előfordulandó levelének e szavait: „nem lévén kegyelmed is akkor ez hazában” ekkori künnlétére czelezőknak tartjuk is, nem mulatott soká oda künn.

Gyergyóba találjuk őt 1662-nek az elein is, itt kaphatta a nagy szőlősi ütközet előtt egy héttel a kisleludi táborból januar 16-án kelt rendeletét Kemény Jánosnak, a melybe rendeli Lázár Istvánnak, hogy Beldi Pállal és Mikes Kelemennel „a Barczaságban lévő kurtánságot dissipálja.”

Ebbe az időbe lehettek az ő számos levelezései az ausztriai császár és magyar király főhadvezéreivel, a melyekről a Lázár István fia által nyert grófi diplomába ily sorok állanak: „Stephanum Genitorem scilicet Tuum . . . qui Sago, Togaque, de Patria et Republica plurimum meruere, dum retroactis annis et temporibus, cum charum Nostrum praeactum Regnum Transylvaniae sub iugo Ottomanicae potentiae genuisset, non solum fideles et utiles cum fidelibus Nostris Nobis sincere dilectis illius temporis Campi Ductoribus habuisset et fovisset correspondentias, verum etiam se se offerente occasione cum naturalibus Christiani nominis Hostibus acriter et viriliter dimicare, gloriosasque victorias reportare, non cessavit.”

Kemény János eleste után, miután a Kemény János volt hívei két pártra szakadtak, a melyből az osztrák párt a bethléni várba a Kemény Simon részére tanácskozott, a török párt pedig a görgényi várba az Apafi Mihály részére, Lázár István a

esikiakkal ez utóbbi várba Apafi mellé nyilatkozott, Fessler, „Die Geschichten der Ungarn und ihrer Landsassen“ IX. k. 104. lapján levő sorai bizonyítása szerint: „Dagegen erklärten sich auf der Görgönyer Burg Gabriel und Paul Haller, Johann Bethlen, Péter Huszár, Franz Rhédey, Stephan Lázár und die Csiker Szekter für Apaffy.“ És ha szintén előbb a Kemény Simon pártján volt, a mint azt gróf Kemény József első kézirati munkámra ekként jegyzé fel: *„Lázár István eleintén Kemény Simon pártján volt, és csak azután állott Apafához, miután Petki István is ezt tette“* mindazáltal igen rövid ideig maradhatott amellett, mert már február 16-ról I. Apafi Mihálynak Lázár Istvánhoz ily tartalmu levelét birjuk.

„Sibrekről (hihetőleg a Köhalomszéki Seyburg nevű falu) irt kegyelmed levelét elvöttük, irását megértettük az mi az Kászoni jószágának eladását illeti, mi az exponens expositioja szerint való kárának contentatiojára vigyáztunk, nem lévén kglđ is akkor ez hazában, de mivel már Keglđ hűségünkre redeált, minden hiveinket, azok között Keglđt is szabadságában megakarjuk tartani s kegyelmességünkkel is éltetni. Im parancsoltunk Székely Istvánnak supersedcáljon, ha mi kára lött keresse törvénnyel keglđt suis modis érette. Eidem de caetero gratiose propenmanemus. Datum in oppido nro Nagysink die 16. febr. 1662.

Apafi m. p.

Lázár Istvánnak Apafihoz tett ily nyilatkozatáért nem szakadott meg az a szives viszony, a mely Fessler eme sorai szerint: Auf der Bethlener Burg verbanden sich gegenseitig durch feyerlichen Eid Dionys Bánffy etc. . . gegen Apaffy zum beharrlichen Widerstande“ a bethleni várbeli párthoz tartozó Bánfi Dénes ¹⁾ és a görgény vári párthoz csatlakozott Lázár István között létezett, mert ha-

¹⁾ De a bethlen vári tanácskozáskor nem volt ott Bánfi Dénes, mert ő akkor Bécsbe volt, a hová őt még Kemény János küldötte vala.

mar az ezutáni időből több bizalmas levelet mutat csakádunk levéltára, a melyeket Bánfi Dénes Lázár Istvánnak írt.

Nem is e nyilatkozat okozta, hogy a székelység egy része gyűlölni kezdé őt, bár azok Kemény Simont ohajtották inkább fejedelmőknek, hanem a Barcsai Ákos és II. Rákoczi idejebeli szerepléséért lettek számos ellenei, a kik a székelyektől korántse érdemlett e gyűlölséget előidéztek, ¹⁾ és a kik miatt 1664-be táborba se mert szállani, hanem magát az 1664-beli táborozástól felmentetni kéri, a mit Apafi fejedelemtől meg is nyert, de 150 tallérnak a fiscus számára való lefizetése mellett.

Ez alatt ösfészkibe vonult vissza, és minthogy I. Apafi Mihály meghagyta őt esiki főkirálybirói tisztibe, e tisztségből kifolyó ügyekkel foglalkodott.

Az 1665-ik évet szent dologgal kezdé meg Lázár István, mert ez év januarius első napjaiba Szárhegyen a „Sármány“ nevű hegyre szent Ferencz szerzetbeli barátokat telepített, és azon a helyen, a hol az apja idejébe is voltak barátok egészen 1647-ig, zárda és templom építésére ily szavakkal adományozott telket: „mint jó fiu édes szülőjének ilyen istenes példáját akarván követni.“

A következő 1666-ik évbe az idegen nemzetbeli barátokkali versenygések megszüntetésire, a kiket a pápa mint missionariusokat küldött be a székely papság reformálására — továbbá a mikházi klastromnak az erdélyi Custodiához való csatoltatására mint biztos levén egyszersmind Kornis Gáspárral együtt az országtól ki-

¹⁾ *E valóban úgy vagyon, holott Lázár István ezen gyűlölését a székelyektől nem érdemlette, — de ezen gyűlölséget a Barcsai és Rákoczi idejebeli irigyei és ellenségei idézték elő — főleg pedig a Barcsai volt pártossai.* K. J.

nevezve, e megbízást aug. 6-án a Generalis Vicarius jelenlétébe teljesedésbe vette.

Ugyan ez évbe a fejedelem udvarlásán lévén, értésire esik, hogy Damokos Tamás, hihetőleg az, a ki azelőtt is Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybírája volt s azt a tatár fogságba lételével vesztette el, a Lázár István főtiszti hivatalát magának kéri adományoztatni; ennek meggátlására Lázár István a fejedelemnőhez Bornemisza Annához folyamodik írásbeli kérelemmel, őt kérvén közbejáróul: „mert Isten bizonyságom Kegyelmes Aszonyom, nem tisztem kívánságáért, hanem kiezin böczületemnek helyben való megh. maradásáért kényszerítettem Naczágodot is busítani“ és az említett fejedelemnő ily választ íra kérelmére: „Mi akaratunkból a nem lesz, örömet szollunk elhigye Kelgd. Az harminczadat nem azért atták neki, abanis hirem nem volt. Erre vigyázasom lészen. Görgény die 9. Augusti 1666.“ És hogy nem volt megfosztva tisztjétől, tanusítja I. Apafi Mihálynak Fejérvártt november 5. 1666-ba kült meghívó levele, a midőn kised fiának, Apafi Gergelynek november 28-án Kolozsvártt a farkasutczai templomba tartandó temetésire meghívja Lázár Istvánt és mint „Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybíráját“ hoz ezimezi levelét.

Az 1667-ik évbe Lázár István leányának kö-röspataki Kálnoki Samuelhez való férhezmenetelét következtetem gróf Tököli Istvánnak következő leveléből, a melyet Lázár Istvánnak írt:

„Spectabilis ac Grose Dne
Affinis observandme.

Kgdben meghtapasztalt hozzám való Affectioja mit kívánnyon töllem, és mit tartson, eziránt való ígéretem, jól tudván, nyugodjék meg abban Kgd, Kglmetekhez való jo affectionnak ezzelis örömet adom vala jelét és szívesen kívánok vala jelen lennem, ha több egyéb akadályim közöt, ez mostan ez hazában interve-niált alkalmatlanságok is nem tartoztatnának, más az, ha az jo Isten azonban azokat csendesitenc tagadhatat-

lan dolog az is, nem késvén nékem is már ezután ki-
keletik sietnem, így eziránt való jó intentiomat
az jó kívánsággal kelletvén elmulatnom, ki-
ről követem is szeretettel Kglmeteket, és az
új házásoknak ő kglmekk Istentől minden jó-
kat kívánván s fejenként kglmeteket kegyelmes gon-
gya viselése alá ajánlván, maradok az Kgltek igaz jó
akaroja s kész szolgálja. In Arce Vajda Hunyad
17. April. 1667.

Splis Grsae D. Vrae

Affinis et stor paratmus

Comes Steph. Theokeoly m.p.

E levélből következtetve a Lázár István leánya
férjhezmenetele idejét, Lázár Erzsébethnek ez évbe tör-
tént férjhez adását állítam ugyan e Lázár István
életrajzába, midőn azt a Berde Árontól szerkesztett
1853-beli Hetilap 79, 80, és 81-ik számaiba közöl-
tem, de később egy adat került kezemhez 1659-ből, a
melybe a Lázár István leánya mint „Lázár Ersók asz-
szony“ van említve, és így ha Lázár Erzsébeth már
1659-be férjnél volt, nem érthető a gróf Tököli leve-
lébe említett új házások közt; azonban a se igen va-
lószerű, hogy Lázár Istvánnak már 1659-be férj-
nél lévő leánya lett volna.

Az 1668-ik évbe részint osztályos ügyekbe látjuk
elfoglalva a neje Petki Kata testvéreivel, részint peres
ügyekbe működik anyja Székely Ilonárólí rokonaival;
az év folytán pedig ily tartalmu rendeletét kapja Apafi
fejedelemnek:

„Generos. fidelis. Nobis dilect. salutem et gratiam
Nram. Az nemes ország keglDET rendelvén a két oláh-
országi Vajdák és Erdély között való controversiáknak
éligazítására. Parancsoljuk kegyelmesen és serio Kgdk.
dolgait rendellye oly karban hogy 15. praesen. me-
hessen ki, és arra rendeltetett böcsületes hivoikkal együtt
azon dolgot vehesse jó karban, melyet el is ne mulas-
son Kgd, hogy valamiképpen tovább való busításunkra
alkalmatosság ne szolgáltatassék az haladék miatt. Azon-

ban mivel Szentpáli János Um egy néhány rendbeli
mentségét adja be nem mehetésének, mi is ezen uttyá-
ból őö kegyelmét megengettük, azért Kgld semmikép-
pen el ne mulassa, hanem mingyárást be menjen, hogy
az oda be valo dolgokban fogyatkozás ne essék. Secus
nec factur. Datum in Castro Nro Radnoth die
10. 7br. A. 1668.

Apafi m.p.

1669-be Lázár Istvánt zabolai Mikes Kelemen-
nel együtt megbizta Apafi martius 4-én Fejérvártt költ
rendeletébe, iktassa bé Pater Damokos Kazmért a ro-
mai catholica valláson levő tanítók közé rendelt Gene-
ralis Vicariust a maga módja szerint.

Ezután két hónappal kérelemmel folyamodik az
említett fejedelemhez, hogy miután Nagy-Ida nevű hely-
ségnek a fejedelem általi publicatioja alkalmával saját
Barátfalva nevű jószágát is publicálták, holott e (Ko-
losmegyébe fekvő) falut még atyja vette meg Horváth
Jakab nevű birtokostól és azóta mind atyja, mind pe-
dig maga Lázár István annak mindedig békés bir-
tokába volt, kéri a publicatio megszüntetésit; e kérése
maj. 25-én (1669) meg lévén adva, háborítatlan marad
birtokába.

Ugyan az említett 1669-ik évbe augusztus 26-án
Lázár István mind a maga, mind Csik, Gyergyó és
Kászsónszékek nevébe a fejedelem előtt tiltakozik Daczó
Jánosnak a főkapitányi hivatalba iktatása ellen, és a
székely szabadsággal ellenkező kineveztetése ellen; a
mely tiltakozás e két szenvedélyes férfiba halálíg tartó
ellenséges indulatnak vetette meg az alapját; a minek
következtébe azután Daczó János a Béli Pál mozgal-
mai alatt, főleg a fejedelem előtti gyakori gyanúsításai-
val, a Lázár István vesztét segíté elé. És ez ellen-
séges indulatnak egy kitörésit már az 1671-beli diaeta
folyta alatt tapasztaljuk, a midőn e két férfi a Béli
Pál termeibe egybekapva, Daczó János Lázár Istvánt

„hamis hitű“-nek szidalmazá, a mely szavakért Lázár István meggyalázóját az ország rendei elébe idézte perbe.

A Lázár István elnöksége alatt, a Csik-Szeredába tartott gyűlésen lön kihirdetve újból 1671-be János Zsigmond király 1588-beli szabadalomlevele, a melyet Csik-Szeredának adott.

1672 egyike vala reá nézve a legszomorubb éveknek, mert ez évbe ragadta el a halál Petki Katát forrón szeretett nejét.

E nő halála után Lázár István, mint Apafi egyik főembere,¹⁾ a fejedelmi udvarnál tartózkodott inkább, s többnyire csak székgyűlések tartására rándult bé Gyergyóba.

Ha országgyűlésre vagy fejedelmi tanácsülésre nem szólították fel, szász-erkedi jószágán mulatott.

E tájt ismerkedett meg Kereszturi Krisztinával, a Kereszturi István és Tholdalagi Kata leányával, és bár alig tölt el egy év neje halála után, a magános életet anynyira megunta, hogy már akkor nyilváníttotta házasodni kívánó szándékát; Kereszturi Krisztinát alkalmasint már az 1673-ik év folytán vette nőül, a ki kétségen kívül catholica volt, mert más vallásut venni vonakodott.

Ez időbe már szövetekezett Béldi Pállal s ennél fogva látjuk az 1674-beli liga aláírói sorába, a melyet később notaperébe ellene használtak fel.

Az 1675-beli fejevári diaetán az ország rendei biztosnak nevezik ki Teleki Mihálylyal, Bethlen Gergelylyel és többekkel, hogy a szamosújvári, kővári és huszti jószágokba levő nemesi és más controversiákat, továbbá a kapjoni gát felett a déézsiekkal folyt egyenetlenséget, s végre Mármarosba Körtvélyes nevű falunak a tarackközickekkel való veszekedését eldöntse; a mit igazolnak az akkori országgyűlési törvényczikkek.

¹⁾ Lásd Cserei Historiája 64-ik lap.

E hosszas munkálatok bevégezése után Szárhegyre sietett haza, a hová újból megházasodása után költözött ismét; ott lett az irt 1675-ik évbe az a fia, a ki később grófságot szerzett a családnak. Ugyan ez évbe adományozta Apafi Mihály a szamosujvári várba 1675 sept. 29-én költ adománylevele által a szász-erke-di jószágnak a fiscus számára járó dézma árendáját Lázár Istvánnak életéig.

A következő 1676-ik évbe, a mikor Béli Pált elfogták, Apór Istvánt pedig a Mikes Kelemen kezességén bocsátották szabadon, Lázár István leendő elfogatásáról is szárnyoltak hírek, a mi miatt nem akart megjelenni a fejedelmi udvarnál, a míg Teleki Mihály levél által meg nem nyugtatta, hogy Apafi legkevésbé se gyanakszik reá.

A gyanu, ugy látszik, nem lett volna alaptalan, mert már 1677-nek a végén, a midőn Béli Pál a haza megszabadítására és a rossz tanácsosoknak, ugy Teleki Mihálynak is, megbuktatására többekkel összeesküdt, Lázár Istvánt is ez összeesküvés részesséneki tapasztalták.

Ez évbe pestis uralkodván az országba, Lázár István feleségivel együtt Gyergyóból Beszterczére vonult, és innen kezdett Damokos Tamással és a Béli Pál többi társaival levelezésbe elegyedni; e levelek következtibe indult vissza az említett év végén Gyergyóba, a mire Apafitól nyert engedelmet, a ki akkor Katonába időzött.

October 14-én Szárhegyre érkezve, azonnal tudósítja Damokos Tamást megérkeztéről, egyszersmind igéri, hogy mind azt fogja követni, a mit e tárgyba Csikszék határoz.

Erre Csikszék meg is hívja Lázár Istvánt, hogy a Háromszékről átjött követekkel egyezkedhessenek; de Gyergyóba rövid mulatása őt határozatlanná kezdé tenni,

mert Gyergyó nem igen volt hajlandó Apafitól elpártolni, a mit Damokoshoz írt levele gyaníttat velünk, a melyből láthatjuk, hogy Lázár István egész Gyergyóba csupán az egy Kopasz Ferenczbe bízott.

Mindazáltal mindent megkísértett, hogy e székely széket a Béldi Pál részére hódítsa. E végre nyíltan ki-mondá, hogy a fejedelem megsértette a conditiokat, továbbá azt a hirt is kezdé terjeszgetni, hogy a török elengedi az adót, és Béldi Pálnak fejedelmi pálczát küld.

Azonba ez ígéretek nem sokat használtak. Gyergyó készült ugyan, de vonakodva. E vonakodásnak és annak is, hogy Lázár István okulva az 1660-ki forradalmon, a többi székely széktől várta az első lépést, lehet tulajdonítani hogy nem jelenhetett meg akkor, a midőn a többi székelyek felültek, és így szerencséjire az udvarnál se vehették gyanuba egészen.

Apafi eleibe még se került addig, a mig a fejedelmi assecuratio kezébe nem volt. Ezt megkapva, előbb Beszterczén betegen fekvő nejéhez készült kiindulni, a kinek azonba jobban létét megtudva, felhagyott szándékával, és a helyett a fogarasi országgyűlésre ment.

Itt léte alatt már kezdettek, sőt napról napra mind inkább oly vádak szállingózni, a melyek gyanuba hozták őt, még pedig a Daczó János segédkezésével annyira, hogy jónak látta a fejedelemtől két táblai jegyzőt kikérni, a kikkel Csikba nyomozást vitessen végbe.

Ezeket magával vitte bé Csikba; ők az előállított számos vallókat kihallgatták; s noha e vallomások nyomán semmi se bizonyult bé ellene, onnan még se mert aztán kijőni, se a fejedelmi udvarnál megjelenni, ámbár Teleki Mihály és Naláczi István több levél által igyekeztek Lázár Istvánt megnyugtadni, és biztosítani a fejedelem jó indulatjáról és kegyéről.

Félelme nem is volt alaptalan, mert az 1678-ik évnek már augustus utolsó vagy september első nap-

jaiba elfogták és vásra verve a fogarasi várba zárták.

Itt oly súlyos rabságba tartották, hogy még nejének se volt szabad, látogatására menni, ámbár eziránt kérelmével a fejedelemnöhez is folyamodott, a ki azelőtt gyakran éreztette vele különös kegyét.

Lázár Istvánal együtt felségsértési bűnért egyszerre perbe idézték Haller Jánost, Keresztési Samuelt és Kálmány Kristófot, hanem ezek közül Lázár Istvánra csak halála után mondták ki az ítéletet, mint-hogy ő kilencz hónapi erős fogsága után, ott a börtön falai közt halt meg, tudniillik 1679. aprilis 24-én, élete 53-ik évébe.

Az ellene notaperébe felhozott tíz pontból álló vádak egyike az: hogy ő Beszterczére leginkább oly szándékkal ment, hogy e vidéket is a Béli Pál részire csábitsa; azonba e pont, néhány más vádponttal együtt meglön czáfolva. De a gyergyói egyik alkirálybíró vallomása, továbbá Béli Pálhoz és Damokos Tamáshoz írt levelei, úgy a Csáki László és említett Damokos Tamás kézre került levelei erősen igazolták az összeesküvésbe részesedését, a miért is a kimondott ítéletnél fogva elvesztette minden vármegyei jószágát és a gyergyó-szentmiklósi vámot.

Ez elfoglalt jószágokat azonba özvegye Kereszturi Krisztina kérésire visszaadta azután Apafi a három hátrahagyott árvának, a gyergyó-szentmiklósi vámot pedig még 1679-be oct. 7-ről költ oklevele által 1000 magyar forintért zálogképpen adta vissza.

Lázár István hulláját a fogarasi várból Szárhegyre vitték s oda temették el.

Epitaphiuma (mely nyomtatásba 1731-be jelent meg) következő:

Hic jaceo Stephanus Lázár, de stemmate cujus
Ipse etiam Bethlen Gabriel ortus erat.

Andreae Lázár genuit me filius, illum
 Soror, ¹⁾ sic ipsi sanguine junctus eram.
 Sed quid nobilitas, quid opes juvere superbae?
 Corpus, opes, titulos, haec brevis urna rapit.
 Egressus juvenes pulchre, et feliciter annos,
 Jactatus variis casibus inde fui.
 In Transalpina gessi pro principe bella,
 Polonis, Turcis, pro patria hostis eram.
 Csik, Gyergyó, Kászon, datus his a principe Judex
 Regius, ex aequo juris amator eram.
 Lustra decem vixi, tresque annos occido vere;
 Tu mihi fatalis mensis aprilis eras.
 Spiritus in coelis; in Szárhegy ossa quiescunt.
 Hic finis vitae. Patria, munde, vale.
 Discito Mortalis mortalia spernere, quid te
 Mundus? quid mundi gloria? Pompa juvat?
 Vertimur in terram, sic transit gloria mundi.
 AsplCe post fVnVs qVID nIsI gleba sVMVs.

Ez epitaphiumot P. Philipchovicz Pál lelkész készítette, és ezzel együtt a Lázár István temetése alkalomával a gróf Kálnoki Samueltól irt versek is később (1731.) kinyomtatva, ekként jelentek meg:

„Lachrymae solutae, ligataeque in Supremis
 exequiarum honoribus: Spectabilis ac Generosi
 Domini Domini Stephani Lázár de Szárhegy, Supremi quondam Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon Judicis Regii Profusae.

„Funesta sane novercantis Fortunae ludibrio, asperimisque Austrorum tempestatibus exposita infelix Humana mortalitas, in hoc vastissimo vicissitudinum nostrarum Oceano securum sibi dum pollicetur Zephyrum, in tortuosas Aerumnarum omnium Charybdes, Morborumque Schyllas, improvisa, consuevit impingere, Et Eheu! Mergitus in fluctus, naufraga nostra Ratis. Habemus et jam, hujus vivum in emortuo Spectabilis, ac

¹⁾ Az eredetibe soror helyett filia van; de minthogy Lázár Druzsiana nem volt a Lázár András leánya, hanem testvére, itt, az értelemzavarás kikerülése végett soror van írva.

Generosi Domini, Domini Stephani Lázár corporis ergastulo Prothotypon. Qui, licet ab inveteratis Proavorum, Tritavorumque Ceris ortu suo, a virtutibus, et exemplis innumeris, genuinum se Nobilem Patricium demonstraverat; Primos Adolescentiae Juventutisque Flores, Pietate, Doctrinaque literaria depictos, in sapidissimos fructus deduxerat; Principi magni Nominis et Ominis Georgio Rákoczio Juniori, toga, sagoque charus; in infaustissimo Polonico Bello Corporis custodiae adhibitus; In Transalpinam contra Purpuratum Silistriae ad Michaelis Principis Suppetias cum auxiliaribus copiis expeditus, super Barbaris triumpharat Hostibus. Sed, o tempestuosos Aequoris periculosissimi fluctus, dum blandientibus Favoniis Triremim Portu solveret, ventoque se se crederet, non in scopum, sed in scopulum illisa, naufragam aerumnosi corporis compaginem, Beata anima Matri Terrae commendavit, centrumque suum petiit, et obtinuit; vigesima quarta Mensis Aprilis Luce; Annoque Partus Virginei MDCLXXIX. Cujus ob Affectum, et in devotae obligationis suae, tesseram, macerenti promebat calamo:

Impia crudeli Mors terminat omnia ferro,
 Cogit et in cineres mox properare suos
 Ardua subvertit, Regumque Palatia sternit
 Caula velut Miserum, taliter Aula ruit.
 Eximit oppressos sortis de fauce novercae,
 Splendoremque atro saepe colore tegit.
 Et mihi fatalem calicem dum Parca propinat,
 Mergitur in luctus tam cito clara Domus.
 Ille ego, qui Stephanus, veteri de stemmate Lázár,
 Natales sumpsit Numine dante dies.
 Artibus eximiis primam expolire Juventam
 Palladis in Castris Sacra Minerva dedit.
 Principis hinc adii Regalia tecta Rákoczy
 Bellonamque sequi, dum jubet Aula procul
 Geta ferox; Lecchusque mihi, vel Barbarus hostis
 Obvius armato dedidit omne caput.
 Cur memorem Proavos, Abavos, magnosque Parentes?
 Quid juvat et propriae Pignora prisca Domus?

Et quid Bethlenii, Gabrielis Principis ortum?

Andreae Lázár soror quem peperit.

Sustulit hos omnes Mors horrida; Sors et acerba

Me pressit miserum; sed Deus eripuit.

gLorla, fLos Carnls, facLICIBVs aVoLat aLls

aC qVasI neC fVerIt; te Morlente perIt.

Samuel Kálnoki de Köröspatak.⁴

A P. Gyalogi Jánoshoz írt, és többször említett levélbe gróf Lázár Ferencz, Lázár István fia, a többek közt még következőt is ír: „A grófi titulust atyámnak is megadták volt, de hogy Apafi Mihály megfogatta volt az atyámat, a szegény anyám a szegény Kereszturi István-nal együtt megégették a lengyel Sobieski János király levelével együtt, melyben atyafiságát (a Lázár István nagyanyja Rhabianka Dorothea Székely Miklósné után) nem denegálta, sok vér szerint illető jószágát és Generalisságot igérvén, úgy hitta maga mellé. ¹⁾ A sveciai királyhoz követséget viselt atyám II. Rákóczi György idejében, kinek is fegyverhordozója volt holtig. Egy rendén Havasalföldének ugyan II. Rákóczi György ideiben Generalis Armorum Commendánsa volt és a siliistiai basát megverte, 27,000 törököt halomba vágott s a többit Fekete Gyergyónál a Dunának hajtotta, ezt a török Apafi Mihály előtt Fejedelemlennek is tette volna, mert hívatta, ha a szegény Petki István consideratioja, és más eretnekek invidiája engedte volna.“

Lázár Istvánnak első nejétől Petki Katától két gyermeke volt: VI. Lázár István és Lázár Erzsébeth; második nejétől Kereszturi Krisztinától pedig három: Lázár Susánna, VI. Lázár Ferencz, és I. Lázár Antal.

Kereszturi Krisztina, özvegyisége ideje alatt Béli Kelemenhez, a Béli Pál fiához, ment férjhez, és e férj maradéki a Béli család most élő tagjai.

¹⁾ Ezt már nem hiszem. De miért is igért volna Sobieszki király, a ki a Béli Pál nyugtalanságába belé se elegyedett, sőt azon időbe a legnagyobb szövetségi viszonyba és barátságba élt Apafival (levelei bizonyítják) Lázár Istvánnak tábornagyságot?

E Lázár Istvánról gróf Kemény József, előbb előre bocsátva Damokos Tamásnak 1647. február 8-ról irt egy levelét, a melybe Lázár Istvánról egyszerű említés vagyon, ekként kezdi a maga jegyzeteit:

Stephanus iste Lázár de Szárhegy fuit anno 1649, dum a die 23. januarii usque 10. martii Albae-Juliae Comitum celebrarentur, Ablegatus diaetalis Sedis Csik, et in hac qualitate ipse quoque una cum reliquis statibus subscripsit illas literas dictorum Statuum et Ordinum Transilvaniae, quas iidem 1649 die 18 februarii ad Supremum Turcarum Vezirium scripserunt, quas superius sub Nro. 33. jam produxi, ubi ejus subscriptio: „Lázár István csikszéki követ m. p.“

1655. iste Stephanus Lázár de Szárhegy, una cum Joanne Ambrus de Szent-Miklós Vice Judice Regio Sedis Gyergyó, expedit testimoniales super eo, quod inter incolas possessionis Toplicza, quam Simon Kemény jure uxoris suae Mariae Alia possidebat, et commetaneos Sículos Sedis Gyergyó subversantes differentiae sopitae existant. Copia vidimata harum testimonialium exstat in Archivo Cancellariae Transilvanico Aulicae.

Anno 1658 die 15. julii jam erat Stephanus iste Lázár de Szárhegy Supremus Capitaneus Sedium Csik, Gyergyó et Kászón, perhibente id intitulatione sequentium litterarum, per Clementem Mikes eidem Stephano Lázár scriptarum:

„Kegyelmednek ajánlom szolgálatomat és Istentől szerencsés életet kedvesivel együtt szívből kívánok.

Nekem írott kegyelmed levelét nagy becsülettel vettem; immár Uram a Stephan Vajda szerencsétlensége meg vagyon, Isten mire adja, ő szent Felsége tudja, bizony dolog Uram, hogy nem kell vala bébocsátani, vagy ha elbocsátjuk, másképpen providedálnunk valo (sic!) felől. Hála Istennek Uram, az mi kegyelmes Urunk ő Nga győzedelmesen járt, mert a mult szombaton mult egy hete,

hogy a Budai vezérrel szemben megharczott, eo Nga
 lövő szárszámot elnyert, és Aradot is megvette, elégette.
 Isten ő szent Felsége továbbra is mire adjon bölcs tanácsban
 vagyon. Inmár Uram, az ellenség hozzánk minden
 nap közelit. Valamint adja Isten, hogy resistálhassunk.
 Kegyelmednek mind jóakaró Uramnak megszolgálom, hogy
 a hitvány szekeres lovaímnak ígér helyet. Én is uram az
 pásztornak igen jól megfizetem, Kegyelmed is nekem jó
 akaró szolgálójának, s atyafiának parancsoljon, a míg élek
 Kegyelmednek tiszta szívvel szolgálni kész vagyok. Sokáig
 éltesse Isten Kegyelmedet jó egészségben.

Zajzon 1658. 15. Julii.

Kegyelmed jó akaró atyafia, s szolgálja
 szeretettel szolgál

Mikes Kelemen m. p.“

Intitulatio exterior:

„Generoso Dno Stephano Lázár de Szárhegy, trium
 Sedium Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon Ca-
 pitaneo, Domino. et fautori beneficentissimo.“

*Interim Joannes Bethlen p. 94. eundem non qua S. Ca-
 pitaneum, sed qua Judicem Regium dictorum Sedium erronee
 memorat. Teste eodem Bethlen l. c. idem Stephanus Lázár
 intereratque cum Michaele et Clemente Mikes magna Sicu-
 lorum suorum Csikiensium comitiva, ac vociferatione stipa-
 tus turbulentis illis Comitibus, quae Georgius II. Rákoczi
 M. Vásárhelyinam ad 6-a novembris 1658 indi-
 xerat, et in quibus Georgius II Rákoczi iterum in Princi-
 pem constitutus fuerat, quod unice his tribus, utque Ste-
 phano Lázár, ac Michaeli et Clementi Mikes in acceptis
 tunc habebat „Hos tres (sunt verba Joannis Bethlen Hist. edit.
 Claud. p. 94) Comititia ista celebrasse, reliquos saltem interfuis-
 se non immerito dixeris.“*

*In turbulentis tamen vigentium tunc inter Georgium II.
 Rákoczi et Achatium Barcsai super Principatu dissensionum
 temporibus, Stephanum Lázár, derelicto Rákoczio, Barcsai
 partes amplexum fuisse, repanditur ex eo, quod fatus Prin-
 cept Achatius Barcsai sub Dato „Datum in Salis Camera*

Desiensi die 18-a jan. 1659.“ eidem Stephano Lázár de Szárhegy tricesimam Csik Szent-Miklósiensem in Sede Gyergyó ad dies vitæ contulerit. Donationales exstant in-scriptæ Libro Regio dicti Principis.

Lázár István hűsége II. Rákoczi Györgyhez soha se szűnt meg, a minék elég bizonyosságára szolgál következő válasza Lázár Istvánnak, II. Rákoczitól 1659. április 11-én hozzá irt levelére:

„Nagdnak mint Kegmes Uramk alázatos szolgálato-mat ajánlom és Istentől minden münöséges jókot, bol-dogh szerencsés hoszu életet kívánok Nagdk szerelmes-sível egyetemben megadattni.

Az Nagod tizenegyedik Aprilis Eczedből emanalta-tott méltóságos levelét huszonkettődik præsentis aláza-tosan elvöttem, melyből Kegmes Uram hogy Na . . . életét, s jo egészségét hallom, annak szívem szerint örvendezek, kívánván Istentől további Nagtok fe-lől minden örvendetes hireket és hoszu üdőkigh valo jo egészséges szerencsés életet hallanom. Hogy pedig Nagod én rollam legkissebbik méltatlan szolgáljáról el nem felettkezett, adgya Isten Nagodkk mint Kegmes Uramk alázatosan szolgálhassam meg, minden alkalmatossággal, de még Istennek hála énis nyomorgok itt az Havassok között, az Nagod szolgálatjára migh Isten akarta. Értem azt is Nagod méltóságos leveléből hogy Isten Nagodat az Nád közé helyeztette volna, nemis egyéb véghre hanem síp tsinálásra; azért Kgmes Uram alázatos buzgo szível kérem az én Istenemet eő felse-git könyörgésim által vékony tehetségem szerint énis azon, hogy azon elkezdett Sipnak elkészítésére Isten Nagodat minden alkotmatosságokkal bölcsen és Istenes-sen vezérelye, ki minekünk is ez szegény kiezin ma-rokni magyar ségünknek s mind megh ma-radásunkra is lehessen.

Az mint pedig, Kegmes Uram Nagod holmi hitván lovaím felől parantsol (még minekelőtte az Nagod méltóságos levelét megh adták volna) Kelemen István uram házamhoz jöven úgy mint huszonegyedik Aprilis megh

látogata, de nékem bizony nintsenek mostan semmi olly lovaím, kik Nagodnak is teczhetnének, mivel az kik vannakis felemások és aprok. Az minthogy Kelemen Uram látván már őket, Nagod méltóságos személye előtt jobban describálhatja. Egyébaránt Kegmes Uram tsak legien Nagodk valo marhám, soha bizony Nagodtol megh nem tartom, mivel maghamis Nagod szegény szolgálja vagyok. Hogy pedig Nagod Kegmes Uram szolgálai kötelességemre emlékeztett s egyszersmind kimenetelem felől parancsol, igaz dologh hogy Nagodk köteles szolgálja voltam s vagyok mostanis, kire nézve szolgay kötelességemis azt kívánná, hogy Nagod méltóságos személye mellé kimenjek, de érthette Nagod az Országának micsoda súlyos deliberatioi vadnak, kire nézve hogy mostan nem merek menni Nagodat alázatossan kérem . . . nékem méltatlan szolgáljának megh bocsásson abból, mint Kegmes Uram, mert alioquin ha az Nemes Országhtol Nagod szolgálátjára valo kimenetelem meg dtetik, s Nagodis kicsin szolgálatomat foghja kívánni, elhigye Nagod (az mint hogy eddigh) ugy ennek utána is Nagodat jo szível szolgáljni el nem mulatom. Ezekután tartsa megh Isten Nagodat sokáigh szerencsésen és boldogul. Datum in Szárhegy, Anno 1659 die 25. april.

Nagodnak alázatos méltatlan szolgálja

Lázár István mp.

Interim anno insequenti 1660, postquam Georgius II. Rákoczi per Turcas die 22. May inter Gyalu et Fenes devictus, pauloque post Varadini mortuus fuisset (si non jam et prius) Stephanum Lázár de Szárhegy cum Siculis suis Csikiensibus partes Achatii Barcsai deseruisse, ac subseque Joanni Kemény ejusque asseclis adhaesisse indubium est; indicante id etiam Joanne Bethlen, qui in Historia sua (edit. Claud. 1789. p. 197.) de Stephano isto Lázár ad a. 1660 sequentia memorat: „Status quoque Siculorum Csikiensium, ac Sepsi, Kézdi et Orbai denuo in pejus ruere cepit. Csikienses enim Michaellem Kálnoki, incolae vero Sedium Sepsi, Kézdi, et Orbai Stephanum Donat capitaneos a Principe Barcsaio sibi

praepositos, exuto obsequio; in vincula conjecerant, quorum alter, Stephanus Donát paucos post dies per eos strangulatur. Non parvam Locumtenente Casparo Barcsaio, austeritate sua seditio-
ni huic ansam praebente, qui Stephanum Bako Sedis Siculicalis Maros Capitaneum, Seditiosum quidem, ac turbulentum hominem, non tamen legibus convictum, contra praerogativam nobilitarem, indicta causa suspendio mulctaverat. Stephanum Lázár Csi-
kiensium S. Judicem Regium captum in arcem Gör-
gény custodiendum miserat, territis ob id a Directione praesenti plerisque. — Aperte quocirca praedictae Sedes Siculicales rebellare, nonnullisque, qui inter eos pacis amantiores erant, occisis, rusticos quoque jugo jobbagionatus exuto, praedae, libertatisque spe sibi associare, Stephano Lázár, qui ademptis per Principem Barcsaium certis ab eo imperialium millibus, sub spe amplioris summae persolvendae, nec dum dimisso, sed custodibus va-
fre delusis, domum reduce, magnum huic rebellionis mo-
mentum addente, qui nec alias, ut praemissum, satis sedatus, acceptarum memor injuriarum, tam per se, quam Samuelem Székely, Stephanumque Tompa ma-
truales suos fratres, 1°) quo pacto igni inter rusticos ac plebem oleum posset addere, non praetermittebat etc.' De capti-
vitate Stephani Lázár Franciscus Kazi Lib. VIII. pag. 242. his meminit verbis: „Stephanus Lázár, vir nobilis, pro Step-
hano Petkio Siculis Csikiensibus jus dicens, in custodiam datus est. Ut vitam servaret 12 florenorum millia addiderat, jamque partem aeris numeracerat, tamen adhuc supplicio destinabatur,“ — et dein: „Stephanus Lázár ex arce Görgenyiensi commodum elapsus, afflicto, et dubios popularium animos erexit, quin etiam fortes effecit, ausos impetu in arcem (Csik-Szereda) invadere, Praefectoque (Michaeli Kálnoki) quem acerbius odissent, manus injicere.“

Postquam anno eodem 1660 die 24. decembris Joannes Kemény in Comitibus Szász-Régeniensibus in Prin-
cipem renunciatus fuisset, Stephanus iste Lázár partes ejus palam secutus fuit, deque ejus contra Turcas tuitione, una-
cum Stephano Petki et Paulo Beldi sollicitum fuisse, testantur trinae litterae, quas ex originali meo transscriptas hisce adnecto:

1°) Mutterbruder-Söhne, ergo mater Stephani hujus Lázár fuit Székelyana,

a.) *Literae Pauli Béli ad Stephanum Pet-
ki scriptae:*

„Szolgálók Uram kegyelmednek mint joakaro Uram-
nak, Bátyámnak. Sok jókkal, szerencsés élettel megáldja
az Ur Isten kegyelmedet.

Én Uram tegnap estve érkezém ide Uzonba. Mikes
Uramat halván Köröspatakon, irék ő kegyelmének, látván,
hogy az hadak minden felől gyűlnek, gondoltam, talám
előbbi dispositio szerint, és nem úgy, mint Csicsóból tu-
dósított kegyelmed, indulna, hogy azbéli utobban lett
dispositiojáról írott levele talám nem jutott volna kezé-
hez, ujabban ő kegyelmét tudositám, kiről választ ír ne-
kem. Irja, hogy kegyelmedet is tudositja. Ökeme más di-
spositioval akar indulni, nem késik, jölehet én szemben
nem voltam ökemével. Az Urunknak dolga im: Brassóból
érkezett híteles ember beszéllé, oly hírek folynának, Hal-
ler Gábor az öcsével, Bethlen János Uramékon a kato-
nák által Isten ostora nagy esett volna (az Ur akarát-
ja) ha úgy lett, másnak gyakran a kit ember kíván, ma-
ga esik belé; hosták úgy is a hirt, Várad tájékán a Po-
gányságot igen megcsapták volna, és felyebb is Buda fe-
lé, adná Isten lenne úgy. Immár azért Uram kegyelmed
értvén a Mikes Uram indulását, alkalmaztassa dolgai, és
Instructiot is úgy adjon, visszavonás, egyenletlenség ne le-
gyen ő kegyelmeknél (satis sat.). Hogy magam dolgom-
ban is sollicituskodom, arról kegyelmedet követem. Még is,
ha késő nem leszen Lázár István Uramnak
adjon a Bethlenbe adando praesidium felől
is ujabban instructiot, tudja, hogy többet nyom
az Ökeme szava, és azt inkább nem merik el-
vesztegleni, és ha addig el nem találának
késni, míg Isten Ökemét Marosszékre viszi,
parancsolja meg, hogy lenne félelmek, és ne
lenne aziránt is elmúlása dolgoknak. Azonban
én Kegyelmednek igaz atyafia maradok
Datum Uzon a. 1661. die 24. augusti.

Kegyelmednek atyafia szolgálja

Béli Pál m.p.

P. S. Brassaiaknak a leveleket még nem küldem, vár-
ván a Mikes Mihály uram levelét.”

b.) *Literae Stephani Lázár de Szárhegy ad Stephanum Petki de Királyhalmi scriptae.*

„Kegyelmednek mint kedves Apám uramnak ajánlom szeretettel való alázatos szolgálatomat.

Ez mostani alkalmatossággal akarom ujabbban mostani hírek, és állapotok felől kegyelmedet tudósítani. Ma este hitván kiáltartom (sic!) látni mentem vala Remetére, azonban a postám izene, megjárta ujabbban mindenik tábornot, de Urunk (Kemény János) okvetetlen megindul a héten, kiről ma este is érkezik hírem. Két ora mulva megindutván, hogy a Remetei hidon által juték, utánnam kiáltanak, hát Görgényből jövéen posta, egy olá leveleket hozza Felvinczi Uramtól és Haller Pál Uramtól, melyet felszakasztván, megolvasék. De Istennek hála, ezek igen jók, kiért Istennek hálaadással tartozunk. Ujabbban azt izeni: ezek is jók, a kinél most irattak, de ezen két nap jobbakat látunk, nem csak hallunk nem sok idő mulva. A Török táborról azt beszéli a posta, igen megsördültek magokban, de bizony jobban megsördülnek. Azt beszéli, minden bizonnyal az volt a Pogányságnak végzése, hogy Apafi által valamint az erdélyi hadakat felvehessék, és azokkal együtt az Urunk táborára red mennjen; Az adót, kit felszedett, rabokkal együtt haza küldjék de már azt elugrották, látoán hogy az Országnak főrendei sem hódolnak, de az uj fejedelemnek (az az: Apafinak) se tartja szerencsáját. Az Czerjék Uramnak szolló levelet ott, kün szakasztották volt fel, abban is jó hírek vagynak. Ezek után Istennek szent áldását kívánom Kegyelmedre terjedni. Datum in Szárhegy Anno 1661 die 12. 8-bris.

Kegyelmednek engedelmességgel való
fia, szolgálja míg él

Lázár István m. p.

P. S. Postámat ujabbban elbocsátom, és ha mi ujabb híreket hoz, Kegyelmedet tudósítani el nem mulatom. Bizonny dolog a Kolosvárhoz jött német felől is meg izent tegnap, hogy jött egy néhány zászló, de nem tudá mondani hány.

Örvendetes hirt kültem Kegyelmednek, de örvendeztesse Isten annak látásával is Kegyelmedet, ne csak hallásával mindnyájunkkal együtt, kívánjuk Istentől. Illyen ité-

lettel hogy legyek édes Apám Uram a kegyelmed írása felől, tudni illik, hogy a gyermekeket meguntá volna, Isten oltalmazzon, bizony dolog, mindazonáltal ha tegnapelőtt érhettem volna a híreket, talán ugyan értek nem kültém volna, mivel még itt bizony halogatnak, noha szünt ugyan, de még is hol egy, hol kettő gyakrabban vagyon. Mindazonáltal talám Isten megoltalmazza szegényeket.

Torma János Uram, a posta azt mondja, egy várban, vagyon két napja, hogy nyugszik, s várakozik, hogy a Beszterczére jött Törökök eltávozzanak, de már ő kegyelme is nem késik, vagy maga, vagy szolgálja hozza meg a választ.

c.) *Similiter Literae Stephani Lázár de Szárhegy ad Stephanum Petki de Királyhalma scriptae:*

„Szolgálók mint Uramnak Kegyelmednek. Még is vagy két szóval akarom Kegyelmedet tudósítani az én postám hírei felől. Tegnap az feleségemmel magával beszélgetvén, azt izente tőlle, hogy Kegyelmednek is megírom, az Istenért az hadlásra magát ne vegye, mert Isten bizony jobban adja ezen két nap minden dolgunkat. Torma Uram megindult, és jövő útjában vagyon, eljő nem sokára békével, s jó hírekkel, de ezek miatt a Tatárok miatt nem jöhetett eddig, a kik Besztercze felé mentek volt az adóért. A Töröktől nem kell félni, mint volt ugyan tractájok róla, de csak a magyarak, kik vellek vagynak, azok ingerlik s ingerlették eddig is, de bizony nem jőnek reánk, mint más hír éri őket nem sokára. Tegnap nállam lévén Elekes Péter, hogy kimentek volt vigyázni, a siklodi hegyről vigyáznak volt, azonban el jő egy igen vén ember hozzájok, és azt kérdi, mit vigyáztak fiaim, mondják, hogy a pogányságot, azt felelte reá, ne sokat tartsatok azoktól bár mert a héten minden szerencséjük eltelik a pogányságnak, szombatnál tovább nem tart. Megnevezte magát, hol lakik Udvarhelyszéken, s azt mondta: Kegyelmeitek sem messze lakik, s én sem, de ha különben lészen, meg hallod, engemet oly halállal ölj meg, a mivel szerecz, mert nem csak ezek romolnak, kik Erdélyben vagynak.

de mindenütt az egész világon való pogányság a nap-ságtól fogva romolni, és veszni kezd. Azt mondja Keczeli Uram, ő ismeri jól az embert, de rettenetes tudományos ember az is, az én postám is azt mondja, csak ezen a héten virágozik szerencséjük, de tovább nem tart. Olyat is beszél: szándékok az is volna Urunkra mennének, s azt a tábornok oszlatná, el küldöttek is előljárot, de meg halják nem sokára, azok mind ott vesznek. Én mindazáltal mostani alkalmatossággal a gyermekéért elküldök. Immár Istennek hálá a pestis is szűnt. Ezek után Istennek szent áldása terjedjen Kegyelmedre. Datum in Szárhegy ao. 1661 die 17. 8-bris.

Kegyelmed jo akaro fia, szolgálja
míg él

Lázár István m.p.

P. S. Kegyelmed édes Apám Uram megbocsásson hogy a szegény gyermekekkel ¹⁾ eddig is busítottuk kegyelme-
teket, kit adja Isten én is szolgálhassak meg kegyel-
mednek.

Én azt is megtudakoztam a postától, kellé valamit elrejtenuk, de meg haragszik csak csudálja, még is gondolom, nem úgy áll bizony a kegyelmed, és az én csillagom, hanem üljünk vesztég.

Dum haec taliter agerentur, interea Aly Basa armata manu Transilvaniam ingressus, Joannique Kemény, qui praeter Turcarum annutum Princeps renunciatus fuerat, infensus, Michaellem Apafi Transilvanis in Principem obtrudere conabatur, eoque in antecessum jam in Principem salutato, Transilvanos serio monebat, ut habito regni contentu, Apafium sibi Principem eligerent, — ast Stephanus Petki, ac Stephanus Lázár nec Turcis obedire volentes, Siculos suos arcebant, ne jussis Aly Bassae obicam irent. Joannes Szalárdi, scriptor coaevus, in historia sua Msta Libro VIII. cap. 5. memorando, quod Aly Basa Transilvanos ad celebranda Comitia, praestandumque Apafio fidelitatis juramentum monuerit, sequentia subjungit: „Melyre Petki István,

¹⁾ Ha Erzsébeth nevű leánya Lázár Istvánnak már 1659-be férjénél volt, ugy Lázár István nevű fián kívül még kellett gyermekének lenni.

Lázár István, a Csik, Gyergyó, Kászon székekkel, hogy a havasok között igen erős helyeken laktának, ember emlékezetére azt a földet ellenség nem járta volna, most is hogy a tartományukra való erős, és szoros utak erőssen bevágattak, és mindenütt feles puskás gyalogok állanak, ahöz nagyon bizván, hogy mindenkben a fejedelem (Kemény János) hűségéhez, s az (Leopold császárral) új confederatiohoz ragaszkodni híven akarnának, az Vezérnek (Aly Basának) néhány rendbéli parancsolatjára, s hitére is sem, senkit nem bocsátottak, magok annál inkább el nem mentek vala.“

Interim Michaelé Apafi in Comitibus die 20. nov. 1661 in Kis-Selyk celebratis a perterritis Transilvanis in Principem electo, Stephanus Lázár, ac Stephanus Petki in Siculorum Alpibus non amplius securos se fore videntes, in arce Joannis Kemény Görgényiensi salutem querebant: „Petki István és Lázár István (sunt verba memorati Joannis Szalárdi) hihető az utat idején korán jól kitanulták volt, a súlyos állapotot vivén ezekben, Görgény várába szaladtak vala. Csiknak elveszésében nem kevésé culpálták Petki Istvánt, kinek Dés tájékáról Kemény János fejedelem megírta volt, hogy Csikot meg holdolni engedje, reserválják ad meliora tempora magokat, maga kijöjjen a fejedelem (Kemény) mellé, de a helynek erőségéhez bizván, vesztették a dolgot.“

Incertus, fatalisque iste Transilvaniae status interim diu haud duravit, nam postquam Princeps Joannes Kemény in habito contra Turcas ad N. Szöllös conflictu die 23-a jan. 1662. cum vita una et Principatum amisisset, intestina Transilvaniae bella pedesentim sedari ceperunt.

Tertio jam post cladem hanc die utpote 28-a januarii potiores Siculorum Csikiensium, monente eos eorum Capiteano Joanne Daczo, contineri in Csik-Szent-Márton, ibidem concluderunt, Stephanum Lázár, tunc ad Gyergyó semet recipientem monendum esse, ne ulterius Principi Michaeli Apafi resistere pergat, promittendumque eidem esse, opera et interventione Andreae Henter amnestiam ei a Principe

Apafio effecturam fore; prout id sequentes repandunt literae, quas ex authographo meo huc transscribo:

„Szolgálatomat mint Uramnak ajánlom kegyelmednek. Isten idvességes jokkal megáldja e mostani beteges állapotjából gyógyítsa az mi megmaradásunkra,

Kegyelmed levelének continentidja szerint a mennyin telhetünk vala, Henter András Uram házához gyűltünk vala, ott az kegyelmed leveleit felolvastván, úgy concludálunk, hogy Henter András, Damokos Gábor és Szabeni Uramék ma bémenvén Gyergyoba, Lázár István Uramat admonedlják, hogy ő kegyelme ne mutasson hostilitást, hanem submittálja az Urunk (Apafi Mihály) hűségére magát, az úgy lévén, hogy amnestia adassék, Henter uram kénálja, hogy Urunkat requirálván: megszerzi. Mi pedig Uram az hatalmas Császárt köntösihez ragaszkodván nem recedálunk, hanem ahoz tartjuk magunkat a mint homagiomunkat deponáltuk. Kegyelmed Uram, írása szerint réánk viseljen gondot, jöjjen fel s itt a vitézlő rend készen vagyon, felül a hová kegyelmed parancsolja, kész obedientiát praestálni, mert ha kegyelmed Uram réánk nem vigyáz s gondot nem visel, félünk csalárdságtól, s hirtelen való becsapástól, s romlástól, melyet Isten után kegyelmed távoztathat el, praestálván azt, ha úgy visel gondot, mint jó pásztor juhaira, kire Isten Kegyelmedet segítse, s beteg állapotjából gyógyítván, hozza közünkbe jó egészségben. Datae in Szent-Márton die 28. jan. 1662.

Kegyelmednek jó szívvél szolgáló jó akaro szolgálja

Bot István m.p.“

Intitulatio exterior:

„Tekintetes s nemzetes Sepsi-Szent-Györgyi Daczo János Uramnak Csik, Gyergyó és Kászonszékeknek Főkapitányának, nekem Uramnak adassék.“

Monitum, promissumque hoc immediato suo non caruisse effectu, testis est Joannes Belhlen, cujus verba (ex hi-

storia ejus edit. Claud. pag. 290.) huc transscribimus: „Paucos post (caedem Joannis Kemény) dies Dionysius Bánfi, ac Wolfgangus Bethlenius (Joannis Kemény asseclae) qui in arce Bethleniana substiterant cum alis nobilibus securitatis gratia ibi congregatis, literas ad procures in arce Görgényiensi tunc morantes transmiserunt, quid illi, Principe Keményio fato functo facturi essent, siscitantes simul et consensuros se promittentes. Conformes Stephanus Lázár quoque, ac Csikienses ad eosdem misere literas, quibus per eosdem, quoniam occulto, extraordinarioque Dei judicio Princeps Keményius in vivis esse desiisset, ulterius potentissimam Turcarum nationem irritando, in majus patriam praecipitare periculum inconsultum putare, seque deditione arcis Görgényiensis facta praesenti cessuros fortunae rescriptum. Assensere cum Stephano Lázár Csikienses.

Reconciliatus hoc modo Principi Apafio Stephanus Lázár, die 23. februarii e. a. obtentis a Principe literis, ad celebranda, die 10. martii in Görgény-Szent-Imre comitia, ac ad suscipiendam ibidem de futura Transilvaniae salute Statuum et Ordinum consultationem invitatus exstitit, quarum quidem literarum, in Archivo Comitum Lázár de Szárhegy existentium tenor sequens est:

„Michael Apafi etc. . . . Generose fidelis, nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.

Istennek kegyelmes gondviseléséből az haza ellenségi meg szegyenitetvén, ez haza fiai is hűségünkre jobb részint rededlvén, Fogaras és Görgény váravalegyütt, Déva felől is jó reménységünk nyujtatott.

Minthogy azért Isten jovoltából ez kicsiny pihenést engedte szélvész modjára hányattatásunk után, továbbra is akartunk kegyelmetek jóvára s megmaradására atyai gondviselésünket terjesztetni, rendelvén mellettünk levő becsületes Tanács Úr híveinknek tetszésekből ad diem 10. proxime futuri mensis martii Görgény-Szent-Imrei városunkban kegyelmeteknek generalis gyűlést celebráltatni. Parancsoljuk azért kegyelmednek kegyelmesen, és serio, ez rendelésünket így értvén, a meg irt napon, és helyen jelen lenni el ne mulassa, hogy kegyelmednek is egyező értelméből ez romlott haza utolsó veszedelmének eltávoztatására, és jóvára menendő, a Portára menendő követei, a

summa, és adó beküldése, s egyéb dolgokról is minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali Decreto expressa non facturo gratiose propensi manemus. Datum in oppido nostro Nagy-Sink die 23. februarii 1662.

Michael Apafi m. p.

Terminatis Comitibus favorem Principis Apafi erga Stephanum Lázár tunc dictum crevisse, comperimus ex eo, quod dictus Princeps „ex castris suis ad Bonczida positis die 17. aprilis 1662“ Donationales expediri fecerit, tenore quarum eidem Stephano Lázár, ejusque consorte Catharina Petki, ejusque posteris, primum quidem masculini, dein etiam faeminei sexus portionem in Mező-Bánd Sede Maros habitam, alias ad Castrum Principis Radnothiense pertinentem, ac praedium Lőrincztelke in Comitatu Thorda situm, ac hactenus ad arcem Görgény tentum, cum collatione juris Regii contulerat. — Donationales hae, unacum concernentibus statutorio relatoriis anno insequenti 1663 expeditis exstant in Archivo K. Monostoriensi. Notandum tamen quod statutiōni relate ad portionem in Mező-Bánd habitae, tunc incolae et inhabitatores ejates contradixerint.

Decimo post elargitas has Donationales die, sub Dato „in castris nostris ad Kolosvár positis die 27. aprilis“ 1662. idem Princeps favorem suum eo cumulavit, quod Stephanum Lázár vigente tunc expeditione bellica dispensaverit, cumque praesidio sequentium literarum, in Archivo Comitum Lázár de Szárhegy praeexistentium ad procuranda domestica, securum, tutumque dimiserit:

„Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes. Fidelibus nostris universis et singulis cujuscunque Status, Conditionis, gradus, honoris, officii, dignitatis, et praeeminentiae hominibus, ubivis in ditione nostra constitutis, et commorantibus, praesentes visuris, salutem cum favore. Tekintetes nemzetes Szárhegyi Lázár István hívünket ez mostani hadi expeditiobul im-

munissá tévén, házához bocsátottuk. Kegyelmesen és serio parancsoljuk minden rendbéli hűveinknek, békével bocsátván legyenek salvus conductussal ő kegyelmének. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, Exhibenti restitutis. Datum in Castris nostris ad Kolosvár positis Die vigesima septima mensis aprilis anno Domini 1662.

M. Apafi m. p.

Anno insequenti 1663. Principem Apafium Stephanum Lázár praegestum antea Supremi Judicis Regii Sedium Csik, Gyergyó et Kászón munus restituisse ex eo constat, quod Joannes Bethlen Historiae suae (editionis Horanyianae) Tom. I. p. 48. ad annum 1663 cum eo titulo nominet, ac quod ipse quoque Stephanus Lázár hoc titulo usus fuerit, dum citato anno testamentum Barbarae Bárczi, consortis Joannis Petki, se praesente conditum fuisse attestaretur.

Josephus Benkő in „Milcoria“ II. p. 154. de Stephano isthoc Lázár sequentia memorat: „Patres Franciscani strictioris observantiae domicilio fruuntur Szárhegyiensi, in latere collis Sármany ab anno circiter 1665, quo tempore fundum iis Ill. D. Stephanus Lázár Sedium Csik, Gyergyó et Kászón S. Judex Regius concessit atque donavit.“ — Rem tamen hanc Benkő non sat exacte consignavit, nam ex literis die 5. januarii 1665 per fatum Stephanum Lázár elargitis, inque Archivo PP. Franciscanorum Szárhegyiensi praeexistentibus constat, fundum memoratum dictis fratribus jam antea per patrem Stephani hujus Lázár, utpote Stephanum Lázár seniore donatum exstitisse, illumque illis anno 1665 nonnisi restitutum fuisse, harum literarum tenor sequens est:

„Én Gyergyó Szárhegyi Lázár István Csik, Gyergyó és Kászonszékeknek Főkirálybírája, meggondolván az Istenben elnyugodt boldog emlékezetű szegény atyám uramnak, néhai nemzeti Lázár Istvánnak keresztény buzgó indulatját, a ki Istenhez való szeretetéből conferálta volt ugyan ezen Szárhegy felett Sármany hegye oldalán való

kápolnácskákat, s mellettek viszontag egy darab helyet is a Szent Ferencz szerzetének de strictiori observantia örökösön, de abban a helyben azon szent szerzetbeli Paterék az ő kegyelmek állapotjuk szerint való lakóhelyet és kertecskét is építhessenek, s abban a helyben resideálván, éjjel nappal Istennek szolgálhassanak, mind szegény atyámért és maradékaiért istenimádók legyenek, a mely helyt kedvesen s hálúadó szívvél is acceptálván szegény atyám uramtól a Paterék, és építvén meg rajta egy néhány esztendeig, specifice resideálván benne, bírták, azután bizonyos okokra nézve recedálván, absentálták magokat abból a helyből. Mostan pediglen alázatosan requirálván azon Residentiának ujobban való felvétele felől, én is előttem viselvén fenn meg nevezett szegény Atyám Uramnak ebéli buzgó istenes indulatját, mind pedig azon szent szerzethez való jó akaratját és patrociniumát, mint jó fiu édes szüléinek ilyen istenes példáját akarván követni: örökösön restitáltam ő kegyelmeknek, és azon szent szerzetbeli hazafiainak, melyből minden jussomat kivésem, Isten szeretetiért, és azon szent szerzethez való jó akaratomból teljeségesen, hogy szabadon és örökösen bírassák ő kegyelmek, mint egyéb helyeken való klastromokat, melyben laknak. Annak felette az én értékem és tehetségem szerént való jó akaratomat ajánlom ő kegyelmeknek míg Isten élte. Kiknek áhítatos imádságokba, és áldozatjokba ajánlom magamat, szegény szüleimet és maradékimat. Datum ex curia mea Szárhegyien si Die 5. jan. 1665.“

Eundem Stephanum Lázár fuisse anno 1669 personam Principi Moldaviae Duca gratam, ostendunt literae ejusdem Principis sub 3. oct. 1669 exaratae, quarum tenor sequens est:

Spectabile, ac Generose Dne Stephane Lázár de Szárhégi, Domine Vicine nobis benevole!

Spect. et Generos. Dom. salutem et omnem prosperitatem. Kegyelmed nekünk becsülettel irt sürgető levelét becsületes szolgálja által vettük szomszédságos jó akaratul, s acceptáltuk kegyelmed jó akaratját. A kegyelmed háza szükségére bírodalmunkból bor vétele felől való kívánsá-

gát értettük, vehett is kegyelmed bízodst, csak annak megvétele után kegyelmed tudósítson mennyi számu legyen, Kegyelmed számára, s háza szükségére s annak vámját vagy harminczadját kegyelmednek akonként megengedjük, parancsoljuk is felölle ott való vámosinknak adván kegyelmed értésünkre kivitelekör, más dologbol is kegyelmed . . . elálván, jo szívvvel kegyelmednek kedveskedni el nem mulasztjuk. Ezek után bö áldást is kívánván kegyelmednek. Datum in Sede nostra Jászvásár. Die 3. octobris 1669.

*Spectab. ac Generosae Dnis V. vicinus benevolus
D u c a D e i G r a t i a P r i n c e p s t e r r a -
r u m M o l d a v i a e .*

Tíz évvel ezelőtt 1659 szeptember 26-ról Mihály oláhországi vajdának is Lázár Istvánhoz, mint akkori helyettes esiki kapitányhoz irt következő bizalmas levelét birja családunk levéltára:

„Spectabilis ac Generose Dne Frater nobis dilectissime!

Mi levelet vévén ma az Fejedelemtül ő Ngátul, holnap meg indulunk Szebenfelé hogy ő Ngával szemben legyünk. Nem tudjuk mit irt legyen kegyelmednek az Fejedelem, de akár mint legyen az dolog de nekünk ugy tetszenék ha ő Nga az felülés felöl nem parancsolt, bár csak két száz jo válogatott lovas puskást küldene Urunk (II. Rákoczi) mellé, ugy hiszük kedves dolgot cselekszik Keglték. Az Kgld kedves társának hosszú életet jo szerencsét kívánunk Kgddel együtt. Kegyelmed ajánlja barátságos jo akaratunkat Gábor Deák Uramnak és az királybirónakis. Mi az mig élünk az Kgd atyafiságában meg nyugodva lévén el nem feletkezünk kgdis azt cselekedje. Éltesse Isten kegyelmedet jo egészségben sok esztendőig. Datum ex Görgény-Szent-Imre die 26. 7-bris 1659.

*Spect. Gener. Vestrae Frater benevolus
M i c h e l R a d u l y P r i n c e p s V a l a c h i a e .*

*Annus 1674 in annalibus Transilvaniae inopinata,
violentaque caede Dionisii Bánsi lugubris evasit, cujus seriem
Andreas Gunesch, scriptor coaevus (vide Chronicon Fuch-*

sio-Lupino-Oltardinum, Coronae 1848. T. II. p. 176.) his enarrat verbis: „Mense novembri (1674) in principio comitiorum Albensium mirabilis accidit tragoedia inter quosdam magnates Ungaros, Paulum Beldium, et Dionysium Bánfi, Capitaneum Colosvariensem. Ille Beldius hunc securum valde, et nihil tale somniantem, in symposio baptismali existentem, penes Tordam, veluti alter Jehu, cum aliquot millibus Siculorum, quorum Capitaneus erat, clam obruit, sine scitu Principis, aulaeque, et licet Banfius celeri equi cursu evasisset, uxor tamen ejus cum gynaeceo, curribus et supellectili argentea praeda facta hosti furenti, qui non saltem eam quovis ornatu, una cum vestimentis, spoliarunt, verum etiam currus, equos, aurum, argentum inter se dividerunt, lacerarunt, eamque carro ignobili fere denudatam, in proximum pagum, ceu captivam deduxerunt. Persequentibus interea omnibus copiis Bánfium Claudiopolim usque, eumque ad deditiorem obsidentes. Quem, cum se brevi dedisset, in arresto sub gravi custodia tenuerunt.

Hoc facinus Beldi, postquam Albae Juliae innoluisset, ingentes excitavit turbas, magnumque Principi, et toti aulae incussit terrorem. Beldius vero ex tempore per litteras Principem certum facit, causamque persecutionis Banfinianae indicat, ostendendo Principi, quantas insidias Principi totique regno exitiosas struxerit, prodit, Banfius quibus praevenire voluerit occulte hoc suscepto stratagemate. Dehinc Beldius ipse in comitia venit, et articulatim causas Principi, regnicolisque proponit. Instituitur Judicium, fertur sententia contra Banfium, quod ceu hostis ac proditor, imo apostata ad Romanam Religionem gladio sit feriendus. Quae sententia eodem mense executi est, executore Domino Ladislao Csáki in oppido Bethlen, et sic praeter spem occubuit, non sine multorum gaudio, Banfius.“

Hac occasione Stephanum quoque Lázár, unicum Siculis suis, ex jussu Pauli Beldi, tunc Supremi Siculorum Generalis, arma arripuisse, testes sunt sequentes binae literae dicti Stephani Lázár ad eundem Paulum Beldi exaratae, quas ex authographo meo exemplari huc transcribo :

a) „Mint Uramnak ajánlom köteles szolgálatomat Uram kegyelmednek.

Némely napokban jámbor szolgáját küldvén Uram Kegyelmed előnkbe, azon alkalmatossággal is irtam vala Uram Kegyelmednek, hogy tudósítsan, merre mennyünk, mivel a sok külömb külömb hírek miatt mi csak bolygunk. Haller János Uramhoz is küldtem mi volt Szent-Pálra, ő kegyelme is a kegyelmed dispositiojára igazítván, ki Bogátra, ki Kolosvárra mondták hogy mennyünk, s ki pedig Tordához, nem tudván mihez magunkat tartanunk, hanem ma találván egy emberséges katona embert elől, jelenti, hogy a hadak mind Kolosvár körül voltak az elmúlt vasárnap, de már Bánfi Uram kézhez akadván, nem tudá mondani, ha a hadak lemennek Fejérvár felé kegyelmetekkel együtt, vagy nem, kihez képest kénszeritetem kegyelmedhez küldeni ujabban, tudósítván felöle kegyelmed, mi tévők legyünk, és merre mennyünk. Én interim Maros Ujvár felé, és Enyed felé continuálom utamat, meghagyván szolgáltnak, hogy siessen előnkbe, és mi is a mit Kegyelmed fog parancsolni, azt tévők leszünk, Ezek után Istennek szent áldását kívánom Uram Kegyelmedre terjedni. Datum ex Dicső Szent Márton a. 1674 die 28. novembris.

Kegyelmed jo akaro köteles szolgálja míg él
Lázár István m. p.

b.) „Mint Uramnak szolgálók Uram Kegyelmednek.

Kegyelmed szóval való izenetét szintén most késő vacsorakor jelenti szolgálóm, mint parancsolt legyen Kegyelmed hogy tudniillik, ha Kglmeddel akarok járni, hat órákor Enyeden legyek, kit az Kgd parancsolatja szerint örö nesz el is követtem volna, de a hadak imitt amott lévén, ily készen, és indisposite nem hagyhatám őket, magam mindazonáltal Kglmeddel való beszélgetésre el megyek vala, de a hidas itt mind elromlott, a rév pedig igen alkalmatlan úgy annyira, hogy nem hogy éjjel, de nappal is bajosan járhatni rajta, kihez az itt való emberek is nem biztatván vele, kéntelenitetem ujabban Kegyelmednek írni felölle, hogy tudósítsan, magamnak szükséges e me-

netelem Fejérvárra, vagy nem, s mikorrá. Azonban a hadak felől is mikképpen disponál kegyelmed, hová szálljak, és magammal is kell-e bé vinnem, vagy nem, s mennyit. Mind ezekről várom Uram Kegyelmed tudósítását. Ezek után Istennek szent áldását kívánom kegyelmedre terjedni. Datum in Csesztve a. 1674. die 30. novembris.

*Kegyelmed köteles szolgája
Lázár István m.p.*

P. S. Damokos Uram is ajánlja Kegyelmednek szolgáltatját, ő kegyelme is tudakoztatja, ha velem együtt bejöjjön é Fejérvárra, vagy pedig Kolosvárra a menyecske után mennjen.“

Arcta haec Stephani Lázár cum Paulo Béli, quem paucos post annos ultrix Nemesis ob caedem Dionisio Bánfi illatam assecuta est, familiaritas Stephano Lázár serius grave adtulit periculum. — Paulus numque Béli, et Nicolaus Bethlen 1676. „Conspirationis ad versus Principem Apafium (sunt verba Andreae Gunesch coevi l.c.p. 177.) insimulantur quasi in excidium, et necem Principis et aulae conjurassent, in captivitatem et vincula rapiuntur Fogarasini, ibidemque diu captivi tenentur, usque quo tandem variis magnatum intercessionibus, et sponsionibus magnae summae Imperialium anno sequenti (1677.) dimittuntur. Quorum quidem, Bélius scilicet non sine vindictae cupiditate evasit.“

Narrationem dein idem Gunesch (p. 183.) sic prosequitur: „Bélius captivitate Fogarasiensi liberatus, uti superius dictum, ulciscendi animum retinuit, praecipue erga auctores illatae ignominiae, inter quos non postremus erat Michael Teleki, qui ergo, quam primum ad sua redisset, Generalis dignitate privatus, varia seditiosa coepit animo agitare, communicatis clam per literas aliorum magnatum praecipuorum consiliis, contra Principem, totamque aulam, quorum etiam animos in consensum pertraxit, sollicitando etiam per literas occultas omnium nationum animos, quo seditionem contra Principem concitare posset.“

Inter eos, qui Pauli Bélii tumultuosos conatus promovebant, fuisse etiam Stephanum Lázár, testis est scriptor aequae coaevus Michael Cserei, qui in Historia sua de conspiratione Béliana haec habet: „Minekutánna Bélii Pál hallatlan reversalis alatt kiszabadult volna a rabságból, akkor kezd észében venni Teleki Mihálynak istentelen practicáit. . . . látván, hogy már egyedül Teleki Mihályra került a directio, és a Fejedelmet ott hordozza, a hol akar. Azért a kiket igaz hazafiainknak ismér vala lenni, alatomban azokkal kezde consultalodni, miképpen kellene annak a nagy gonosznak eleit venni, és a szegény hazát Teleki Mihály tiraniasmusságától felszabadítani. Valának, kik vele együtt a közönséges jóban egyet értenek vala, ezek: G. Csáki László, ki sógora is vala, Haller János, Kapi György, Daniel István, Lázár István, Kálnoki Samuel,¹⁾ Paskó Kristof, és többen sokan, mind főrendek, s mind kiváltképpen a székelységen való nemesség.“

Nicolaus Bethlen in suo autobiographiae Msto recensendo Pauli Bélii post ejus e captivitate eliberationem assecclas: „Grof Csáki László, Bötönyi Sigmond, Paskó Kristof be mentek Bélihez Bodotára, és Béli, Apór Lázár, Daniel István, Kálnoki Bálint, Damokos Tamás, és több számos nemességgel Háromszéket, Lázár István Csikot disponálták magok mellé, Daczo János is titkon Béli dista volt — — — Béli a székelységet, sőt az egész országra ki irt, magának a fejedelemnek is.“

„Eo res permota fuit (sunt verba Andreae Gunesch p. 183.) ut jam clancularia arma ad manus sumpta essent. Imo Bélius 3000 Siculis, cum suis assecclis, castra fixerunt in Sicilia; quae tamen Princeps collectis copiis suis 5000 facile sudit atque fugavit, fugientem Bélium cum Csákio et aliis 16 magnatibus profligavit, et persecutus est, intercepisset forsan etiam eosdem, nisi ab aliis clam admoniti essent.“

Bélium ejusque assecclas facile profligatos fuisse innuit etiam Nicolaus Bethlen, bellicas Apafii vires sic recensendo: „a kolosvári, s több praesidiariusok, Kö- és Sza-

¹⁾ a Lázár István veje.

mosujvári s egyéb lovas, puskások mezei katonák . . . és azután a székeknek alkalmatosságaival Aranyos, Maros, és Udvarhelyszéknek magok mellé való felülletésével, mely-lyel azután red (Béldire) menének Háromszék (ubi vires Pauli Béldi concentratae erant) mely volt, a mint mondták akkor 4500 ember, csak eloszlék, az orra vére sem ment senkinek is. Béldi Pál, Csáki László, Bölönyi Zsigmond, Pásko Kristóf, Apor Lázár, Damokos Tamás, Kálnoki Bálint elfutának a Portára.*

De sorte vero reliquorum Pauli Béldi assecclarum Michael Cserei sequentia memoriae consignavit.: „Fogarásban azért (19. aprilis 1678) országgyűlése lévén megfogdosának az Urakban Haller Jánost, Kapi Györgyöt, Daniel Istvánt, Lázár Istvánt, és megnotázzák őket, kik közül Kapi György és Lázár István (1679) rabságban halának meg Déván.¹⁾ Így fizeti meg Kapi György Balassa Imre ellen való dolgaiért, Lázár István pedig a nagyatyám ártatlan megöletéséért.“ — Nicolaus autem Bethlen in sua autobiographia haec connotavit: „Lázár István sok tölle kiontott vért fizete meg. Sic vel bona causa in malis manibus non prosperatur, et male agendo fit pessima.“

Secunda uxor hujus Stephani Lázár de Szárhegy fuit Christina Kereszturi (de Berekeresztur, quae post mortem dicti mariti sui nupsit dein Clementi Béldi. Ejus condescensio sequens est:

Emericus Pernyeszi
de Osztopán
Helena Török
de Enning

Stephanus Pernyeszi

Stephanus Pernyeszi

Stephanus Pernyeszi

Barbara Pernyeszi
Nicolai Mihálec

Elisabetha Mihálec
Michaelis Toldalagi
Consiliarius et S. Ca-
pitaneus Sedium Ud-
varhely et Maros

Catharina Tol-
dalagi Stepha-
ni Kereszturi
de Bere-Keresz-
tur.

Christina Kereszturi
1° Stephani Lázár
de Szárhegy.
2° Clementis Béldi.
Michael Kereszturi
Juditha Járai —

¹⁾ Lázár István nem a dévai várba holt meg, hanem a fogarasi vár-
ba; lásd fennebb az e szám alatti életrajzba.

— { Barbara Kereszturi { Josephi Boér	} Sophia Boér } C. Francisci Lázár de Szárhegy, qui erat filius in superiori gradu memorati Stephani Lázár et Christinae Kereszturi.
--	---

66. VI. Lázár István.

Szárhegyi V. Lázár Istvánnak Petki Katától nemzett fia.

Első említést róla 1659-beli egy adat teszen. Fiatalan kellett elhálnia, s hihetőleg az ő hullája az, a melyről Szárhegy lakosai regélik, a nélkül, hogy arról valami hiteles adat lenne, hogy a szárhegyi családi sirboltba már a negyedik koporsóba fekszik; a minek létéről a nép hiedelme onnan keletkezhett, hogy midőn a sirboltba fekvő más holttest koporsóját is ujjal cserélték fel, a nép mindig e Lázár István hullájával történtnek hitte. Ennélfogva Szárhegy jelenlegi lelkesze tisztelendő Serfőző Ignác ur nagyon réginek vélte e holttestet, a midőn azt sürgetésire más koporsóba tették át, a miről később 1853 majus 28-ról következőt írt hozzám: „Még nevezetes a szárhegyi grófi kriptába az, hogy ottan találtatik egy valami 22. vagy 24 esztendő t mutató ifju a gróf Lázár familiájából, a ki talán a néhai gróf Lázár István ur fia lehetett — traditio szerint — ezen test most is olyan épségben van, mintha éppen most holt volna meg, semmi rothadás nincsen sem fején, sem kezén, sem egyéb testen; a fülei épen vannak, az egész ábrázata, orra, behunyt szeme mind épen vagyon, az haja ugyan lehullott fejről, de különben a feje koponyája mindenképpen épen van. Ezen test olyan régi, hogy már három rendbeli koporsó elsenyvedt ezen test alól, és csak most valami 15 esztendeje, hogy a negyedik új koporsóba tétetett az én sürgetésemre, és így most is egész épségbe van a negyedik koporsóba.“

67. Lázár Erzsébeth.

Szárhegyi V. Lázár Istvánnak Petki Katától lett leánya.

Férje gróf Kálnoki Samuel Erdély legelső udvari cancellárja és Háromszéknek főkirálybírája.

Férjhez menetelét, gróf Tököli Istvánnak fenn (172. l.) említett leveléből, 1667-be történtnek véltem, de kétséggé teszi ezt 1659-beli egy oklevél, a melybe ő mint „Lázár Erzsók asszony“ van említve. Egyébaránt mind az Erzsébeth, mind a gróf Kálnoki Samuel életkorából következtetve, inkább hihető férjhezmenetele 1667-be történtnek, mintse 1659-be.

Apja még életébe átadta neki a nagyanyai t. i. a Székely Ilona féle javakat, később pedig Petki Kata halála után ennek csiki jószágait, ugymint Csicsó, Lázárfalva, Delne, Kozmás, Mindszent és Bánkfalva nevű helységekbe; egy kis töredéke voltak ezek a Lázár családnak ősi birtokának, a melyek Petki Katával Lázár Istvánra mint férjére szállottak vissza, és kevés időre ismét családunk birtokába jutottak.

Lázár Istvánnak 1679-be történt halála után, Lázár Erzsébeth Kereszturi Krisztinával, mint mostoha anyjával, az apai javak felett osztályos egyezésre lépik 1679-be és 1680-ba és még Mező-Bándon az apai birtoknak felét kapja, továbbá Tancson, Dedrádon, Fülöpön és Csik-Somlyón nyer birtokot.

E Lázár Erzsébethnek a fia gróf Kálnoki Ádám, a ki a XVIII század elein Csik, Gyergyó és Kászon székeknek legutolsó főkapitánya.

Haec unacum praefato marito suo 1702. 11. martii coemerat Albae Juliae domum sic dictum provisoralem. Vide Regest. Arch. IV. p. 339.

J. Kemény,

68. **Lázár Zsuzánna** és69. I. **Lázár Antal**.

Szárhegyi V. Lázár Istvánnak Kereszturi Krisztinától nemzett gyermekei.

Mindketten említve vannak Ferencz nevű testvérökkel együtt I. Apafi Mihálynak Radnothon 1679-be oct. 7-én költ két oklevelébe, a melyeknél fogva a nevezett fejedelem Kereszturi Krisztinának, férje vétkiért, és gyermekeinek amnestiát adva, visszaadja a gyergyó-szent-miklósi vámot zálogképpen, a többi javakat pedig, a marosszéki mezőbándin kívül, örökösen, főleg gyermekeire nézve. Továbbá említve van Lázár Antal Apafi fejedelemnek Fogarason 1680. febr. 17-én költ adománylevelébe, a mikor Kereszturi Krisztina kérelmeire Ferencz és Antal nevű gyermekeinek „Szász-Erked,” „Oláh-Solymos” és „Barátfalva” nevezetű falvakra nova donatium adományoz királyi joggal.

Az elősorolt oklevelek egyikébe e gyermekek atyjára nézve ily sorok fordulnak elő:

„Quod bonis . . . inprimis ab antelato pridem Stephano Lázár in ipsos devolutis, eodemque vel de praesenti, vel deinceps jure successorio proprie et praecise tangentibus et concernentibus, ubilibet ac in quibuscunque Comitatus, Sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus, in Ditione nostra Transilvanica existentibus habitis, toti denique et omni eorundem Dominio ac successioni, super ea infidelitatis labe quam annotatus olim Stephanus Lázár, ex eo quod cum Paulo Béli de Uzon, et aliis ejusdem complicitibus, Soly nimirum nostri Principis aemulis et Hostibus clandestinis, in publica ditionis nostrae tranquillitate perturbanda consentientibus conspirasse, malesana scilicet illorum Consilia, ad Nostram et Patriae, communis omnium Matris perniciem vergentia, ex debito homagii sui, non modo non significasse, sed satis subolfacta, per omnia subticuisse, imo etiam tractandis iis se associasse compertus, sibi ipsi suoque nomini inspersionem, ob idque ad Generalem Do-

minorum Regnicolarum Trium Nationum Regni Nostri Transilvaniae et Partium Hungariae eidem annexarum Congregationem ad diem Mensis Anni Millesimi sexcentesimali septuagesimi noni jam transacti praeteritum, in Civitatem nostram Albam Juliam, ex edicto Nostro indictam et celebratam (nisi morte praeveniri contigisset) in vitae et capitis bonorumque omnium, tam mobilium quam immobilium ipsum solum proprie et praecise concernentium, evocatus exstiterat, gratiam et misericordiam duximus faciendam specialem. . . . “

Lázár Susánna ugy látszik idősebb az itt alább következő Ferencz nevű testvérinél, Lázár Antal pedig ifjabb volt, és így Susánna 1675 előtt, Antal 1675 után született. Susánna halála idejéről semmi se tudódik, Antal pedig 1680-ba majus és junius között halt meg.

70. VI. Gróf Lázár Ferencz.

Szárhegyi V. Lázár Istvánnak Kereszturi Krisztinától származott fia.

Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája.

Született Szárhegyen 1675-be.

Első említés van róla Apafi fejedelemnek amnestiáról, és a Lázár István politikai bűneiért elkobzott javoknak Lázár Ferenczre, testvéreire és anyjára nézve való visszadatásáról szolló 1679- és 1680-beli oklevélbe.

Nősülése idejét Kornis Margithal, a Kornis Gáspár és gróf Csáki Mária leányával, nálam lévő egy jegyzet 1696-ra mutatja, de gróf Kemény József e házasságot 1694 előtt történtnek állítja e soraival: „*Franciscus iste Lázár jam ante 1694 duxerat in uxorem Margaretham Kornis filiam Casparis Kornis et C. Mariae Csáki, nam Michael Cserei in sua Historia ad annum 1694 sequentia consignavit: „Azután Szent Pálra hívának Thorockai János lakadalmára. Ez Kornis Gáspár kisebb leányát vevé, Haller János lévén tutor, ő is csinálá a lakadalmat, a na-*

gyobbik leányt már azelőtt Lázár Ferencz vette vala el feleségül, de nem sokáig éle velle, meghala.“

Ez első neje szülés alkalmával 1698-ba junius havába holt el, és egy fiut hagyott hátra, a kiből később igen jeles pap vált a jezsuiták rendjébe.

Gróf Kemény József Lázár Ferenczre alkalmazhatónak véli a Gunesch Andrástól („Chronicon Fuxio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici“ Coronae 1848. 266. és 267. lapjain) irtakat, noha Gunesch minden keresztnév nélkül csupán családi névvel említi, hogy az 1696-beli országgyűlés alatt Bethlen Miklós cancellárnak Hortival együtt irnoka lett volna, és a midőn Bethlen Miklós az udvarhoz tett bécsi útjának tetemes költségeit az országtól kívánta magának visszafizettetni, az erről tanácskozó országrendek nézetei kipuhatolása végett nevezett két irnokát küldte Bethlen az említett 1696-beli diaetára, a kik ott jegyezgetésekkel az országos rendek előtt gyanut gerjesztvén, kérdőre vonták őket, és miután kiderült, mily paracsnak kívántak eleget tenni, annyira felingerlé ez a rendeket, hogy Lázár csupán régi nemességiért és ősei számos érdemeiért a főrendekbe keletkezett szájalomnak köszönheti hogy azonnal meg nem ölték. Gunesch szavai szerint : „Unde parum abfuit, quin e vestigio occiderentur. Et nisi alter Lázár, ob antiquam nobilitatem et majorum suorum merita, multosque patronos, magnates ad misericordiam movisset - - - - , nequaquam mortem effugisset.“

Már az 1698-beli országgyűlésen Fejérvártt mint „királyi hivatalos“ jelenik meg, így az 1699-beli fejérvári diaetán is. Ez utóbbi évbe az ország rendei őt az országot perlustráló rendekről szólló 6-ik törvényezikk szerint Csik, Udvarhely és Marosszékre biztosnak nevezték ki, együtt volt ekkor vele a kinevezettek közt gyalakuti III. Lázár György Marosszék részéről és Gálfi Mihály Udvarhelyszékre nézve.

Dum anno 1699 plurima officia majorum dignitatis graduum vacarent, per C. Michaellem Mikes, tunc Viennae praesentem plurimi Romani Catholici propositi fuerunt e Transilvania, ad supplenda haec officia apti, inter quos propositus erat in serie „Procerum praecipuorum in Transilvania Catholicorum“ inter reliquos etiam „Perillustris Dominus Franciscus Lázár“ Teste Diario Viennensi Georgii Vas senioris de Czege Msto coaero.

Az említett 1699. évbe gróf Apór Istvánnak csiki főkirálybírói hivataláról lemondása következtébe, Csik-szék Lázár Ferenczet választá meg „főkirálybíró“-nak, de minthogy gróf Apor István csak is Henter Benedek részire mondott le főkirálybíróságáról, a kit a catholicusok nem találva alkalmasnak az udvari titoknokságra, az udvartól el kívántak mozditni, s minthogy gróf Apor István keményen megfenyegette a nevezett széket: hogy ha meg nem választják Henter Benedeket, az esetben ő csiki főkapitányi hivatalát engedi át Henter Benedeknek és azzal ruháztatja fel; Csik-szék kénytelen volt elállani Lázár Ferencztől, és kihagyni őt a másodszori választásból. ¹⁾

De injuria eodem anno 1699 Francisco huic Lázár per Stephanum Apor illata, Michael Cserei in sua Historia sequentia memoriae prodidit: „Apor István lévén akkor mind főkirálybíró, mind kapitány Csikban, megíratá a csikiaknak, gyűljenek egybe, és válasszák Henter Benedeket (főkirálybírónak) mert ő másnak nem cedálja (ezen tisztséget) csak Henternek. A csikiak elsőbben jól cselekedének, mert mivel a főkirálybíróság szabad választásában állott örökké a székely nationak, vox szerint választották Lázár Ferenczet. Apór István megérteén, szörnyű szitkokkal levelet irata Sándor Jánosnak, Thamás Déáknak, Csató Jánosnak s a több tiszteknek, hogy mindjárt kihányatja (öket) a tisztségből, ha nem revocálják a választást, s Henter Benedeket nem acceptálják. Azok a rossz, levis gaz emberek megijedének, a székely natio nyilván való sza-

¹⁾ Cserei Mihály „Historia“ 250. l.

badtságának sérelmével, újabb szék-gyűlésén felrugják Lázár Ferenczet s Henter Benedeket választják.“ *Sensit hunc illegalem agendi modum tunc ipsum quoque Gubernium Transilvanicum, ac sub 8-a martii 1700 Leopoldo Caesari sequentia in substrato perscripserat:*

„Quoniam Vestra Majestas innatae suae Clementiae memor, resolverat benignissime, ut dictus Benedictus Henter, aut per honorabilis officii, nempe Supremi Judicatus Regii in Csik promotionem, aut per bis mille florenorum Rhenensium ex Cancellariae Aulico Transilvanicae Salario annuatim pro ipso decerpendorum et dandorum consolationem accomodaretur, sed sicuti amotionis ipsius consilium inscio et invito Gubernio, sub nomine Catholici Status, revera autem plurimis Catholicis vel insciis, vel contrariis coepit, et processit; ita etiam istud Judicatus Regii Officium tractatur; Supremi enim Capitanei Csikiensis fratris nostri Comitiss Stephani Apór (quē nunc quoque nomine, uti dicit, Catholici Status, hanc ad Vestram Majestatem informationem dari vetat) autoritate convocati sunt Siculi trium illarum Sedium Csik, Gyergyó et Kászon, et moniti, ut pro more, et libertate Siculorum eligerent sibi Judicem Regium Supremum. Adfuit tacita inspiratio, ut eligerent Benedictum Henter, sed Siculi elegerunt Franciscum Lázár, ex ordine Procerum, familia inter Siculos antiqua, et opibus florentem.

Quod ubi Comes Apór intellexit, validiores addidit svadas, et libertati ipsorum vim fecit, et Csik, et Kászon ad electionem ipsius compulsit, Gyergyó Sede, nec sic flexa, sed penes prius electum Lázár manente.

Istam talem qualem Electionem sub manu et sigillo Notarii Csikiensis misit et comitatus est, uti ab initio sub nomine Catholici Status recommendatione idem Comes Apór ad Vice-Cancellarium Vestrae Majestatis Aulicum, Comitem Samuelem Kálnoki, et sollicitata per eosdem, et expedita est sub

nomine Vestrae Majestatis confirmatio Benedicti Henter in praefato officio, et sic amo io magis, quam promotio ista est ipsi oblata, nihil horum scio Gubernio, antiqua Siculorum Libertate, qua Judicium Regiorum Annua electio et dimissio integra ipsis relicta est, tales obtrusiones nequaquam admittente, nec ipsa Cancellaria quo ad Confirmationis expeditionem consentiente, utpote quae confirmatio de officio annuatim ambulatorio usque hodie nunquam practicata, neque in Lista Taxabilium Transilvaniae Officiorum posita est.

Ex his Vestra Majestas benignissime videre potest, quantum hic confusionum et disgratiarum sit, et qualem ipse miser Henter promotionem sit habiturus, etiamsi contra Leges, et Libertates Suae propriae Gentis intrudatur, majori cum dedecore ipsius, et cum impracticatae hucusque confirmationis Regiae praejudicio post annum ejiciendus, aut sicuti non rogati ipsius promotores spem manutentionis Regiae ipsi faciunt, invitis sicutis manuteneatur, et ita vexis et maledictis perpetuis obnoxius et exosus, ac inhonoratus vitam agat, et claudat, ect.“

Az ekként rajta esett sérelemért Lázár Ferencz nem sokára újabb házasságba lelte vigaszá, 1700-ba másodszor nősülvén, gróf Csáki Susánnát, a gróf Csáki Gábor és Gyulafi Sophia leányát vette nőül. A kivel ugyan akkor a kiházásitáson kívül semmi birto-
kot se kapott, de később ennek jogán rája és főleg örökösire igen szép jószágok szállottak több megyébe, nevezetesen Kolos, Doboka, Küküllő, és Szolnok megyékbe, meg Udvarhelyszéken. E házasság ellen 1700. december 22-én rathoti gróf Gyulafi László özvegye Gyerőfi Borbára a maga gyermekei Gyulafi László és Gyulafi Klára nevébe tiltakozott Sz. Demeteren Lázár Ferencz jelenlétébe, mivel közte és Csáki Zsuzsánna közt atyafiságos sógorság létezett, a mely harmad-
ízen van.

Prima ejus uxor erat Margaretha Kornis, secundanda ejus uxor fuit C. Susanna Csáki, harum hæc est condescensio:

Gaspar Patocsi Magdalena Forgácz	{ Elisabetha Patocsi Balthazaris Bánfi de Losonc	{ Anna Bánfi 1-a Balthazaris Wes- selényi de Gyö- ke uxor	{ Catharina Veselé- lényi Francisci Kornis	{ Gaspár Kornis	{ Sigismundus Kornis Gubernator Margaretha Kornis 1-a uxor C. Fran- cisci Lázár de * Szárhegy
		{ 2-a Benenieti Mind- szenti	{ Christin. Mindszen- ti Stephani Csáki senioris NB.		

NB.

Petrus Kemény Catharina Thorocz- k a i. Petri hujus frater erat Joannes Kemény Prin- ceps	{ Catharina Kemény Georgii Gyerőfi	{ Barbara Gyerőfi Samuelis Gyulafi	{ Ladislaus Csáki Catharina Kálnoki	{ Gabriel Csáki	{ Susanna Csáki 2-a uxor Comitus Francisci Lázár de Szárhegy
		{ Samuel Gyulafi Eva Haller		{ Sophia Gyulafi	

a) A Mike Sándor genealogiai tabellái utmutatása szerint a Gyulafi ág helyesebben így áll:

Gyulaffi Sámuel Iktári Bethlen An- na	{ Gyulaffi László Balassi Erzsébeth	{ Gyulafi Sofia Csáki Gáborné
---	--	----------------------------------

E második neje igen vallásos nő volt, a mely nagy buzgóság, ugy látszik, később ellenére volt L á z á r F e r e n c z nek, és benne neje iránt gyakori ellenkezést idézett elé, a mint ezt P. Körmöndi Imre jezsuitának gr. Csáki Susánna panaszaira 1714 augusztus 25-ről irt vigasztaló és békétűrésre intő levele tanusítja.

1701. és 1702-be L á z á r F e r e n c z et ez évbeli diaetákon ismét a királyi hivatalosok sorába látjuk.

Ez utóbbi évbe a Lázár család szárhegyi ágának grófságot szerez. I. Leopold császár, 1702. m a r t. 9-ről költ oklevelével tette gróffá, és általa egyszersmind grófi czimet nyernek: első nejétől származott fia Lázár Antal, és második nejétől lett leánya Lázár Druzsina.

Az említett 1702. évbe Csik, Gyergyó és Kászon inspectorának is kinevezték, s mint ilyen 1703-ba is működik. Ez utóbbi évbe csoportos foglalkozásait azzal is tetézte az erdélyi főkormányshé, hogy az erdélyi katonaság tartására a csiki és gyergyói örményektől 5000 forint kölcsön kieszközlésire és felvételére őt bizta meg.

A kuruczok Erdélybe bájövetele alkalmával gróf Rabutin tábornagy a csiki és gyergyói szorosokra való felügyeletet bizta reá, egyszersmind kötelességivé tette neki a Csik, Gyergyó és Kászonszékekre való felügyelést is. A minek következtébe a nevezett székeket a császár hűségibe megtartani törekedett, a mi mián, miután a kuruczok feljül kaptak, előlük kénytelen volt Moldovába menekülni.

Éj idején csak egy két eseléd kíséretébe menekült be Moldovába a piricskei szoroson keresztül lóháton, magával víve egy átalvetőbe kisdied fiát. A honnan ugyan azon évbe visszatért és Gyergyó széket a császár hűségire visszaesketteté, fiát az alatt nevelőjével együtt Balcesten Kantakuzeno Ilyés moldovai főúr jószágá-

hagyva; de miután Gyergyószéke mindinkább a kuru-
czokhoz kezd szítani, s végre a Rákoczi Ferencz zász-
lója alá került, gr. Lázár Ferencz is a Rákoczi
pártjához csatlakozott, és ezentul a csiki pártos főnö-
kök között, egyik a legtevékenyebbek közül.

A pártosokkali szövetkezését levéltárunkbeli több
adat mutatja, de később, néhány évvel ezután, ő maga
is említi Bécsbe lévő egyik rokonához írt levelébe, a
midőn a csiki főkirálybiróságra való kineveztetésének
kétsédelmezését panaszolja, a hol ez áll: „ humanissi-
me rogo me informare non gravetur, quae nam sit ratio, nam
miror unde proveniat tam difficilis, tam manifestae causae ju-
stae progressus, fortassis ideo patior, quod fuerim involu-
tus etiam ego miseriis praeteritis, licet tam in Tran-
sylvania, quam in Hungaria adeo elementis oblivioni sunt tradita,
ut plurimi et omnes singulares obtinuerint gratias, uti etiam
Dominus L. B. Ladislaus Kemény. qui etiam tököljanis fuit in-
volutus, et quidem acatholicus, — ego vero nunquam involu-
tus fuisset, si mihi custodiam tam passuum, quam populi Se-
dium Csik utriusque et Kászon Rabutin severe non imposuisset,
et etiam diu ipsos conservavi, usque dum ad Holdvilág de-
fecerunt a fidelitate, et conflixerunt cum Barone Tige — ego
vero penes fidelitatem suae Majestatis relictis prolibus in Mol-
davia fugi. Et inde a profligatis revocatus iterum omnes istas
Sedes ad fidelitatem Suae Majestatis reduxi, et conservavi us-
quedum ipsimet insurrexerunt, et praecloserunt me ab omni oc-
casione conservandi fidelitatem. Sed nec hoc evenire mihi po-
tuisset, si illegaliter me libera electione etiam ad hocce
officium defuncturus Stephanus Apór non privasset, et Benedi-
cto Henter non contulisset, quia si in officio fuisset, ipsos re-
fracnare diutius potuissem. Si vero capacitas objicitur, universi
status non me in plurimis Caudidationibus condecorassent, uti
ante duos utpote annos maioritate votorum etiam ad Inelytum
Gubernium “

Amnyi tevékenységet fejtett ki e mozgalmak kezde-
tén is, hogy a midőn 1704-be aprilis 23-kán Csikszék
amnestiát nyer, Lázár Ferencz et kivették az amne-
stia alól, és a bűnbocsánó levélbe azon társai között,

a kikre az amnestiát ki nem terjesztették u. m. Kálnoki Péter, Henter Mihály, Sándor János, és Tamás Deák között, mint első említik, még pedig e szavakkal: „kivéven csak azokat az kik megcsaltak, és az veszedelembé hajtottak benneteket, ugymint: Lázár Ferenczet, Kálnoki Pétert s a t.“

II. Rákoczi Ferencz gróf Lázár Ferenczbe helyezett bizalmát tanusította, a mikor 1705-nek a végén Csik, Gyergyó és Kászon főkapitányának nevezte ki, a mely kineveztetést neki gróf Pekri Lőrincz Bakóból 1705. december 9-ről irt, és birtokomban lévő e levelével adott értésre:

„Ajánlom kegyelmednek szolgálatomat!

A levelemet már elvégeztem volt s el is küldöttem volt, mikor Horváth György az Urunk (II. Rákoczi) ö Nagysága leveleivel érkezék, ki is mind hazánkra, mind penig Kegyelmed személyére nézve jó hírrel jött, az mint Kegyelmed meglátja maga személyére nézve, Urunk ö Nagysága Kegyelmedet Főkapitánynak intitulálja, ha az Csikiak nem akarják is Kegldet ismerni; Henter Benedeknek ír az fia levelet, az is arra inti az apját Kegyelmeddel egyetérttsen. Az közönséges dolgot penig az mi illeti, Istennek hála az Dunántul való föld egészen felkölt Urunk hűségére, Fraknót, Esztergomot, Simontornyát megvették, Bécsből ki nem jöhet az német mindjárt levágják. Effelől az Ármáda felől semmit nem hallhatván Josephus, rettenesen sürgeti az békességet. Bercsényi uram azt írja Urunknak ne békéljék, mert husz ezer embert leküldhet, mégis marad ott annyi megfelelhet az németnek, Svetis jó nyolcz Regiment, eddig magyarországbán vannak. Baji Mihály uramat Urunk ö Nagysága ide Moldovába küldte egy török Agával, az ki is Fermánt hozott mind ennek az Vajdának, mind penig az Tatár Chámnak bizonyos számú Tatárok felől, s nékem olyan orderem jött, hogy azon tatárokkal conjungáljam magamot, és bemenvén vellek az egész székelységet és vármegyéket mind felvigyem és Enyed tájékára szálljak vellek, hogy az Szebeni németnek az kolosváritól conjunctioját impediáljam. Károlyi uram penig

és Barkoczi Ferencz uram bizonyosan Décsnél van. Az német pedig Apahidánál keríté magát sánczban, azt hiszem most az orra megfázik. Azt parancsolja Urunk ő Nagysága Kglmed száz gyalogot küldjen Görgényben az javában, azért Kglmed azt el ne mulassa. Engem Kglmed az ott való dolgokról tudositson, én is már azt az tatárságot sürgetvén azon lések minél hamarébb Kegyelmetek közé menjek, csak az Istenért kérem Kegyelmedet az mezei hadakról tegyen oly dispositiot el ne széledjenek. Egy néhány commissiot küldtem Kegyelmed kezében, kglmed mindjárt küldje meg őket az hová szolnak. Kegyelmednek most gyakrabban Csikban kellene lenni, azoknak a mezei hadaknak kedvejeért. Ilyen nagy kegyelmességért Urunknak, melyet Kglmedhez mutatott ő Nga, ugyan csak Kegyelmed is mutassa meg hűségét annak. Azt a székelységet meg ne engedje Kglmed ficzomodni. Valakit pedig tapasztal mindjárt az mezei hadakkal fogassa meg Kegyelmed. Az mely levelet pedig Urunk Kegyelmednek ír, az szóknak mutassa meg Kegyelmed hogy ő Nga Kegyelmedet kapitánynak agnoscálja. Kegyelmed engem tudositson, ha Székely György elvitte-e Urunknak az én leveleimet, ha el nem vitte, Kglmed küldje kezemhez őket, mert én innen mindjárt postát küldök az Fejedelemhez. Ezek után Istennek ajánlom kegyelmedet. Dat. Bakó, die 9. decembr. A. 1705. . . . Kglmed szolgálja

G. Pekri Lőrincz m. k.

Ekkori kineveztetése után az egész forradalom ideje alatt mint esiki főkapitány szerepelt. A forradalmiak szerencséje változásával Moldovába vonult az említett Balcest nevű falura, itt kapta Rákoczi meghívó levelét a Huszthon 1706. martius 8-án tartandó országgyűlésre; ezután ismét a pártosokkal szövetkezve látjuk, sőt Magyarországon Beresényi Miklós mellett létérol is van emlékezet, de mily helyekre sodorja a forradalmi harc, nem tudom földeritni. Annyi bizonyos, hogy 1707-be mart. 28-án a maros-vásárhelyi gyűlésen jelen volt, a mikor Rákoczi Ferenczet fejedelemnek kikiáltották, s

ott is csiki főkapitányi minőségbe. Ezután nem sokára következő szerepéről gróf Kemény Józseftől birunk egy adatot, a ki következőt ír: „1707-ben igen is belé volt avatva Lázár Ferencz a Rákoczi Ferencz pártülésében, a minek legnagyobb bizonyága az, hogy 1707. aprilisben M. Vásárhelyt tartván Rákoczinak erdélyi pártossai országgyűlést, ezen gyűlés által Lázár Ferencz küldett másokkal Magyarországra a malecontentusokhoz szövetségnek okáért. — Ezt bizonyító levélnek tartalma ez:

„*Illustrissimi, Reverendisimi, Admodum Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Perillustres, Generosi, Egregii, et Nobiles, Prudentes ac circumspetti Dni Dni Fratres et Vicini nobis observandissimi, colendissimi. Salutem, officiorumque nostrorum sinceram et paratissimam commendationem.* Vénén nagy kedvességgel a nemes Statusoknak követ uri atyafiai által küldött levelét, jöllehet ugyan ő kegyelmek által a beadott propositiora az egy vérnek szövetsége szerint is kívántunk mind a két haza köz jóvához illendőképpen válaszolnunk, mind azáltal a nemes Statusoknak ebéli atyafiságokat azon egyenes szívvvel akarván reciprocálni, ugyan azon egy vérből álló édes nemzetünknek boldogságára célzó dolgokkal szükségesnek véltünk közmegyegezéssel az nemes Statusokhoz Tekintetes Nagyságos gróf zabolai Mikes Mihály kegyelmes fejedelmünk (Rákoczi) tanács ur hívét, nem különben Győr Monostori Kemény Simon, Szárhegyi Lázár Ferencz, és medgyesi főkirálybíró Tiszteletes Kolosvári (Klausenburger) Márton uri kedves atyánságait követségbe expedálnunk oly véggel, hogy szonkkal eléadandó és egyedül csak ezen nemzeti munkának előmozdítására célzó propositioinknak hitelt adván, tapasztalt, s tökéletes affectioja szerint, az említett követ atyánságainknak teljes jó válasszal való megtérések által, hasonló atyafiságunknak megbizonyítására minden alkalmatossággal köteleztessünk. Caeterum servet Deus prae-

titulatas Dominationes Vestras ad vota sua salvas et incolumes, desiduamus. Datum ex generalibus Comitibus pro die 20-a mensis aprilis 1707. ad oppidum Maros-Vásárhely indictis. Praetitulatarum Dominationum Vestrarum fratres, amici, et vicini ad serviendum obligatissimi, paratissimi, SS. et OO. Trium Nationum Regni Transilvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum.“

Külső czímzet :

„Illmis, Reverendissimis. Admodum Reverendis, Spect. Magnificis, Perillustribus, ac Generosis. Egregiis item et Nobilibus N. N. Universitati Inclytorum Dominorum SS. et OO. Regni Hungariae pro libertati confaederatorum Dnis Dnis fratribus et Vicinis nobis observandissimis, et Colendissimis.“

Az említett 1707-ik évbe Lázár Ferencz, nejét is Moldovába szállította a gyimesi passuson keresztül, minekutána előbb az a forradalom kezdetén anyjához Szent-Demeterre t. i. gróf Csáki Gábornéhoz, azután pedig Brassóba vonult meg. Ő maga Lázár Ferencz is ez évbe később Moldovába ment, a mint azt Spangár a Kálnoki Sámuel krónikája folytatásába a 82-ik lapon írja: „Ugyan Sz. András havának kezdetin ismét Erdélybe jő báró Tige új császár néppel, és a Hunyadi hegyeknél megszasztja Pekri Lőrinczet, kinek gyalogságának jó részét levágván, Erdélyt vissza veszi. Ugyan Pekri Lőrincz az erdélyi nemességet kényszeríti Erdélyből kimenni Magyarországra, kinek is a szathmári, szabolesi, szolnoki, mármarosai, Bereg és Ung megyékben szállást rendel; mások pedig Moldvába veszik magokat, ugymint: gróf Mikes, és a székely nemesség nevekkél; gróf Petki Dávid, Lázár Ferencz, Henter Benedek, Mihályi János, Thuri László, Imecs Moyses, Sándor János etc.“ — de ezen és a feljebb érintett béméletelen kívül Lázár Ferencz a forradalom ideje alatt többször volt Moldovába, itt nem említett más adatokból is következte-

tőleg, s hihetőleg nem mindig mint menekvő jutott oda, hanem tán fia látogatására is ment bé. Ez adatokkal még nem birtam akkor, a mikor gróf Kemény József következő megjegyzését tette: *De gróf Lázár Ferencz 1706-tól 1711-ig nem volt folytonosan Moldovába, mert 1707. visszajövéen Erdélybe, midőn II. Rákoczi Ferencz ugyan azon évbe martius 28-án a maros-vásárhelyi gyűlésben pártossai által fejedelemnek kiáltatott, gróf Lázár Ferencz is jelen volt ezen a gyűlésen, sőt a Rákoczi által neki adott csik-, gyergyó- és kászonszéki kapitányságot fel is vállalta, mint az, egy ideig szerepelt is. — 1708-ban tábornagy gróf Rabutin hadsereget küldvén Gyergyóba, mely Rákoczi pártosainak főfészke vala, ott szétoszlattatta a kuruczokat, akkor pusztíttatott el a szárhegyi kastélyt gróf Lázár Ferencznek. (Katona Histor. Tom. XXXVII). — Magyarországon is Rákoczi ereje 1709 és 1710. mind inkább gyengülvén, végre kénytelen vala Rákoczi 1711. februariusban Lengyelországba futni, — elrémult erdélyi pártossai pedig Moldovába szöktek, — ezek között volt gróf Lázár Ferencz is, de a ki második házassága utáni családi nagy neccessának köszönhette, hogy nem sokára azután bántatlannul jöhetett vissza Erdélybe, és hogy jószágait is vissza kaphatta. —*

A Katona historiája XXXVII. kötetébe lévő sorokat, a melyekkel fenebbi állítását támogatja gróf Kemény József, szükségesnek látom egész terjedelembé ide igdatni :

„Non minus in Transsilvania, quam in Hungaria, Rakoczi rebus in peius ruentibus, bellum senescebat. „Transsilvaniam provinciam — inquit Wagnerus (Hist. Jos. p. 252) Rabutinus administrabat, successorem avide exspectans. Károlyius comes, Rákoczianum Dux, octo fere millium agmine cinctus, eas partes minax obibat. Etsi regio tota in potestate esset; unus Csikiensis Sicularum pagus (sedem vocant) et Moldavis finitima Gyergyóensis arx (a szárhegyi kastély) permunita, novem ad Carpathi radices populosis vicis imperans, in contumacia dum

persistebant. Allegati ad Csikienses duo sacerdotes, „qui vitae, libertatis, fortunarum gratiarum ferrent, si reliquae Transsilvaniae exemplo, parere regi, quam vim certumque sibi malum accersere malint.“ „Boni oratores aegre necem evasere. Fidentiam tantam faciebant duo, quae habebant, armatorum millia, spes propinqui ab Tartaris auxilii; quodque hieme media Germano impenetrabiles crederent, quibus aditus omnes impedierant concaedes. Penetravit tamen Actoni centurionis, quem ad evertendum eum nidum miserat Rabutinus, industria. Fidelis hominis ductu per nivium montiumque alta, solis capreis calcata, enisus in planiora, caesis ad 400. armatis, ceteris terrore in saltuum latebras dispersis, fugitivis in vicos suos agrosque revocatis, tantam annonae copiam reperit, qua legiones omnes hieme tota commode victitarent; si vehicula, si modus ex iis montium angustiis eluctandi, vel ad custodiam sat militum fuisset. Horum penuria, ne hostium alimento cederent, frumenta simul omnia, cum 30 circum molis, in quibus corruptit. Gyergyó-ensis et arcis (szárhegyi kastély) maior fuit pertinacia. Cuniculis in saxoso solo parum proficientibus, spretoque missilium ignium nimbo, muralibus denique pars murorum procubuit. Praepropera festinatione in ruinam, nondum sat patentem, insilientes, 150 vel sauciatis, vel interjectis, repressi tunc sunt quidem; at, continuata verberatione non diu fuit, quum captivum se praesidium dedit. Arx solo aequata est, situ nimirum munitissima, olim vajvodarum Moldaviae, ob seditiosis forte metuentium, receptaculum.“

Midőn Acton tábornok felgyújtotta a szárhegyi kastélyt, és katonái elpusztították, (a mely ma is romba senyved s hihetőleg csak egy része volt később ugyan- csak gróf Lázár Ferencz által lakhatóvá téve) ¹⁾

²⁾ A nevezett kastélynak egy része gróf Lázár Ferencz halála után néhány évvel 1748-ba sept. 21-én reggelre viradólág újra leégett véletlenül támadt tüztől. Midőn az égés következtébe gróf Lázár Ferencz özvegye folyamodott Csik-, Gyergyó- és Kászsónszék vendégjeihez, kérvén, hogy az approbatai törvény kedvezményezésibe őt részesítve, mentessé tegyék gyergyói jobbágysait a közterhektől a törvényengedte időre, — Csik-, Gyergyó- és Kászsónszékek rendjei 1748-ba november 13-kán a közgyűlésbe azt a határozatot hozták: hogy Gyergyószéke rója ki maga közt a kastély fedelének helyreállítására megkívántató fa anyagok hordatását és a szükséges munkálatokat. E, hihetőleg a gróf Lázár Fe-

azalatt gróf Lázár Ferenczet Moldovába menekülve látjuk, de itt se maradt nyugodtan, hanem lépéseket tett hogy ismét a Rákoczi zászlója alá kerüljön, sőt tán a Rákoczi seregéhez esatlakozott újból; mutatni látszik ezt gróf Bercsényi Miklós levele, a melyet gróf Lázár Ferenczhez írt Egerből 1708. majus 23-án, és itt az eredetiről lemásolva közlök:

„Ajánlom szolgálatomat!

„Kegyelmed levelét vettem, és irhatom Kglmednek, hogy minckelötte szolhattam volna Kgd felül az Fölséges Fejedelemnek (Rákoczinak), meg előzte az ő Fölsége kegyelmessége instantiámat, s maga mondotta ő Fölsége: „ime — ugymond — az Kegyelmed Lázárjának most consolatiot resolváltam,“ akarom hogy oly reflexioban van Kgd iránt az Fölséges Fejedelem, s elhiszem Kegyelmed is fogja keresni demerialni maga hiv szolgálataival ő Fölségének, kire feleltem is, és kívánom szolgálhassak más uttal is Kegyelmednek. Maradok Kgdnek szolgáló jo akaró sogora

G. B. Miklós m. k.

Rákoczi Ferencz csillagának lehanyatlása után a gróf Lázár Ferencz menhelyéül Moldovát látjuk. A moldovai fejedelemtől meghívó és biztosító levelet birván, részint Podolinba, részint Oknán tartózkodott. Benn léte alatt mind saját, mind neje ékszereiből és ezüstműuiből sokat el kellett adnia élelmezésük végett.

Az amnestia alól ki lévén rekesztve, csakis második házassága utáni nagy nexusának köszönhetette, hogy 1711-be minden bánatalom nélkül térhetett vissza hazájába.

Moldovába léte alatt elkobzott javait u. m. a gergyó- és kászonszékieket, a szent-domokosit Csikszéken, a mező-bándit Marosszéken, a topliczaít és Lőrincztelkét Thordamegyébe, továbbá Szász-Erked, Oláh-Soly-

rencz főtszti érdemeiért nyert kedvezményt ha igénybe vette-e özye-gye, kimutatni nem tudom, de arról van 1773-ból adatom, a mely neki tulajdonítja a kastély elhanyagoltatását és sorvadó állapotba jutását.

mos, és Barátfalva nevű falukat Kolosmegyébe és ugyan azon megyébe levő dedrádi és tancsi részeket gróf Steinville főhadikormányzó rendelete következtébe visszakapta 1711-be július 9-én. Ugyan ekkor visszakapta a piricskei szoros után járó vámot is, a melyet még ősei nyertek az erdélyi fejedelmektől, de néhány évvel később felsőbb rendeleteknél fogva ismét elvesztette azt, úgy látszik kárpótlást se nyert érte.

Megkegyelmeztetése után Kórodra, első feleségitől fia jószágára ment egy két évre lakni, s itteni visszavonultságába már 1712-be meghívót kapott a szebeni országgyűlésre. Az 1713-ik évi diatán pedig őt az ország rendjei az Udvarhelyszékre kirendelt bizottság tagjai közé választották be.

1715-be meghal második neje betegágyba. Ez évbe Antal nevű fia szándéka is a jezsuita szerzetbe lépésre sok bánatot okoz neki.

Alig másfél évi gyász után harmadszori házasságot köt 1716. és berivói Boér Sophiát ¹⁾ veszi nőül, berivói Boér Józsefnek és tudtomra benczenzi Olasz Ágnesnek a leányát, a kinek leszármozását gróf Kemény József így adja:

Stephan. Kereszturi de Bere-Keresztur	Christina Kereszturi	C. Franciscus Lázár	Antonius Boér Elisabetha Sándor
	Stephani Lázár de Szárhegy	Sophia Boér	
	Michael Kereszturi	Barbara Kereszturi	Sophia Boér C. Franciscus Lázár
	Juditha Járai		
Simon Boér de Kövesd Frusina Imecs	Sophia Boér de Kövesd	Joseph Boér de Berivói	Christina Boér Alexii Cserei
	Stephani Boér de Berivói		Barbara Boér B. Gabriélis Josika
			Juditha Boér Ladislai Lugosi
			Anna Boér def. Baro Kapiána

¹⁾ Ez 1758-ba ily című kis munkát nyomtatott ki saját költségén: „Recipe azaz a rozs virágjának sokféle gyógyító hasznairól, és erejéről, mely ennekeltte 1756-ban deák nyelven kibocsáttatott: most pedig ujmann

E házassága ideje tájt a főkormánysszék újból használni kezdte irányába a grófi czimet, a mellyel őt nevezni lihetőleg a forradalomba vegyülése miatt szüntek meg. Ugy látszik ő maga tett lépéseket a grófi czime felelevenítésire, a mi kiderül Körmen di Imre jezsuitának hozzá Erkedre 1716-ba october 4-én irt leveléből, a melybe egyszersmind az új házassági szövetségről is van érintés következő sorokba:

„Laudabiliter fecit Sua Illma Dominatio, quod a 15 annis reconditum Comititis titulum in lucem produxerit, ut hoc caractere insignitus gradum habeat sibique viam sternat ad meritos honores et officia condigna quod ego ex animo auguror Suae Dni Illmi suisque charis prolibus, quas Deus pro solatio sua Dnis Illma conservet.

Credo, quod propter novum conjugium multa audire debuerit Sua Dno Illma a multis, sed si loquelas hnum et censorum varias chris es consideremus, videbimus, quod nullus ab his sit immunis. . . . “

1720-ba a kormány Moldovába küldi gróf Lázár Ferenczet, hogy a török kormány megbízottjaival a moldovai és erdélyi határ közti egyenetlenségek felett értekezzék, és törekedjék a viszályokat kiegyenliteni. Bémenetelésnek úgy látszik ezuttal alkalmasint el kellett maradnia, mert a főkormánysszék 1723 majus 9-ről költ rendeletével ismét a fennebbi czélból rendeli bé Moldovába, e szavakkal: „Minthogy penig még 1719. esztendőben Kegyelmed rendeltetett vala, ugyan ezen controversia végett a Moldovai Vajdához való menetelre, és úgy hisszük magát eléggé informáltatta, mind ex Documentis, mind penig közel lakásával a dolognak valóságáról, annnako káért már most Kegyelmed mennyen ki, Kegyelmed mellé rendeltetett Besztercze városabéli Senatorral, es Csikszékből való ahoz értő tiszttel, a hová és mikor hir tétettetik Kegyelmednek.“

magyar nyelven néhai méltóságos gróf szárhegyi Lázár Ferencz ő nagysága úri özvegye méltóságos gróf Boér Zsófia asszony ő nagysága istenes költségével sokaknak hasznára, kinyomtatattott a csiki typographia betűivel.“

1721-be martius 23-án VI. Károly császár kinevezte őt ülnöknek az erdélyi királyi táblához.

Ezután egy évvel a mikor tudniillik udvari cancellár báró Bornemisza János általlátta, hogy Bécsbe tartózkodása mián a csiki főtiszttséget kellőleg nem folytathatja, és ennél fogva három egyént kívánt Csikszék részéről magának felterjesztetni, hogy azok közül a maga helyettesül arra ruházhassa át a főtiszttséget, a neki leginkább fog tetszeni a felterjesztettek közül, ennek következtébe miután Csik és Kászsónszékek kényszerülve voltak a székely szabadsággal ellenkező e felterjesztést kedvök ellen megtenni, az ezuttal felterjesztett három egyén közül gróf Lázár Ferencznek adták a legtöbb szózatot; az e választó gyűlésről pedig elkésett Gyergyószéke azután, a székely törvényekhez ragaszkodva, csupán egyedül gróf Lázár Ferenczet választotta meg, a mellett mind a három szék u. m. Csik, Gyergyó és Kászón együtt csak is gróf Lázár Ferenczet kívánta és kérte főkirálybirónak kineveztetni; de báró Bornemisza János mind ezek daczára gróf Haller Jánost helyettesíté a hozzá felterjesztett egyének közül. Gróf Lázár Ferencz erélyesen kikölt a székely szabad választás e sérelme ellen mind a főkormány-szék, mind a császári udvar előtt, és főleg tiltakozott gróf Haller János helyettesítése ellen abból az okból is, mivel ennek semmi birtoka se volt Csikban. Ennek következtébe Csikba nyomozást rendeltek véghezvitetni, de a reá nézve inkább kedvező eredményűnek mondható nyomozás, és az e tárgyba gyakori feliratok, versengések és panaszok, a melyek három éven keresztül folytak, kívánt sikerrel nem voltak, sőt 1725-be gróf Haller Jánost valóságos főkirálybirónak ki is nevezték.

E rajta esett sérelem után gróf Lázár Ferencz mint királyi táblai ülnök a perszűnetek ideje alatt ritkábban tartózkodott Szárhegyen, hanem többet szász-

erkei jóságán, a hol még az azelőtti évekbe egy catholicum templomot és papi lakházat kezdett építeni, és az ottani lelkész tartására telkeket adományozott; e tette mindazáltal tán nem egészen önkéntesen történt, hanem részint a papi előjárósággal surlódás eredménye is. Egyáltalában az oda rendelt világi papokkal gyakori egyenetlenségbe lenni tapasztaljuk, tán mivel szerzetes papot kívánt oda telepíteni, a papi felsőbbség pedig Szász-Erkedet Oroszfája filiájának kívánta tenni.

1736-ba végre elnyerte a régen sovárgott esiki főtiszséget, miután e hivatalból gróf Haller Jánost főkormányzéki tanácsosságra emelték. 1736. július 31-én lett „Csik, Gyergyó és Kászon főkirálybirája“, és ez időtől fogva e tisztséget haláláig viselte.

Mint főkirálybíró ismét Szárhegyre települt s azután a kormányzata alatti székekből csak is országgyűlések alkalmával rándult ki, vagy pedig egyes jószága meg szemlélése végett hagyta el rövid időre családi körét.

Említésre érdekesnek vélem családunk mostani tagjaira nézve, hogy a gróf Lázár Ferencz főkirálybiráskodása alatt épült legelőbb kápolna a borszéki fürdőn, s már idejébe épített Gyergyószéke oda fürdőházokat, sőt több családi levél igazolása szerint Borszék már a XVIII. század előtt fel volt fedezve. ¹⁾

¹⁾ Szárhegy és Ditró közös havasaiban rejtőző „borszéki“ *savanyu vizek ismereteseek voltak már azelőtt is, de orvosi nagy becsének híre gyarapodni, és nagyobb mértékű figyelmet magára vonni csak is 1775-ben (helyesebben 1765-ben) kezdett, midőn gróf Bánfi Dénes (Erdély egykori kormányzójának apja) borszéki vadászatában megszemlélte, egy plájás által e forráshoz vezetettet. — Idővel messzire kihatótt híré ezen savanyu vizeknek Zimmethausen Antal bécsi tanácsos meghallván, lejött, megvizsgálta a körülményeket s a helyet kihasznóbérlette. Ő fordított legelső industriát ezen feredőhelyre. Legújabb időben pedig szárhegyi gróf Lázár László tett legtöbbet ez irányban. Az ott levő kis templom épült 1779-ben, nem sokára azután, hogy senki említett gróf Bánfi Dénes ott vadászott.* K. J.

Halála előtt kevéssel két történelmi munkát ajánlottak neki. Egyik munka: Kazi "Historia Regni Hungariae"-ja, a melyet nyomtak Kolozsvártn 1741-be, a másik pedig: „Series Romanorum Pontificum etc. auctore R. P. Gregorio Kolb.“ ezt is Kolozsvártn nyomták 1741-be.

Meghalt Szárhegyen 1742-be 67 éves korába, és ugyan Szárhegyen a családi sírboltba nyugszik, a hová azon év július 3-kán tették le. Ugyan ott nyugszik özvegye is, a ki 1773. június 12-én holt meg Szárhegyen.

Még 1734-be súlyosabb betegsége alkalmával készített végrendelete érdekesebb pontjai ezek: Hogy fiai meg ne osszák magok között a gyergyói jószágot, a mely mindig fentartotta a családot, hanem az egy részre maradjon. Minden szerzeménye, a melyeknek caput bonorumja a baczka-madarasi jószág legyen, maradjon harmadik nejétől született leány-gyermekeire. A gyergyószéki parochiáknak 1000 ftot hagyományozott, hogy a családért misét mondjanak, és fiainak meghagyta, hogy Gyergyószéknek soha se legyenek ellenségei, a clerust megbecsüljék, a szárhegyi zárdát segítsék, és az erkei templom építését végezzék be.

Számos gyermekei közül csupán tizenegynek tudódik a neve. Gróf Kornis Margithtól, mint első nejétől lett II. gróf Lázár Antal. Második nejétől gróf Csáki Zsuzsánnától: gróf Lázár Druzsina, I. László, Ádám, Gábor, VII. Ferencz és I. Ignác.) Végre harmadik nejétől Boér Zsófiától származott: gróf Lázár Krisztina, Klára, Borbára, és Kata.

¹⁾ *Ex quinque his filiis, utpote Ladislao, Gabriele, Adamo, Francisco, et Ignatio anno 1731 dum B. Ladislaus Mikola opus suum genealogicum scriberet pag. 49. non nisi quatuor superstitibus adhuc erant filii.* (A gróf Csáki Zsuzsától származott fiai közül.)

71. II. Gróf Lázár Antal.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és gróf Kornis Margith fia.

Született Szárhegyen 1698-ba június 10-kén, születésével anyja halálát okozva.

Mint csecsemőt nagyanyja Béli Kelemenné Kereszturi Krisztina ápolta magánál Árapatakán.

A mint az előbbi életrajzból láttuk, e gróf Lázár Antalt kisdéd korába, midőn atyja a Rákoczi mozgalnak kezdetén a kuruczok elől menekülni volt kénytelen, egy átalvetőbe vitte lóháton éj idején a pircskei szorosban keresztül Moldovába, és ott Balceszten maradott nevelője nagy-baczoni Baló József felügyelete alatt, a míg atyja ismét bébujdosva s azután megkegyelmezést nyerve, magával visszahozta 1711-be; a mely évbe gróf Lázár Antal atyja politikai vétségeiért elkobozva volt kóródi, pálosi, és kányádi jószágait is visszakapta.

Gyermekeveiről atyja 1721-be december 10-én Páter Gyalogi János jézsuitához egy levélbe következőt irt: „Tisztelendő Atyaságodnak én egyebet nem tudok írni, hanem hogy az Atyaságtok szerzetében megholt fiamnak volt anyja Kornis Margit, kinek atyja Kornis Gáspár és anyja Csáki Mária a Judex curiae Csáki István leánya. Neve volt József Antal, született itt szárhegyi házamnál reggeli nyolcz órakor 10-ik junii 1698-ik esztendőben, és meg is kereszteltetett 13-ik junii szent Antal napján. Egy istenfélő ifjú Baló József volt praeceptor, és egész cursussában igen ájtatos csendes szelid természetű, de különben vivax, és az isteni szolgálatra, imádságra, misére siető volt. Ez eddig a praeceptorától. Az inasa Bernád András, (mind ketten pápisták és nemesek) azt beszéli, hogy míg mellette volt, a ciliciumtól örökké sebes volt a dereka, és örökké köveket rakott alattomban az ágyába a lepedője alá. Én pedig irhatom, hogy gyermekkorában valami kis puskával valóban Bálinti István öcsém uram úgy meglőtte volt seréttel, hogy ingén dolmányán által ment, s még is a testét, meg bőrét is meg nem sértette.“

1714-be mint tanuló poéta és convictor a jézsuitáknál lakott Kolozsvárt P. Körmöndi Imre jézsuita felügyelete alatt. És tán ez évbe vagy tán 1715-nek a kezdetén keletkezett keblébe erős vágy a jézsuiták szerzetébe állani, a mi ellen atyja keményen tiltakozott és P. Körmöndi Imrét felszólította, törekedjék arról lebeszélni fiát, a Pater azonba azt cselekedni, e szavaival vonakodott: „Quod negotium status futuri Antonii concernit, miror, quod ibi fama crescat, ubi non est, cum tamen hic Antonius in eodem statu permaneat, nec ulla substantialis mutatio ejus status fiet, absque scitu et voluntate suae Dominationis. Ut autem ego illi prohibeam deliberationem de vitae statu futuro, qua conscientia id facere possim, judicet ipsamet Sua Dominatio Spect. cum in tali Classe, schola, et aetate versetur, in qua locus et tempus est aptissimum juvenibus de statu vitae futuro deliberandi. Rhetoricā est bivium Herculis, ex quo vel ad sinistram vel dextram propria matura deliberatione faciendus est transitus. Deliberandum est diu, quod semel statuendum est.“ E szavakat P. Körmöndi egy hosszas levelébe 1715 február utolsó napján írta; gróf Lázár Antal pedig a jézsuita rendhez hajlamát, ugyanazon évbe mártius 8-án írta meg apjának Szász-Erkedre, megígérvén egy szersmind, hogy apja beléegyezése nélkül, mitse cselekszik. Atyja azonba fel nem hagyott ellenszegülésével; gróf Lázár Antal pedig nagy hivatását érezvén magába a papi állásra, végre az említett szerzetbe való bevétele végett folyamodott, a hová be is vették, és szeptember hóba Trencsénre rendelték a tyrok közé. A mit apjához Kolozsvárról szeptember 6-án írott következő levele által adott tudtára:

„Spectabilis Domine Parens!

Obsequiorum meorum indignorum humillimam recommendationem cum omni promptitudine et reverentia offero, Vestrae Dominationi Spectabili quam demississime!

Filiali cum observantia literas Spectabilis Dominationis Vestrae accepi, uti et omnia in iisdem specificata, et eo quidem tempore dum alias literas pararem,

quibus dudum conceptam intentionem meam tandem manifestarem. Etenim quod a diuturno tempore votis omnibus anhelabam, ut Divinissimum videlicet Spiritum vocantem sequi possem, id Dei Optimi Maximique beneficio concessum esse gaudeo, quod ego (non dubitans de Paterno affectu atque favore) proponere volens, huiusce filiali cum Reverentia Dominationem Vestram Spectabilem revereor. Cum constanter dudum, atque ardentissime instigante spiritu sancto in societatem Jesu admissionem petissem, tandem admissus sum, quam mihi vocationem a Reverendis Patribus Societatis fuisse factam Dominationem Vestram arbitrari scio, sed ego illum ipsum Deum, qui eam mihi fecit, et cujus in manibus vita ac salus animae meae sita est, illum inquam testor mihi a nullo mortalium fuisse factam. Quare ego ad Trenciniense jam iturus Tirocinium pro experta in me gratia ac favore Paterno Dominationis Vestrae humanissimas repono gratias, simulque per salutem animae meae, cujus perditionem utique non vult Dominus Pater, genibus flexis insto, ac humillime obtestor Paternam suam benedictionem mihi impertiri non dedigne-
tur, quo experto Paterno favore meis precibus Religiosis Deum continuo exorare non desinam pro Spectabili Dominatione Vestra. Sin vero hanc non habuero Spem ac Gratiam, etsi ad omnem, cum omni demissione filialem Reverentiam, ac obedientiam me obligem, Divinissimum tamen Spiritum sub vexillum Jesu me invitantem per ferrum flammamque sequi firmum fixumque habeo. Verum ego tam benignum Dominationem Vestram expertus sum Parentem, ut hanc mihi petenti gratiam non denegari sperarem. Quod bona concernit, non put . . Spectabilis Dominatio Vestra ea sibi eripienda ex manibus, idem sine consensu meo nullatenus fieri po autem (sicut haec Dominatio Vestra naturalis fuit Tutor, ita deinceps usque ad tempus dispositionis, constituo Dominationem Vestram Tutorem, et nullum alium. Dum dispositionis adveniet tempus, ita disponere conabor, ut majorem spem eorum sit habitura Spectabilis Dominatio Vestra, quam si in saeculo manerem. His ita constitutis quaeso ac iterum de genibus rogo Spe-

etabilem Dominum Parentem nolit resistere voluntati
Divinae, et petitam suam Paternam benedictionem mi-
hi propediem abituro impertiri dignetur, qua (uti spero)
obtenta assiduum me apud Deum intercessorem habe-
bit. Cujus etiam Paterno favori et gratiae me humilli-
me commendans maneo

Datum Claudiopoli servus humillimus et filius indignus
1715. 6. sept. Antonius Lázár m. p.

P. S. Rogo demississime Spect. Dominationem Ve-
stram ne insinceritati meae imputet quod hactenus hanc
Dei voluntatem in animo conceptam non insinuaverim,
plures enim me ab hoc rationes dimoverunt 1-o quidem
quod dubius fuerim utrum admittendus essem, cum non
cuilibet pateat aditus ad soc. Tirocinium. 2-o quod no-
luerim ob mortem Dominae Matris (gróf Csáki Zsuzsán-
na, a mostoha anyja) afflicto Spectabili Domino Parenti
afflictionem addere. 3-o tandem, quod contrarium Do-
minum Parentem non vane judicarem, et forte impedi-
turum. Nunc iterato obtestor per quidquid possum ne
id mihi vitio vertat, quin imo mihi paterne benedicat.

Gróf Lázár Antalnak e tette után atyja ugy
látszik hajlandó volt bele egyezni fiának a jézsuita szer-
zetbe való belépésibe és fiának utiköltséget is küldött,
hanem egyszersmind, miután gróf Lázár Antalnak
anyjáról sok szép jószága maradott, e jószágokra néz-
ve írásbeli nyilatkozatot kívánt fiával aláíratni, ezt azon-
ba gróf Lázár Antal, mivel a jézsuiták meg nem
engedték neki, alá nem írta, gyermeki alázatossággal
kérvén bocsánatot ez iránt atyjától, september 30-ról
magyar nyelven írt. és „Lázár József Antal“ névvel alá-
írt levélbe, ezuttal más írásbeli nyilatkozatot küldött
apjához.

Az eredeti írásbeli nyilatkozatok egyikét se tanál-
tam levéltárunkba hanem akadtam egy fassiora impu-
rumba, a mely a gróf Lázár Antal nevébe készült,
de hogy ki szerkesztése, meghatározni nem lehet. Az írás
a gróf Lázár Ferencz kézírása, és áll kilencz pontból,

a melyeknél fogva a) A mi elidegenítés vagy kár történt eddig ingó vagy ingatlan javaiba, azt atyjának elengedi. b) Lázár Druziánna nevű testvérének csak azon esetbe hágy ékszereiből ezer forint érőt, ha az apáczák közzé szánja magát. c) Atyjának hagyja a tordamegyei topliczai jószágot örökösön, de ha ezt a törvények meg nem engedik, úgy csak addig a míg ő életbe lesz. d) A míg a novitiatusba lesz, addig atyját minden javainak számadás nélküli curatorává teszi. e) Ha e novitiatusba találna meghalni, minden ingó javait a topliczai részszel atyjának hagyományozza örökösön, az anyai jogn levő női jószágait pedig a jézsuita szerzetnek. f.) A szárhegy szent Ferencz szerzetbeli barátoknak a zárda építésire hágy 1000 ftot. g.) A pálosi és kóródi házakhoz való adósságokat hagyja atyjának, hogy azok egy résziből a pusztá egyházokat javíttassa, végre h.) Ha szintén más véghatározatot is hozna, ezeket a maga erejébe hagyja.

Ezután felment Magyarországra, de úgy látszik elmeneteléről nem mert hirt adni atyjának. Atyja pedig fiának feltett szándékába ismét gátot kezdett vetni és az akkori orlényi főhadi parancsnokhoz kérelmet nyújtott be, elpanaszolva neki: hogy a jézsuiták beszéltek reá fiát e lépésre, sőt az iskolai szünetidők alatt az atyai házhoz se bocsátották haza, noha ígéretet tett hogy vissza fogja őt küldeni, és kérte a főhadivezéért, eszközölje ki, adják vissza fiát, erre okul adva hogy gróf Lázár Antal az egyetlen egy fia a Kornis leánytól, és mivel anynyi képességgel és lelki tehetséggel bír, világi hivatalra kívánja őt alkalmazni. Fia dícséretére következő sorokat iktatott kérelmébe: „ . . . et quidem talium, uti meus erat filius, tam de praeceptis magnatum sanguinibus, tam de studiis et optima indole, ita ut ausim dicere nullum ex condiscipulis et coaetaneis, optimarum virtutum specimine ipsum superare potuisse. Religio vero etiam ex minima

sorte potest se multiplicare, at talibus patriae inserviendi virtutum donis elitatum Juvenem, non tam facile potest Patria habere.“ E kérelem a császár eleibe is jutván, ennek következtébe a jézsuiták provincialisa november hónapba megengedte a gróf Lázár Antal visszahívását, a ki akkor még Kassán tartózkodott és a szerzet ruháit még nem vette fel, de a provincialis egyszersmind ki nyilatkoztatá, hogy ha tovább is szándéka mellett marad gróf Lázár Antal és magát vagy Bécsbe vagy Trencsénbe jelenti, őt minden esetre fel fogja venni. Gróf Lázár Antal Kassáról october 9-ről és november 28-ról, meg 1716-nak az elein irt leveleibe hivatkozva atyjának már egyszeri beléegyezésire, gyermeki szeretettel esedezik újra meg újra apjának beléegyezésiért, mert ő hivatta érzi magát a papi pályára, és megtagadás esetébe soha se jó Erdélybe.

Még 1716-ba martius 20-án gróf Lázár Ferencz nem adta beleegyezését, mint ezt Bécsbe lakó sógorához irt levele tanusítja, a melyből az is kitetszik, hogy feltett szándéka volt nem is adni beléegyezésit. A levél tartalma ez:

„Bécsből 2-a februarii datalt kegyelmed levelét nagy kötelességgel szent József napján az én Józsefemről vettem, kiről hogy genuine informatus legyen Kegyelmed, kérem hosszas írással Kegyelmed ne terheltessek. Bizonyos dolog az elmúlt vacation tudtam meg bizonyosan infascinatioját, de azelőtt is még esztendővel admoneáltattam Mikola uram által a Patereket, hogy annak békét hagyjanak, és ha az Istentől nem félttem volna, s az gyermeknek gyengeségit mind természeti-ben, s mind aetasában nem láttam volna a tanuságtól is a mián elventam volna, de a titkok nem lévén bizonyos tudásában senkinek a jövőndőről, olyan reménységgel tanuságát continuálni kívántam, hogy itt elvégezvén philosophiáját, ha ugyan constans leszen szándéka, magam vezessem oda a hová akar, megértebb lévén akkor az elméje, aetása, és értelme is, de abban

nekem nem cedálván a Paterek, mint édes atya megkeseredett szívem miatt egyéb tanácsot magamnak nem adhattam (minthogy reám fogták azt is hogy én cedáltam) noha eléggé instáltam a Patereknek, kellettett keserves instantiámot nyujtanom és intitolálnom Commendans Generalis Urnak ő Excellanak s nem másnak, midőn a Méltóságos Gubernator ur interpositioja is a Patereknél nekem nem használhatott. Sőt Pater Provincia-
lis urnak is ugyan azonról irtam, kiről ő kgelme expresse megírta hogy beveszi, hogy azért már tetova vacillál, látom, és annyival is sebhethi szívemet, mindazonáltal én már látván, hogy egyedül abban lévően vigasztalásom ezen a világon, s abban is mint más állapotokban az Isten megtartóztatta reménységemet, többet sem írok, sem mondok, sem gondolok, fiat mecum Voluntas Dei. Ő pedig minthogy eddig is az én atyai szívemet sebhethni (tanácsomat megfogadni nem akarván) nem sajnálotta, sőt az ő Felsége parancsolatjára is nem feleltem, hanem inkább másfelé ment, lássa mit csinál, én sem áldást, sem consensust, sem átkot reá nem adok, tudom az Isten előtt is az én lelkem ment leszen, mert én vélle, és az ő dolgaival soha különben nem akartam a mint elébb is írák, az Isten úgy áldjon meg minden dolgaimban. Elég az hogy immár a Jesuitai szerzetet is ellenséggemmé csinálta, a kihez Isten s az Uram után legnagyobb propensiom volt eleimmel együtt, úgy reménységem is. Az atyafiai is Isten tudja mik lesznek, a kik által mind két részről várhattam volna consolationat, már miatta ellenkezőt kell szenvednem; mivel pedig Kegyelmed nem terhelte elméire venni, ha Kegyelmed akar, a mi legnagyobb oka volt hogy őtet kívántam megmaradni a familia terjesztésére, ha kegyelmed méltóztatik nekem magát sincere promittálni, hogy consolal a Felséges Udvarnál, könnyebben szenvedhetem minden dolgait, nem is oly dolog, a ki se Istennek se hazánkknak törvényével ellenkeznék, sem pedig a Felséges Udvarnál kedvetlen legyen, sem más privatus embernek, sem pedig a kegyelmed characteréhez nem illetlen, és lehetetlen, s nem is az én privatumom, hanem jövődöbeli conservatiojára szegény

megaláztatott házamnak. Megvallom rész szerint örömmel vettem az Kegyelmed levelét, hogy valaha a kegyelmed bécsi írását láthattam, a melyet én nem is remélhettem, a sok eddig való sinistra informatorok miatt, a kiben tudja Isten ártatlan voltam s vagyok, a mint hogy továbbra is maradok:

Kegyelmednek

Szárhegy A. 1616.
die 20. Marti.

köteles szolgálja érdemet-
len sógora

Lázár Ferencz.

Ezentul nem akadhattunk adatra, a mely bizonyossággal meghatározná a szerzetbe való belépése idejét, hihetőleg még ez évbe lett Bécsbe tagja, még pedig igen jeles és szent életű jezsuita. De nem sokáig volt az, a halál már 1719-be augusztus 5-én kiragadta. Megholt Bécsbe a szerzet nagy fájdalmára, a melyet halálára irt ily czimű szónoklati munka tanusít:

„Panegiricus Funebris Dulciss. Mem. Antonio Lázár, ex Illustri Siculorum Transilvaniae prosapia, Religioso Societatis Jesu. In ipso aetatis flore mortuo a Partu Virgineo 1719 5 a augusti S. Mariae ad nives. Scriptus ab ejus quondam Professore indignissimo, nomine Academiae Claudiopolitanae ad perennem Sanctissimi Juvenis memoriam.“

Ez időtűjba történt halálát mutatja a gróf Kornis család levéltárába lévő eredeti osztálylevél is 1720-ból, a midőn három Kornis ivadék osztozik a gróf Lázár Antal halálával maradt javakból; és mutatja gróf Lázár Ferencznek 1721-be Pater Gyalogi Jánoshoz irt levele, a melybe felvilágosításokat ad ennek a már elhalt fia gyermekéveiről; de ez adatokat még nem közöltem volt gróf Kemény Józseffel, a mikor nekem a gróf Lázár Antal itt alább következő életrajzát megküldötte, és abba a gróf Lázár Antal belépése idejét a jezsuita szerzetbe tiz vagy tizenegy évvel teszi későbbre, és hasonlólag a halálát is tizenegy évvel későbbre; a mely utóbbi tévedés onnan származott, hogy a mely évbe a gróf Lázár Antal halálára irt szó-

noklati és verses munkák sajtó alól kikerültek, halálát is ebbe az évbe történtnek vélte. E munkák pedig csak 1730-ba jelentek meg nyomtatásba.

A gróf Kemény Józseftől róla irtak ezek :

Tanítója gróf Lázár Antal Józsefnek volt P. Gyalogi János jezsuita, a ki Erdélyben mint missionarius majd Kolozsvártt, majd M. Vásárhelytt, majd pedig Székely-Udvarhelytt folytatta missionariusi hivatását. — Ennek tanácsára és biztatására a jó igyekezetű és nagy reményeket mutató ifjú gróf Lázár Antal édes atyja akaratra ellen 1727 a jezsuiták szerzetébe állott és Bécsbe mene, a hol a jezsuitáknak „ad sanctam Annam“ nevezetelt novitialis klostromába vitélt, és a szükséges papi tudományokat nagy szorgalommal, és a legjobb sikerrel tanulta, — de a nem kimélő halál ötlet ugyan ott, a jezsuiták — kik sokat reményltek és vártak tőle — nagy fájdalomra az élők sorából kiragadta 1730 augusztus 5-én. P. Gyalogi Jánost Nagy-Szombaton, a hol akkor mulatott, lepte meg véletlenül azon hír, hogy volt kedvencz növendéke elhalálozott, és ugyan még azon 1730-ik évben az említett nagy reményű jezsuita-növendék pap tiszteletére és emlékezetére Nagy-Szombatban sajtó alá bocsátotta következő czimű szónoklati munkáját :

„Laudatio funebris Antonii Lázár, ex antiquissima, et illustrissima Siculorum Transylvaniae Comitum domo, Religiosi Societatis Jesu, qua genuinam ejus imaginem dedit, et Acad. quondam condiscipulis obtulit, inscripsit P. Joannes Gyalogi ex eadem Soc. Jesu, Tyrnaviae typis academicis 1730,“ negyedréten 2 $\frac{1}{4}$ iv.

De Gyalogi János szárhegy-i Lázár Antalnak dicséretét, és emlékét versben is fentartani kívánván, ugyan azon évben következő czimű latin verses munkáját készítette s közre bocsátotta :

„Daciae Spes, et Deliciae, in Antonii e Toparchis Lázáriis ostensae terris, et in ipso aetatis florum praereptae altero labente lustro e sepulchri pulvere restituta. Tyrnaviae 1730.“ 8-rét 210 lap.

Gyalogi ezen munkájának példányát Bécsbe jézuita Jánosi Miklósnak küldvén, ez (a ki székeltyi vala) arra latin versekben felelt, melyekben nem csak Lázár Antalnak erkölcsi említettnek, de a melyek ékességök miatt megérdemlették volna a kinyomtatást.

A gróf Lázár Antal jószágaira nézve gróf Lázár Ferencz egyezésre lépett 1718-ba a gróf Kornis családdal, hogy mihent megtudja a gróf Lázár Antal harmadik professioját, azonnal vissza adja azokat. 1719-be pedig akként egyezkedtek, hogy a martiusi diaeta után a kóródi és pálosi jószágokat és az illető leveleket vehesse át a család, minden ingó javakat melyek a gróf Kornis Margité voltak, gróf Lázár Ferencz magának megtarthasson és Baczka-Madarason egy pusztát telket, a régeni bor-dézmát pedig csupán életeig, és minden saját szerzeményei Baczka-Madarason örökösen neki maradjanak.

72. Gróf Lázár Druzsina.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és gróf Csáki Zsuzsánna első szülöttje.

Már a világon volt a midőn atyja 1702-be a grófi diplomát nyerte.

1724 tájt ment férjhez sepsi-szentiványi báró Henter Dávidhoz, a ki mint ítélőmester és később erdélyi cancellár erős támasza volt nejének, az anyja t. i. gróf Csáki Zsuzsánna rokonaival folytatott osztályos ügyekbe, sőt a gróf Lázár Druzsina fiu-testvéreivel folytatott ügyekbe is nagy buzgóságot tanusított.

E leányának adta gróf Lázár Ferencz a maga anyai birtokát, a bere-kereszturi szőlőn kívül, a mig gyermekei között osztályt eshetnék.

Atyjának 1742-be történt halála után még csak két évet élt; hamvai Seps-Szentiványon a Henter család sírboltjába van temetve.

73. I. Gróf Lázár László.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencznek gróf Csáki Zsuzsánnától nemzett fia. Született 1707-be.

Mint physicát tanuló ifiúnak tanuló társai 1726-ba egy munkát ajánlottak neki s egyszersmind báró Hal-ler Györgynek.

Megházasodott 1730-ba augusztus 7-kén Medgyesfalván Marosszékre, nőül véve gróf Kornis Zsuzsánnát erdélyi főkormányzó gróf Kornis Zsigmondnak Bálintit Zsuzsától született leányát, a ki unokatestvére volt a jézsuitává lett gróf Lázár József Antalnak, a gróf Lázár László fitestvérének, a kinek hasonlóképpen Kornis leány volt az anyja.

Apja a maga mezőbándi jószágát adta át neki addig, a míg László testvéreivel osztályhoz jutna.

Két évi házasság után megholt 1732-be Medgyesfalván majus 7-kén, a mit Spangar „Magyar Kronika“-ja VI. része 107-ik lapján ekként említ: „Erdélyben sz. Iván havában meghal gróf Lázár, a megholt gróf Kornis Zsigmond gubernatornak veje, hagyván egy urfít.“

Halálát petecs okozta, és Medgyesfalván fektették sírboltba.

A medgyesfalvi jószág jutván birtokába, minthogy maradéki külön ágat képeznek, a tőle származott ágot rendesen a „medgyesfalvi Lázár“ ágnak nevezik.

Özvegye később báró Billhelmhez menván férjhez, gróf Lázár Ferencz 1738-ba december havába a főkormányzókhoz kérelmet nyújtott be, rendelés tétel végett, hogy unokáját a gróf Lázár László kisfiát III. gróf Lázár Antalt gróf Kornis Zsuzsanna vagy iskolába jártassa, vagy neki mint nagyatyának, adja át a fiut, a mire ily értelemben is hozott a főkormányzók december 17-én határozatot.

A gróf Kornis Zsuzsánna leszármozását gróf Kemény József ekként tárja előnkbe:

Gaspar Kornis	Balthas. Kornis	1619—1649. Francisc. Kornis	Caspar. Kornis	Sigismundus
Elisabeth. Dóczi	Catharina Kereszturi de Sz. Benedek	Catharin. Vesselényi de Gyeke	MariaCsáki	Kornis Gubernator
				Susanna Bálintit
				Kornis Susanna
				C. Ladislai Lázár de Szárhegy.
			Stephanus Csáki	
			Margaretha Lónyái	
			MariaCsáki	

74. III. Gróf Lázár Antal.

Szárhegyi I. gróf Lázár László és gróf Kornis Zsuzsánna fia.

Cs. királyi kamarás volt.

Atyjának 1732-be történt halála után az özvegy anyja ápolása alatt maradt, a ki fiának iskolába jártatásával késedelmezett, a mi miatt gróf Lázár Ferencz kérelme következtébe a főkormányshéz 1738-ba december 17-én arra figyelmeztette is őt, a mint felyebb említve volt.

Minekutána anyja is 1741-be megholt, a jézsuitákhoz Maros-Vásárhelyre adták nevelés végett.

Nőül csicsó-kereszturi Torma Évát vette a Torma Miklós és báró Száva Judith leányát, a kitől e három gyermek szármozott: II. László, I. József, és Eleonora, a kinek leszármozását gróf Kemény ekként közli:

Vlad, havas-alyi vajda.	Papfalvi Havasalyi Balás*	Havasalyi István	Hav. Éva	Torma Miklós
		Kávási Éva	Torma István	Száva Judith
			vánné	2-ik férje: gróf Béli József.
				Torma Éva
				G. Lázár Antalné.

Meghalt Szász-Erkeken 1783-ba julius 14-kén.

* Ezt az apja Báthori István lengyel király szolgálatjába adta, ez Erdélybe telepedett, és 1586-ba donatiót kapott Papfalváról és Kóródról, ugy nevezetett azután papfalvi Havasalyi Balásnak.

75. II. Gróf Lázár László.

Szárhegyi III. gróf Lázár Antalnak és Torma Évának a fia.

Születése ideje nem tudódik.

Neveltetésire szülői nagy gondot és költséget fordítottak.

Neje báró Henter Borbára, csiki főkirálybíró báró Henter Ádám és Petki Nagy Borbára leánya, a kinek leszármozása a gróf Kemény József kijegyzése szerint ez:

Petrus Kemény	Catharina Kemény	Barbara Gyerőfi	Eva Kornis	Barbara
Catharina Thoroetzka	Georgii Gyerőfi	1-o Ladislai	Balthazaris Nagy	Nagy
hujus Petri frater erat Princeps Joannes Kemény		Gyulafi		B. Adami
		2-o Stephani Kornis		Henter
				B. Barbara
				Henter
				C. Ladislai
				Lázár de Szárhegy.

Jobbágyszalván lakott, és előbb halt meg mint atyja, hihetőleg 1779-be vagy 1780-ba; egyetlen maradéka Éva nevű leánya.

Özvegye, a ki azután férjének búzai jószágán is lakott, 1783-ba másodszor ment férjhez altorjai Apór Ferenczhez.

76. Gróf Lázár Éva.

Szárhegyi II. gróf Lázár László és báró Henter Borbára leánya.

Az Éva nevet nagyanyja emlékre kapta.

Széplaki Petrichevich Horváth Daniel főstrázsesternek volt a neje. Horváth 1842-be június 25-én Szebenbe elhalván, gróf Lázár Éva, rendesen Kolozsvárta lakva, magányba élte le napjait, és ugyan Kolozsvárta 1857-be martius 24-én holt meg. Haláláról fia cs. k. kamarás és altábornagy báró P. Horváth János és Dániel, meg Emilia testvérei magok és részint gyermekeik nevébe ily szomorú jelentést tesznek: „Elkesere-

dett szívvel jelentik, hogy tisztelve szeretett édes- és nagyan-
nyok szárhegyi gróf Lázár Éva néhai P. Horváth Da-
nielnek özvegye, folyó 1857-dik év tavaszeli 24-ik napján dél-
előtti 10 óraker, becses életének 77-dik, csendes özvegységé-
nek 15-dik évében, mellbeli vízkóráság következtében, a szent
sacramentumokkal ellátva a jobblétre átszenderült.

Hült tetemei, saját kívánságára folyó hó 26-kán déleesti
5 óraker indittatnak Jobbágyfalvára. Engesztelő áldozatok az
itteni kegyesrendűek imaházában folyó hó 27-dik napján reg-
geli 10 óraker, Jobbágyfalván április 2-kán fognak az irgalmas
Isten zsámolyához fölmutattatni.“

77. I. Gróf Lázár József.

Szárhegyi III. gróf Lázár Antalnak Torma Évától lett fia.

Cs. királyi kamarás és az erdélyi magyar nemes
insurgenseknél főstrázsamester.

Kétszer nősült. Első neje báró Bornemisza
Rozália, báró Bornemisza Pál és gróf Mikes Anna
leánya, a ki 1783-ba szeptember 14-kén holt meg Szász-
Erkeden, és egy alig egy éves fiut hagyott hátra. Má-
sodik neje gróf Bethlen Mária gróf Földvári Fe-
rencz özvegye, a kit az akkor uralkodó császártól nyert
engedéllynél fogva vett nőül és a kit 1817-be majus hó-
ban Maros-Gezsén, e nő saját jószágán, temetett el.

Mind a két nőről gróf Kemény Józsefnek követ-
kező jegyzetei vannak:

*Prima ejus conjux erat B. Rosalia Bornemisza, cum
qua genuit C. Josephum Lázár de Szárhegy juniorem, mor-
tua 1799.*

B. Haller Ste- phanus Statuum Praeses Barbara Torma	Barbara Haller B. Joannis Bor- nemisza	B. Paulus Borne- misza C. Anna Mikes	B. Rosalia Borne- misza C. Josephi senio- ris Lázár de Szarhegy.
--	--	--	--

*Secunda ejus conjux erat C. Maria Bethlen, nata 1763.
cujus primus maritus erat C. Franciscus Földvári, quo (non
absque suspicione porrecti eidem per dictam uxorem suam*

renenŕi) denato, nupsit 1799 dicto C. Josepho seniori Lázár tunc jam viduo, — mortua 1-a mai 1817, et tumulata in Gese ad Marusium, in Cottu Albensi Inferiori. Maritus ejus C. Josephus Lázár tunc adhuc superstes, ex altera hac sua uxore nullas habuit proles.

Mint királyi hivatalos 1790-től fogva 1811-ig minden diaetán, kivéve az 1792-belit, a jelen voltak közt látjuk.

1810-be a harmadik lovas insurgens ezred elbocsátása alkalmával mondott beszédjei, 1816-ba nyomtatásba is megjelentek ily czim alatt: „Fő-strázsamester szárhegyi gróf Lázár József beszédje, melyet a vitéz felkölt nemes harmadik lovas ezred elbocsáttatása alkalmatosságával, a midőn a nemes marosszéki osztályt a nemes Szék tisztségének számban adta volna, elmondott Maros-Vázárhelytt böjtmáshavának 3-ik napján 1810-dik esztendőben.“ Ugyanakkor nyomatta ki „Egy szó az erdélyi nemes ifúsághoz“ czim alatt magyar fordításban az „Anleitung zum Stelbststudium der militärischen Dienstwissenschaft“ czimű könyv jeles előbeszédjét.

Ő váltotta ki a család elzálogositva volt serlingi jószágát, a melyet IV. Lázár István a Bethlen Gábor fejedelem adományánál fogva birt. Ennek ménese a tőle kedvelt tarka lovakról volt ismeretes. Azt is kedvelte, hogy udvari bolondokat tartson és gyűjtsön a maga köribe.

Megholt 1819-be october 16-án Szász-Erkeden, s hulláját onnan a medgyesfalvi sirboltba vitték.

Egyedüli maradéka első nejétől II. József.

78. II. Gróf Lázár József.

Szárhegyi I. gróf Lázár József fia báró Bornemíza Rozáliától.

Született Szász-Erkeden 1782-be martius 19-kén. Medgyesfalván nevelkedése után a tanodákat Maros-Vá-

sárhelyt kezdte járni, s végre a kolozsvári lyceumba végezte kiképzetését.

Ezután kevés ideig mint felesküdt irnok a királyi táblánál volt, de már 1802-be a katonai pályára lép, és a császár nevét viselő vasas ezredbe kezdi szolgálatját, onnan a nádor-huszárokhoz jön, és utoljára a császár nevét viselő huszár ezrednél mint kapitány végzi katonai pályáját.

Ez idő alatt az 1805- és 1809-beli csatákba vett részt, egyszersmind pedig az auszterliczi ütközetbe mint galopin volt alkalmazva altábornagy gróf Kollowrat Vincze mellé.

Nőül vevén 1812-be Péchy Esztert, három év után bucsút vesz a katonai pályától, és Szárhegyre fészkelte magát, a hová ugyszólva számüzte őt atyja, ennek tetszése elleni nősülésiért.

Atyja halála után nem sokára medgyesfalvi jószágára költözött át. Marosszéken megtelepedése után később az ellenzéki politikai párthoz csatlakozik, és e párt mellett nyilatkozik az 1834-beli országgyűlésen is mint királyi hivatalos. Több országgyűlésre nem is volt meghiva.

A gyalakuti Lázár ág kihalásakor ő volt e családból az egyedüli, a ki a szárhegyi ágnek az utolsó gyalakuti ivadék kimultával hátramaradt ősi javakhoz igényeit a legerélyesebben törekedett életbe léptetni, és miután az utolsó sarjadék özvegye is elholt, ő a hátrahagyott jószágokból lefoglalva azokat, a melyeket mint e családot illetőknek vélt, a szárhegyi ág jogai mellett daczos ellenszegüléssel viaskodott; azonba hasztalanul, mert mint a gyalakuti Lázár ág leírásába láttuk, a gyalakuti ág utolsó törzsének birtoka ez ág fennemlített leányörököseinek lön kézbesítve.

Az 1848-beli mozgalmak alatt az agyagfalvi székegy gyűlésen is szót emelt, és ezután majdnem két

hónappal Maros-Vásárhelyt a város részéről mint egyik kezeszt Gedeon es. k. tábornoknak kézbesítették, a honnan november 12-én Szebenbe vitték fogságra, a melyből csak miután Bem bevette Szebent, 1849-be martius 11-én szabadult ki.

Ez utóbb említett évbe betegségiből felgyógyulása után Magyarországra menekült, és ott tartzkodott mindaddig, a míg 1850-be Szathmármegyébe tévedésből ismét elfogták és részint Nagy-Váradon, részint Kolozsváron rövid ideig letartóztatása után július 7-kén bocsátották szabadon.

Az özvegyiségre jutott 76 éves öreg jelenleg még jó erőbe, magányosan él saját házába Maros-Vásárhelyt. Felszólításomra onnan következőt írt életéről, a mely csak másolatba jutott kezemhez:

„Mi voltam ?“

„Tisztán alig emlékezem,
Bárha volna egy kis eszem.
Hogy most vagyok, s még szuszogok,
Olykor mint rossz tűz lobogok,
Hogy most vagyok s még lehetek,
Valamire tán mehetek,
Alkalmasint állíthatnám,
Ha magam jól kialhatnám.
S minthogy vagyok, tudni való
Hogy én is mint más e zajló
De jó világra születtem,
S akkor mást nem is tehettem.
S hogyha talán nem születtek,
Lélekzetet nem vehetek,
Ma se itt, se ott nem vagyok,
S az írlocsnak békét hagyok.
Gyermek voltam szép s kövérke,
Kedves mint egy selyem-birke,
Aztán fiatalságomba
Nöttem frissen mint egy gomba.
Jobbra, balra próbálgattam,
Porba magamat nem hagytam.

Olykor neki rugaszkodtam,
 Közbe közbe orra buktam,
 S ha emberemre akadtam,
 Azzal szépen okoskodtam.
 Hja! hiában mert az ifiu
 Sokszor mint a balgatag juh,
 Nyájat téveszt, magába jár,
 Legtöbb lépte helytelen, kár.
 Később katonává lettem,
 Akkor jobbat nem tehettem.
 Kék dolmányom felöltöttem,
 Arany idöket töltöttem.
 Mentém pálinkára vetve.

.
 Volt paripám kettő, három,
 Szép szeretöm harminczhárom,
 Egyik barna, másik szöke,
 Ez pacsirta, az pintyöke.
 Volt olyan is ki elhagyott,
 Megátkoztam s meg is fagyott,
 Legelőbb a szive hült meg,
 Megcsipte volt a jégfelleg.
 Hogy hivségem megsértette
 Sokáig fájt szivem érte.
 Hej! mert ritka volt hűségem,
 Volt is ezért ellenségem,
 És aztán egy egy kis zavar
 Lett belőle, pör és patvar,
 A melyik ezt megvesztette
 Félre állott s távol nézte.
 Egy darabig így vala ez,
 De gondoltam majd másképp lesz
 Ha az igazra rátalálsz,
 Attól tudom hogy el se állsz,
 Pedig ez is csak úgy volt né,
 Hogyha eljött Pál—Péterné,
 A nagy hűség félreállott,
 S vonított a ficzkó vállot,
 Így a kölesön ha osztódott
 Én is, ő is boldogodott.

Volt olyan is, ki sokáig
 Birta szívem félóráig,
 Evvel a lét csak álom volt,
 Öröm s bú egy percbe kiholt.
 Már én többé nem szeretek
 Mig nem akad egy szép lélek,
 Ki mindenképp boldogitsón,
 Ne ámitson, ne vakitsón.
 Hej mert tarka ez a világ,
 Virít millionyi virág
 Ápolva hű kertészettel,
 Tisztelve sok tekintettel.
 E világnak a hölgyei
 Gondolnád élet gyöngyei,
 Van közötté ám százszorszép
 Külsője mint csillag oly ép,
 Mint lilium oly hó fehér
 Gondolnád ez — mindent felér?
 Van biz a szép piros alma
 Mind két nemben, de mint szalma
 Tűz lobbanó, s elmulandó,
 Idő előtt változandó.
 Bár én is ezt így próbáltam,
 Mégis magam jól találtam,
 S ha ily kertbe bekaphattam,
 A szépiből csak szaggattam;
 Nem gondolva belsejével
 Jól mulattam külsejével.
 A világot csak félvállról
 Tekintgetve, soha kárról
 Ugy se, így se álmodoztam,
 Holnapról nem gondolkoztam.
 Mégis fiatal koromba
 Vasat hordoztam nyakamba
 A császári hadseregbe (1803)
 Egyik vasas ezeredbe,
 Hová szerelem vezetett
 Mikor szívem egy lányt vesztett,
 Egy lányt, testvérét az égnek,
 Egy részét az istenségnek.

Később aztán a jászoknál
 A francziát hajhászóknál (1809)
 Szolgáltam Lengyelországba,
 Köztök voltam mennyországba.
 Aztán császár-husár lettem
 Örvendettem hogy születtem,
 Naponleon ez időbe (1810)
 Forgott volt leány-kérőbe.
 Majd lemondék én is Marsról,
 Gondolkoztam házastársról,
 Meg is adta azt Istenem
 Enyim lett áldott Eszterem.
 Ez boldogítá életem,
 Mennye varázsolá létem,
 Asszonyok közt nem volt mint ő
 A nő-nembe királyi nő,
 És a ki őtet ismerte,
 Hogy minden nő olyan legyen,
 S minden nőslő olyat vegyen,
 Az Istenét azon kérte.
 Együtt harminczhat éveket
 Értünk mint annyi perczeket.
 Föld méhébe nyugszik már ő
 A feledhetlen angyalnő.
 Én is hát csak addig voltam;
 Igaz hogy még meg nem holtam.
 Mi vagyok most? s még mi leszek,
 Arról én most szót se teszek.
 Ember nem lát az időbe,
 Nem nézhet a jövődbe,
 Mint az idő s a sors hozza
 Ugy telend el java, rosza.
 Magam itt magánosságba,
 Összecsomlott gazdaságba,
 Bizom Isten végeztébe,
 Élek, halok kegyelmébe.“

Fiai közül Lázár József eltemetvén I. Vinczét,
 még e négy maradéka van életbe: I. Albert, Dénes,
 Mór és Eszter.

79. I. gróf Lázár Albert.

Szárhegyi II. gróf Lázár József és Péchy Eszter fia.
Született Bécsbe 1813-ba február 7-én.

Előbb Maros-Vásárhelytt, azután Bécsbe is volt tanuló, végre Kolozsvárrt a királyi lyceumba járta az iskolákat.

Katonai pályára lépve, előbb egy darab ideig az akkor Erdélybe tanyázó és Alberti nevet viselő chevauxlegers ezrednél katonáskodott, azután mint hadnagy a 2-ik számú „Schwarzenberg“ zsidás ezredbe, de csak kevés ideig szolgált s elhagyva az ezredet vissza jött Erdélybe.

Honléte alatt egyenetlen házasságot kötött, a mely azután az atyja közbenjárására megsemmisült.

Egy ideig Szász-Erkeden lakott, azután Oláh-Solymoson, a hová magának lakhelyet épített, és gazdasággal foglalkozott; később a medgyesfalvi jószágot vette ki atyjától haszonbérbe leánytestvérével együtt, a miből időfolytával feszültséget okozó per támadt.

Az 1849-ki „Honvéd“ czimű lap (34-ik számába) róla említette, hogy tőle megsebesítve esett foglyul ama Savoyen dragonyos főhadnagy, a ki januar 17-én Gál-falvánál osztályából előrohanva, Bem vezér kíséretét vakmerően megtámadta.

1849-be martius 2-án Mészáros Lázár őrnagynak nevezte ki és Medgyesen térparancsnoki hivatása volt.

A forradalom után hol Vásárhelytt, hol Medgyesfalván lakott, a mely utóbbi helyén jelenleg is elkülönözve kisebb nyereségi vállalatokkal foglalkozik.

80. I. gróf Lázár Vincze.

Szárhegyi II. gróf Lázár József és Péchy Eszter fia.
Született Szárhegyen 1815-be januar hó 4-kén.

Szárhegyen és Medgyesfalván nevededett, később Bécsbe vitték neveltetés végett. Onnan tanulmányai

folytatására Kolozsvárra jött le, de rövid idő múlva mint a királyi lyceumba első évi hallgatója a bölcseleti tudományoknak 1831-ben december 16-án meghalt.

E reményteljes ifjú korán elhunytát mélyen fájlalták szüléi; hulláját az atyja Medgyesfalván emelt sírkő alá helyezte.

81. Gróf Lázár Dénes.

Szárhegyi II. gróf Lázár József és Péchy Eszter harmadik fia.

Született Szárhegyen 1816-ban február 27-én.

Katonának lévén szánva, a bécsi ingenieur academiába képződött a hadi tudományokba.

Innen a „Máriássy“ magyar gyalog ezredhez jött, és mint hadnagy 1840 körül Nagy-Váradon állomásozott.

A katonai pályát elhagyva Kolozsmegyébe Méhesen haszonbérelt jószágba települt le.

1848. szeptember 5-kén Kolozsmegye őt Beszterczei Antallal albiztosnak nevezte ki a megyei nemzetőrök rendezésire és oktatására.

Ugyanazon évben october havába az agyagfalvi székely gyűlésen a marosszéki székelyek vezérének tettek, és mint marosszéki dandár-vezér működött Radnóthon is october 23-kán.

Maros-Vásárhelynek 1848 november 5-kén történt megtámadtatása után bujdosásba részesült testvérivel gróf Lázár Mórral együtt.

1849-ben mint alezredes került ismét Vásárhelyre és a marosszéki nemzetőrök rendezésibe vett részt.

Ez említett évben meg is házasodott, a szép Simény Ivánkát sárdi Simény György és báró Rauber Rozália leányát vette nőül jul. 10-kén, a kivel azonban csak néhány héti szövetségbe élhetett, minthogy augusztus 11-én szeretett neje meghalt cholera-ba.

A forradalom után Pestre fészkelte magát s ott lakik jelenbe is mint özvegy.

1858-ba eladta szász-erkedi jószágát a serlingi kis birtok-résszel együtt gróf Lázár Miklósnak.

82. Gróf Lázár Mór.

Szárhegyi II. gróf Lázár Józsefnek Péchy Esztertől lett fia.

Született Szárhegyen 1817-be martius 20-kán.

Első oktatását a marosvásárhelyi tanodákba nyerte, azután kevés ideig Bécsbe tanult; innen lejöve a kolosvári gymnasiumba és lyceumba folytatta és végezte be iskolait.

Tanulói pályája után atyja házához Maros-Vásárhelyre tért vissza és a királyi táblai joggyakorlathoz kezdett.

1839-től 1843-ig az erdélyi országos tiszti névtár mint Marossszék tiszteletbeli jegyzőjét mutatja.

1841-be február 1-ső napján megházasodott; másodunokatestvérét a tudományosan mivelt lelki és szelleműs Baresai Pólikát vette nőül, nagybaresai Baresai János és báró Josika Susánna leányát, a kinek nagyanyja gróf Lázár Eleonora báró Josika Miklósné testvér volt szárhegyi I. gróf Lázár Józseffel.

E boldog frigyből négy gyermekkel lőn megáldva, a kiknek neveltetésire nejének főfigyelme és neki is főgondoskodása van irányozva.

Falura telepedve, gazdasággal, később birtokai rendezésével foglalkozott, a míg az 1848-beli mozgalmak kisodorták, a mely időből a hon lakosaihoz kibocsátott felszólítását láttuk, nem polgári háboru előidézésire, hanem annak megfojtására célzó.

Az 1848-ba alakult székely tábornál tiszti hivatás jutott neki. És a novemb. 5-i marosvásárhelyi esemé-

nyek után, a midőn atyját a város részről kezesnek adták, ő csak az akkori kijelöltek között volt.

1849-be darab ideig Urbán cs. kir. ezredes fogva tartotta Kolozsvártt.

A forradalom után Bilakra ¹⁾ települt, a hol gazdasága kedvencz ágát a ménes teszi, a melynek nemesítésire nagy gondot és költséget fordít, s e végre 1857-be Angolhonba utazott és Yorkshire legjelesebb lótenyésztő intézeteit meglátogatva sir Tatton Sykestől telivér angol anyakanczákat hozott le.

A család ősfészke Szárhegyen és gyergyói javaiba ő jelenleg a legnagyobb birtokos, miután saját szászzerkedi birtokát cserélte a gróf Lázár György gyergyói jószágaival, és ezt ősi, részint felesége után is örökölt, ottani birtokához csatolta, és még ehhez a gróf Lázár Éva két örökösének ott lévő birtokát is megvette.

Kővári László „Erdély nevezetesebb családai“ című és 1854-be megjelent munkája 173-ik lapján a sorokkal említi: „Móricz anyagi kérdéseink körül hozza néhány hírlapi cikket.“

Gyermekei: II. Vincze, Olga, Jenő és Corinna.

83. II. gróf Lázár Vincze.

Szárhegyi gróf Lázár Mór és Barcsai Pólka fia. Született 1841-be december 12-én.

A míg 12-ik évét elérte, szüleinél nevededett, némi részbe spártilag szoktatva.

Ezután három évig Pesten nevelték, előbb Szőnyi azután Szentos magány intézetébe.

1857-be october havába Brüsszelbe vitték kiképeztetés végett Reignault magányintézetébe.

84. Gróf Lázár Olga.

Szárhegyi gróf Lázár Mór és Barcsai Póli leánya. Született 1843-ba augusztus 31-kén.

¹⁾ Doboka megyébe.

Három évig Pesten az angol kisasszonyoknál, azután négy holnapig Bécsbe nevelték; jelenleg szüleinél van Bilakon.

85. Gróf Lázár Jenő.

Szárhegyi gróf Lázár Mór és Baresai Pólika fia.
Született 1845 majus 16-án.

Jelenleg a harmadik éve hogy Pesten a Szönyi intézetébe nyeri neveltetésit.

86. Gróf Lázár Corinna.

Szárhegyi gróf Lázár Mór és Baresai Pólika leánya.
Született Bilakon 1851-be januar 16-án.

87. Gróf Lázár Eszter.

Szárhegyi II. gróf Lázár József és Péchy Eszter leánya.

Született 1825-be martius 19-én.

Anyja holta után hol Medgyesfalván, hol M. Vásárhelytt lakott, jelenleg férjével Bernáld Dénessel Várhegyen lakik.

Lovaglás, agarászat, vadászat kedvencezbb mulatságai.

1849-be egy betegápoló nőegylet alakításába és vezetésibe erélyes részt vett Vásárhelytt.

88. Gróf Lázár Eleonora.

Szárhegyi III. gróf Lázár Antal és Torma Éva leánya.

Született 1771-be.

Férjhez ment 1789-be báró Josika Miklóshoz, a kitől a jeles regényíró br. Josika Miklósan kívül még öt gyermeke volt, a kiket anyjokkal ekként említ gróf Kemény József:

Eleonora Lázár filia C. Antonii Lázár de Szárhegy et Evae Torma, nata anno 1771. matrimonium inivit 1789 cum Barone Nicolao Josika, cum quo genuit: B. Samuelem, Nicolaum, Emericum Rosaliam, et Susannam Josika. — Mortua est die 29. sept. 1799. in curia matris suae, tunc jam viduae Medgyesfalvensi, tumulata in crypta P. P. Franciscanorum Marosvásárhelyiensi.

Rendesen Szurdukon lakott.

Megholt 1799-be.

89. VII. gróf Lázár Ferencz.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és gróf Csáki Susánna fia.

Rendesen a gróf Csáki Susánna fiai között sorba a negyedik helyen van említve; én azonba úgy hiszem hogy a második hely illeti őt, mert ennek Adám nevű testvérít atyja idősb gróf Lázár Ferencz 1734-ből egy levelébe még kiskorunak mondja, és ugyan idősb gróf Lázár Ferencnek 1725-béli levele szerint ez évbe második fia 17 éves. Született tehát 1708-ba.

1725-be mint rhetort említi az apja.

Ifjan holt el, mert már 1732-be october 23-án leánytestvére gróf Lázár Druziána a többi testvéreit osztályra szollítja fel ily kitéttel: „hogy testvéröcsémnek néhai Lázár Ferencz urfinak decessusán itt Buzába (Doboka megyébe) és ehhez tartozó portioiknak és oeconomiából concernáló részeknek négy egyenes részre való felosztását megtehessek. . . .“

90. Gróf Lázár Adám.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencznek gróf Csáki Susánnától lett fia.

Atyja őt 1734-be septemb. 8-án irt levelébe kiskorunak mondja, igaz ugyan hogy még akkor külföldben se tartá e fiát képesnek a maga ügyei vitelére,

E mint székely fiuleány a nagyanyai javakon kívül az apai székely javakat is örökölte, így lett a báró Bálintit család Szárhegyen és a gyergyószéki jószágokba birtokos.

92. Gróf Lázár Gábor.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és gróf Csáki Susánna fia.

Keresztnevét nagyatyja gróf Csáki Gábor emlékre nyerte.

Tisztséget soha se viselt, hanem számos osztályos és peres ügyek a Lázár, Gyulafi, Csáki és Kun jogon foglalták el élete nagyobb részit.

1734-be házasodott meg Kis-Kenden, Kun Klárát, itélőmester csapói Kun Sigmond egyik igen szép leányát vette nőül, a kinek apáról és anyáról leszármazását külön külön mutatja gróf Kemény József:

a) Blasius Maksai ex 1-a uxore Dorothea Pán	}	Franciscus Maksai senior	}	Susanna Maksai Sigismundi Kun	}	Clara Kun C. Gabrielis Lázár de Sz.
---	---	-----------------------------	---	----------------------------------	---	---

1593.	(Margaretha Baládfi)	Gabriel	(Judita Váradí)
b) Sigismundus Baládfi	(Joannis Váradí)	Váradí	(Danielis Kun)
-	{	Sigismundus Kun	{	Clara Kun C. Gabrielis Lázár de Szárhegy.			

Mint királyi hivatalos gróf Lázár Gábor az 1755 és 1759-beli diaetákon jelent meg. Ez utóbbi évbe már özvegy.

Többnyire Szász-Erkedén lakott, és ott is holt meg 1775 február 17-én, két évvel később mint mostohaanyja. Végrendeletébe bizonyos menyynységű gabonát és pénzt hagyományozott a szárhegyi, besztércei és m. vásárhelyi szerzeteknek és az erkedi parochiának.

93. Gróf Lázár Susánna.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára nagyobbik leánya.

Született Kis-Kenden 1735-be octobr. 10-én.

Ezt kised korától nagyanyja gróf Csáki Gáborné nevelte, a mi kitetszik nagyanyjának 1743-ba october 25-kén a szentdemeteri kastélyba két hiteles tanú aláírásával készült végrendelete végszávaiból: „Emlité ő Nagysága mű előttünk azt is, hogy az megirt Méltóságos ur (gróf Lázár Gábor) kised leánykáját Lázár Susit szintén másfél esztendő korától fogván tartom s nevelem, s neveltem, és már annyira nevedett kezem alatt, hogy nekem mostani elesett, erőtlenedett, öreg és megvilágtalanult, füleim hallásától való megfosztatásomban, én mellettem oly hiven vigyázó tőle kitelhetőképpen betegségemben rám gondotviselő . . . melyre nézve egy ládámban lévő minden egyetmásaimat (melyet megezeduláztattam) hagyom és testáлом átok alatt megmásolhatatlanul Lázár Susinak.“

Ugylátszik 1768-ba september 30-án ment férjhez báró Perényi Elekhez, Nagy Szőlőstre Beregh-Ugocsa vármegyébe és már 1775-be mint özvegyet említik.

Javaiba akkor osztoznak testvérei, midőn 1811-be elholt Antal nevű testvére javai felett foly az osztály.

94. VII. gróf Lázár István.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára tia.

Született 1736. december 21-én.

Beszterczén a piaristáknál járta a gymnasiumat és Kolozsvárt végezte a jogot.

Azután atyja kívánságára az erdélyi királyi táblához esküdt fel, ámbár a katonai pályához volt inkább kedve, még pedig annyira, hogy már tanuló korában azzá lesz, ha nem sikerül tanítóinak lebeszélni őt e lépésről. Azonba 1759-be, a midőn már anyátlanná lett egyik leánytestvérét békísérte a szebeni apáczák zárdájába neveltetés végett, ott Szebenbe apja hire s tudta nélkül beállott közkatonának a tábornok gróf Gyulai ezredébe. Ez ezrednél nem sokára Kolozsvárt

„zászlótartó“ lett s mint zászlótartó részt vett a hét éves háboruba.

Ez említett háboru alatt egy előörsi csata alkal-mával magát ki is tüntette. Előörsi csapatját a poroszok éjjel véletlenül megtámadván, a melyet kapitánya jelen nem léte miatt ő vala kénytelen vezényelni, nagy ügyességgel s bátorsággal védte magát csekély erejével a sokkal nagyobb számu ellenség ellen. Azonba e csatáskodás következtébe, minthogy ezuttal csapatjából többen elhullottak, és két ágyu az elien kezébe is került, gróf Lázár István, kapitányjával és az előörsi csapathoz tartozó többi tiszttel együtt haditörvényszék eleibe lön állitva, és tisztársaira nézve különböző súlyos büntetéseket ítéltek, de gróf Lázár István t, minekutánna vizsgálati fogsága, az ítéletnek későre lett megerősítése miatt, a szászthoni Freiberg nevű városba nem kevés ideig tartott, számos dicsérettel szabadon bocsátották.

Ezután 1762-be a poroszok foglya lett, néhány porosz huszár fogván el Csehországba, a honnan mint hadifogolyt többekkel együtt Stettinbe vitték, és itt hajóra szállitva, a balti tenger egyik porosz erősségibe volt kísérendő, de a tengeren támadt nagy vihar több napig idetova hanyva hajójokat végre Schwinemünde partjához közel elsúlyesztvén, és gróf Lázár István a partra uszással mentve meg életét, ismét visszazahozták Stettinbe, azután a béke megkötéséig különböző állomásokon, de főleg Stettinbe és utoljára Königsbergbe tartották fogva. Kiszabadulása 1763-ba junius 10-kén történt, és egy évi fogsága után ezredéhez Budára tért vissza.

Az ezredtől kevés idő mulva örökre bucsút vett, azután hymen oltárára lép gróf Haller Erzsébeth ttel, gróf Haller László és gróf Forgács Rozália leányával, a kivel részint Györgyfalván, neje jó-

szágán, részint Szász-Erkedén lakott, s mint szenvedélyes kertész leginkább kertek és gyümölcsösök alakításával foglalkodott.

Életéből csupán ez alábbi adatot közli gróf Kemény József, a neje családfájának töredékével együtt.

Ejus uxor erat C. Elisabetha Haller, cujus haec est condescensio :

† 1657 Stephanus Hal- ler Judita Kendi	† 1697 Joannes Haller Catharina Kornis	† 1711 Steph. Haller Mária Kemény	† 1723 Gabriel Haller Clara Károlyi
— { † 1751 C. Ladislaus Haller C. Rozalia Forgács	{ † 1819 C. Gabriel Haller Thesaurarius C. Elisabetha Haller C. Stephani Lázár de Szárhegy.		

Anno 1784 erupta in Comitatu Hunyad revolutione Horaiana et cum metus catenus exortus Comitatum quoque Colosiensem afficeret, siculi in auxilium dictorum Comitatus properarunt, possideo namque originale epistolam per Christinam Gyulai C. Sigismundo Kornis ex Kolosvár 16. Dec. 1784. scriptam, in qua inter reliqua, sequentia occurrunt: „most ugyan van feles székelység Fenesen, valósággal szép volt nézni bejöveteleket, mind svadron szerint: Csáki volt a fővezér, Bánfi György alvezér, Macskási Pál oberster, Lázár István s Szentkereszti Oberstlieutenant, Haller és Kemény László major, úgy a többiek, ki kapitány és ki hadnagy, szintugy regula van, és nagy engedelmség.“

Mint királyi hivatalos mindig jelen volt az ő idejébe tartott országgyűléseken, kivéve az 1809-belit.

Szinte husz évi özvegység után Szász-Erkedén érte utol a halál 1819-be június 3-án, ott is nyugszik a cath. egyház czinteremébe. Az egyházi jegyzőkönyv 89 évesnek állítja, de csak 83 éves lehetett.

Utóbbi éveibe szeme világát elvesztette, azonba akkorába is nagy figyelmet fordított a csinosságra, és a mindig magyar öltözetbe járó öreg, miután a csákok viselet divatba jött, arról, e divat elenyészte után se mondott le.

Gyermekei ily renddel következnek: Rozália, II. Ignác, Czeczilia, Klára, Pál, III. László, és Benedek.

95. Gróf Lázár Rozália.

Szárhegyi VII. gróf Lázár István és gróf Haller Erzsébeth leánya.

Született 1767-be szeptember 13-án.

Férjhez menvén nagyajtai Cserei Miklóshoz, e házassági szövetségből két leánya maradt: Klára és Druzsianna.

Megholt 1800 tájatt.

96. II. gróf Lázár Ignác.

Szárhegyi VII. gróf Lázár Istvánnak gróf Haller Erzsébeth-től lett első fia.

Cs. k. kapitány volt.

Született Kolozsvártt 1768-ba sept. 14-kén.

Kolozsvártt végezvén iskoláit is, a katonai pályára lépett, s mint igen derék és bátor katona a francia háboruba esett el 1799-be november 4-kén.

97. Gróf Lázár Czeczilia.

Szárhegyi VII. gróf Lázár István és gróf Haller Erzsébeth leánya.

Születési ideje anyja jegyzetei közt nincs meg.

Nagyanyja gróf Forgács Rozália egyik leány-testvérinél nevelték Magyarországon, és ott egy francia gróffal lett eljegyzése után holt meg.

98. Gróf Lázár Klára.

Szárhegyi VII. gróf Lázár Istvánnak gróf Haller Erzsébeth-től harmadik leánya.

Született Ugrán 1776-ba augusztus 29-én.

1801-be ment nőül Rozália nevű elholt testvérének volt férjéhez, később főkormányshéki tanácsossá lett nagyajtai Cserei Miklóshoz, a kitől Mihály nevű fia született.

Megholt 1814-be ápril 18-án, és Sepsí-Szent-Iványon van eltemetve báró Henter Dávidné gróf Lázár Druzsina mellé, a ki is férjének az anyai ágon nagyanja volt.

99. Gróf Lázár Pál.

Szárhegyi VII. gróf Lázár István és gróf Haller Erzsébeth fia.

Cs. k. kamarás, királyi tanácsos és kincstári titkár.

Született 1778-ba július 15-kén Szigethen, Máramarosmegyébe, a hol akkor az anyja birtokos volt.

A beszterecei gymnasiumba nyerte első oktatását, azután a felsőbb tanodákat Kolozsvárra gyalakuti gróf Lázár Istvánnal egyszerre végezte.

Innen Schelmeczbányára menve, kitünő szorgalommal készült 1800 körül a bányászati pályára.

Szép ismeretekkel térve vissza hazájába, a bányahivatalokhoz alkalmazta magát, és 1808-ig a zalathnai bányász-törvényszéknél mint titkár, 1812-ig Körösbányán mint bányanagy hivataloskodott, végre 1813-ba kincstári titkár lett.

A bányászat körül tett több érdemiért dícsérő oklevelet nyert a kormánytól és „királyi tanácsos“-i címet. Hivatalos társai és alatta valói szeretetét mindig nagy mértékbe bírta, sőt Körösbányán a bányászok emlékoszlopot is emeltek neki.

1815-be házasodott meg és gróf Bethlen Terézt, gróf Bethlen József és gróf Zichy József leányát vette nőül, a kinek családi leszármozása gróf Kemény József jegyzetei szerint így áll:

Franc. Beth-	{	Gregor. Beth-	{	Gubernator	{	Clara Bánfi	{	Cancellarius
len		len		C. Georgius		C. Adam		C. Gabr. Beth-
Catharina Ke-	{	Maria Torocz-	{	Bánfi	{	Bethlen	{	len
mény soror		kai		Clara Beth				C. Josep. Khe-
Principis Jo-	{		{	len	{		{	venhüller
annis K e-								
mény								

-- { C. Josephus Bethlen } C. Theresia Bethlen
 { C. Josepha Zichy } C. Pauli Lázár.

Vidor kedélyii életének tüdőgyulladás vetett végei Szebenbe 1820-ba februar 29-én.

Hulláját a szent Ferencz szerzetbeli barátok szebeni kriptája takarja.

Özvegye 1825-be Szebenből Székes-Fejérvárra költözvén át, ott holt meg 1830-ba, és anyja bodajki jószágán a templom sirboltjába nyugszik.

Gyermekei: II. Albert, Gergely, és Miklós.

100. II. gróf Lázár Albert.

Szárhegyi gróf Lázár Pál és gróf Bethlen Teréz fia.

Született Szebenbe 1816-ba december 20-kán.

Anyja halála után előbb Küküllővárt az anyai testvér gróf Bethlen József — később Kolozsvárt az apai testvér gróf Lázár László gyámsága alatt csak is házi nevelésbe részesülhetett gyenge testalkotása mián.

Jelenleg is Kolozsvárt utóbbi gyámja mellett lakva, azt gondos figyelemmel igyekszik ápolni.

101. Gróf Lázár Gergely.

Szárhegyi gróf Lázár Pálnak gróf Bethlen Teréztől lett második fia.

Született Szebenbe 1818. februar 8-kán.

Székes-Fejérvárt nevededett és anyja halála után a bécsi ingenieur academiába katonai pályára képezte magát.

Innen mint hadnagy lépett ki 1837-be september 27-kén az akkor Lombardiába tanyázó és a Ferdinánd császár nevét viselő gyalog serezedhez, a melyből öt hasonló minőségbe altábornagy gróf Zichy Ferdinánd 1841-be december 20-kán a József főherczeg 2-dik számu huszár ezredéhez vette át mint akkori másodtulajdonos.

Ez ezrednél, a melynek általános szeretetét bírta, a Bánátba volt állomása, de csak kevés ideig lehetett bajtársai között, mert a nem kimélő halál hamar kiragadta.

Meghalt Ujpécsett 1843-ba november 7-kén inláz következtébe, és ugyan ott a köztemetőbe fekszik.

102. Gróf Lázár Miklós.

Szárhegyi gróf Lázár Pál és gróf Bethlen Teréz harmadik fia.

Született Szebenbe 1819-be majus 26-kán.

A midőn anyja Magyarországra költözött, a nagybátyja gróf Lázár László gondoskodása és felügyelete alá volt bízva ennek eziránt rokonilag nyilvánított kívánságára, a ki őt a kolozsvári gymnasiumba és lyceumba taníttatá.

1838-ba julius havába az erdélyi főkormányshékhöz esküdt fel irnoknak.

1840-be Maros-Vásárhelytt a királyi-táblán letette censuráját az erdélyi jogokból.

1841-be fogalmazó gyakornok lett a főkormányshékhé.

1843-ba néhány hétig a bécsi udvari cancellarián is gyakornokoskodva, még azon évbe tiszteletbeli fogalmazónak nevezték ki ugyancsak az erdélyi főkormányshékhé.

1844-be nőül vette báró Splényi Máriát es. k. kamarás és altábornagy báró Splény Ferencz és tinkovai Macskási Anna nemes keblü leányát, a kit rövid boldogság után a kegyetlen halál 1845-be september 21-kén férje mély bánatjára néhány órával azon percz után ragadott el, a midőn mint anya egy leánykának életet ada; a mely gyászesetet akkor következő szomorú jelentés hirdeté:

„Szárhegy gróf Lázár Miklós királyi főkörmányszéki fogalmazó legmélyebb bánatjának keserves érzésével jelenti forrón szeretett, de fájdalom! igen rövid ideig bírhatott kedves nejének, a szelid, miveltséggel teli miháldi báró Splényi Máriának folyó hó 21-én estvéli 10 órakor élte 25-dik évében, boldog házasságának csak 11-ik holdnapjában történt gyászos elhunytát, mentől örömdusabb édes atyai remények között várta a most gyászba merült özvegy férj egy ártatlan kisdednek szerencsés világra jövetelét, annál keservesebb érzet sújtá le, midőn a csak akkor anyává lett kedves nő, egy ártatlan leányának életet adva, ő maga véletlenül élni megszűnt; kinek kora elhunytát az érzékenyül sajnó fájdalomnak megújulásával érzi a gyermeki hő ragaszkodással szeretett és tisztelt szárhegy gróf Lázár László királyi főkörmányszéki tanácsos és tartományi cancellár s a sz. István jeles rendje kis keresztes vitéze, kinek gyengéd atyai érzései a korábban elvesztett kedveseket ebben keresték és találták fel. — Hasonló bánat sújtá a néhainak szeretett testvéreit: miháldi báró Splényi Mihályt, és nejét báró Kemény Katát, Sámuel és Paulinát ifjabb báró Splényi Henrikét, végre minden közelebbi, s távolabbi rokonait, barátait, és ismerőseit.

A megboldogultnak földi része f. szeptember 23-án estvéli 6 órakor egész csendességgel fog a köztemetőbe elhunyt szülőinek és testvérének porai mellé tétetni, a következő három napokon pedig u. m. szeptember 24-én a kegyes iskolabeli — szeptember 25-én a sz. Ferencz kisebb rendü szerzetbeli — és szeptember 26-án sz. Ferencz szorosabb rendü szerzetbeli T. T. Atyák templomaiba reggeli 10 órakor lelkéért engesztelő áldozatok fognak az örök Mindenhatónak bemutatni. — Kolozsvártn szeptember 22-kén 1845.

1848-ba megszűnt a főkörmányszéknél szolgálata, és ugyanazon évbe kevés ideig a kolozsvári nemzetőrökönél főhadnagy volt.

1850-be gyűjté nagyobb részét azon adatoknak családjáról, a melyből azután a gróf Lázár család e leírását készítette.

1856-ba az erdélyi országos nemzeti színházi bizottság tagjának nevezték ki gróf Mikó Imre ő nagyméltósága felajánlatára, a mely felajánltatást e sorok írója csak a maga nemzeti nyelve iránti forró szeretetének tulajdoníthatja, és azon készségnek, a mellyel a közügyekbe, kötelességiből kifolyólag, részt kíván venni. Ez utóbbinak véli tulajdoníthatni azt a szerencsét is, hogy 1857-be az erdélyi első gazdasági és iparküldetés rendező bizottsága elnökségivel bízták meg.

Jelenleg is Kolozsvárrt lakik Mária nevű leányával s nagybátyjával gróf Lázár Lászlóval, a kinek megvakulása mián ügyeit is kezeli.

103. Gróf Lázár Mária.

Szárhegyi gróf Lázár Miklós és báró Splény Mária leánya.

Született Kolozsvárrt 1845-be szeptember 21-kén.

Vagy öt évig anyja testvére báró Splény Henrikné gondos ápolása alatt Székesfejérvármegyébe részint Kajtoron, részint Székesfejérvárrt lévén, jelenleg ismét 1857 tavaszától fogva az atyja oldala mellett nevekedik Kolozsvárrt.

. 104. III. gróf Lázár László.

Szárhegyi VII. gróf Lázár István és gróf Haller Erzsébeth fia.

Cs. k. valóságos belső titkos és államtanácsos, erdélyi nyugalmozott cancellár, és a sz. István rend kis keresztos vitéze.

Született 1780-ba martius 5-kén.

Kiképeztetését Beszterczén kezdte a piáristáknál, és Kolozsvárrt mint kitűnő tanuló végezte iskoláit.

1799-be augusztus 22-kén az erdélyi főkormány-székhöz esküdt fel mint írnok s később kevés ideig a bécsi udvari cancellárián is volt.

1806-tól fogva számfeletti ülnök az erdélyi királyi táblán.

1809-be a magyar nemes insurgens seregbe kapitány.

1818-ba a királyi táblától főkörmányszéki titkárnak lön áttéve.

1823-ba Kolozsvártt báró Bánfi Erzsébettel, főkörmányszéki tanácsos báró Bánfi László és a gróf Bethlen Borbára leányával házassági szövetséget köt.

1824-be a királyi lyceum igazgatóságát is reá bízzák, a mely igazgatóságot négy éven keresztül folytattott, mind az ifiak kiképeztetésire fordított főfigyelemmel, mind a kormánynak nyilvánított tetszésire.

1825-be főkörmányszéki tanácsosnak nevezték ki.

1828-ba az országos cancellari főhivatalra emeli I. Ferencz császár, a mely főhivatalra az ország rendjei is megválasztják 1837-be.

Az említett 1837-beli országgyűlés tanácskozásait darab ideig mint helyettes országos elnök vezénylette.

1838-ba a sz. István rendjel kis kereszttjével díszesítették fel.

1844-be fizetése megnagyobbitását nyeri személyére, a mely nyert összeget — miután 1848-ba nyugalmaztatása iránti folyamodását a felséges udvarhoz beadta, és annak következtébe 1850-be, már mint „cs. k. titkos és államtanácsos“, egész fizetéssel nyugalmazták — rendes évi fizetésin felyül, hosszas és hű szolgálatja jutalmául, kegyelmesen meghagyták.

Az 1850-dik évet e szerint már végelbocsáttatásával s megnagyobbitott fizetése meghagyásával kezdi meg.

E szinte 50 évi szolgálati ideje alatt a hivatalához tartozó ügyeken kívül más politikai ügyekbe, és számtalan különböző tárgyú bizottságokba volt a kormánytól kirendelve. Továbbá Alsó-Fejér, Belső- és Közép-Szolnok megyék, Fogaras vidéke és Aranyos, meg Csik-

székek élire részint mint választó, részint mint beírató kormánybiztos főtiszteket léptetett. Valamint az erdélyi királyi táblához két elnököt igtatott be. Az egyesült és nem egyesült görög kath. hívek püspökeire nézve is, hol mint választó, hol mint beírató biztos szerepelt. Utolszor pedig mint kormánybiztos az 1848-beli esik-somlyai székely népgyűlésen elnökölt.

Ezekén kívül osztályos ügyekbe is mint meghatalmazott, és néhány család tagjai mellett mint gondnok és gyámnok is működött.

A nemzeti színház jegyzőkönyvei is őt, mint a nemzeti színészet egykori gyámolóját mutatják fel.

Nem kis érdeme van a borszéki ásványos fürdő körül tett intézkedéseibe, a melyeket részint mint ottani birtokos, részint mint az ő közreműködése által létesített (de még jelenleg egy per következtébe függőbe lévő) fürdőintézeti hivatal főigazgatója tett. E fürdőre ő, a ki a család vallásos buzgóságát nagy mérvbe örökölte, egyszerű, de egyházi eszközökkel gazdagon kiállított kis templomot épített, a melyre a szükségelt költségeknek mind egybegyűjtésibe fáradozott, mind pedig azokat sajátjából tetemesen fedezte.

A székely nemzetet őszintén szerette és szereti, ügyeit lelkéből pártolta, és nem kicsiny azon székely ifiak száma, a kiket ő boldogított, meg nagy a száma azoknak, a kik hol tanácsért, hol, ügyeiknek sikert csak is általa reményelve, kérelmeikkel a székely földről hozzá vándoroltak.

Szeretett neje elhalván 1831-be szeptember 8-kán gyermekágyba, és azt Bonczidára a báró Bánfi család sirboltjába eltemetvén, az ez idő óta gyermektelen özvegy nyugalalmaztatása után magányba vonult vissza, és olvasmány által, továbbá kerti foglalkodásba, és jó-téteményekbe lelte főgyönyörét, a míg 1854-nek a tavaszán Kolozsvártt a róla elnevezett Lázárutezabeli kerti lakásán, midőn éppen néhány barátjával a tőle na-

gyon kedvelt és gyakorlottsággal folytatott billardjátékkal mulatna, hirtelen annyira elveszté szemevilágát, hogy azontul a szokottabb foglalkodásaira képtelenné lett.

Jelenleg a már 79 éves és közszeretetlenben álló hazafi, unokaöcsei gróf Lázár Albert és gróf Lázár Miklós ápolgatása mellett, vallásába, számos alamizsnák osztogatásába, és ismerősei őszinte részvétibeli vigaszát.

105. **Gróf Lázár Benedek.**

Szárhegyi VII. gróf Lázár István és gróf Haller Erzsébeth legkisebb fia.

Cs. k. kamarás, és előbb cs. k. lovas kapitány, utóbb pedig alsó Fehérmegye főispánja.

Született 1783-ba november 21-kén.

Tanulmányai elvégzése után katonai pályára lépett 1800-ba, gyalog ezrednél kezdve szolgálatját, a honnan a József főherczeg nevet viselő huszár ezredbe léptették elé.

Ezután mint banderialista volt galopinnek alkalmazva gróf Gyulai hadvezér mellé.

Utoljára a Kneszevich nevet viselő 3-dik számú dragonyos ezredbe kapitány.

Néhány csatába is részt vevén, katonai pályájától 1813-ba kapitányi rangja megtartásával búcsút vett, és az augusztus 20-kán költ elbocsátási oklevélbe emlékeztet van az ellenség előtt bizonyított derék magaviseletéről.

A csatába kapott sebeiről érintést látunk Kazinczy Ferencz erdélyi leveleibe is (Felső magyarországi Minerva, nemzeti folyóirat. 1831. eszt. 743-ik lap.) e sorokba: „Gróf Lázár Benedek Benczenczen, úgy hívé, hogy erántam tartozik valamivel azon részvételért, melyet eránta, midőn katonai sebeit a váradi ferdőkben gyógyíttatá, az anyám, egy szerencsétlen halálu katona anyja, bizonyított”

1812-be nősült és a neje gróf Bethlen Mária, gróf Bethlen László és báró Domokos Krisztina leánya, a kinek nemzetségi fáját a hatodik izig ekként viszi fel gróf Kemény József:

Franc. Beth- len de Ke- resd	Volfg. Beth- len	Ladisl. Beth- len	C. Greg. Beth- len de Folt	C. Lad. Beth- len
Catharina Ke- mény so- ror Principis Joannis Ke- mény	Barbar. Ostro- siez de Ge- letince	Maria Folti.	B. Barbara Na- láczy	B. Christina Domokos
			C. Paulus Bethlen	
			B. Catharina Bornemisza	
			C. Josephus Bethlen	
			B. Estera Thoroczka	
			C. Franciscus Bethlen def.	
			C. Maria Bethlen	
			C. Benedicti Lázár de Szár- hegy.	

E nejevel a katonai pálya elhagyása után Benczenczre települt s gazdasággal foglalkozott.

1827-be alsó Fejérmegyének alispánya azután főkirálybirája lett, mind a két hivatalnak erélylyel igyekezett megfelelni.

Később administrator és 1835-től fogva azon megyének valóságos főispánya. A mely minőségben kevesebb szerencsével kormányozhatá megyéjét, mert olykorba lépett e hivatalra, a midőn a szabadelvű eszmék a leghevesebb fokon állottak és ifjuságát a katonai életbe töltött férfi Erdély leghevesebb megyéjével erején feljül való küzdésbe sok politikai ellent szerzett magának, bárha másfelől méltánylatot is nyert. Egyébaránt szolgálatjára nézve a róla később irt gyászjelentőbe ily szavak állanak: „Mely szíves egyenességgel, lankadni nem tudó buzgósággal, és fáradhatatlan munkássággal igyekezett legyen szolgálni a polgári pályán is diszes elhivatottságban hazájának és királyának: azt mindenek tudják, kiknek ötét, az ő hivatalos foglalatosságának sokféle nemeiben látni módjok lehetett.”

Megholt 1837-be április 7-én Nagy-Enyeden és földi boritékja a benczenczi temetőbe van letéve.

Özvegye jelenleg saját benczeneci jószágán lakik Johanna és Kálmán nevű gyermekei körébe; e kettőn kívül több gyermeke is volt, de azok kisdeden haltak el.

106. Gróf Lázár Johanna.

Szárhegyi gróf Lázár Benedek és gróf Bethlen Mária leánya.

Született 1820-ba.

Anyjával Benczenecen lakik, a hol szenvedélyllyel foglalkozik a házi aszszony körébe tartozó szakmákkal, a melyeknek terjedelmes ismeretével bír.

107. Gróf Lázár Kálmán.

Szárhegyi gróf Lázár Benedek és gróf Bethlen Mária fia.

A magyar irodalom jelesebb novella-írói egyike.

Született 1826-ba.

Anyjától hővvel szeretve, rendkívüli kényesztetéssel nevelték Benczenecen, és csak 1843-ba kezdett nyilvános neveltetésbe részesülni Kolozsvártt.

1848-ba majus havába ugyancsak Kolozsvártt a királyi lyceumba végezte iskoláit, azután ugyanazon évbe a Zrinyiekhez közhonvédnek állott be.

Hadnagyságból a 34-ik számú honvédszászlóalynál nem sokára főhadnagy lett.

Az 1849-ik év kezdetén a 43-ik honvédszászlóalynál százados, a mely minőségbe júniusba a táborkárnál a fővezéri jegyzőkönyvet is vitte.

Ugyan 1849-be augusztus elein Dembinszky megbizásából Viddinbè volt menendő, de arra nem kapott engedélyt a török kormánytól; azonba nem sokára a világi catastropha után mint menekült jutott éppen Viddinbe.

Viddinből még octoberbe Hauslab cs. k. tábornok felhívására visszatért hazájába, és a temesvári casamatákba lévén kísértetve, onnan három hétre, minekutána a vizsgálaton átesett, szabadon lön bocsátva.

1850-be kiadta Kolozsvárrt a „Magyar menekvők Török földén“ című munkáját (a melynek tárgya a magyar menekvők Törökhonba létének rövid vázlata egész azon időig, a midőn azok egy része Hauslab es. k. tábornokkal visszatért), a mely munkáért az ellene folytatott sajtóper következtébe négy héti fogságot állott ki a károly-fejérvári várba.

1852-be october 19-én nőül vette Simény Amaliát, sárdi Simény György és báró Rauber Rozália leányát, a kivel jelenleg Benczenczen anyja és testvére körébe lakik irodalommal és gazdasággal foglalkozva.

Két leánya van: Berta és Gizela.

108. Gróf Lázár Berta.

Szárhegyi gróf Lázár Kálmán és Simény Amalia leánya.

Született 1853-ba július 31-kén Kelemenelkén.

109. Gróf Lázár Gizela.

Szárhegyi gróf Lázár Kálmán és Simény Amalia második leánya.

Született 1857-be november 16-án Benczenczen.

110. VIII. gróf Lázár Ferencz.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára fia.

Az atyjáról öröklött bezdédi jószágba lakott többnyire visszavonultan.

Báró Prinyi Annát vette nőül, a kitől kilencz gyermeke származott, u. m. Károly, Lajos, V. Imre, József, Anna, Kata, Johanna, Erzsébeth, és Károlina.

Megholt 1810-be majus 3-kán 60 éves korába, hullája Szász-Erkedén fekszik.

A következő 1811-be özvegye is elholt, a ki Décsen fekszik az ottani barátszerzet sirboltjába.

111. Gróf Lázár Károly.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencznek báró Prinyi Annától lett fia.

Született Bezúden.

Nőül véve báró Bálintit Annát, lakását Jeddre tette át.

Jedden is holt meg 1810-be october 7-kén.

Egyetlen egy Klára nevű leánya maradott.

112. Gróf Lázár Klára.

Szárhegyi gróf Lázár Károly és báró Bálintit Anna leánya.

Atyjának 1810-be lett elhunytá után az egyszerűsmind anyátlan árva előbb nagyanyja gróf Lázár Ferenczné gyámsága alá jutott, azonba ez 1811-be elhalván, báró Perényi Károlyné született báró Bálintit Klarához vitték ki Magyarországra Túr-Terebesre, a ki őt Kassán az apáczáknál neveltette. Ennek halála után 1816-ba előbb Bagosra nényéhez gróf Lázár Erzsébethhez jött, onnan Erdélybe, és 1817-be julius 5-kén nőül vette őt báró Bálintit Elek, a kivel Körtvélyfáján lakott több évig.

Körtvélyfája, Jedd, Várhegy, Pete, Gerebenes, Bábahalma, O. Nádas és Klitz nevű helységekbe lévő birtoka a gróf Lázár Lajos gondnoksága alatt volt, a ki a gyergyószéki javaira is felügyelt a míg a gyámság ideje tartott.

Több évi özvegyiség után másodszor is férjhez ment losádi Herczeg Jánoshoz, a kitől 1857-be julius 13-kán maradt el özvegyen. Férje haláláig Csekelakán lakott.

113. Gróf Lázár Lajos.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Prinyi Anna fia.

Cs. k. kapitány, és utóbb az erdélyi magyar ne-
mes insurgens lovas seregnél főstrázsamester.

Született Bezdédén 1772. április 20-kán.

Mint 18 éves ifju a székely huszár ezredbe kezdte katonai pályáját, s bár 1791-be a magyar testőrző se-
regbe felvételre az ország rendjeitől fel volt ajánlva,
mindazáltal minthogy akkor üresség nem volt, a szé-
kely huszár ezrednél maradt, a hol a francia háboruk
alatt kapitányságig vitte.

Mint bátor, jó lovas, és harczy sebekkel terhelt,
szép termetű katona egykor róla közforgásban volt e
következő kis versecskével maradt öregeinknél emlé-
kezetbe:

„Ha nem szürke, nem paripa,
Ha nem Lázár, nem katona.“

Nőül vevén Balogh Antoniát, Balogh Ignác és
báró Walterskirchen Judith leányát, elbucszuk 1809-be
a katonai pályától.

Mint őrnagyja az erdélyi lovas insurgens seregnek,
e sereggel Moldován keresztül Lengyelhonba is tett had-
járatot.

1811-be még Jobbágyfalván lakott, később Szász-
Erkede telepiült és itt alakított kis méné s be lelte fő-
gyönyörét, a mellett a magyar bornak mind végig
erős kedvelője volt.

Megholt Szász-Erkeден 1846-ba ápril 17-kén, a
hol jelenleg özvegye csendes magányba él.

Egy leánya volt csupán, Károliana nevezetű.

114. Gróf Lázár Károliana.

Szárhegyi gróf Lázár Lajos és Balogh Antonia
leánya.

Kézdi Szentléleki Kozma Istvánhoz ment
nőül.

Élete 24-ik, házassági szövetsége 3-ik évébe 1835-be martius 13-án Kolozsvártt skárlát következtébe szünet meg élni.

Holttestét a csicsó-kereszturi sirboltba szállította férje.

115. V. gróf Lázár Imre.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-nyi Anna fia.

Születése helye Bezdéd.

A mig Vásárhelytt a királyi táblánál joggyakorlaton volt, addig anyja várhegyi és oláh-nádosi jószágát adta át neki, a melyek azután Károly nevü testvérire szállottak.

Nőtlen életet folytatott, és 1809 tájtt hoit meg.

116. Gróf Lázár Jozéfa.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencznek báró Pri-nyi Annától szármozott leánya.

Született Szász-Erkeden 1776-ba januar 15-én.

Várhegyen lakott mint hajadon 1818-ba is.

Férjhez menetelének egy alkalommal testvére gróf Lázár Lajos ellenszegülője.

Leány testvérei közül őt ragadta el a halál legelsőbbben.

117. Gróf Lázár Anna.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-nyi Anna leánya.

Elsőbbben nagy-iklódi Tholdalagi Györgynek a neje, 1822-től fogva annak özvegye, és két leány-ivadéknak az anyja.

Azután főkörmányszéki titkár Bethleni Jánosnak a neje és 1836 januar 28-kától fogva ennek is özvegye, a kitől nincsenek gyermekei.

Özvegységi idejét nagyobbára Kolozsvártt töltötte.

Megholt 1842-be october 27-én, élete 64-dik évi-
be, betegsége 10-dik napján.

Következőt jegyezt fel róla gróf Kemény József:

*C. Anna Lázár filia C. Francisci Lázár de Szár-
hegy et B. Annae Mariae Prinji, mortua anno aetatis 64-a,
die 27-a octobris anno*

*Duos habuit maritos utpote 1-o Georgium Toldalagi,
cum quo generavit filias Susannam Toldalagi uxorem Adami
Korda, et Drusiannam Toldalagi consortem C. Laurentii
Toldi. — Alter ejus maritus erat post annum 1813 Joan-
nes Bethleni Secretarius Gubernialis, quo denato, vixit ad-
huc in viduitate annos 6. tumulata in crypta Körtcsfájaiensi.*

118. Gróf Lázár Kata.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-
nyi Anna leánya.

Született Bezdéden 1783-ba.

Férjhez menván leveleki Molnár György-
hez Magyarországra megy ki, és ott négy gyermek
anyjává lesz.

37 évet töltött özvegységbe, 1856-ba november
15-én Leveleken végelgyengülés következtébe meghal.

Tetemét Leveleken a Molnár család sirboltjába
helyezték.

119. Gróf Lázár Johanna.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-
nyi Anna leánya.

Neje jábrodi Jábroczky Antalnak, Er-
délybe származott e család utolsó férfi sarjadékának.

1823-ba özvegységre jut és hol Déésen, hol Kacz-
kón élt Susánna nevű leánya körébe.

1853-ba november 21-én tüdőgyulladás következ-
tébe hunyt el örökre.

Déesen anyja gróf Lázár Ferenczné mellé a szent Ferencz szerzetbeli barátok sírboltjába helyezték örök nyugalomra.

120. Gróf Lázár Errsébeth.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-nyi Anna leánya.

Bagosi Bagossy Jánosnak lett a neje, és jelenleg annak özvegye.

Húzamos özvegysége alatt mindig Magyarországon lakott és lakik jelenbe is, a hol az elmúlt háborgos időbe sok szerencsétlennek nyújtott segédkezet.

121. Gróf Lázár Karolina.

Szárhegyi VIII. gróf Lázár Ferencz és báró Pri-nyi Anna legkisebb leánya.

1817-be egy osztályos levelet már mint báró Bánfi Mihályné ír alá.

Férjével Székulájon Doboka megyébe lakott, később Királyfalván Küküllő megyébe, és utoljára Holtmaroson, a hol 1841-be holt meg, férje pedig 1843-ba szeptember 29-én.

122. Gróf Lázár Sigmund.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára fia.

Cs. k. kamarás és cs. k. lovas kapitány.

Született 1740-be junius 8-án Disznajon, anyja egyik jószágán.

1758 tájtt aprod volt érsek gróf Batthányi Józsefnél.

1761 körül a gróf Batthyány Adám nevét viselő ezredbe lépett, ezután egy évvel egy vasas ezredbe vett hadnagyi rangot.

Később a Csartorinszky vasas ezredhez ment, a mely ezreddel jelen volt a török háboru alkalmával Belgrád

ostrománál 1788—1789, a hol is az ugy nevezett Had-szigeten bokájába lövéstől sebet kapott, a mely lövés következtébe a bokacsontjai közé szorult golyót haláláig hordozta. Ugyanazon lábán a háboru alatt még egy sebet hasonlólag golyótól kapván, kénytelen volt magát mint kapitány 1792-be sebei miatt nyugalmaztatni.

1787-be Zomboron Damjanovics családbeli leányt vett nőül, a kit hat évig tartó együttlét után a halál elragadott, egyszersmind elragadta ettől lett gyermekeit is.

1791-be az akkori diaetán a család nevébe kérelmet nyújtott bé, a melybe kérte az ország rendjeit: eszközöljék ki, hogy adják vissza a családnak, annak rég óta birtokába volt Gazrez és Kápra nevezetű havasait, a melyek minekutána azok a moldovai határszéleken a határjegyeknek II. József császár rendeltére beljebb mozdításával a revindicált havasok közé számítottak, az első székely ezrednek voltak ajándékozva, e kérelmét az 1811-beli diaetán ismét megújítja a mely alkalommal az ország rendjeitől meg is nyerte kérelme pártolását.

Nyugalmaztatása után az 1792-beli országgyűlésre mint királyi hivatalos jelent meg.

1796-ba másodszor nősült Klein Annával, cs. kir. altábornagy Klein József leányával, a kivel szárhegyi jószágára települt le és boldog szövetségbe élt 1820-ig.

1820-ba földi részét a szárhegyi sirboltba szállították le.

Özvegye később 1856-ba majus 2-kán tüdővészbe, 76 éves korába holt meg férje szentdemeteri jószágán, és Szárhegyen hozzá tartozandói mellé temették.

Második nejétől gyermekei: Sándor, Józéfa, V. György és Antonia.

123. Gróf Lázár Sándor.

Szárhegyi gróf Lázár Sigmund és Klein Anna fia.
Született Szárhegyen 1800-ba április 10-én.

Tanítói dicséretétől és tanulótársai szeretetétől kísérvé folytatá és végzé iskoláit a kolozsvári lyceumba, s úgy látszik gróf Kemény József e szavaiból: *studius incumbemat Claudiopoli, ubi unacum in domo patris mei educabatur*, vele együtt nevelték.

A család e szilárd, egyenes lelkű és rokonait nyíltszívű barátsággal szeretni tudó tagjába családi közös ügyeinek támaszát látta és reményeit ez ügyekre nézve reá építé, de egy hirtelen jött és csak három napig tartó súlyos betegség 32 éves életének 1832-be április 6-kán Körtvélytáján véget vetett.

Hulláját az akkor özvegy báró Bálintit Elekné gróf Lázár Klára körtvélyfői lakából, a bánatos anya április 10-kén Szárhegyre a családi sirboltba költöztette át.

124. Gróf Lázár József.

Szárhegyi gróf Lázár Sigmund és Klein Anna leánya.
Született Szárhegyen 1803-ba.

1828-ba ment nőül báró Bálintit Lajoshoz.

Házassági szövetsége 10-ik és élete 36-ik évébe hirtelen sorvasztó aszkórba mult ki 1838-ba szeptember 7-kén, és méltán állanak róla kesergő anyja gyászjelentőjébe e szavak: „Az anyai szerénység sem tart el attól, hogy legalább azok előtt a kik ismerték, ki ne mondjam: hogy nemének minden külső és belső kellemeivel a természetnek remekje volt, egy paradicsom veszett vele el, és egy angyal földi képbe jelenve, tűnt vissza.”

Hulláját Szárhegyen a családi sirbolt birja.

125. V. gróf Lázár György.

Szárhegyi gróf Lázár Sigmund és Klein Anna fia.
Nyugalmazott cs. kir. kapitány.

Született Szárhegyen 1807-be.

Katonának neveltetve, az első székely gyalog ezredbe 1819-be kezdte szolgálatját.

Ugyanott 1825-be alhadnagy lett, és 1829-be a báró Bakonyi nevet viselt 33 számú magyar seregrehozott cseréje. Ez ezrednél 1831-be főhadnagy és 1839 április 1-től fogva kapitány.

Az utóbb nevezett ezrednél léte alatt megismerkedett a magyarországi születésű Móra Eleonorával, cs. kir. altábornagy és később a magyar hadjáratok kezdetén magyar fővezér Móra János leányával, akitől négyen, három ivadéknak lesz atyja.

1848-ban június első napján Ferdinánd király őrnagynak nevezi ki, és az első magyar honvédszázados alkötésével lón megbízva. Ugyan ez év szeptember havában István nádor és királyi helytartó alezredesnek teszi, október 15-én pedig a magyar minisztérium ezredesnek, november első napján tábornoknak nevezi ki, és a magyar gyalog hadat az ő felügyelete alá bízák.

Ferdinánd királynak a trónról lemondása után a honvédelmi bizottság határozatai ellenkezően a gróf Lázár György elveivel, nyilván beadá Görgeynek 1849-ben január 3-án elbocsáttatása iránti kérelmét, a melyet Görgey elfogadván, oly szándékkal lépett le, hogy többé se az egyik se a másik fél mellett ne fogjon kardot.

Ily elhatározással magát január 7-én cs. kir. fő tábornagy herceg Windischgrätznél jelentvén, haditörvényszék elébe állították és a Budán február 5-én kimondott ítéletnél fogva: minthogy a magyar seregek ellen az ausztriai határt átlépte, és a Magyarországra jött császári seregek ellen harcolt, halálra ítélték, de herceg Windischgrätz tekintetbe vévén, hogy gróf Lázár György magát, lemondása után, a törvényszéknek bemutatta, továbbá tekintetbe véve sok év so-

rán tanusított katonai jó szolgálatját és méltánylást érdemlő családi viszonyait, a halálos büntetést elengedte neki, és ítéletét vasba töltendő tíz évi fogságra változtatta.

Fogságba azonba csakis másfél évet töltött a kuffsteini várba, mert a császár magas kegyelménél fogva 1850-be aug. 9-kén szabadon bocsátják.

Később a kapitányi nyugdíjt is megnyeri; jelenleg neje, apósa és egyik fia körébe Körtvélyfáján gazdasággal foglalkozik, de nem sokára Szász-Erkedre teszi át lakását.

Fiai ily sorba következnek: VI. Imre, Olivér és Aladár.

126. VI. gróf Lázár Imre.

Szárhegyi V. gróf Lázár György és Móga Eleonora fia.

Cs. k. hadnagy.

Született 1836-ba januar 28-kán Rév-Komáromba.

Komáromba nevelkedett, azután szülői előbb Pesten, később a bécsi Theresianumba neveltették.

1854-be majus 1-őjén a 62-ik gyalog sereznél cadet lett, és ugyan azon évbe a herczeg Schwarzenberg Károly nevét viselő ezredbe hadnagy.

1857-be állomása Olmütz volt.

127. Gróf Lázár Olivér.

Szárhegyi V. gróf Lázár György és Móga Eleonora fia.

Született Rév-Komáromba 1837-be majus 7-kén.

Első neveltetését Pesten nyerte, azután az olmützi cadetintézetbe képezte magát katonai pályára.

1852-be ugyanazon ezrednél kezdte szolgálatját, a melynél azelőtt atyja több éven át katonáskodott,

t. i. a jelenleg gróf Gyulai Ferencz nevét viselő 33-ik számú soreszrednél.

Gyengélkedése miatt ezredétől szabadsággal haza bocsátották, most gazdasági pályára készül.

128. **Gróf Lázár Aladár.**

Szárhegyi V. gróf Lázár György és Móga Eleonora fia.

Született Komáromba 1843-ba januar 24-én.

Előbb Pesten nevelkedett szülőinél és minekutána szülői Körvélyfájára költözködtek, a marosvásárhelyi nyilvános tanodába adták, a hol jelenleg is folytatja tanulását.

129. **Gróf Lázár Antonia.**

Szárhegyi gróf Lázár Sigmond és Klein Anna leánya.

Született Szárhegyen 1817-be majus 7-kén.

Cs. kir. lovaskapitány Sperker Ferencznek lett a neje.

Szent-Demeteren lakik, a hol az apai birtok részibe jutott, anyjának 1856-ba elhalása után.

130. IV. **gróf Lázár Antal.**

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára fia.

1750-be Kolosvártt mint convictort a rhetorok sorába látjuk.

1771-be és még 1775-be számfeletti fogalmazó volt az erdélyi kincstárnál, de nem sokáig maradt közszolgálatba, mert a mint látjuk az 1780-beli schematismusba neve nem fordul elé.

1790-től fogva 1811-ig tartott diaetákon mint királyi hivatalos jelent meg.

Nőtelen élt Szász-Erkeden mint legrendezettebb gazda testvérei közt.

Megholt 1811-be december 20-án és Szász-Erkedén december 24-én temették el.

Végrendeletébe szerzeményeivel gróf Lázár Lászlóról különösen gondoskodott.

131. Gróf Lázár Anna.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára leánya.

1768-ba kilyéni Székely Dávid később erdélyi főkormányzéki tanácsos és tartományi cancellár vette nőül.

1771-be dedrádi részit a gróf Lázár István oláh-csesztvei csekély birtokával cserélte el.

1800-ba özvegygé lett.

Két fia volt Mihály és János.

Megholt 1804-be martius 8-án Maros-Vásárhelyt, a hová menye Székely Mihályné báró Rudnyánszky Teréz lebetegülésire ment bé falusi jószágáról. Hullája M. Vásárhelyt a barátok kriptájába fekszik.

132. Gróf Lázár Rozália.

Szárhegyi gróf Lázár Gábor és Kun Klára legkisebb leánya.

Báró Jósika Istvánval lépett házassági frigybe, és férje nevével már 1776-ba említik.

1816-ba maradék nélkül halván el, buzai és ahhoz tartozó birtokaiba testvérei osztoznak.

Végrendeletével buzai jószágát egy bizonyos összegbe özvegy férjinek kötötte volt le.

133. I. gróf Lázár Ignác,

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és gróf Csáki Susánna fia.

Testvérei között ő a legifjabb, és kevéssel született anyja halála előtt, a mi kitetszik anyja eltemetése

alkalmával 1715-be június 16-án irt bucsusztató versek e soraiból:

„A szívem meghasad Drusina leányom,
László, Adám, Gábor s Ferencz szép magzatom,
Lázár Ignát pedig most nyílt virágszálom,
Hogy így anya nélkül titeket kell hadnom.“

Kisdeden kellett elhalnia, mert atyja 1725-beli levelébe nem említi többi gyermekei között.

134. Gróf Lázár Krisztina.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és berivoi Boér Zsófia leánya.

Előbb udvari tanácsos és a „Magyar és Székely asszonyok törvénye“ czimű könyv írója nagy ajtai Cserei Farkassal volt mátkaságba, de e mátkaság megsemmisült és 1749-be báró Toroczka Jánoshoz ment férjhez, a kivel Pánádon lakott.

1773-ba még az élők sorába van mint özvegy.

135. Gróf Lázár Klára.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és berivoi Boér Zsófia leánya.

1768 körül csicsókereszturi Torma Imréné.

Maradék nélkül elholtak tudjuk.

136. Gróf Lázár Borbára.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és berivoi Boér Zsófia leánya.

Apácza akarván lenni, anyja e végre 1746-ba útlevelet eszközölt ki, hogy Pestre szerzetbe vihesse, de úgy látszik e szándékkal felhagyott, mert 1749-be még Erdélybe van, azonba nem sokára egyenetlenségbe jöven anyjával, előbb gróf Lázár Gábor nevű féltestvé-

rihez költözött, később Cserei Erzsébettel Magyarországra ment ki s Pápán meg Nagy-Váradon tartzkodott, a mely utóbbi helyen kisdéd leánygyermekeket taníttatott anyja haláláig. 1773 után tért vissza szülőföldre.

1779 és 1781-be a főkormánysház útján kívánta kieszaközölni, hogy a testvéreitől hajadoni tartására határozott özveget neveljék meg, a mire hihetőleg azon indok is vezérelte, mivel maga mellett egy nemes családbeli leányt tartott saját költségén.

137. Gróf Lázár Kata.

Szárhegyi VI. gróf Lázár Ferencz és berivói Boér Zsófia leánya.

Atyjának 1742-be történt halála után, a midőn mostoha testvére gróf Lázár Gábor egyezményre akart lépni gróf Lázár Ferencznével, a ki a férjtitől végrendeletileg neki és leányainak hagyott baczkamadarasi és csávási jószágok mellett a gyergyószéki és mezőbándi jószágokkal özvegyi tartásába nem akart megelégedni és Szász-Erkedet is követelte, úgy a gróf Lázár Ferencz beszterezeti szállásán maradott ingó javakat, — e gróf Lázár Kata még akkor kisdéd volt, és gróf Lázár Gábor őt az egyezmény megkötéseig magánál tartotta.

1765-be mátkás gróf Königsacker Leopold es. kir. kapitánynyal, de további életéről nincs adatunk.

1770 előtt holt meg.

A 124-ik laphoz még hozzáadandók e sorok:

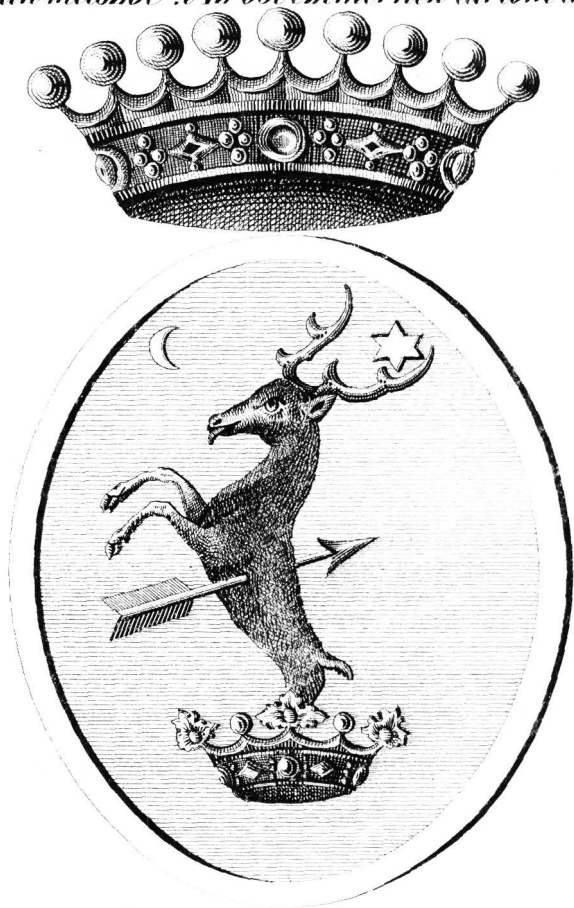
II. Lázár Istvánról még van említés a gr. Kemény József „Tholus librorum rariorum“ czímű kézirati munkájába idézett régi könyvek egyikének a hátlapján, a melyre a könyv akkori ismeretlen tulajdonosa következőt irt saját kezével: „Anno salutis 1580 feria quarta proxima ante festum pentecostes conduxit me ad futurum annum Dominus Stephanus Lázár de Zaarhegy.“

Továbbá ugyan a gróf Kemény gyűjteményibe lévő ily czímű könyvbe: „Calendarium historicum conscriptum a Paulo Ebero Kitthingensi“ e Lázár István halála ideje is fel van jegyezve ily tartalmu kézírással: „Generosus et Egregius dominus Stephanus Lázár moritur (7-a februar.), in castro Illie, qui inde domum suam Zárhegi delatus sepellitur anno 1581.“ Eszerint megholt a vejnél iktári Bethlen Farkasnál.

Igazítandók:

		helyett	olvasd
4-ik lap	2-ik sor	két	hét.
40. „	15-ik sor	deperdendo	de perdendo.
„ „	17. „	obsederet	obsederat.
56. „ alól	4. „	filio 44. N. 52.	folio 44. N. 32.
62. „ felül	7. „	Bunyt	Bányt.
63. „	12. „	ara	urna.
69. „	3. „	appellatae inter	appellatae causae inter
94. „ alól	2. „	mecse	mense.
99. „ felül	12. „	tudor	tudós.
„ „	29. „	poenae	paene.
123. „ felül	17. „	sunt verba Mathiae	sunt verba Matthiae Miles
124. „	1. „	Oláhfalu	Oláhujfalu.
134. „	24. „	ág ivadéka	ág ez ivadéka.
141. „	27. „	Ez első neje	Első neje.
179. „ alól	2. „	Mergitus	Mergitur
„ „	7. „	Austronum	Austrorum.
219. „ felül	17. „	in quibus	ignibus.
219. „ ²⁾ jegyzet 4.	„	vendégjeihez	rendjeihez.
237. lapon lévő genealogia	helyesen így	olvasandó:	
Caspar Kornis	{	Sigismundus Kornis	{ Kornis Susanna
		Gubernator	
Maria Csáki	{	Susanna Bálintit	{ C. Ladislai Lázár
			de Szárhegy.
256. lap. alól 4-ik sor:		akkorába	agggkorába.
271. „ felül 5-ik „		V. gróf Lázár Imre	VI. gróf Lázár Imre.
277. „ „ 14-ik „		VI. gróf Lázár Imre	VII. gróf Lázár Imre.

*A gróf **Lázár** család czimerére nézve
még nem akadtam oly adatra, a mely tökéletes
leírását adná. Az a) alatti czimmerrel él a család
jelenleg, de némely pecséteken a nyilbessző megfor-
ditva van mészre. Az ősi czimernek tartom a c) alatti.*

a.

*a szárhegyi és gyalakuti gróf **Lázár** család
tagjaitól a két utóbbi századba hasz-
nált czimer.*

b.

*gyulafehérvári II. Lászlár György
pecsétjén lévő czimer.*

c.

*szárhegyi V. Lászlár István
pecsétjén lévő czimer.*

Csik Szt.-Tamási ág.

1.
Lázár Columbus.

2.
Lázár Balás. I.
szt. István király
idejében.

3.
Lázár Egyed I.
1348.

4.
Lázár Ferencz I.
1400.

5.
Lázár Bernárd I.
1406.

6. Nagy
Lázár (Bálint I.) } Csik Szent-Tamási L. Bálint II.
1462.
Sylvester I.

18.
L. Bernárd II.
János I.

55.
L. Ferencz II.
Bikly Kata.

25.
1549.
(Szt. Anna)
L. János I.
Apafi Klára.

17.
(Szárhegyi)
L. András I.
Gyalakuti I.

50.
L. István I.

51.
L. Kata
Becz Imréné.

53.
L. Mihály I.
Mikó Anna.

52.
L. Anna
Sándor Meny-
hártné.

19.
L. Farkas.
Bernárd Klára.
22.
L. Imre III.
24.
L. Bálint III.

23.
L. István.
26.
L. Ferencz III.
Zsuki Kata.
27.
L. János II.
28.
L. Imre II.
Gyalakuti Bor-
bára.
48.
L. Orsolya
Petki Jánosné.

49.
L. Margit
Petki Jánosné.
56.
L. Mihály II.
57.
(Szárhegyi)
L. István II.
Bogáthy I.

54.
L. Kata
Héjasfalvi Mik-
lósne.

20.
L. János VI.
Bánfi Zsuzsa.
21.
L. Judit
Domokos Ist-
váné.

29.
L. György I.
30.
L. Kata
Sükösd Jánosné.
31.
L. János IV.
Bethlen Zsófia.

Szárhegyi ág.

59.
L. Drusina
Ikt. Bethlen Farkas-
né.
61.
L. András III.
Zsombori Erzsé-
bet.
58.
L. István III.
Kornis Kata
60.
L. Anna
Kemény Boldi-
zsánné.

62.
L. Anna
Spáczai Gáspár-
né.
63.
L. István IV.
Székely Ilona
Kováchoczzy Su-
sa.

Csicsói ág.

8.
L. Balás II.

10.
L. Péter
Domokos Margit.
12.
L. János III.
Dersai Borbála.
15.
L. András II.

11.
L. Borbála
a) Daczó György-
né.
b) Apór Andrásné.
13.
L. Egyed II.
14.
L. Erzsébet
Petki Farkasné.

Gyalakuti

32.
L. János V.
Berezényi Borbá-
ra.

b) Kereszturi
Krisztina.

<p>34. L. Ferenc IV.</p>	<p>37. L. Maria gr. Bethlen Sa- muelné. 38. L. Anna br. Korda László- né.</p>	<p>40. L. Imre V.</p>	<p>43. L. János IX. 44. L. György IV. 45. L. Anna gr. Batthyány Józsefné. 46. L. István VIII. 47. L. József III. † 1841. b. Inczédi Zsu- zsa.</p>	<p>79. L. Albert I. 80. L. Vinceze I. 81. L. Dénes Simény Ivánka. 82. L. Mór Barcsai Póli. 87. L. Eszter Bernárd Dénesné.</p>
<p>35. L. Imre IV. Nemes Klára.</p>	<p>36. L. György III. gr. Bethlen Ju- dit. 39. L. János VII. gr. Teleki Kata.</p>	<p>41. L. Anna gr. Kendefi Elekné. 42. L. János VIII. gr. Kornis Anna.</p>	<p>76. L. Éva P. Horváth Da- nielné.</p>	
<p>66. L. István VI.</p>	<p>71. L. Antal II. 72. L. Drusia br. Henter Dá- vidné. 73. L. László I. gr. Kornis Zsu- zsa.</p>	<p>43. L. László II. br. Henter Bor- bára. 77. L. József I. br. Bornemisza Rozália. gr. Bethlen Má- ria. 88. L. Eleonora br. Józsiika Mik- lósné.</p>	<p>79. L. Albert I. 80. L. Vinceze I. 81. L. Dénes Simény Ivánka. 82. L. Mór Barcsai Póli. 87. L. Eszter Bernárd Dénesné.</p>	
<p>67. L. Erzsébet gr. Kálnoki Samuelné.</p>	<p>90. L. Ádám a) Daniel Anna b) Bőjtke Teréz. 91. L. Anna br. Bálint György- né. 93. L. Zsuzsa. br. Perényi Elek- né.</p>	<p>95. L. Rozália Cserei Miklósné. 96. L. Ignác II. 97. L. Cécília. 98. L. Klára Cserei Miklósné. 99. L. Pál gr. Bethlen Teréz. 104. L. László III. br. Bánfi Erzsé- bet. 105. L. Benedek gr. Bethlen Mária. 106. L. Johanna.</p>	<p>78. L. József II. Péchy Eszter.</p>	
<p>70. L. Ferenc VI. gr. Kornis Mar- git. gr. Csáki Zsuzsa. beriv. Boér Zsófia.</p>	<p>94. L. István VII. gr. Haller Er- zsébet. 99. L. Gábor Kun Klára.</p>	<p>107. L. Kálmán Simény Amalia. 109. L. Gizela sz. 1857.</p>	<p>100. L. Albert II. Cserei Miklósné. 101. L. Gergely. 102. L. Miklós br. Splény Mária.</p>	
<p>68. L. Zsuzsa.</p>	<p>89. L. Ferenc VII. 133. L. Ignác I.</p>			

L. Ignác z I.

134.

L. Krisztina
br. Toroczka
Jánosné.

135.

L. Klára
Torma Imréné.

136.

L. Borbára

137.

L. Kata.

110.

L. Ferencz VIII.
br. Prinyi Anna

122.

L. Zsigmond
Damjanovics I.
Klein Anna.

130.

L. Antal IV.

131.

L. Anna
K. Székely Dá-
vidné.

132.

L. Rozália
br. Josika Ist-
vanné.

L. Johanna.

111.

L. Károly
br. Bálintit Anna.

113.

L. Lajos
Balogh Antonia.

115.

L. Imre VI.

116.

L. József.

117.

L. Anna
Toldalagi György-
né.

Bethléni Jánosné.

118.

L. Kata
Lev. Molnár
Györgyné.

119.

L. Johanna
Jábroczki An-
tálné.

120.

L. Erzsébet
Bagossy Jánosné.

121.

L. Károlina
br. Bánfi Mihály-
né.

123.

L. Sándor.

124.

L. József
br. Bálintit La-
josné.

125.

L. György V.
Móga Eleonora.

129.

L. Antonia
Sperker Ferencz-
né.

112.

L. Klára
br. Bálintit E-
lekné.
Los. Herczeg Já-
nosné.

114.

L. Károlina
K. Sz. L. Kozma
Istvánné.

126.

L. Imre VII.

127.

L. Olivér.

128.

L. Aladár.